

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA DE DREPT
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE JURIDICE ȘI ECONOMICE

Cu titlu de manuscris:
C.Z.U: 340.13:[347.96 + 35.08(478)(043.3)

BACIU OLGA

FUNDAMENTAREA TEORETICO-PRACTICĂ A
INTEGRITĂȚII ÎN SISTEMUL JURIDIC NAȚIONAL

SPECIALITATEA: 551.01 – TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI

Teză de doctor în drept

Conducător științific:

NEGRU Andrei, doctor habilitat în drept,
profesor universitar

Autor:

CHIȘINĂU, 2024

© Baciú Olga, 2024

CUPRINS

ADNOTARE.....	4
LISTA ABREVIERILOR	7
INTRODUCERE.....	8
1. FENOMENUL INTEGRITĂȚII ÎN ANALIZA DOCTRINARĂ ȘI A REGLEMENTĂRILOR NORMATIV-JURIDICE	20
1.1. Realizări doctrinare în materia integrității caracteristice sistemului juridic național	20
1.2. Reflectarea normativ-juridică și analiza situației practice a integrității în sistemul juridic național.....	36
1.3. Concluzii la Capitolul 1	48
2. VALOAREA ȘI ESENȚA INTEGRITĂȚII ÎN STATUL DE DREPT CONTEMPORAN....	53
2.1. Integritatea ca element esențial al bunei guvernări.....	53
2.2. Dualitatea conținutului noțional al integrității	64
2.3. Particularitățile principiilor de integritate	76
2.4. Concluzii la Capitolul 2	86
3. MANIFESTAREA INSTITUȚIEI INTEGRITĂȚII ÎN DREPTUL INTERN AL REPUBLICII MOLDOVA	89
3.1. Asigurarea integrității prin controlul acesteia.....	89
3.2. Subiecții supuși controlului de integritate.....	124
3.3. Integritatea - condiție obligatorie pentru activitatea într-o funcție publică	132
3.4. Concluzii la Capitolul 3	138
4. MECANISME DE CONTRACARARE A TENTATIVELOR DE ÎNCĂLCARE A CLAUZEI DE INTEGRITATE	141
4.1. Activități și zone de risc ce discreditează integritatea	141
4.2. Consecințele încălcării clauzei de integritate.....	150
4.3. Caracterul specific al răspunderii pentru încălcarea clauzei de integritate.....	167
4.4. Aspectele problematice caracteristice sistemului național de integritate	174
4.5. Concluzii la Capitolul 4	181
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	185
BIBLIOGRAFIE.....	193
Declarația privind asumarea răspunderii	212
CV-ul autorului	213

ADNOTARE

BACIU, Olga. „Fundamentarea teoretico-practică a integrității în sistemul juridic național”. Teză de doctor în drept la specialitatea: 551.01 – Teoria generală a dreptului”. Chișinău, 2024

Structura tezei: introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 188 de surse, text de bază 193 de pagini. Rezultatele obținute sunt reflectate în 9 articole științifice.

Cuvinte-cheie: integritate, Autoritatea Națională de Integritate, declararea averii și intereselor personale, conflict de interese, evaluarea integrității financiare și etice, funcționar public, judecător.

Scopul lucrării îl constituie cercetarea profundă a fundamentelor teoretico-practice solide de integrității, în vederea aprecierii și înțelegerii naturii integrității, ce se poate manifesta în arealul profesiilor juridice și în activitatea publică, prin determinarea componentelor și condițiilor de exprimare a acestui fenomen, identificarea căruia va impulsiona eficiența mecanismelor de asigurare a integrității și va determina încrederea în autoritățile statului.

Obiectivele cercetării: evaluarea doctrinei și cadrului normativ-juridic în vederea stabilirii semnificațiilor noțiunii de integritate și a impactului asupra statutului profesional juridic al funcționarului public; analiza dualității conținutului noțional al integrității; stabilirea, analiza și clasificarea principiilor aferente domeniului integrității; definirea/clarificarea cu privire la subiecții supuși controlului/verificării integrității în cazurile reglementate de cadrul normativ aferent domeniului de cercetare; determinarea particularităților controlului integrității și a unor proceduri juridice definite, în condițiile identificării situațiilor de lipsă de integritate, cât și determinarea și analiza consecințelor încălcării clauzei de integritate.

Noutatea și originalitatea științifică a prezentei lucrări constă în contribuția adusă la studierea conceptului de integritate, de evidențiere a locului și rolului acestuia pentru viața socială contemporană și analiza multiaspectuală a elementelor de structură a integrității, fiind condiționată atât de natura cercetării, cât și de scopul și obiectivele multiaspectuale ale tezei, bazată pe aprecierea și analiza teoretico-practică a naturii integrității.

Rezultatele obținute sunt rezumate la faptul că a fost efectuată analiza doctrinară și legislativă a noțiunii și esenței a fenomenului integrității; prezentată analiza caracterului dual al integrității și analiza și clasificarea principiilor integrității; a fost prezentată analiza subiecților supuși controlului/verificării integrității și studiat caracterului specific al răspunderii pentru încălcarea clauzei de integritate, precum și consecințele încălcării acesteia; au fost determinate particularitățile controlului integrității și ale unor proceduri juridice definite, în condițiile identificării situațiilor de lipsă de integritate, perfecționarea reglementărilor juridice materiale și procedurale ale fenomenului integrității; au fost elaborate propuneri de perfecționare a reglementărilor juridice materiale și procedurale ale statutului avertizorului de integritate și evidențiate per ansamblu aspectele problematice ale sistemului național de integritate și elaborarea recomandărilor de îmbunătățire a acestuia

Semnificația teoretică a lucrării rezidă în conturarea unui cadru teoretico-științific coerent în corelație cu cadrul normativ existent privind integritatea. S-a reușit conceptualizarea integrității, analiza multiaspectuală a acesteia, definirea aspectelor problematice și propunerea modalităților de soluționarea lor.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în aceea că conținutul tezei este centrat pe aplicabilitatea concluziilor și recomandărilor cu privire la domeniul integrității. Opiniile lansate sunt argumentate prin prisma prevederilor legale și doctrinei aferente domeniului de integritate și pot fi luate în considerație în procesul controlului integrității/aplicării cadrului normativ aferent domeniului integrității, în scopul eficientizării și consolidării justiției naționale

Implementarea rezultatelor științifice: Rezultatele reflectate în prezenta teză au fost reflectate inclusiv în articolele științifice publicate în reviste de profil, culegeri de comunicate la diverse conferințe. Ideile și concluziile din prezenta lucrare pot fi utile și pentru studenți/masteranzi din instituțiile de învățământ superior.

АННОТАЦИЯ

БАЧУ, Ольга. «Теоретико-практические основы неподкупности в национальной правовой системе». Диссертация доктора юридических наук по специальности: 551.01 – Общая теория права. Кишинёв, 2024 г.

Структура диссертации: введение, четыре главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 188 источников, основной текст 193 страницы. Полученные результаты отражены в 9 научных статьях.

Ключевые слова: неподкупность, Национальный орган по неподкупности, декларация о доходах и личных интересах, конфликт интересов, оценка финансовой и этической неподкупности, государственный служащий, судья.

Цель работы это полное исследование теоретико-практических основ неподкупности с целью оценить и понять её природу, которая может проявляться в сфере юридических профессий и в общественной деятельности, путем определения ее компонентов и условий, проявления этого явления, выявление которого повысит эффективность механизмов обеспечения неподкупности и установления доверия к государственной власти.

Научно-исследовательские цели: изучение и анализ доктрины и соответствующей нормативной базы с целью установления понятия неподкупности и оценки правового воздействия неподкупности на правовой и профессиональный статус субъектов неподкупности; анализ двойственности понятийного содержания неподкупности, установление, анализ и классификация принципов, относящихся к сфере неподкупности; определение/уточнение субъектов контроля/проверки неподкупности в случаях, предусмотренных нормативной базой, относящейся к области научных исследований; определение особенностей контроля неподкупности и некоторых определенных юридических процедур в условиях выявления ситуаций отсутствия неподкупности, а также определение и анализ последствий нарушения пункта о неподкупности;

Новизна и научная оригинальность данной работы состоит во вкладе в изучение понятия неподкупности, выделении ее места и роли в современной общественной жизни и многоаспектном анализе структурных элементов неподкупности, обусловленном как характером исследования, так и по цели и многоаспектным задачам докторской диссертации, основанным на понимании и анализе природы неподкупности.

Полученные результаты состоят в том, что был проведен доктринальный и законодательный анализ понятия и сущности феномена неподкупности, а также был представлен анализ двойственного характера неподкупности, а также анализ и классификацию принципов неподкупности; представлен анализ субъектов контроля/проверки неподкупности и изучена специфика ответственности за нарушение пункта о неподкупности и последствия ее нарушения; определены особенности контроля неподкупности и некоторые определенные правовые процедуры в условиях выявления ситуаций отсутствия неподкупности, совершенствования материального и процессуально-правового регулирования явления неподкупности; разработаны предложения по совершенствованию материального и процессуально-правового регулирования статуса неподкупности информатора; и выделил проблемные аспекты, обнаруженные в целом в национальной системе неподкупности и разработке рекомендаций по ее совершенствованию.

Теоретическая значимость работы заключается в построении последовательной теоретико-научной структуры в соответствии с существующей нормативной базой, касающейся неподкупности. Удалось концептуализировать целостность, ее многосторонний анализ, определить проблемные аспекты и предложить пути их решения.

Прикладная ценность работ. Содержание диссертации сосредоточено на применимости выводов и рекомендации в области неподкупности. Опубликованные мнения аргументируются через призму правовых положений и доктрины, относящейся к сфере неподкупности, и могут быть приняты во внимание в процессе контроля неподкупности /применения нормативной базы, относящейся к сфере неподкупности, в целях оптимизации и укрепления системы национального правосудия.

Внедрение научных результатов: Результаты, отраженные в данной диссертации, нашли отражение и в научных статьях, опубликованных в отраслевых журналах, сборниках сообщений на различных конференциях. Идеи и выводы настоящей статьи могут быть также полезны студентам/магистрантам высших учебных заведений.

ANNOTATION

BACIU, Olga. "Theoretical-practical foundation of integrity in the national legal system". PhD thesis in law in the specialty: 551.01 - General theory of law". Chisinau, 2024

Structure of the thesis: introduction, four chapters, general conclusions and recommendations, bibliography from 188 sources, basic text 193 pages. The obtained results are reflected in 9 scientific articles.

Keywords: integrity, National Integrity Authority, declaration of wealth and personal interests, conflict of interest, assessment of financial and ethical integrity, public servant, judge.

The purpose of the paper is to conduct profound research of the solid theoretical-practical foundations of integrity in order to appreciate and understand the nature of integrity that can be manifested in the area of legal professions and in public activity by determining the components and conditions of expression of this phenomenon, the identification of which will boost the efficiency of the mechanisms ensuring integrity and determining trust in state authorities.

Research objectives: evaluation of the doctrine and the legal normative framework in order to establish the meanings of the notion of integrity and the impact on the legal professional status of the civil servant; analysis of the duality of the notional content of integrity, establishing, analyzing and classifying the principles related to the field of integrity; defining/clarifying the subjects subject to integrity control/verification in cases regulated by the normative framework related to the research field; determining the specifics of the integrity control and some defined legal procedures, under the conditions of identifying situations of lack of integrity, as well as determining and analyzing the consequences of violating the integrity clause.

Novelty and scientific originality of the present work consists in the contribution made to the study of the concept of integrity, highlighting the place and its role for contemporary social life and the multi-aspect analysis of the structural elements of integrity, being conditioned both by the nature of the research and by the purpose and the multifaceted objectives of the thesis, based on the appreciation and theoretical-practical analysis of the nature of integrity.

The achieved results that contributes to solving an important scientific problem are summarized in the fact that the doctrinal and legislative analysis of the notion and essence of the integrity phenomenon was carried out and the classification of the principles of integrity was presented. Also, the legal impact of integrity on the legal professional status of public agents was evaluated, and the analysis of the specific character of the liability for the violation of the integrity clause and the consequences of its violation was presented. At the same time, the particularities of integrity control and defined legal procedures were determined under the conditions of identifying situations of lack of integrity, the improvement of the material and procedural legal regulations of the integrity phenomenon, and the specifics of preventing possible abuses by the subjects involved in the verification process were highlighted of integrity, etc.

Theoretical significance of the work resides in the outline of a coherent theoretical-scientific framework in correlation with the existing normative framework regarding integrity. The conceptualization of integrity, its multi-aspect analysis, the definition of problematic aspects and the proposal of ways to solve them were succeeded.

The applicative value of the work: the content of the thesis is centered on the applicability of the conclusions and recommendations regarding the field of integrity. The opinions released are argued through the lens of the legal provisions and the doctrine related to the integrity field. They can be taken into account in the process of integrity control/application of the normative framework related to the integrity field to streamline and strengthen national justice.

Implementation of scientific results: The results reflected in this thesis were also reflected in the scientific articles published in field magazines, collections of communications at various conferences. The ideas and conclusions from the present paper may also be useful to students/masters students in higher education institutions.

LISTA ABREVIERILOR

Alin. – alineat

Art. – articol

ANI – Autoritatea Națională de Integritate

CEC - Comisia Electorală Centrală

CNA - Centrul Național Anticorupție

CSM – Consiliul Superior al Magistraturii

CSP - Consiliul Superior al Procurorilor

DAIP - declarația de avere și interese personale

ONU - Organizația Națiunilor Unite

RM – Republica Moldova

SRSJ - Strategia de reformare a sectorului justiției

UE – Uniunea Europeană

USM – Universitatea de Stat din Moldova

lit. – literă

nr. – număr

pct. – punct

n.a. – nota autorului

ș.a. – și altele

pp. – pagina/paginile, articolul/articolele, punctul/punctele, paragraful/paragrafele

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța temei propuse pentru cercetare. Statul de drept contemporan se identifică printr-o multitudine de noțiuni și instituții juridice. Unele din ele sunt rezultatul dezvoltării sociale, existența cărora este impusă de realitatea socială cotidiană, altele sunt instituții juridice identificate încă de originile inițiale ale dreptului, manifestându-și axiologia și în prezent și păstrându-și actualitatea pe parcursul timpului.

Integritatea, în manifestarea sa de instituție juridică, își găsește exprimarea recentă în sistemul juridic și legislativ autohton, fiind un rezultat al aspirațiilor Republicii Moldova spre procesul de integrare europeană. Formarea și fortificarea conștiinței juridice din partea tuturor celor care exercită o funcție publică, dezvoltarea culturii juridice în coraport cu instituția integrității contribuie într-un mod esențial la dezvoltarea gândirii democratice, prezentându-se drept o condiție vitală pentru un model de societate europeană contemporană aflate în pragul unui proces complex de aderare. Totuși, pornind de la nucleul acestei noțiuni, este de remarcat că, într-o manifestare sau alta, integritatea, în calitate de fenomen social, a existat cu mult timp înainte de acordarea unui conținut juridic acestui fenomen, fiind un criteriu indispensabil al moralității și dreptății, optând nu numai pentru consolidarea moralității în societate, dar și pentru o justiție corectă și eficientă. Prin urmare, interacțiunea dintre integritate, în calitate de instituție juridică și integritate, în calitate de fenomen social, ne inspiră pentru un studiu multiaspectual al acestui fenomen.

Studierea și analiza naturii integrității, evaluarea impactului juridic asupra societății contemporane reprezintă un interes sporit pentru un stat de drept. Cercetarea teoretică a integrității prin prisma impactului acesteia asupra interesului social și asupra consolidării statului de drept justifică cercetarea complexă și multiaspectuală a integrității în cadrul Teoriei generale a dreptului și statului. Fenomenul integrității poate fi caracterizat ca unul interdisciplinar și urmează a fi efectuată analiza multiplelor fațete și forme de manifestare ale integrității, inclusiv din perspectiva diferitor ramuri de drept. Alături de normativitate, legalitate, eficiență, responsabilitate, justiție, fenomen administrativ, control, stat de drept, bună guvernare, integritatea trebuie cercetată prin prisma conținutului conceptual, a elementelor definitorii, a formelor de manifestare, a riscurilor de încălcare a cerințelor de integritate, a mecanismelor de prevenire și sancționare a încălcării clauzei de integritate. Acestea sunt componente ale Teoriei generale a dreptului și statului – știință fundamentală, de sinteză în sistemul științelor juridice. Totodată, integritatea în esența ei, poate fi privită fie în calitate de valoare și tendință a societății, fie în cea de standard de apreciere a persoanei ce are implicare în activitatea instituțiilor de drept, ori în general este agent public. În esență, revenim la ideea că integritatea urmează a fi cercetată în calitate de instituție juridică și în

calitate de fenomen social, precum și din perspectiva interacțiunii dintre aceste semnificații ale integrității. În acest sens, investigarea științifică a esenței integrității, cercetării doctrinare, perspectivelor clare de reglementare juridică a integrității și a efectelor juridice ale prezenței, absenței sau insuficienței integrității, preîntâmpinarea unor eventuale abuzuri din partea subiecților implicați în procesul de verificare a integrității, determinarea unor proceduri juridice clare, în condițiile identificării situațiilor de lipsă de integritate, perfecționarea reglementărilor juridice materiale și procedurale ale statutului avertizorului de integritate, precum și elaborarea mecanismelor de identificare și investigare a cazurilor de constatare a insuficienței sau lipsei de integritate au drept scop fundamentarea teoretico-practică a fenomenului integrității în sistemul juridic contemporan și, în consecință, va permite consolidarea încrederii societății în autoritățile publice și în puterea de stat. O societate care oferă încredere deplină autorităților publice și agenților publici este un model firesc al unei democrații contemporane, valorificate într-un stat de drept democratic, reprezentând, de asemenea, un nivel amplificat de cultură și conștiință, atât socială generală, cât și juridică.

Integritatea reprezintă o noțiune complexă, aflându-se la limitele de interferență dintre aspectele morale și juridice, ceea ce creează un interes sporit pentru investigația doctrinară în limitele Teoriei generale a dreptului și statului. Cu toate că în sistemul juridic al Republicii Moldova se regăsește termenul menționat, apare necesitatea unei analize ample, de natură teoretico-practică, orientată spre o utilizare terminologică corectă și eficientă în domeniul juridic și a manifestării de competențe instituționale (organizaționale și funcționale) ale entităților publice specializate.

Identificarea conceptului de integritate în toate manifestările sale ar permite elaborarea și structurarea unui mecanism eficient de aplicare în realitatea socială și juridică a calificativului „integu”, evitarea și depășirea erorilor în procesul de control al integrității în baza unei proceduri distincte și a unor criterii clare și complex-determinate, a sancționării pentru lipsa de integritate, ș.a. Cunoașterea mecanismului de utilizare corectă a noțiunii de integritate și a noțiunilor omoloage acesteia implică formarea unor standarde legale, care ar servi drept orientare pentru cei ce au funcția de control al integrității, potrivit situației de fapt.

Actualitatea temei de cercetare constă în faptul că, în prezent, puterea publică se confruntă cu grave probleme de credibilitate, înțelegerea socială a integrității este una neuniformă, ceea ce impune o fundamentare atât teoretică, cât și practică a acestui fenomen social. Acest fapt are o influență directă asupra modului în care este manifestată încrederea publicului în autoritățile publice. Cercetarea integrității este de interes sporit, inclusiv din considerentul că aceasta reprezintă un fenomen multidimensional, aflându-se în strânsă conexiune nu numai cu domeniul

juridic, ci și alte domenii, cum ar fi cel social și psihologic, dat fiind faptul că integritatea reprezintă, în primul rând, o valoare și tendință a societății, și nu doar un standard de apreciere a persoanei ce are implicare în funcționalitatea instituțiilor de drept. Societatea democratică are drept scop identificarea și crearea unui mecanism și, drept consecință, a un mediu integru. Astfel, studiul în cauză, orientat spre caracteristica instituției juridice a integrității, necesită o abordare multilaterală și complexă, în vederea atingerii unor rezultate eficiente.

Relevanța, valoarea teoretico-practică a investigației în cauză este determinată de cerințele contemporane cu impact politico-juridic al integrității asupra carierei politice, administrative și profesional-juridice. Încadrarea juridică a termenului „integritate” acordă posibilitate de a preîntâmpina abuzurile în cariera publică, de a eficientiza lupta cu corupția și de a fortifica competențele juridice ale unui regim juridic democratic și transparent.

Este incontestabil că integritatea are o valoare teoretică profundă, fiind ancorată în principii morale și etice. Această valoare teoretică se concretizează în practică prin comportamentul onest, responsabil și transparent. Atât la nivel personal, cât și organizațional, integritatea contribuie la formarea unei societăți mai echitabile și la construirea relațiilor bazate pe încredere reciprocă. Acest raționament este aplicabil tuturor domeniilor, atât din domeniul social, cât și în domeniul juridic. Aprecierea teoretică a naturii integrității va permite identificarea perspectivelor de reglementare juridică, valorificate prin propuneri de *lege ferenda*, orientate spre fortificarea și evoluția încrederii în justiție, în autoritățile publice și politice și spre eficientizarea organizațională și funcțională a autorităților statale. Anume analiză teoretică a integrității permite sistematizarea tuturor noțiunilor, conceptelor și clasificărilor relevante, în vederea formulării unor definiții concrete și explicite. Fundamentarea teoretică a fenomenului integrității va avea un impact asupra aspectelor practice ce țin de integritate, îndreptate spre aplicarea corectă a normelor de drept, dar și analiza critică a unor aspecte juridice, aplicabilitatea cărora ține de domeniul „integrității”.

Importanța problemei științifice abordate justifică necesitatea unui studiu științific prin intermediul căruia integritatea a fost prezentată drept un rezultat elocvent al legalității și profesionalismului în înțelegerea socială. În special, în sensul dat, atragem atenția asupra necesității unei cercetări a integrității ca instituție juridică, dat fiind faptul că numai autoritățile publice care corespund criteriului de integritate le putem aprecia în calitate de indiciu al încrederii societății în acestea. Din considerentele enunțate rezultă și expresia valorică a activității integre a autorităților publice în promovarea și garantarea unui regim democratic, care se va distinge printr-o funcționare eficientă a mecanismului juridic din domeniu. Totodată, nu putem să nu menționăm că promovarea integrității este una esențială atât pentru fundamentarea ei în calitate de o valoare morală a societății *per ansamblu*, cât și pentru consolidarea statutului agenților publici,

manifestându-se drept criteriu fundamental de selecție a acestora la funcțiile în cadrul autorităților publice. Anume respectarea acestei dualități va permite, în rezultat, asigurarea existenței unui stat de drept.

De asemenea, cercetarea în cauză, prin finalitățile ei, va veni cu propuneri de *lege ferenda*, orientate spre eficientizarea reglementărilor din domeniul vizat, a determinării normativ-terminologice, a reglementării și perfecționării statutului subiecților ce au atribuții în valorificarea funcțională a integrității. Se intenționează de a interveni cu propuneri clare de reglementare juridică, care se vor referi la condițiile ce stabilesc cerințele de integritate pentru diferite entități statutare, inclusiv competențele, garanțiile și mecanismele avertizorilor de integritate. Investigațiile orientează perspectivele de reglementare juridică spre preîntâmpinarea situațiilor de insuficiență de integritate sau lipsă de integritate, fapt ce va contribui la consolidarea independenței statutului funcționarului public și al magistratului.

Identificarea problemei științifice

Problema științifică propusă spre examinare în prezenta lucrare rezidă în demonstrarea *valorii integrității ca fenomen și instituție juridică în sistemul juridic național, fapt care a generat analiza impactului nivelului de reglementare juridică a integrității asupra încrederii cetățenilor în instituțiile publice, precum și identificarea și analiza deficiențelor reglementărilor juridice și a mecanismelor de integritate pentru îmbunătățirea nivelului general de integritate.*

Ipoteza de cercetare

Urmare a formulării problemei științifice propuse spre examinare, lansăm spre verificare următoarea ipoteză de cercetare: există o corelație semnificativă între nivelul de reglementare juridică a integrității și încrederea societății în autoritățile publice, iar identificarea și corectarea problemelor în sistemul național de integritate contribuie la consolidarea nivelului de integritate.

Integritatea are un impact semnificativ asupra statutului profesional juridic al instituțiilor/autorităților publice/statului și identificarea și perfecționarea procedurilor juridice de control, precum și analiza profundă a mecanismelor de prevenire a abuzurilor în procesul de verificare a integrității, contribuie la reducerea situațiilor de lipsă de integritate și, drept consecință, la sporirea nivelului de încredere a societății în autoritățile/instituțiile publice. Este absolut evident faptul că integritatea are un impact semnificativ asupra statutului profesional juridic al instituțiilor/autorităților statului/publice, respectiv, identificarea și perfecționarea procedurilor juridice de control, și analiza profundă a mecanismelor de prevenire a abuzurilor în procesul de verificare a integrității contribuie la reducerea situațiilor de lipsă de integritate. De asemenea, identificarea și analiza zonelor de risc în domeniul integrității permit dezvoltarea unor strategii

preventive și corective adecvate, fiind premise eficiente pentru consolidarea eficienței și transparenței sistemul național de integritate.

Scopul și obiectivele tezei.

Scopul prezentei teze îl constituie cercetarea profundă a fundamentelor teoretico-practice solide ale integrității în calitate de fenomen și instituție juridică, în vederea aprecierii și înțelegerii naturii integrității ce se poate manifesta în activitatea agenților publici prin determinarea componentelor și condițiilor de exprimare a acestui fenomen, identificarea căruia va impulsiona eficiența mecanismelor de asigurare a integrității și va spori încrederea în autoritățile și instituțiile statului.

Integritatea necesită o cercetare teoretico-practică complexă, în scopul evitării confuziilor posibile în reglementările juridice. Urmează a efectua cercetări de natură teoretică cu propuneri de aplicare ulterioară în practică a normelor și reglementărilor juridice orientate spre o determinare clară a conținutului terminologic al integrității, a naturii și sensului acestui termen care, în prezent, apare în calitate de valoare socio-juridică majoră a societății.

Prin urmare, este necesară o determinare clară a integrității pentru agenții publici. În dependență de esența integrității, drept consecință, urmează a fi determinate, obiectivele și metodele de funcționalitate a autorităților prin prisma corespunderii criteriului de integritate, având drept scop consolidarea eficienței funcționale a acesteia prin intervenții de modernizare, optimizare și corespundere normativ-juridică. Realizarea scopului propus prezumă atingerea următoarelor **obiective**:

1. Evaluarea doctrinei și cadrului normativ juridic în vederea stabilirii semnificațiilor noțiunii de integritate și a impactului asupra statutului profesional juridic al agentului public;
2. Analiza dualității conținutului noțional al integrității;
3. Stabilirea, analiza și clasificarea principiilor aferente domeniului integrității;
4. Definirea/clarificarea cu privire la subiecții supuși controlului/verificării integrității în cazurile reglementate de cadrul normativ aferent domeniului de cercetare;
5. Determinarea particularităților controlului integrității și a unor proceduri juridice definite, în condițiile identificării situațiilor de lipsă de integritate;
6. Determinarea și analiza consecințelor încălcării clauzei de integritate.

Prezentarea metodologiei de cercetare. Cercetarea fundamentelor integrității în sistemul juridic național, ținând cont de interdisciplinaritatea acesteia, este axată asupra unor studii de natură teoretico-practică, filosofico-juridică și comparativă în domeniu, în scopul aprecierii naturii integrității ce se poate manifesta în domeniul de activitate a agenților publici, prin determinarea

componentelor și condițiilor de manifestare a acestui fenomen, identificarea căruia influențează esențial statutul general al cetățeanului în perspectivele de carieră profesională și politică.

În vederea realizării obiectivelor relatate în procesul elaborării tezei au fost analizate/cercetate materiale doctrinare, normative, precum și alte acte juridice relevante domeniului de cercetare.

La elaborarea lucrării au fost utilizate următoarele **metode** științifice:

- metoda istorică, care a facilitat cercetarea evolutivă a reglementării juridice și manifestarea fenomenului de integritate în diverse perioade;

- metoda comparativă, datorită căreia s-a reușit constatarea unor elemente identice sau divergente în reglementarea integrității. Este de menționat că această metodă este aplicată atât în vederea comparației reglementărilor în diverse perioade de dezvoltare, cât și în scopul evidențierii aspectelor comune ori diferențiate în reglementarea juridică națională și străină. Utilizarea acestei metode permite evidențierea și compilarea cunoștințelor acumulate în diverse clasificări (tipologii clasificatoare) ale sistemelor juridice contemporane, reieșind din diverse criterii de clasificare, formularea definițiilor, evidențierea analogiilor;

- metoda analizei logice și sistemice – o metodă fundamentală în procesul de analiză și cercetare a normelor de drept, fiind metoda de bază a cercetării efectuate, dat fiind faptul că integritatea necesită a fi abordată sistemic pentru a fi asigurată într-un stat de drept; analiza logică a fost aplicată în procesul de cercetare și studiere a opiniilor și ideilor doctrinarilor, folosită pentru determinarea și stabilirea aspectelor ce vizează noțiunea și caracteristicile orientate spre diferite aspecte ale integrității. Utilizarea metodei analizei logice și sistemice creează posibilitatea surprinderii structurii și dinamicii raporturilor ce țin într-un mod sau altul de integritate în sistemul juridic al societății contemporane democratice;

- metode ale sociologiei impuse de impactul social al fenomenului integrității și au determinat realizarea încadrării sociale a procesului de cercetare integrității. Respectiv, integritatea poate fi considerată drept o unitate de măsură pentru încredere, competență și profesionalism. Totodată, nu poate fi diminuat și faptul că pentru un nivel sporit al integrității, sunt considerate drept elemente-cheie analiza profunzimii și esenței ale acestor principii și aderarea fiecărui potențial agent public la acest sistem de principii. Respectiv, metodele sociologiei permit conștientizarea fenomenului integrității prin prisma mai multor fenomene sociale ce caracterizează societatea contemporană;

- metoda cantitativă a contribuit la acumularea și procesarea datelor statistice, pentru analizarea multor structuri și funcții caracteristice fenomenului integrității și a identificării acestuia

în calitate de fenomen social și instituție juridică. Utilizarea metodei cantitative a izvorât din nevoia de a conferi noi valențe acestei cercetări, fiind în strânsă legătură cu unitățile practice. O astfel de analiză va contribui efectiv la perfecționarea reglementarilor juridice în domeniul integrității, la sporirea eficienței lor sociale, precum și la îmbunătățirea activității practice de realizare a acestora.

Metodele enumerate au cunoscut o utilizare dinamică și complexă, în scopul efectuării unei analize multiaspectuale și de maximă valoare praxiologică.

Descrierea situației în domeniul de cercetare. Pe parcursul cercetării s-a constatat că în prezent știința juridică identifică cercetări doctrinare insuficiente care nu pot fi integrate într-un sistem complex, capabil să ofere soluții la subiectele de referință ce ar clarifica natura juridică a instituției integrității, manifestării ei teoretico-practice, în scopul realizării ei în viața social-juridică contemporană, delimitarea tuturor problemelor, elucidarea cauzelor și condițiilor de manifestare a situației actuale a instituției integrității și fundamentarea ei teoretico-practică în sistemul juridic național. Este de menționat că subiectul propus spre cercetare prezintă un interes nu doar din punctul de vedere al actualității sale, pentru că în virtutea tendinței de aderare a statelor la standarde internaționale și la comunitatea țărilor Uniunii Europene, Republica Moldova trebuie să opereze schimbări radicale, considerent care impune în mod prioritar și cerințe de asigurare a integrității în toate domeniile.

Noutatea științifică.

Noutatea și originalitatea științifică a prezentei lucrări constă în abordarea teoretico-practică complexă, multiaspectuală, ce plasează într-o perspectivă unică și consolidată fenomenul și instituția integrității într-o dimensiune juridică, fapt ce permite îmbunătățirea mecanismelor legale de asigurare a integrității. Noutatea și originalitatea științifică este manifestată în contribuția adusă la studierea conceptului de integritate, de evidențiere a locului și rolului acestuia pentru viața socială și juridică contemporană și analiza multiaspectuală a elementelor de structură a integrității, fiind condiționată atât de obiectul cercetării în cauză, cât și de scopul și obiectivele tezei, bazată pe aprecierea și analiza teoretico-practică a naturii integrității. Aceste aspecte cu siguranță sunt încadrate în domeniul de cercetare a Teoriei generale a dreptului și statului, dat fiind faptul că obiectul de cercetare ale acestei științe constituie studierea multidimensională a apariției și dezvoltării fenomenului dreptului și statului, integritatea incontestabil regăsindu-și locul printre ele.

Astfel, în procesul de investigație au fost obținute următoarele rezultate:

- a fost efectuată analiza doctrinară și legislativă a noțiunii și esenței fenomenului integrității;

- a fost analizat caracterului dual al integrității;
- au fost clasificate și caracterizate principiile integrității;
- a fost analizat spectrul subiecților supuși controlului/verificării integrității;
- a fost sintetizat caracterului specific al răspunderii pentru încălcarea clauzei de integritate și consecințele încălcării acesteia;
- au fost determinate particularitățile controlului integrității și a unor proceduri juridice definite, în condițiile identificării situațiilor de lipsă de integritate, perfecționarea reglementărilor juridice materiale și procedurale ale fenomenului integrității;
- au fost elaborate propuneri de perfecționare a reglementărilor juridice materiale și procedurale ale statutului avertizorului de integritate;
- au fost evidențiate aspectele problematice ale sistemului național de integritate per ansamblu și elaborate recomandări de îmbunătățire a acestuia.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării sunt determinate de actualitatea și noutatea sa științifică și derivă din rezultatele științifice obținute, sintezele și analizele realizate pe parcursul cercetărilor, precum și concluziile și recomandările formulate la finele lucrării. Rezultatele subiectului cercetat identifică un impact dublu.

Este determinată clar natura integrității, impactul ei diferit asupra statutului juridic al subiecților implicați în procesul de guvernare, administrare și justiție, în scopul identificării și perfecționării mecanismelor juridice eficiente orientate spre evaluarea, constatarea și verificarea integrității.

Concomitent, reglementarea juridică clară a integrității va fortifica cultura juridică a societății și va servi drept mecanism eficient de preîntâmpinare și contracarare a unor eventuale tentative, orientate spre discreditarea instituțiilor statului în general și a agenților publici în special. Perspectivile investigației doctrinare în cauză impun identificarea unor mecanisme de protejare a subiecților, integritatea cărora este o problemă de interes public. Aceste mecanisme elaborate și perfecționate sunt, concomitent, orientate spre fortificarea și perfecționarea regimului de activitatea a autorităților publice.

Aprobarea rezultatelor.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere sunt prezentate într-o formă succintă, sistematizată, prin prisma concluziilor generale și a recomandărilor. Argumentele de rigoare au fost prezentate în conținutul lucrării, dar și, consecvent, în publicații științifice, dintre care articole în reviste științifice și materiale ale conferințelor naționale și internaționale. Teza a fost elaborată și discutată în cadrul Școlii Doctorale Științe Juridice și Economice a Universității

de Stat din Moldova. Rezultatele cercetării au fost aprobate de Comisia de îndrumare și de Departamentul Drept Public al Facultății de drept a Universității de Stat din Moldova.

Publicații la tema tezei. Cu referire la tema tezei de doctorat au fost publicate 9 (nouă) lucrări științifice, printre care 5 (cinci) sunt articole publicate în reviste de specialitate, iar altele 4 (patru) sunt publicate la forurile științifice naționale/internaționale.

Articole în reviste științifice din Republica Moldova:

- BACIU (CEBAN), Olga. Avertizorii de integritate – retrospectiva evolutivă a instituției în reglementările juridice naționale. In: *Supremația Dreptului*, 2023, nr. 1, pp. 29-39. ISSN 2345-1971. DOI: <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2023.1.03>

- BACIU (CEBAN), Olga. Consecințele încălcării clauzei de integritate. In: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2022, nr. 2(61), pp. 53-60. ISSN 1857-2405. DOI: [https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.2\(61\).09](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.2(61).09)

- BACIU (CEBAN), Olga. Integritatea ca element al capacității juridice a magistratului. In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale)*, 2021, nr. 3(143), pp. 173-178. ISSN 1814-3199. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.4572497>

- BACIU (CEBAN), Olga. Profesionalismul și integritatea: fenomene și principii. In: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2024, nr. 2(69), pp. 41-46. ISSN 1857-2405. DOI: [https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.2\(69\).07](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.2(69).07)

- BACIU (CEBAN), Olga. Cadourile în serviciul public: analiză și reglementări în contextul integrității în Republica Moldova. *Revista națională de drept*, 2024, nr.1, nr. 1(251), pp. 60-67. ISSN 1811-0770. DOI: [https://doi.org/10.52388/1811-0770.2024.1\(251\).06](https://doi.org/10.52388/1811-0770.2024.1(251).06)

Publicații în culegeri ale conferințelor științifice internaționale:

- MOCANU, Veronica, BACIU (CEBAN), Olga. Oportunitățile guvernantei electronice în timp de criză. In: *State, security and human rights in conditions of information society: conf. șt. intern.*, 12-13 decembrie 2019, Chișinău. Chișinău: Tipografia Artpoligraf, 2020, pp. 182-205. ISBN 978-9975-3462-2-1.

- BACIU (CEBAN), Olga. Caracterul specific al răspunderii funcționarului public pentru încălcarea clauzei de integritate. In: *State, security and human rights in the digital era: conf. șt. intern.*, 10-11 decembrie 2020, Chișinău. Chișinău: Tipografia Artpoligraf, 2021, pp. 113-124. ISBN 978-9975-158-17-6.

- BACIU (CEBAN), Olga. Pantuflajul sau fenomenul ușilor turnante în sistemul juridic național. In: *State, security and human rights in the digital era: conf. șt. intern.*, 8-9 decembrie 2021, Chișinău. Chișinău: CEP USM, 2022, pp. 96-104. ISBN 978-9975-159-32-6, CZU: 347.23:35.08:347(478), 10.5281/zenodo.6393014.

- BACIU (CEBAN), Olga. Rolul depunerii declarației de avere și interese personale pentru controlul integrității. In: *State, security and human rights in the digital era*: conf. șt. intern., 14-15 decembrie 2023. CZU: 342.74:35.083:330.564.22, DOI: <https://doi.org/10.59295/ssdoed2024.33>

Volumul și structura lucrării.

Structural, teza este alcătuită din: adnotare, introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie. Volumul total al lucrării este de 216 pagini (193 pagini de text de bază), iar lista surselor bibliografice se rezumă la 188.

Cuvinte-cheie: integritate, Autoritatea Națională de Integritate, declararea averii și intereselor personale, conflict de interese, evaluarea integrității financiare și etice.

Sumarul capitolelor tezei.

Structural, teza este alcătuită din: adnotare, introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie.

În *Introducere* sunt precizate: actualitatea și importanța temei cercetate, gradul de cercetare a temei, scopul și obiectivele lucrării, problema științifică propusă spre soluționare, ipoteza de cercetare, sinteza metodologiei de cercetare și justificarea metodelor de cercetare alese, noutatea științifică a lucrării, importanța teoretică și valoarea aplicativă a tezei, precum și suportul științific privind aprobarea rezultatelor cercetării.

Capitolul 1 este denumit „*Fenomenul integrității în analiza doctrinară și în reglementările normativ-juridice*” și reprezintă o analiză dublă a fenomenului integrității și noțiunilor care sunt oferite „integrității”. Primul subcapitol este dedicat sistematizării realizărilor doctrinare în materia integrității pentru sistemul juridic. Într-o analiză sistemică a doctrinei juridice naționale și a doctrinei juridice caracteristice altor școli de drept, a fost efectuată o retrospectivă a fenomenului integrității, a determinării unui concept juridic fenomenului menționat, a fost identificat un sistem determinat de principii ce caracterizează instituția juridică a integrității. În acest sens, putem constata că numărul lucrărilor dedicate integrității este destul de redus, dar marea majoritate a autorilor care și-au exprimat opiniile cu referință la acest subiect, menționează că integritatea este un set de valori caracteristic persoanei (în special în studiul de față această caracteristică se referă la funcționari publici). Putem conchide că în literatura juridică o definiție exactă, clară și concisă a integrității, fie în calitate de fenomen, fie de instituție juridică, o formulare concretă a elementelor acesteia la moment nu este realizată. Al doilea subcapitol a fost orientat spre reflectarea normativă și analiza situației practice a integrității în sistemul juridic național, fiind supuse analizei reglementările juridice ale fenomenului integrității. A fost constatat că integritatea, ca fenomen separat și de sine stătător, a apărut în cadrul normativ național doar în anul 2017, odată

cu adoptarea Legii integrității¹, care a fost un început al formării și întăririi importanței respectării regimului juridic integru de către subiecți precum funcționarii publici. Analiza legislației ne-a permis să evaluăm noțiunile oferite de legiuitor și să constatăm că, la fel ca și în doctrină, multitudinea de definiții totuși nu oferă o noțiune echivocă a integrității, ca element separat în sistemul juridic național și, drept rezultat, nu permite constatarea necesității elaborării unor reglementări juridice coerente și complete în domeniu.

Capitolul 2 este dedicat analizei **Valorii și esenței integrității în statul de drept contemporan**. Prin urmare, ne-am propus să divizăm acest subiect în trei segmente distincte esențiale, în vederea caracterizării și fundamentării fenomenului integrității în calitate de instituție juridică și fenomen social, precum și interdependența acestora, direcțiile de cercetare regăsindu-se în denumirile subcapitolelor. Referindu-ne la axiologia integrității în sistemul juridic național, subliniem că aceasta se manifestă inclusiv prin includerea principiului integrității în lista principiilor de bună guvernare. Acest subiect este analizat în subcapitolul *Integritatea ca element esențial al bunei guvernări*, în care ne-am propus să studiem integritatea ca un aspect definitoriu al justiției contemporane. Un alt subcapitol reprezintă analiza *Dualității conținutului noțional al integrității*. Analiza acestui subiect ne-a permis să stabilim că integritatea, ca fenomen social, dar ca și instituție juridică, cunoaște o îndelungată dezvoltare, fiind un element important în determinarea aspectului moral al umanității. Societatea deseori nu face diferență între moralitate și drept, acestea fiind elemente de completare reciprocă, aspectele prioritare ale cărora sunt reglementate prin intermediul legislației. Un alt component al acestui capitol îl prezintă cercetarea *Particularităților principiilor caracteristice fenomenului integrității*. Astfel, în urma analizei principiilor ce caracterizează integritatea, le-am structurat în *principiile generale de integritate și principiile speciale de integritate (instituționale)*. Totodată, principiile caracteristice fenomenului integrității pot fi clasificate în *principiile de integritate adresate persoanelor ce efectuează controlul respectării clauzei de integritate* și cele care sunt *adresate subiecților supuși controlului*.

Capitolul 3 – Manifestarea integrității în dreptul intern al Republicii Moldova - este structurat în trei compartimente de cercetare. Prioritar, ne-am orientat spre cercetarea arhitecturii și eficienței controlului integrității. Controlul integrității presupune un caracter complex al acestuia nu numai din considerentul pluralității aspectelor/segmentelor ce sunt supuse controlului, dar și datorită cercului subiecților implicați în efectuarea controlului, în special când sunt vizate rudele, concubinii și persoanele apropiate subiecților declarării. Prin urmare, s-a constatat că unele procedee de control sunt definite neclar ori sunt interpretate eronat, cum ar fi în cazul principiilor controlului

---

¹ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360

integrității, ori sunt anumite devieri în felul cum unele aspecte sunt abordate în Legea privind declararea averii și intereselor personale și reglementarea acestora în Metodologia de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor, precum și în Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate. Totodată, au fost analizate atât categoriile subiecților integrității, cât și aspectele ce vizează integritatea ca o condiție obligatorie pentru aspirarea la funcția publică vacantă, fiind nu doar un element necesar pentru accesarea în profesie, dar fiind reglementate și acte normative separate - Legea privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor² și Legea privind evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor³.

Ultimul capitol al lucrării este denumit ***Contracararea tentativelor de încălcare a clauzei de integritate***. Legislația în vigoare prevede necesitatea evaluării, determinării, clasificării și prevenirii riscurilor de încălcare a regimului de integritate. Prin urmare, în vederea unor măsuri de precauție urmează, în primul rând, a fi determinate activitățile și zonele de risc ce pot afecta integritatea agenților publici. Ulterior a fost analizat caracterul specific al răspunderii pentru încălcarea clauzei de integritate, fiind structurate formele de răspundere pentru fiecare abatere în domeniul integrității. Întru respectarea firului logic al analizei, am prezentat și rezultatele cercetării consecințelor încălcării clauzei de integritate și analiza aspectelor problematice constatate ale sistemului de integritate, ce reprezintă o finalitate logică pentru cercetarea propusă.

---

² Legea privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor: nr. 26 din 10.03.2022. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 72 art. 103

³ Legea privind evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor și modificarea unor acte normative: nr. 252 din 17.08.2023. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 325-327 art. 581

1. FENOMENUL INTEGRITĂȚII ÎN ANALIZA DOCTRINARĂ ȘI A REGLEMENTĂRILOR NORMATIV-JURIDICE

1.1. Realizări doctrinare în materia integrității caracteristice sistemului juridic național

Procesul de formare a unui nou specialist în domeniul dreptului include un proces complex, care nu este limitat doar la acumularea unei baze de cunoștințe, dar include în sine și forma psihologică a acestuia, reprezentând aspectul moral al procesului. Aspectele profesionalismului angajaților reprezintă „problemele mai vechi, care se referă la eficiența instituțiilor și calitatea angajaților, la standarde profesionale și repere morale, la calitatea și relevanța prevederilor legale”⁴. Considerăm că anume factorul psihologic și reprezintă un aspect fundamental în formarea unui specialist, cu precădere în cazul în care acest specialist își desfășoară activitatea în domeniul public. Anume existența și dezvoltarea unei culturi juridico-morale de nivel înalt reprezintă premisă a formării unui sistem de valori, inclusiv integritatea, caracteristic unui agent public contemporan. Cultura juridică nu poate fi instituită prin lege și nici impusă de stat prin instrumente administrative, ci izvorăște din experiențele noastre comune legate de funcționarea statului prin intermediul instituțiilor sale, care elaborează și aplică normele de drept⁵. Și numai având profesioniști buni în domeniul justiției or administrației publice, poate fi consolidată încrederea societății în justiție și în autoritățile statului.

Analizând fenomenul profesionalismului, suntem convinși că acesta nu poate exista fără cultivarea unor astfel de valori precum integritatea, imparțialitatea, independența ș.a. Însă, fără o analiză și interpretare a noțiunii și esenței acestor noțiuni, nicio calitate enumerată nu poate fi constatată ca fiind existentă. Integritatea, fiind una dintre calitățile enumerate, este esențială pentru profesionalism, constituind fundamentul tuturor acțiunilor și deciziilor într-un mediu profesional. Aceasta garantează că profesioniștii respectă nu doar standardele și normele profesionale, ci și un cod etic strict, care include în prevederile sale existența unor astfel de calități cum ar fi onestitatea, echitatea și responsabilitatea. Integritatea își are numai începutul în educația juridică, își găsește explicația și argumentarea teoretică în acest compartiment de devenire profesională, suportul praxiologic fiind confirmat și perfecționat în instruirea juridică profesională și își manifestă continuitatea pe întreg parcursul vieții profesionale,⁶ „[c]odurile de etică profesională și alte acte

---

⁴ CIOBANU, R. Interogații etice și răspunsuri normative în cheia priorităților Republicii Moldova. In: Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine, Ed. 8, 8-9 februarie 2024, Chișinău. Iași – Chișinău-Lviv: 2024, Ediția 9, pp. 121-122. ISSN 2558 – 894X.

⁵ AVORNIC, Gh, VACULOVSKI, Gh. Excesul de reglementare juridică. In: *Revista Națională de Drept*, 2019, nr. 10-12(228-230), pp. 119-123. ISSN 1811-0770. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3742929>

⁶ NEGRU, A. Responsabilizarea justiției în condițiile unei societăți democratice. In: *State, security and human rights: in digital era*, 10-11 decembrie 2020, Chișinău. Chișinău: Tipografia Artpoligraf, 2021, pp. 56-61. ISBN 978-9975-158-17-6.

ce includ obligații interne ale reprezentanților diverselor profesii [...] codifică doar normele morale specifice unei anumite activități publice sau economice și nu reglementează un domeniu larg de relații sociale importante ale vieții sociale⁷. Promovarea integrității creează un mediu de lucru bazat pe încredere, respect și transparență, conducând, astfel, la relații profesionale mai solide, o reputație solidă și, nu în ultimul rând, la o calitate superioară a serviciilor prestate de către profesioniști. Este nevoie de o pregătire interdisciplinară, dar și de calități morale, în lipsa cărora un agent public nu și-ar îndeplini cu succes atribuțiile⁸. Conceptualizarea profesionalismului și a integrității implică înțelegerea acestora ca valori fundamentale în etica profesională. Profesionalismul se referă la întărirea unor standarde, competențe și comportamente specifice unei profesii, subliniind calitatea și sârguința în muncă. Integritatea, la rândul său, se axează pe onestitate, transparență și consecvență în acțiuni, reflectând o aderență fermă la principii etice.

Profesionalismul și integritatea agenților publici sunt esențiale pentru un stat de drept contemporan, situându-se la intersecția dintre drept și moralitate. Demonstrând integritatea prin acțiuni consecvente și transparente, se consolidează profesionalismul, iar respectarea standardelor profesionale promovează un comportament etic al agenților publici. Această interacțiune creează un mediu de lucru bazat pe încredere, respect⁹ și responsabilitate reciprocă, care este esențial pentru succesul și activitatea integră și productivă pe termen lung a autorităților și societății. Deși profesionalismul și integritatea au numeroase elemente comune, ele „nu se suprapun, ci se completează reciproc”¹⁰. Prin urmare, suntem fermi convinși că un profesionist trebuie să fie întotdeauna integru, iar o persoană integră trebuie să demonstreze permanent profesionalismul său. Integritatea și profesionalismul sunt fenomene interdependente, care reprezintă o condiție esențială ce determină nivelul al încrederii sociale, totodată fiind și un criteriu de asigurare și dezvoltare a calității în activitatea profesională, în special în domeniul public.

Pentru a susține acest echilibru, este crucial să se cultive o atitudine responsabilă față de principiile morale și etice, să se recunoască și să se gestioneze conflictele de interese și să se asigure formarea continuă în etică. Profesionalismul și integritatea se completează reciproc, fiind fundamentale pentru funcționarea eficientă a statului.

---

⁷ POSTU, I., TENTIUC, E. Clasificarea actelor codificate. In: *Supremația Dreptului*, 2021, nr. 1, pp. 84-91. ISSN 2345-1971. DOI: <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2021.1.07>

⁸ CIOBANU, R. Standards of efficiency in reconceptualizing the professionalism in law. In: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2020, nr. 3(54), pp. 39-47. ISSN 1857-2405. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.4061196>

⁹ BACIU (CEBAN), O. Profesionalismul și integritatea: fenomene și principii. In: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2024, nr. 2(69), pp. 41-46. ISSN 1857-2405. DOI: [https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.2\(69\).07](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.2(69).07)

¹⁰ BACIU (CEBAN), O.. Profesionalismul și integritatea: fenomene și principii. In: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2024, nr. 2(69), pp. 41-46. ISSN 1857-2405. DOI: [https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.2\(69\).07](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.2(69).07)

Dat fiind faptul că integritatea, cum a fost menționat, reprezintă și o calitate atribuită unui subiect, menționăm că din calitățile ce pot fi caracteristice unui specialist din domeniul dreptului, „integritatea, la moment, reprezintă una din cele mai complicate, nestudiate și înțelese ambiguu”¹¹. Acest fapt este determinat nu numai din cauza lipsei unei noțiuni elocvente, dar și din considerentul că cerința „de a fi integru” este întărită prin prevederile legale, înglobând în sine un șir larg de cerințe, restricții, limitări și survenirea unei forme de răspundere în cazul nerespectării condițiilor ei. Totodată, determinarea naturii integrității este complicată și din acel punct de vedere că aceasta poate fi înțeleasă și analizată și în calitate de fenomen social, și în calitate de instituție juridică.

Integritatea ca fenomen social și element important al unei societăți contemporane, reprezentând calitatea supremă pe care o persoana o poate dobândi la o anumită etapă al propriei evoluții, a fost și este în continuare percepută ca o categorie socio-moralo-juridică. Integritatea apare drept domeniu de interes juridic mai puțin studiat și abordat în literatura de specialitate națională, totuși unele studii, în anumite compartimente ale dreptului, cu reflecție în sistemul juridic, acestuia îi este caracteristic un anumit interes doctrinar, însă, autorii au acordat o atenție mai mică relevării laturii sociale, morale și juridice a conținutului fenomenului integrității.

Examinând lucrările științifice din ultima perioadă la nivel național și internațional, constatăm un număr destul de redus de studii, ce abordează din punct de vedere teoretic și practic, fenomenul integrității, și remarcăm absența unor studii complexe privind integritatea nemijlocit în calitate de instituție juridică. Totuși, în pofida faptului că integritatea este menționată deseori tangențial, reieșind din cele studiate din doctrină, putem constata că integritatea este abordată diferit și este posibilă sintetizarea noțiunii acesteia. Pentru a pătrunde în esența noțiunii de integritate, ne propunem să supunem analizei cercetările doctrinare ale mai multor autori. Astfel, Prof. Ciobanu R. specifică faptul că integritatea a devenit un criteriu de evaluare, o unitate de măsură, un instrument de intervenție prin care „guvernarea răspunde pentru a rezolva probleme de interes public”¹². Un alt autor, Novac T., doctor în drept, exprimă opinia că urmează să apelăm la terminologia doctrinară, care definește integritatea „[...] în manifestarea sa literară”¹³, argumentând că numai în așa mod este posibilă interpretarea acestei noțiuni prin prisma doctrinar-

---

¹¹ BACIU (CEBAN), O. Profesionalismul și integritatea: fenomene și principii. In: Revista Institutului Național al Justiției, 2024, nr. 2(69), pp. 41-46. ISSN 1857-2405. DOI: [https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.2\(69\).07](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.2(69).07)

¹² CIOBANU, R. Cultura juridică [ne] ajunsă la maturitate. O necesitate de revalorizare? In: 100 de ani de la adoptarea constitutiei Romaniei de la 1923. Evolutii context si perspective europene in Romania si Republica Moldova, 24 martie 2023, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2023, pp. 41-52. ISBN 978-9975-62-577-7 (PDF). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8412697>

¹³ NOVAC, Tatiana. Integritatea magistrului – obiectiv esențial al unei justiții contemporane. În: Revista Națională de drept. nr. 8(166), Chișinău, 2014 [online], pp.51-55, ISSN 1811-0770 [citată 24.11.2022]. Disponibil: <https://uspee.md/wp-content/uploads/2019/04/RND-nr.-8-2014.pdf>

juridică. Nu putem să nu fim de acord această poziție, prin urmare, autorul structurează că integritatea poate fi înțeleasă în următoarele interpretări:

„1) *Caracter integru*;

2) *Stare a unui lucru întreg, intact*”¹⁴. Aceste noțiuni sunt destul de generale, oferite de dicționarul explicativ. Însă, putem remarca că partea care vizează „caracterul integru” este într-o modalitate sau alta aplicabilă cercetării noastre.

Prezintă interes și ideea similară exprimată de autorul Vocilă A., care, în lucrarea sa *Integritatea profesională* expune părerea că „[...] integritatea este unitatea de măsură pentru încredere, competență și profesionalism.”¹⁵. O astfel de definiție ne permite să analizăm integritatea ca o calitate de ordin moral, ca un fenomen social, parțial chiar și în calitate de o instituție, dat fiind faptul că aceasta are drept nucleu conștiința profesională. Totodată, un stat de drept, este caracterizat prin agenți publici integri. Totodată, Prof. Aramă E, de asemenea menționează că „încrederea în justiție înseamnă încrederea în magistrat, în spiritul său de dreptate și în personalitatea integră a magistratului”¹⁶. Ne permitem să remarcăm aici că calitatea de a fi integru devine din ce în ce mai mult un criteriu ce determină posibilitatea de a accede în profesie. Prin urmare, conturarea noțiunii de a fi „integru” devine una esențială în vederea stabilirii corespunderii acestui criteriu viitorilor agenți publici. Dar numai analiza mai multor interpretări ne permite definirea acestui fenomen, pentru conturarea esenței integrității și înțelegerii ei în calitate de fie fenomen social și instituție juridică.

Spre exemplu, doctrinarul Boguș A., în lucrarea sa *Integritatea profesională a funcționarilor publici* menționează că „integritatea reprezintă însușirea de a fi sau de a rămâne intact, integru, onest, cinstit, corect, incoruptibil.”¹⁷ În acest sens observăm că autorul, într-o anumită măsură, continuă ideea exprimată de Novac T. și Vocilă A., completând noțiunea cu aprecierea integrității drept „[...] sentiment al demnității, dreptății și conștiințozității”¹⁸. Iarăși, este evident faptul că integritatea reprezintă un fenomen multiaspectual, având o noțiune destul de vastă. În continuare, Boguș A. exprimă ideea că anume comportamentul și gândirea persoanei

---

¹⁴ DEX '09 (2009) [citat 23.03.2020]. Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/integritate/definitii>

¹⁵ VOCILĂ, A. *Integritatea profesională*. [online] ©24 mai 2010 [citat 23.03.2020]. Disponibil: <https://andreivocila.wordpress.com/2010/05/24/integritatea-profesionala/>

¹⁶ ARAMĂ, E. Interpretarea juridică: de la elemente juridice și politice la bun simț. In: State, security and human rights: in condition of information society, 13-14 decembrie 2018, Chișinău. Chișinău: Tipografia "Artpoligraf", 2019, pp. 41-47. ISBN 978-9975-108-88-1.

¹⁷ BOGUȘ, A. *Integritatea profesională a funcționarilor publici*. În: 25 de ani de reformă economică în Republica Moldova: prin inovare și competitivitate spre progres economic", Chișinău, 2016, pp.138-144, ISBN 978-9975-75-835-2.

¹⁸ Ibidem

este indicatorul existenței unor valori și principii morale¹⁹. Prin urmare, autorul consideră că *integritatea* reprezintă acțiunea și comportamentul ce se bazează pe un *set de principii* ce urmează a fi întrunite în cumul, formând per ansamblu „integritatea”²⁰.

Un alt autor, profesorul Capcelea V, în lucrarea sa *Valori și principii etice în procesul civil și executarea silită*, este de opinia că integritatea reprezintă „[...] o serie de trăsături morale ale personalității, precum onestitatea, cinstea și probitatea”²¹. Iarăși, integritatea este prezentată în calitate de un fenomen socio-moral, autorul specificând că „principiul integrității cere ca ei să dea dovadă de un comportament demn, impecabil în orice situații, astfel încât să nu apară vreun dubiu în privința acestuia”²². Integritatea este prezentată și în calitate de principiu, acest aspect fiind cercetat mai profund în următorul capitol.

Autorii Cobîneanu S., Hlipca A. în lucrarea *Răspunderea constituțională și conflictul de interese în România* susțin că integritatea, în esență, este prezentată în calitate de „principii care [...] stau la baza prevenirii conflictului de interese”²³. Totodată, observăm și că doctrinarii au opinia comună că integritatea nu reprezintă o caracteristică „unică” a persoanei, fiind formată din mai multe calități morale, fapt care demonstrează multiaspectualitatea fenomenului integrității.

Doctorul în filozofie, Țaisea Păi în lucrarea *Содержание антиценности в современной китайской культуре: экспериментальное исследование* [Conținutul anti-valorilor în cultura chineză modernă: un studiu experimental] vorbind de perceperea chineză a integrității, or cum se expune în articol - „incoruptibilității”, subliniază că fenomenul corupției este condamnat în societate ca o anti-valoare, înțelegând că corupția trebuie combătută și integritatea este selectată ca una dintre cele mai importante trăsături morale ale angajaților autorităților publice²⁴. Astfel, autorul prezintă integritatea ca fiind **un criteriu ce ne demonstrează ce abordare are societatea** în coraport cu anumite acțiuni ori calități ale persoanei. Integritatea, în acest caz, este abordată ca o calitate apreciată de societate ca una pozitivă, fiind obligatorie în exercitarea unei funcții publice. În această cheie și autorul român Cioară I. atrage atenția că „în etică – integritatea este considerată

---

¹⁹ BOGUȘ, A. Integritatea profesională a funcționarilor publici. În: 25 de ani de reformă economică în Republica Moldova: prin inovare și competitivitate spre progres economic", Chișinău, 2016, pp.138-144, ISBN 978-9975-75-835-2.

²⁰ Ibidem.

²¹ CAPCELEA V., *Valori și principii etice în procesul civil și executarea silită*. Publicație: Revista Romana de Executare Silita numărul 3 din data de 31 noiembrie 2013.

²² Ibidem.

²³ COBÎNEANU, S., HLIPCA, A. Răspunderea constituțională și conflictul de interese în România. În: *Legea și viața*. nr.1, Chișinău, 2009, ISSN 1811-0770.

²⁴ Цайся Пэй. Содержание антиценности в современной китайской культуре: экспериментальное исследование. În: Вестник Московского государственного лингвистического университета. Гуманитарные науки. [online], 2018. №13 (807) pp. 225-234 (233), ISSN 2542-2197 [citat 17.07.2020]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/soderzhanie-antitsennosti-v-sovremennoy-kitayskoy-kulture-eksperimentalnoe-issledovanie>

ca onestitate și corectitudine, și este evaluată prin acuratețea acțiunilor cuiva”²⁵. Astfel, putem conchide, la această etapă, că, în determinarea juridică a integrității, sunt realizate unele intervenții doctrinare, ce clarifică natura acestui fenomen, prin prezentarea integrității în calitate de calitate morală pozitivă. În lucrarea sa *Integritatea magistratului – obiectiv esențial al unei justiții contemporane*, autorul Novac T. menționează că „integritatea este un concept care indică calitățile unei persoane [...] raportate la principii și așteptări care pot fi verificate prin rezultate”²⁶. Această idee este consolidată și de judecătorul Victoria Sanduța, în lucrarea sa *Analiza conceptului de integritate judiciară și locul acestuia în sistemul de justiție*, care menționează că „în epoca contemporană, integritatea [...] a devenit un imperativ [...] fiind sinonim cu corectitudinea, onestitatea, cinstea și chiar legitimitatea [...]”. În societățile actuale, integritatea [...] este disputată între valoarea umană, datoria morală și obligația deontologică”²⁷. Autorii Coșpănar I., Lungu A. și Kostal C., în textul lucrării sale *Ghid de Integritate*, de asemenea prezintă integritatea cu un set de valori, care include în sine „altruismul, obiectivitatea, responsabilitatea, deschiderea, onestitatea”²⁸. Respectiv, putem reveni la concluzia că integritatea reprezintă, într-un mod sau alt, un *set de valori*.

De asemenea, analizând doctrina, observăm că integritatea este analizată și prin prisma unei duble percepții. Concluzia aceasta deja se strecura pe parcursul analizei prezentate și putem, la etapa dată, să menționăm că integritatea poate fi, în opinia unor autori, redusă la două componente esențiale, și este formată din *demnitate și onoare*²⁹. Considerăm necesar, în acest sens, să distingem noțiunea acestor elemente. Astfel, făcând referire la *onoare*, aceasta nu își găsește reflecția în legislație, respectiv nu poate fi definită în mod legal. Prin urmare, vom reieși din opinia doctrinarilor care au cercetat acest subiect. Astfel, luând în considerație opinia autorului Pârțac O., reflectată în lucrarea *Apărarea demnității, onoarei și reputației profesionale a persoanei în Republica Moldova*, potrivit căreia: „Onoarea, demnitatea și reputația profesională sunt atribute fundamentale ale omului și fără protecția lor nu putem concepe protecția [...] valorilor

---

²⁵ CIOARĂ, I. Redresarea morală și spirituală a omenirii, Ed.Metropol, București 1999, pp. 419, ISBN: 973-562-103-7

²⁶ NOVAC, Tatiana. Integritatea magistratului – obiectiv esențial al unei justiții contemporane. In: *Revista Națională de Drept* [online]. 2014, nr. 8(166), pp. 52 [cit. 20.12.2020]. ISSN 1811-0770. Disponibil: <https://uspee.md/wp-content/uploads/2019/04/RND-nr.-8-2014.pdf> (pp.51-55)

²⁷ SANDUȚA, V. Analiza conceptului de integritate judiciară și locul acestuia în sistemul de justiție. In: *Revista Națională de Drept*, [online] 2019, nr. 7-9(225-227), pp. 82-89. (p.85) ISSN 1811-0770. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3593032>

²⁸ COȘPĂNARU, I., LUNGU, A., KOSTAL, C., Ghid de Integritate [online]: În execuția contractelor derulate cu fonduri europene, Transparency International - Romania, 2008, pp.120 (p.24-25) [cit. 20.05.2024] Disponibil: <https://www.transparency.org.ro/sites/default/files/Ghid.pdf>

²⁹ NOVAC, T. Integritatea magistrului – obiectiv esențial al unei justiții contemporane. În: *Revista Națională de drept*. nr. 8, Chișinău, 2014, pp.51-55, ISSN 1811-0770

fundamentale ale societății”³⁰. De exemplu, potrivit unei definiții obișnuite propuse de doctrina juridică, onoarea este, pe de o parte, „aprecierea morală generală a personalității, [...], reputația sa, iar pe de altă parte, autoaprecierea, sensibilitatea față de opinia publică și aprecierea socială”³¹. Înțelesul juridic a termenului poate fi vizat astfel: „onoarea este reflectarea [...] a calităților persoanei în conștiința socială”³². Analizând conceptul de „onoare”, Novac T. constată că aceasta poate fi înțeleasă prin aspectul intern și extern, precum și prin aspectul pozitiv și negativ al său. Astfel, din cele menționate, onoarea este reprezentată ca o categorie tridimensională³³:

„1. Caracteristica personalității însăși”³⁴.

„2. Aprecierea socială a personalității. Noțiunea de onoare presupune *ab initio* că această apreciere este pozitivă”³⁵.

3. Aprecierea socială acceptată de personalitatea însăși.³⁶

Autorul concluzionează că „onoarea cuprinde ceea ce ești, cum ești perceput de alții și, evident, cum ești perceput însăși de tine”³⁷. Integritatea, în acest sens, este un act în conformitate cu propriile convingeri și cu valorile pe care pretinde că le posedă și le practică în acel moment³⁸. Onoarea este un concept complex și cu multiple fațete și „reflectă demnitatea individului în conștiința altor oameni, aprecierea sa publică”.³⁹ Autorul prezintă onoarea ca „reputația pozitivă a omului”⁴⁰ și „aprecierea dată personalității de către societate”⁴¹.

---

³⁰ PĂRȚAC, O. Apărarea demnității, onoarei și reputației profesionale a persoanei în Republica Moldova. [online] Chișinău, 2005, [citată 07.03.2020]. Disponibil: <http://ijc.md/Publicatii/resurse/onoare.pdf>

³¹ БЕЛЯВСКИЙ А.В., Судебная защита чести и достоинства граждан, Юридическая литература, Москва, 1966, с.6

³² ЭРДЕЛЕВСКИЙ А.М., Компенсация морального вреда. Москва: Издательство ВЕК, 1998, — 188 с. ISBN 5-85639-200-0

³³ NOVAC, T. Integritatea magistrului – obiectiv esențial al unei justiții contemporane. În: Revista Națională de drept. nr. 8, Chișinău, 2014, pp.51-55, ISSN

³⁴ Dicționar explicativ al limbii române. Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan”, ed. II, Univers Enciclopedic, București, 1996

³⁵ АНИСИМОВ, А.Л., Честь, достоинство, деловая репутация: гражданско-правовая защита, Москва, 1994, [online]. [citată 14.09.2020]. Disponibil: <https://www.library.ru/help/docs/n56821/hest1.doc>

³⁶ Ibidem

³⁷ PĂRȚAC, O. Apărarea demnității, onoarei și reputației profesionale a persoanei în Republica Moldova. [online] Chișinău, 2005, [citată 07.03.2020]. Disponibil: <http://ijc.md/Publicatii/resurse/onoare.pdf>

³⁸ SOEHARNO, J. Este integritatea magistraților o normă? O analiză a conceptului de integritate judiciară în Anglia și Olanda. În: Forumul Judecătorilor, 2010, nr.2, p.77-78, (Jonathan Soeharno, Is judicial integrity a norm? An inquiry into the concept of judicial integrity in England and the Netherlands, in Utrecht Law Review, vol.3, issue 1, iunie 2007), p.81-82 [online]. [citată: 20.04.2020]. Disponibil: <https://www.utrechtlawreview.org/articles/10.18352/ulr.34/>

³⁹ PĂRȚAC, O. Apărarea demnității, onoarei și reputației profesionale a persoanei în Republica Moldova. [online] Chișinău, 2005, [citată 07.03.2020]. Disponibil: <http://ijc.md/Publicatii/resurse/onoare.pdf>

⁴⁰ Ibidem

⁴¹ Ibidem

În ceea ce privește termenul de *demnitate*, aceasta „reprezintă valori supreme”⁴² și reflectă respectul și valoarea intrinsecă a fiecărui individ, aceasta „are o atribuție nemijlocită și față de comportamentul și modul de a fi al persoanei caracterizate”. Autorul Mostovei T., atribuie demnitatea la nomele morale generale sau universale.⁴³ Demnitatea este definită ca „autoaprecierea personalității”⁴⁴. Astfel, demnitatea reflectă propria evaluare a individului, influențată de opinia societății asupra acestuia. Autorul subliniază că această autoapreciere, în special cea pozitivă, permite recunoașterea calităților și abilităților personale ca având o valoare socială semnificativă ceea ce și formează conceptul de „demnitate”. Demnitatea reflectă evaluarea propriei valori sociale, inclusiv în cadrul grupurilor sociale din care individul face parte. Conform definiției, ea poate fi „doar cu semnul „plus” – indică prezența la o persoană a unor calități pozitive, iar opinia publică este aici neesențială”⁴⁵. Prin urmare, integritatea, privită prin perspectiva demnității, reprezintă *o alegere personală*, manifestată prin decizia de a rămâne fidel propriilor principii, valori, așteptări și standarde morale. Ea exprimă „virtuțile, trăirile și aplicarea convingerilor, fără discrepanțe între afirmații și exemplul trăirii personale.”⁴⁶

În cumulul celor analizate, putem deduce că diferența principală dintre „onoare” și „demnitate” constă în faptul că onoarea este o trăsătură socială, obiectivă, în timp ce, în cazul demnității, aspectul subiectiv este cel care primează, altfel spus - autoaprecierea.⁴⁷ Anume aceste două trăsături în cumul formează integritatea, fiind dubla percepere a trăsăturilor valorilor etico-morale ale funcționarului public, reflectându-se atât în autoevaluarea acestora, cât și în aprecierea socială. Analizând opiniile autorilor, putem deduce că integritatea este abordată multidimensional: ***set de valori și principii caracteristice persoanei, criteriu ce formează atitudinea societății, precum și model de comportament.***

Un alt autor, Boguș A., în lucrarea *Integritatea profesională a funcționarilor publici* continuă firul logic al cercetărilor prezentate de alți autori și prezintă integritatea ca „unitatea de

---

⁴² AVORNIC, GH., TERNOVSCHI, A. Asigurarea drepturilor fundamentale garantate constituțional. abordări doctrinar-normative. In: *Supremația Dreptului*, 2023, nr. 1, pp. 10-16. ISSN 2345-1971. DOI: <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2023.1.01>

⁴³ MOSTOVEI, T. Responsabilitatea funcționarului public prin prisma deontologiei. tz. de doct. în drept. Chișinău, 2017 [online]. © 2001–2010 Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare. [citată 20.05.2024]. Disponibil: <http://www.cnaa.md/thesis/51159/>

⁴⁴ PĂRȚAC, O. Apărarea demnității, onoarei și reputației profesionale a persoanei în Republica Moldova. [online] Chișinău, 2005, [citată 07.03.2020]. Disponibil: <http://ijc.md/Publicatii/resurse/onoare.pdf>

⁴⁵ ПРИДВОРНОВ Н.А., Достоинство человека как основа права и демократической государственности, // Общая теория государства и права: Академический курс в 2-х томах, том 1 (Теория государства), отв. ред. М. Н. Марченко, Зерцало, Москва, 2000, с.311.

⁴⁶ SANDUȚA, V. Analiza conceptului de integritate judiciară și locul acestuia în sistemul de justiție. In: *Revista Națională de Drept*, [online] 2019, nr. 7-9(225-227), pp. 82-89. (p.85) ISSN 1811-0770. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3593032>

⁴⁷ PĂRȚAC, O. Apărarea demnității, onoarei și reputației profesionale a persoanei în Republica Moldova. [online] Chișinău, 2005, [citată 07.03.2020]. Disponibil: <http://ijc.md/Publicatii/resurse/onoare.pdf>

măsură pentru încredere, competență și profesionalism, [...] și adeziunea fiecărui om la acest *set de principii*⁴⁸. De asemenea, autorul prezintă concluzia că „atribuțiile inerente oricărei funcții publice, ocupate de un agent public, necesită a fi exercitate cu strictețe, fără nicio excepție”.⁴⁹ Totodată, autorul face o remarcă foarte importantă, potrivit căreia, realizarea cu succes a obiectivelor instituției publice sau ale autorității competente rezultă din gradul de integritate a persoanelor ce activează în ele. De asemenea, integritatea este privită ca un fenomen multiaspectual ce conține elemente obligatorii, cum sunt: *set de valori și principii caracteristice persoanei, criteriu ce formează atitudinea societății, precum și model de comportament*. Totodată, autorul face referință și la *gradul de integritate*, în sensul că acestea reprezintă un fenomen absolut, nerespectarea căruia duce la lipsa totală a integrității.

Integritatea, de fapt, determină direct imaginea instituției, autorității în care activează agenții publici. Cercetările evidențiază importanța integrității nu doar în asigurarea respectării unor standarde profesionale ridicate, dar și în consolidarea încrederii publice în diverse profesii. Integritatea agentului public, în legătură cu activitatea pe care o desfășoară, ar putea fi definită drept „însușirea morală a îndeplinirii oneste a prevederilor legale de către un funcționar din cadrul unei entități publice”⁵⁰. „Integritatea se referă la totalitatea calităților unui individ, exprimate prin onestitate și consecvență de caracter sau altfel spus, la moralitatea/valoarea morală a individului”⁵¹. Din cele relatate de Boguș A., putem deduce că integritatea pentru agenții publici:

- vizează însușirea sau calitatea morală a acestora;
- se referă la îndeplinirea onestă, cinstită, necoruptă a prevederilor legale de către funcționar;
- reprezintă reflecția responsabilității și răspunderii directe, fără echivoc, pe care și-a asumat-o odată cu acceptarea funcției publice sau mandatului deținut.⁵²

Mai mult, integritatea este analizată de autor nu numai ca și caracteristică a unei persoane, ci este considerată și „etalonul unei persoane, al unei organizații, instituții sau chiar al unei întregi națiuni”⁵³. Integritatea, din nou, este prezentă din perspectivă morală, dar și profesională.

---

⁴⁸ BOGUȘ, A. Integritatea profesională a funcționarilor publici. În: 25 de ani de reformă economică în Republica Moldova: prin inovare și competitivitate spre progres economic", Chișinău, 2016, pp.138-144, ISBN 978-9975-75-835-2.

⁴⁹ Ibidem

⁵⁰ Ibidem

⁵¹ SANDUȚA, Victoria. Analiza conceptului de integritate judiciară și locul acestuia în sistemul de justiție. In: Revista Națională de Drept, [online] 2019, nr. 7-9(225-227), pp. 82-89. (p.85) ISSN 1811-0770. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3593032>

⁵² BOGUȘ, A. Integritatea profesională a funcționarilor publici. În: 25 de ani de reformă economică în Republica Moldova: prin inovare și competitivitate spre progres economic", Chișinău, 2016, pp.138-144, ISBN 978-9975-75-835-2.

⁵³ Ibidem

Articolul doctrinarilor ruși Malico A. și Marunin R., dedicat studierii modalităților combaterii corupției în organele publice - *Пути борьбы с проявлениями коррупции в системе органов публичной власти*, ajung la concluzia că eficiența activității mecanismului de stat este determinată, în mare măsură, nu numai de calitatea executării și respectarea procedurilor semnificative din punct de vedere legal, dar și de prezența în activitatea acestuia a unor principii morale precum integritatea și onestitatea. În articol se menționează că esența integrității este manifestarea intoleranței din partea unui funcționar public față de corupție ca fenomen, care reduce nivelul de încredere a publicului în stat și creează un potențial pericol de subminare a securității naționale în țară⁵⁴. Rezistența la corupție, este unul din elementele fundamentale ale integrității.

O altă idee care se trasează în cercetările doctrinarilor este că *integritatea* este un criteriu ce determină *imaginea instituției publice* în care activează funcționarul public. Autorul studiului *Integritatea funcționarilor publici și a demnitarilor. Ghid metodic*, Tipa I., menționează că integritatea, de fapt, determină imaginea instituției, autorității în care activează funcționarii publici și demnitarii⁵⁵. Autorul Sanduța V., de asemenea prezintă concluzia că „pentru evaluarea corectă a integrității [...] este necesar un sistem de valori și principii, cu o exprimare simplă, dar și corectă în același timp”⁵⁶. Susținem și ideea autorului Boguș A., cu privire la faptul că integritatea este vizată ca un set de calități morale, pe de o parte, și din alt punct de vedere, aceasta este vizată nu numai ca o calitate morală a unui individ, dar și drept un criteriu de apreciere a unei organizații, instituții, etc.

În continuarea ideii referitor la aspectul moral al integrității, autorul Tipa I. deduce că integritatea și responsabilitatea agentului public, în contextul sarcinilor și atribuțiilor specifice pe care le îndeplinește în cadrul funcției, „ar putea fi însușirea morală a îndeplinirii oneste a prevederilor legale de către un funcționar public sau demnitar din cadrul unei entități publice”⁵⁷.

Prezintă interes și ideea doctorului în științe politice Bucataru I., care, în lucrarea *Publicitatea informației privind integritatea instituțională a autorităților publice locale de nivelul II*, menționează că „integritatea este [...] *principiul de bază al conduitei profesionale*, [...] un

---

⁵⁴ МАЛЫКО, А. В., МАРКУНИН, Р. С. Современные пути борьбы с проявлениями коррупции в системе органов публичной власти. În: Всероссийский криминологический журнал [online] 2018. Т. 12, № 5. pp. 678–688 (680), ISSN 2500-4255 [citat 17.07.2020]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-puti-borby-s-proyavleniyami-korrupsii-v-sisteme-organov-publichnoy-vlasti/viewer>

⁵⁵ TIPA I. Integritatea funcționarilor publici și a demnitarilor. Ghid metodic. Chișinău: Editura Cartier, 2017, p.12, 150 p, ISBN: 978-9975-69-832-4.

⁵⁶ SANDUȚA, Victoria. Analiza conceptului de integritate judiciară și locul acestuia în sistemul de justiție. In: Revista Națională de Drept, [online] 2019, nr. 7-9(225-227), pp. 82-89. (p.85) ISSN 1811-0770. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3593032>

⁵⁷ TIPA I. Integritatea funcționarilor publici și a demnitarilor. Ghid metodic. Chișinău: Editura Cartier, 2017, p.12 150 p, ISBN: 978-9975-69-832-4.

factor de acțiune deosebit de important în contextul utilizării bunurilor și a finanțelor publice⁵⁸”. De asemenea, subliniază că „conflictul de interese implică un conflict între interesele personale ale funcționarului public și îndatoria acestuia față de societate⁵⁹”. În această ordine de idei, anume atunci când se confruntă interese personale ale funcționarului public, cu îndeplinirea obligațiilor stabilite de lege are loc conflictul de interese. Și, drept consecință, este atinsă integritatea.

Totodată, un aspect ce necesită atenție sporită este faptul că integritatea este abordată în doctrină și ca *un principiu juridic*. Prof. Negru A., în lucrarea sa *Aprecieri de esență a principiului consolidării justiției*, se pronunță asupra integrității, atribuind-o, de rând cu independența și imparțialitatea, la *principiile fundamentale ale justiției*, care identifică standarde de calitate, caracteristice justiției. Justiția trebuie să promoveze și să dea dovadă de integritate⁶⁰. Totodată, autorul exprimă idea că principiul consolidării justiției are ca finalitate „...relevarea unei justiții calitative și eficiente, caracterizate prin prisma principiilor de independență, imparțialitate și integritate”⁶¹. Justiția trebuie să promoveze și să dea dovadă de integritate.

Mai mult, prin prisma principiul consolidării justiției, în altă lucrare *Consolidarea justiției în statul contemporan democratic*, autorul atrage atenția „că urmează să fie generată formarea unui mecanism de natură praxiologică și psihologică [care] vizează activitatea întregului sistem de instituții ale justiției”⁶². Referindu-se la o constantă a dreptului, fundamentul axiologic al acestui mecanism caracterizează interacțiunea funcțională a instituțiilor, orientată spre manifestarea complexă a justiției în societate. În contextul dat, „[...] latura psihologică a mecanismului menționat vizează aspecte de integritate [...], precum și de siguranță și oportunitate specifice carierei de magistrat⁶³”. În continuarea ideii, în lucrarea *Procesul consolidării justiției – auto perfecționarea continuă a justiției contemporane*, Negru A. specifică că imparțialitatea, independența și integritatea reprezintă „piloni obligatorii, specifici activității și imaginii fiecăruia dintre magistrați”⁶⁴. Autorul Iuga M., în lucrarea sa *Principiile de bază ale independenței judecătorilor constituționali în Republica Moldova*, susține această poziție și menționează că

---

⁵⁸ BUCATARU, I. Publicitatea informației privind integritatea instituțională a autorităților publice locale de nivelul II. In: Integrare prin cercetare și inovare. Științe sociale. Rezumate ale comunicărilor. 8-9 noiembrie 2018, Chișinău. Chisinau, CEP USM, 2018, pp. 67-70.

⁵⁹ Ibidem

⁶⁰ NEGRU, A. Aprecieri de esență a principiului consolidării justiției. În *Legea și viața*, nr.11, Chișinău, 2012 [online], p.20, ISSN 1810-309X, [citată 20.02.2022]. Disponibil: <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2012/11-md/11-md.pdf>

⁶¹ NEGRU, A. Aprecieri de esență a principiului consolidării justiției. În *Legea și viața*, nr.11, Chișinău, 2012 [online], p.20, ISSN 1810-309X, [citată 20.02.2022]. Disponibil: <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2012/11-md/11-md.pdf>

⁶² NEGRU, A. Consolidarea justiției în statul contemporan democratic. Chișinău: Sirius, 2012, p.117., ISBN 978-9975-57-039-8

⁶³ NEGRU, A. Aprecieri de esență a principiului consolidării justiției. În *Legea și viața*, nr.11, Chișinău, 2012 [online], p.20, ISSN 1810-309X, [citată 20.02.2022]. Disponibil: <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2012/11-md/11-md.pdf>

⁶⁴ NEGRU, A. Procesul consolidării justiției - auto perfecționarea continuă a justiției contemporane. În: “Revista Națională de Drept”, nr.10, Chișinău, 2012, pag.11

integritatea suficientă este ceea ce determină „gradul de independență a judecătorului constituțional, exprimată prin imparțialitate și inviolabilitate”⁶⁵. Astfel, observăm că autorii susțin aceeași idee cu referire la integritate, atribuind-o la principalele principii ale dreptului, ce asigură o justiție consolidată.

Judecătorul român Danileț C., în lucrarea sa *Corupția și anticorupția în sistemul juridic*, a sintetizat „calitățile de care trebuie să dispună [...] fie este vorba de magistrați, fie este vorba de funcționari – prezența celor trei ‘i’: Imparțialitate, Independență și Integritate”⁶⁶. Autorul explică aceste calități, menționând că imparțialitatea este o categorie internă (de asemenea cum a fost determinată demnitatea). Remarcăm, în acest sens, că autorul apreciază integritatea ca set de principii și valori „fără compromisuri, atât în exercitarea atribuțiilor de serviciu, cât și în viața privată”⁶⁷. Mostovei T. de asemenea face remarcă dată, că „integritatea [...] constituie rezultatul interferenței dreptului cu morala și veghează în egală măsură atât activitatea profesională a funcționarului public, cât și viața lui privată.”⁶⁸ Dacă ne referim la noțiunea preponderent juridică a acestui fenomen, revenim la autorul Danileț C., care evidențiază importanța obiectivității în îndeplinirea actelor judiciare, în concordanță cu principiile egalității și respectării stricte a termenelor legale care „asigură deplina legalitate a actului îndeplinit”⁶⁹.

Prin urmare, numai o persoană integă poate să-și permită a fi independentă și imparțială. Integritatea apare ca o caracteristică socială și personal-individuală a funcționarului public; nimeni nu va fi capabil a-i afecta independența și imparțialitatea în manifestarea capacității decizionale concrete și această capacitate nu va putea fi realizată nu din incapacitatea terțului, ci din calitatea de integritate atribuită acestui agent public, ceea ce îi asigură imunitate față de influențe străine.

Autorul subliniază, de asemenea, că integritatea poate fi analizată din două unghiuri distincte:

- din perspectiva principiului „supremației dreptului”, integritatea se referă la profesionalismul funcționarului public, adică la integritatea internă,

---

⁶⁵ IUGA, M. Principiile de baza ale independenței judecătorilor constituționali în Republica Moldova. În: *Justiția Constituțională în Republica Moldova*, nr.1, Chișinău, 2007.

⁶⁶ DANILEȚ, C. *Corupția și anticorupția în sistemul juridic*. București: Editura C.H. Beck, 2009, 209 p. ISBN 978-973-115-639-2

⁶⁷ Ibidem

⁶⁸ MOSTOVEI, Tatiana. Responsabilitatea funcționarului public prin prisma deontologiei. *tz. de doct. în drept*. Chișinău, 2017 [online]. © 2001–2010 Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare. [cit. 20.05.2024]. Disponibil: <http://www.cnaa.md/thesis/51159/>

⁶⁹ DANILEȚ, C. *Corupția și anticorupția în sistemul juridic*. București: Editura C.H. Beck, 2009, 209 p. ISBN 978-973-115-639-2 p.2

- și din perspectiva democratică, integritatea se referă la responsabilitatea sistemului sau instituției juridice față de cetățeni, implicând încrederea publicului, ceea ce reprezintă integritatea din perspectivă externă⁷⁰.

Totuși, este evident că ambele perspective se concentrează, în cele din urmă, asupra aceluiași element esențial: integritatea individuală a agentului public. Respectiv, putem remarca că ideea conceptului mutiaspectual al integrității este susținută de mai mulți autori, concluzionând că integritatea este *nu numai manifestarea externă, ci și modalitatea de a gândi*. Această cercetare ne permite să determinăm integritatea drept un fenomen socio-moral și, ținând cont de abordările doctrinare pertinente, – drept o calitate profesională, și chiar un element important a profesionalismului.

Potrivit profesorului universitar Johnathan Soeharno, în lucrarea *Este integritatea magistraților o normă? O analiză a conceptului de integritate judiciară în Anglia și Olanda*, integritatea judecătorilor este „la nivel profesional, [...] o calitate de caracter [...] de acțiune optim în ceea ce privește valorile profesionale și valorile din sfera publică”⁷¹. Nu putem să nu fim de acord cu ideea unei legături strânse între caracterul integru al comportamentului agentului public și nivelul de profesionalism al acestuia. Aceste două calități depind una de alta, având în vedere că lipsa de integritate este un indicator al lipsei de profesionalism.

De asemenea, autorul face distincție între integritate din perspectiva titularului funcției și din perspectiva funcției însăși, ambele fiind necesare într-o societate în care sistemul judiciar este o instituție publică și ambele confruntându-se cu o problemă unică – cea a integrității profesionale a fiecărui judecător în parte⁷². ***Conștiința juridică joacă un rol esențial în formarea integrității magistraților și în responsabilitatea acestora față de activitatea profesională***, reprezentând o finalitate psihologică în consolidarea justiției ca proces. În contextul principiului integrității, îndatoririle ce decurg includ obligația de probitate și angajamentul de a menține o atitudine de demnitate și onoare.⁷³

Evidențiem și o altă opinie - a doctrinarului român Petcu R.I., care sugerează că „integritatea este un atribut al corectitudinii și dreptății. Componentele integrității sunt onestitatea

---

⁷⁰ DANILEȚ, C. Corupția și anticorupția în sistemul juridic. București: Editura C.H. Beck, 2009, 209 p. ISBN 978-973-115-639-2

⁷¹ SOEHARNO, J. Este integritatea magistraților o normă? O analiză a conceptului de integritate judiciară în Anglia și Olanda. În: Forumul Judecătorilor, 2010, nr.2, p.77-78, (Jonathan Soeharno, Is judicial integrity a norm? An inquiry into the concept of judicial integrity in England and the Netherlands, in Utrecht Law Review, vol.3, issue 1, iunie 2007), p.81-82, [online]. [citat: 20.04.2020]. Disponibil:<https://www.utrechtlawreview.org/articles/10.18352/ulr.34/>

⁷² Ibidem

⁷³ NEGRU, A. Consolidarea justiției în statul contemporan democratic (Aspecte teoretico-practice): Teză de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2013, p.140

și moralitatea judiciară”⁷⁴. Autorul, în lucrarea *Considerații privind Codul Deontologic al Magistraților*, analizează **noțiunea de integritate prin prisma comportamentului** unui judecător, care trebuie „să acționeze onorabil întotdeauna, nu doar în îndeplinirea sarcinilor judiciare, [...] să nu aibă implicări în acte de fraudă, înșelăciune sau uz de fals, să fie bun și virtuos în comportament și caracter”⁷⁵.

Mai mult, revenind la autorul Boguș A., deducem că nu există grade de integritate. „Ea **este absolută sau lipsește** [...] integritatea este mai mult decât o virtute, ea este o necesitate.”⁷⁶ În aceeași ordine de idei, potrivit autorului Petcu R.I., un element al integrității este **atitudinea societății/comunității** față de gradul de integritate a persoanei”⁷⁷. Autorul se pronunță asupra faptului că „[...] efectul conduitei asupra percepției comunității depinde în mare măsură, așa cum s-a mai arătat, de standardele acesteia [...]. Este necesar, așadar, a se analiza mediul în care o anumită conduită poate fi percepută de membrii rezonabili, imparțiali și informați ai comunității și dacă aceasta impresie este probabil să afecteze respectul pentru magistrat și sistemul judiciar în ansamblu.”⁷⁸

Ideile doctrinarilor sunt destul de clare și toți trasează idei comune cu privire la esența fenomenului integrității. Totodată, doctrinarii mai mult optează pentru ideea că integritatea este privită în calitate de fenomen socio-moral și element al profesionalismului. „Integritatea magistraților poate fi apreciată prin prisma obligației de probitate și a obligației la o atitudine de demnitate și onoare. [...] Încrederea oamenilor în activitatea organelor de drept poate spori doar în condițiile unei justiții consolidate, cu un fundament valoric format pe o bogată și corectă tradiție juridico-praxiologică”⁷⁹ - o astfel de opinie are profesorul Negru A., în lucrarea sa, *Finalități doctrinare și praxiologice ale justiției consolidate*. Prin urmare, încrederea societății în autoritățile statale este într-o strânsă interdependență cu nivelul integrității agenților publici

Profesorul Capcelea V., în lucrarea sa *Valori și principii etice în procesul civil și executarea silită*, prezintă definiția cognitiv-morală a integrității, numind-o „cheia de boltă a unui sistem juridic” și specificând că anume integritatea asigură lipsa „oricărui fel de influență asupra procesului prin care [magistratul] caută/admite probe și deliberează etc.”⁸⁰ Autorul Lachi C. în

---

⁷⁴ PETCU, R. I., *Considerații privind Codul Deontologic al Magistraților*. În: Revista Romana de Dreptul Muncii, nr. 1, 2010

⁷⁵ Ibidem

⁷⁶ Ibidem

⁷⁷ Ibidem

⁷⁸ Ibidem

⁷⁹ NEGRU, A. Valorificări teoretice și perspective praxiologice ale fenomenului justiției consolidate. In: Закон и Жизнь , 2012, nr. 11, pp. 52-58. ISSN 1810-3081.

⁸⁰ NEGRU, A. Valorificări teoretice și perspective praxiologice ale fenomenului justiției consolidate. In: Закон и Жизнь , 2012, nr. 11, pp. 52-58. ISSN 1810-3081.

lucrarea *Eficientizarea exercitării funcției publice prin prisma consolidării integrității și a răspunderii disciplinare a funcționarului public*, constată că „integritatea [...] determină direct **imaginea entității publice** [...]. Succesul autorității publice rezultă din gradul de integritate al funcționarului public”⁸¹. Aceste aspecte fiind completate și definitive reciproc. Ulterior, autorul continuă ideea, potrivit căreia „[...] virtutea, cumpătarea, integritatea și onestitatea – toate sunt indisolubil legate și constituie un sistem de referință, reper moral și etic de argumentare în modul de acțiune, [...] cultura juridică, politică și instituțională a societății”⁸².

Cum a fost menționat anterior, majoritatea cercetătorilor pornesc de la ideea că integritatea poate fi percepută ca o **serie de trăsături, principii substanțiale**, acestea fiind direcțiile de bază a conduitei unui profesionist în domeniul dreptului. Și, la o analiză atentă, pot fi obținute câteva indicii pentru o înțelegere corectă a conceptului de integritate. În primul rând, o *persoană integră* are un **set coerent și relativ stabil de valori și principii etice**. Și, în al doilea rând, acțiunea, comportamentul, gândirea acestei persoane tind să reflecte aceste principii.⁸³ Poate să se contureze opinia că este o clasificare mai mult literară decât juridică; însă nu putem să excludem aspectul psiho-moral al integrității, ceea ce face obligatorie inclusiv analiza noțiunii din această perspectivă.

Concluzionând, integritatea reprezintă „elementul definitiv al personalității sale care-i reflectă atitudinea față de atribuțiile cu care a fost înzestrat [...] și față de societate în ansamblu”⁸⁴.

Într-o finalitate de analiză doctrinară ce ar reflecta, într-un mod sau altul, noțiunea și înțelegerea integrității, deducem că integritatea reprezintă un fenomen, un principiu ce ar trebui să se regăsească printre cele care ghidează activitatea unui agent public. În pofida importanței sale, observăm că integritatea nu beneficiază în mod general de o analiză doctrinară la fel de cuprinzătoare și profundă precum alte principii precum imparțialitatea, independența, echitatea și neutralitatea. Astfel, concluzionăm necesitatea unei mai mari atenții și cercetări în domeniul doctrinar pentru a dezvălui în detaliu dimensiunile și implicațiile integrității, cum ar fi în cazul altor principii menționate.

Totuși, în literatura juridică există comunitate de opinii. Integritatea, în esența ei, reprezintă o categorie filosofico-juridică și socială cu un accent moral profund. Totodată, integritatea

---

⁸¹ LACHI, C. *Eficientizarea exercitării funcției publice prin prisma consolidării integrității și a răspunderii disciplinare a funcționarului public*. În: „*Analele științifice ale USM*” [online]. Chișinău: CEP USM, 2017. 353 p. (pp.88-89), [online]. ISSN 1857-3665. – ISBN 978-9975-71-834-9ISS. [citată 17.07.2020]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Anale_USM_2017.pdf

⁸² Ibidem

⁸³ VOCILĂ, A. *Integritatea profesională* ©24 mai 2010 [citată 23.03.2020]. Disponibil: <https://andreivocila.wordpress.com/2010/05/24/integritatea-profesionala/>

⁸⁴ LACHI, C. *Eficientizarea exercitării funcției publice prin prisma consolidării integrității și a răspunderii disciplinare a funcționarului public*. În: „*Analele științifice ale USM*” [online]. Chișinău: CEP USM, 2017. 353 p. (pp.88-89), ISSN 1857-3665. – ISBN 978-9975-71-834-9ISS. [citată 17.07.2020]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Anale_USM_2017.pdf

reprezintă o calitate atât profesională, cât și personală, care, în comparație cu alte categorii juridice nu poate fi dispersată una de alta. Integritatea se manifestă ca fiind ***un set de valori și principii caracteristice persoanei, criteriu ce formează atitudinea societății față de imaginea instituției publice, în calitate de model de comportament, principiu juridic și principiul de bază al conduitei profesionale.***

Reieșind din opinia autorilor citați, onestitatea și corectitudinea comportamentului (ori oricare altă percepere a noțiunii integrității prezentate supra) agentului public trebuie manifestată de acesta nu numai în cadrul îndeplinirii atribuțiilor sale de serviciu, ci și în viața zi de zi, reprezentând nu numai modalitatea de a se manifesta la serviciu, fiind un mod de viață permanent și conștient. O idee comună se evidențiază, de asemenea, prin faptul că integritatea nu poate fi gradată după un așa zis „volum” sau „grad” de respectare a acesteia. Majoritatea doctinarilor au ajuns la concluzia că integritatea reprezintă o categorie care este prezentă în caracteristica personală a omului; or, fiind încălcată măcar o dată, duce imediat la lipsa acesteia.

Pentru a determina dacă o persoană este integră, este important să analizăm acțiunile, convingerile, abordările, principiile sale. Toate acestea izvorăsc dintr-un nucleu comun de valori, care reflectă caracterul său integră. Totodată, integritatea este înțeleasă ca o categorie multidimensională, în care aceasta reflectă calitatea care trebuie examinată prin atitudinea subiectivă a persoanei, precum și prin cea obiectivă. Integritatea este o alegere personală, un angajament intransigent și consecvent previzibil pentru a onora valori și principii morale, etice, spirituale și artistice. Mai mult, putem analiza integritatea ca și o noțiune opusă unor astfel de vicii cum ar fi: inconsecvența, ipocrizia sau falsitatea. Astfel, anume aprecierea socială a integrității o atribuie la unele dintre cele mai esențiale criterii morale ale unui funcționar public. Totodată, este stabilă ideea că nivelul de încredere a societății în autoritățile statului este în mod direct influențat de nivelul de integritate a agenților publici, ce reprezintă această autoritate.

În cumulul celor analizate supra, putem concluziona că, pentru a evalua dacă o persoană este integră, avem nevoie de anumite criterii ce ar permite determinarea existenței sau lipsei acestui ***set de valori și principii.*** Totodată, noțiunea integrității nu trebuie să opereze cu elemente abstracte, fiind neechivocă în determinarea sa, fără să creeze confuzii. Integritatea reprezintă un concept coerent, ce cuprinde acțiuni, valori, metode, măsuri, principii, așteptări și aspecte morale.

Totodată, se regăsește necesitatea formulării unei noțiuni certe a integrității, inclusiv în vederea unei aplicări uniforme a legislației în vigoare, pentru a permite fundamentarea acestui fenomen atât teoretic, cât și practic. În caz contrar, lipsa unei definiții, ca și consecință a unei înțelegeri corecte și clare a oricărui fenomen juridic, servește drept temelie pentru existența mai multor lacune juridice și litigii în domeniul aplicării dreptului. Asigurarea implementării, a

aplicabilității și efectivității integrității în societatea contemporană este un proces cu mult mai complex decât pare la prima vedere.

Definirea integrității este importantă pentru un agent public nu numai în calitate de criteriu ce îi determină comportamentul, dar și în vederea aplicării corecte a prevederilor legale, soluționării conflictului de interese ori a unui litigiu, având un arsenal de norme legale, definite în modul corespunzător. Indiferent de domeniul de activitate, integritatea reprezintă punctul de reper în promovarea valorilor unui stat de drept și a principiilor democratice ale acestuia.

1.2. Reflectarea normativ-juridică și analiza situației practice a integrității în sistemul juridic național

Orice normă socială devine obligatorie numai atunci când dobândește valoare de normă de drept, ceea ce presupune că aceasta devine obligatorie, este adoptată sau sancționată de către stat, exprimă voința deținătorilor puterii de stat și, în caz de necesitate, este asigurată prin forța de constrângere a statului. Având în vedere că integritatea este un criteriu obligatoriu al unui stat de drept contemporan, fiind calitatea esențială a agenților publici, aceasta, ca fenomen socio-moral, poate deveni obligatorie din punct de vedere juridic numai atunci când capătă o expresie juridică. Pentru studierea reflecțiilor normative ale integrității în sistemul juridic național, se impune o analiză complexă a acestui fenomen, inclusiv prin prisma reglementărilor internaționale în domeniu.

Realizarea fenomenului integrității în sectorului justiției este una dintre provocările de bază ale societății noastre. Cadrul legal autohton a parcurs o cale lungă și anevoioasă în a crea un sistem național de integritate, transparență și responsabilitate. Premisele dezvoltării reglementării juridice a integrității s-au confirmat încă în anul 2001, când Republica Moldova a aderat la GRECO prin Legea privind aderarea Republicii Moldova la Grupul de State contra Corupției (GRECO), nr. 297 din 22 iunie 2001⁸⁵. GRECO contribuie la identificarea lacunelor și deficiențelor din legislație și politicile naționale în lupta împotriva corupției, încurajând, astfel, statele să continue implementarea practicilor legislative și instituționale necesare. În contextul procesului de asociere a Republicii Moldova la Uniunea Europeană, începând cu anul 2005, s-au inițiat demersuri constante pentru îmbunătățirea cadrului legislativ și armonizarea acestuia cu *acquis-ul* comunitar, în special în domeniul prevenirii și combaterii corupției, precum și în asigurarea integrității funcționarilor publici și a demnitarilor de stat.

---

⁸⁵ Legea privind aderarea Republicii Moldova la Grupul de State contra Corupției (GRECO): nr. 297 din 22.06.2001. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr. 67 art. 494.

Un punct de referință important în reglementarea juridică a integrității în Republica Moldova este înființarea, la 19 decembrie 2011, a Comisiei Naționale de Integritate. Aceasta a reprezentat un proiect ambițios, născut din aspirațiile țării de a adera la Comunitatea Europeană. Drept temei pentru aceasta au servit prerogativele și cerințele Uniunii Europene, prin care se aprofundează democrația, se fac posibile, în special, prin educarea și creșterea conștiinței tuturor celor care exercită autoritatea publică față de ceea ce se numește integritate⁸⁶. Astfel, doar prin existența unei instituții specializate, dotată cu atribuții exclusive, s-ar fi putut contribui eficient la atingerea obiectivelor de prevenire a corupției, prin intermediul unor măsuri administrative. Aceste măsuri includ declararea pe propria răspundere a veniturilor și proprietăților, a intereselor personale, gestionarea conflictelor de interese și a incompatibilităților, precum și respectarea legislației referitoare la regimul juridic al cadourilor. De asemenea, anterior înființării Comisiei Naționale de integritate, au fost aplicabile (până în anul 2016) prevederile Legii nr. 16-XVI din 15.02.2008 cu privire la conflictul de interese (abrogată), potrivit căreia, conflictele de interese erau soluționate de către Comisia Principală de Etică⁸⁷.

Datorita măsurilor întreprinse, Republica Moldova a realizat prevederile articolului 8 ale Convenției ONU împotriva corupției din 2003, ratificată la 06.07.2007 prin Legea nr. 158-XVI, care solicită statelor „[...] să inițieze [...] măsuri și sisteme care să ceară funcționarilor publici să facă declarații către autoritățile desemnate cu privire la alte activități prestate în afara celor desemnate de funcția publică, alte slujbe, investiții, proprietăți sau cadouri substanțiale sau beneficii din care ar putea rezulta un conflict de interese”⁸⁸.

Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016⁸⁹ (SRSJ) reprezintă unul dintre primele documente strategice care a compilat un șir de acțiuni de ordin legislativ și instituțional, orientate spre crearea climatului de integritate și sporirea nivelului de încredere în justiție. În acest context, este important de subliniat că cele două aspecte au constituit precondiții esențiale și factori determinanți care au generat necesitatea unei abordări strategice în soluționarea problemelor din domeniul justiției. A fost creat un arsenal de instrumente legale menite să asigure transparența și responsabilitatea în lupta anticorupție. Totodată, au fost identificate și anumite

---

⁸⁶ Autoritatea Națională de integritate, *Raport anual de activitate*, [online]. © 2016 [citat 29.03.2020]. Disponibil: <http://ani.md/sites/default/files/RAPORT%20CNI%20-%20ANI%202016.pdf>

⁸⁷ Legea cu privire la conflictul de interese: nr. 16 din 15.02.2008. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 72-75 art. 231

⁸⁸ Legea pentru ratificarea Convenției Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției: nr. 158 din 06.07.2007. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 103-106 art. 451.

⁸⁹ Legea privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016: 231 din 25-11-2011. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.1-6 art.06.

obstacole care afectează eficiența acestei lupte, ceea ce reprezintă un subiect de interes pentru studiu în cadrul elaborării proiectului propus pentru cercetare.

Este de menționat că un prim pas în vederea consolidării sistemului național de integritate a fost fortificarea mecanismului de declarare și verificare a averilor, intereselor personale, conflictelor de interese, incompatibilităților, a cadourilor, prin adoptarea, la 17.06.2016, a unui nou pachet de legi de integritate, și anume a Legii cu privire la Autoritatea Națională de Integritate⁹⁰, precum și a Legii cu privire la declararea averii și intereselor personale⁹¹. Totodată, a fost adoptată și Legea integrității nr. 82 din 25.05.2017⁹², fiind precedată de Legea nr. 90-XVI din 25.04.2008 cu privire la prevenirea și combaterea corupției (abrogată)⁹³.

Evident, pentru clarificarea noțiunii integrității, trebuie examinate minuțios prevederile legislației naționale. Mai mult, studierea și analiza naturii integrității, evaluarea impactului juridic asupra statutului profesional juridic al funcționarului public reprezintă o necesitate teoretico-practică fundamentală pentru un stat de drept contemporan. Investigarea științifică a perspectivelor clare de reglementare juridică a integrității și a efectelor juridice ale prezenței, absenței sau insuficienței integrității, preîntâmpinarea unor eventuale abuzuri din partea subiecților implicați în procesul de verificare a integrității, determinarea unor proceduri juridice clare, în condițiile identificării situațiilor de lipsă de integritate, perfecționarea reglementărilor juridice materiale și procedurale ale statutului avertizorului de integritate, precum și elaborarea mecanismelor de identificare și investigare a cazurilor de constatare a insuficienței sau lipsei de integritate va asigura întărirea încrederii societății în autoritățile publice.

Prin urmare, ne propunem să ne oprim minuțios la analiza noțiunii „integrității”, în vederea determinării esenței acestui fenomen prioritar din punct de vedere juridic. În urma analizei legislației Republicii Moldova, constatăm că în niciun act normativ nu definește integritatea ca o noțiune concretă, distinctă, care ar oferi o caracterizare multiaspectuală și cuprinzătoare a fenomenului integrității. Astfel, ținând cont de lipsa unei definiții unice, ne propunem spre cercetare un șir de acte normative, care au tangență, într-un mod sau altul, cu integritatea ca fenomen, în vederea determinării unei noțiuni comune și evidențierii divergențelor dintre sensurile acestora.

---

⁹⁰ Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate: nr. 132 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 511.

⁹¹ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.

⁹² Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁹³ Legea cu privire la prevenirea și combaterea corupției: nr. 90 din 25.04.2008. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2008, 103-105 art. 391

Pornind de la Constituția Republicii Moldova⁹⁴, constatăm că acest act nu face referire directă la integritate, însă, în mod indirect, aceasta își găsește reflecția în prevederile constituționale. Astfel, art.20 prevede că „[o]rice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime⁹⁵”. Satisfacția efectivă din parte instanțelor judecătorești presupune în mod inevitabil, deși indirect, integritatea magistraților, dat fiind faptul că numai magistratul integru poate asigura o justiție efectivă. De asemenea, prevederile art. 56 menționează că „[c]etățenii cărora le sunt încredințate funcții publice, precum și militarii, răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin și, în cazurile prevăzute de lege, depun jurământul cerut de ea⁹⁶”. Aceste prevederi de asemenea fac referire la îndeplinirea cu integritate a obligațiilor de către funcționarii publicii. Integritatea, de asemenea, este determinată, în mod direct, și prin prisma incompatibilităților prevăzute în art.70, 81, 99, 116, 139. Luând în considerație și segmente mai înguste, cu referire la independența și imparțialitatea Avocatului Poporului (art.59¹), Președintele Republicii Moldova, șeful statului (art.79), judecătorilor (art.116), Consiliului Superior al Procurorilor (art.125¹), Curții Constituționale (art.134, 137) deducem că integritatea acestora este o calitate indispensabilă în vederea îndeplinirii atribuțiilor subiecților menționați în conformitate cu Legea Supremă.

De asemenea, menționăm Legea integrității⁹⁷. Acest act normativ reglementează mai multe categorii de integritate, divizând-o în integritatea în sectorul public și cel privat, integritate politică și integritate profesională. Astfel, potrivit art.3, *integritate politică* reprezintă „capacitate [...] de a-și desfășura activitățile în mod etic, liber de manifestări de corupție, cu respectarea interesului public, supremației Constituției Republicii Moldova și a legii⁹⁸”. Discutabil este faptul că și în cazul integrității profesionale („capacitate [...] de a-și desfășura activitățile în mod etic, liber de manifestări de corupție, cu respectarea interesului public, supremației Constituției Republicii Moldova și a legii⁹⁹”) legiuitorul, în ambele noțiuni, indică și criteriul „liber de influența necorespunzătoare¹⁰⁰”, însă, în categoria integrității politice, acest criteriu lipsește. Cu toate acestea, „influența necorespunzătoare” este definită și în Legea integrității¹⁰¹. Considerăm că ar fi corect de atribuit și acest criteriu inclusiv la determinarea integrității politice. Influența

---

⁹⁴ Constituția Republicii Moldova: nr. 01 din 29.07.1994. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1, art. 05.

⁹⁵ Ibidem

⁹⁶ Ibidem

⁹⁷ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁹⁸ Ibidem

⁹⁹ Ibidem

¹⁰⁰ Ibidem

¹⁰¹ Ibidem

necorespunzătoare este o definiție novatoare pentru legislația autohtonă și este definită destul de vag. Însă, în cazul în care aceasta are un astfel de impact, ea necesită a fi definită mai concret.

Cum a fost menționat supra, Legea integrității oferă divizarea integrității în funcție de sectorul în care activează persoana. Prin urmare, *integritatea în sectorul public* include în sine „integritatea politică și integritatea instituțională ale tuturor entităților publice din Republica Moldova, astfel încât agenții publici încadrați în aceste entități să-și desfășoare activitatea profesională în strictă conformitate cu interesul public”¹⁰² și *integritatea în sectorul privat*, care reprezintă „capacitatea organizațiilor comerciale de a interacționa cu entitățile publice, precum și între ele, în mod legal, transparent, obiectiv și în baza libertății concurenței”¹⁰³.

În ceea ce privește integritatea în sectorul public, aceasta cuprinde atât integritatea politică, cât și cea instituțională. De asemenea, noțiunea de integritate instituțională a fost definită și analizată în diverse contexte și în Legea privind evaluarea integrității instituționale nr. 325 din 23.12.2013¹⁰⁴ legea nu definea „interesul public”, acesta fiind criteriul ce determină modalitatea de activitate integră a agenților publici, fiind de asemenea un criteriu definitoriu. Legea integrității nr.82 din 25.05.2017 definește și *interesul public* drept „un interes general de dezvoltare a bunăstării societății în ansamblu și de realizare a intereselor private legitime”¹⁰⁵. Interesul public urmează a fi „garantat prin funcționarea entităților publice și private, precum și prin exercitarea atribuțiilor de serviciu ale agenților entităților date în strictă conformitate cu prevederile legale, în mod eficient și econom din punct de vedere al utilizării resurselor”¹⁰⁶. În acest sens, Codul administrativ definește interesul public prin faptul că acesta „vizează ordinea de drept, democrația, garantarea drepturilor și a libertăților persoanelor, precum și obligațiile acestora, satisfacerea necesităților sociale, realizarea competențelor autorităților publice, funcționarea lor legală și în bune condiții”¹⁰⁷. Direcția acestor noțiuni este una comună, numai că cea oferită de Legea integrității, include și domeniul privat, însă cea oferită de Codul administrativ trasează inclusiv ideile specificate anterior, potrivit cărora respectarea principiilor enumerate va permite garantarea satisfacerii necesităților sociale.

---

¹⁰² Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

¹⁰³ Ibidem

¹⁰⁴ Legea privind evaluarea integrității instituționale: nr. 325 din 23.12.2013. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 277-287, art. 586. (în redacția din anul 2018)

¹⁰⁵ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

¹⁰⁶ Ibidem

¹⁰⁷ Codul administrativ: nr. 116 din 19.07.2018. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 309-320 art. 466

Un alt act normativ, Legea privind evaluarea integrității instituționale nr.325 din 23.12.2013¹⁰⁸, stabilește scopul, principiile, mijloacele, metodele, procedurile și efectele juridice ale evaluării integrității instituționale în cadrul entităților publice. Mai concret, inițial ne referim la prevederile art.2 al legii menționate, potrivit căruia, evaluarea integrității instituționale se realizează în scopul: „sporirii [...], asigurării integrității profesionale a agenților publici, prevenirii și combaterii corupției în cadrul entităților publice”¹⁰⁹. De asemenea, este configurată sarcina „identificării, evaluării și înlăturării riscurilor de corupție [...] [și] creșterii numărului de denunțuri privind manifestările de corupție admise de către agenții publici”¹¹⁰. Legea privind evaluarea integrității instituționale conținea anterior (până la modificările din anul 2018) normele speciale aplicabile domeniului integrității și utiliza așa noțiuni cum ar fi: integritatea instituțională și integritatea profesională. Prin urmare, prin *integritate instituțională*, Legea se referea la „integritatea profesională a tuturor agenților publici din cadrul entității publice, cultivată, controlată și consolidată de către conducător, precum și toleranța zero la incidentele de integritate admise de agenții publici.”¹¹¹ *Integritatea profesională*, la rândul ei a fost determinată drept „[...] capacitatea agentului public de a-și desfășura activitatea profesională în mod etic, liber de influență necorespunzătoare și manifestări de corupție, cu respectarea interesului public, a supremației Constituției Republicii Moldova și a legii”¹¹². Astfel, în urma unei analize comparative a noțiunilor menționate anterior, putem concluziona că integritatea instituțională include, de fapt, conceptul de integritate profesională, adăugând și referirea la aspectele legate de „toleranța zero la incidentele de integritate admise de agenții publici”¹¹³. Ulterior, aceste noțiuni au fost excluse din textul Legii.

Vorbind despre integritatea profesională, este important de menționat că legiuitorul a inclus deja în Legea integrității diverse prevederi care reglementează standardele etice și comportamentul agenților publici, subliniind, astfel, importanța acestei noțiuni în cadrul sistemului administrat. „[L]iber de influența necorespunzătoare”¹¹⁴, înseamnă a fi „[...] liber de o imixtiune în activitatea profesională a agentului public din partea terțelor persoane”¹¹⁵. Legea vine cu o serie de precizări, potrivit cărora această imixtiune se manifestă prin „presiuni, amenințări sau rugăminți, [...], fiind

---

¹⁰⁸ Legea privind evaluarea integrității instituționale: nr. 325 din 23.12.2013. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 277-287, art. 586.

¹⁰⁹ Ibidem

¹¹⁰ Ibidem

¹¹¹ Legea privind evaluarea integrității instituționale: nr. 325 din 23.12.2013. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 277-287, art. 586. (în redacția din anul 2018)

¹¹² Ibidem

¹¹³ Ibidem

¹¹⁴ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

¹¹⁵ Ibidem

ilegală și nu este însoțită de promisiunea, oferirea sau darea, personal sau prin mijlocitor, de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin (nu întrunește elementele unei infracțiuni de corupție)”¹¹⁶, având drept scop determinarea agentului public „să își desfășoare activitatea profesională într-un mod anumit”¹¹⁷. Prin urmare, integritatea poate fi definită ca un comportament care respectă atât normele etice, cât și cele legale, îmbinând responsabilitatea personală cu respectul față de principii.

Însă, este curios că în același articol, este prevăzut că „*incidentul de integritate* este o manifestare de corupție produsă în împrejurări reale, altă manifestare similară manifestării de corupție, produsă în cadrul unui test de integritate profesională”¹¹⁸. Prin urmare, legiuitorul se contrazice, întrucât integritatea profesională reprezintă o noțiune mult mai cuprinzătoare decât simpla noțiune de integritate (aceasta, referindu-se la prevederile actului citat, este doar o „manifestare de corupție produsă în împrejurări reale, altă manifestare similară manifestării de corupție”¹¹⁹), fără a lua în considerare legalitatea și respectarea eticii menționate în cadrul integrității profesionale. Astfel, se diminuează valoarea aspectului etic al noțiunii de integritate, așa cum este definită de actele normative citate. Această omisiune poate conduce la o înțelegere incompletă a importanței integrității în contextul profesional, limitând impactul său asupra comportamentului agenților publici. Pe de altă parte, dacă ar fi simplificată doar la respectarea legii, ar putea exista riscul să se diminueze atenția acordată acelor aspecte morale, care nu sunt neapărat reglementate legal, dar sunt esențiale pentru menținerea unei conduite profesionale ireproșabile. Această diferență poate genera confuzii și interpretări diferite în aplicarea normelor de integritate.

Corupția, ca fenomen, nu a căpătat o abordare multiaspectuală de la început. Corupția nu a fost privită ca fenomen caracteristic sectorului privat, fiind percepută mai mult ca o „calitate” a sectorului public și prevederile legale ce ne permiteau să facem concluzia despre reglementarea integrității inclusiv în sectorul privat erau, spre exemplu, prevederile capitolului XVI din Codul penal „Infracțiuni de corupție în sectorul privat”¹²⁰. Abia în anul 2017, a fost adoptată Legea integrității nr. 82 din 2017, ce reprezintă o nouă abordare a problemelor corupției, inclusiv în

---

¹¹⁶ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

¹¹⁷ Ibidem

¹¹⁸ Ibidem

¹¹⁹ Ibidem

¹²⁰ Măsurile de prevenire a corupției și recuperarea de bunuri în Republica Moldova. Raport alternativ privind punerea în aplicare a capitolelor ii și v ale convenției națiunilor unite împotriva corupției [online]. ©2020 [citat 10.12.2021]. Disponibil:https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-02/Judicial_Integrity_UNCAC_Corruption_Prevention_Moldova_report_ROMANIAN.pdf

sectorul privat, conexat cu sectorul public, aceasta fiind reglementată la nivel de politici și legislație.

Interesant este faptul că în cazul elucidării integrității în sectorul privat, legiuitorul renunță la noțiunea cu care opera în celelalte cazuri și prezintă, drept criteriu ce determină integritatea – legalitatea, transparența, obiectivitatea și libertatea concurenței, evitând aspectele de corupție, în pofida faptului că aceasta este prezentă și în sectorul privat. Mai mult, tot acest act normativ, în definirea *corupției*, menționează ca aceasta constituie „utilizare a funcției, contrar legii, în interes privat. [...] [U]tilizarea funcției poate avea loc în cadrul entităților publice sau private, în mod direct de către deținătorul funcției sau indirect de către intermediari, iar interesul privat poate fi propriu pentru deținătorul funcției sau pentru alte persoane¹²¹. Respectiv, în mod direct manifestarea de corupție poate avea loc și în cadrul entităților private. Astfel, noțiunile prezentate în legea în cauză sunt date într-o modalitate incompletă și lipsită de o consecutivitate logică, ceea ce face destul de dificilă înțelegerea noțiunii de integritate pentru cel care analizează definițiile date de legiuitor.

Referindu-ne la Legea privind avertizorii de integritate¹²², aceasta nu definește în mod direct integritatea. Totuși, analizând noțiunea de *avertizare de integritate* dată în art.3, aceasta reprezintă „dezvăluirea unor informații obținute în context profesional, referitoare la încălcări ale legii care amenință ori prejudiciază drepturile unei persoane sau interese ocrotite de lege, înregistrată în Registrul dezvăluirilor privind încălcări ale legii”¹²³. Atragem atenția că în redacția precedentă, definiția suna altfel fiind „o dezvăluire cu bună-credință de către un angajat a unei practici ilegale ce constituie o amenințare sau un prejudiciu adus interesului public”¹²⁴. Astfel, s-a exclus criteriul de „bună-credință”, fiind impusă, totodată, obligativitatea ca aceste dezvăluiri să fie înregistrate în Registru, cu lărgirea cercului de subiecți cărora le este prejudiciat interesul prin aceste acțiuni, fiind deja nu doar interes public, dar „drepturile unei persoane sau interese ocrotite de lege”¹²⁵. De asemenea, redacția nouă a Legii privind avertizorii de integritate prevede trei categorii de „dezvăluiri de încălcare a legii”¹²⁶, acestea fiind externe (comunicate autorității externe de examinare)¹²⁷, interne (comunicate angajatorului)¹²⁸ și publice (punerea la dispoziție în

---

¹²¹ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

¹²² Legea privind avertizorii de integritate: nr. 165 din 22.06.2023. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2023 Nr. 267-270 art. 451

¹²³ Ibidem

¹²⁴ Legea privind avertizorii de integritate: nr. 122 din 12.07.2018. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 309-320 art. 472 (abrogată)

¹²⁵ Legea privind avertizorii de integritate: nr. 165 din 22.06.2023. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2023 Nr. 267-270 art. 451

¹²⁶ Ibidem

¹²⁷ Ibidem

¹²⁸ Ibidem

spațiul public)¹²⁹, diferența fiind axată pe canalele de comunicare. Totodată, redacția precedentă stabilea că dezvăluirea unei practici ilegale însemna „o dezvăluire a manifestărilor de corupție, după cum sunt definite și enumerate în Legea integrității nr. 82/2017¹³⁰, a încălcărilor de mediu, a încălcărilor drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei, a celor ce țin de securitatea națională, precum și a altor încălcări, acțiuni sau inacțiuni care amenință sau prejudiciază interesul public”¹³¹. Astfel, redacția nouă a Legii aprofundează aspectele ce țin de dezvăluiri, specificând și procedura specială pentru fiecare categorie. Totodată, este schimbat vectorul definiției acestora, fiind grupate deja nu după enumerarea „manifestărilor de corupție”, dar și după modul de dezvăluire.

Prin urmare, în redacția precedentă a Legii privind avertizorii de integritate, integritatea reprezenta (în cazul comasării noțiunilor) *o lipsă de manifestare a corupției* (ceea ce reprezintă potrivit legislației: actele de corupție și cele conexe lor, precum și faptele coruptibile), *a încălcărilor de mediu, a încălcărilor drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei, a celor ce țin de securitatea națională, precum și a altor încălcări*¹³². Referindu-ne la redacția actuală, noțiunea devine mai vastă, integritatea fiind „încălcări ale legii care amenință ori prejudiciază drepturile unei persoane sau interese ocrotite de lege.”¹³³. Ne propunem să analizăm și alte noțiuni propuse în redacția actuală. Astfel, legiuitorul, prin *încălcarea a legii*, înțelege, în sensul legii citate, „nerespectarea dispozițiilor legale, care încalcă [...] drepturile persoanei sau interese ocrotite de lege, [...] în cadrul unei entități publice sau private”¹³⁴. Mai mult, domeniile sunt enumerate și reprezintă o largă varietate, de la achiziții publice, prevenirea spălării banilor și finanțării terorismului, prevenirea și combaterea corupției, până la securitatea rețelelor și a sistemelor informatice¹³⁵. În aceste sens, pare a fi lipsit de logică faptul că legiuitorul nu face trimitere, printr-o normă de blanchetă, și la noțiunea de integritate oferită în Legea integrității. Noțiunile prezentate sunt mai explicite în sensul aplicării și domeniului de reglementare, însă nu oferă noțiunea integrității în sensul său clasic.

---

¹²⁹ Legea privind avertizorii de integritate: nr. 165 din 22.06.2023. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2023 Nr. 267-270 art. 451

¹³⁰ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360

¹³¹ Legea privind avertizorii de integritate: nr. 122 din 12.07.2018. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 309-320 art. 472 (abrogată)

¹³² Ibidem

¹³³ Legea privind avertizorii de integritate: nr. 165 din 22.06.2023. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2023 Nr. 267-270 art. 451

¹³⁴ Ibidem

¹³⁵ Legea privind avertizorii de integritate: nr. 122 din 12.07.2018. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2023 Nr. 267-270 art. 451

Cu referire la cadrul normativ conex, în special la Legea privind declararea averii și a intereselor personale¹³⁶ și Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate¹³⁷, acestea nu oferă o noțiune a integrității.

Potrivit Standardelor naționale de control intern în sectorul public (SNCI) 1, „[i]ntegritatea presupune comportamentul, realizarea atribuțiilor profesionale și luarea deciziilor de către managerii și angajații entității publice în mod etic, cu respectarea interesului public și a legislației în vigoare”¹³⁸. Suntem în fața unei definiții mai conturate, însă nici aceasta nu este deplină.

Hotărârea Parlamentului nr. 442 din 28.12.2023 privind aprobarea Programului național de integritate și anticorupție pentru anii 2024–2028 menționează că integritatea publică „se referă la respectarea deplină a unui ansamblu de valori, principii și norme etice comune în vederea apărării și prioritizării interesului public în raport cu interesele private”¹³⁹. Acest act operează și cu noțiunea de „standarde de integritate” referindu-se în acest sens la standardele pe care le conțin convențiile internaționale la care Republica Moldova face parte. Dintre acestea sunt specificate: Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției, convențiile Consiliului Europei, precum și rezoluțiile Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei¹⁴⁰.

O altă definiție a integrității poate fi găsită în Ordinul Ministerului finanțelor nr.189 din 05.11.2015 cu privire la aprobarea Standardelor naționale de control intern în sectorul public. Mai mult, luând în considerație noțiunile precedente, în acest act normativ sunt definite atât integritatea, cât și etica, aceasta fiind, conform altor noțiuni, „partea componentă a integrității”¹⁴¹. De asemenea, potrivit Standardelor naționale de control intern în sectorul public „entitatea publică asigură [...] că angajații acesteia cunosc standardele [...] de comportament etic, [...] reglementările cu privire la prevenirea fraudelor și corupției, raportarea fraudelor și neregularităților, influențelor necorespunzătoare precum și altor încălcări”¹⁴². Potrivit acestor standarde obligativitatea emiterii unor „recomandări suplimentare cu privire la problemele de ordin etic, care ar putea fi generate de activitatea specifică a entității”¹⁴³ este pusă în sarcina acesteia. Totodată, în actul citat, este oferită

---

¹³⁶ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513

¹³⁷ Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate: nr. 132 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 511.

¹³⁸ Ordinul Ministerului finanțelor cu privire la aprobarea Standardelor naționale de control intern în sectorul public: nr.189 din 05.11.2015. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 332-339, art. 2391

¹³⁹ Hotărârea Parlamentului privind aprobarea Programului național de integritate și anticorupție pentru anii 2024–2028 și a Planului de acțiuni pentru implementarea Programului național de integritate și anticorupție pentru anii 2024–2028: nr. 442 din 28.12.2023. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2024, nr. 76-78 art. 108

¹⁴⁰ Ibidem

¹⁴¹ Ordinul Ministerului finanțelor cu privire la aprobarea Standardelor naționale de control intern în sectorul public: nr.189 din 05.11.2015. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 332-339, art. 2391

¹⁴² Ibidem

¹⁴³ Ibidem

și noțiunea integrității: „comportamentul, realizarea atribuțiilor profesionale și luarea deciziilor [...] în mod etic, cu respectarea interesului public și a legislației în vigoare”¹⁴⁴. Noțiunea este una asemănătoare celor oferite de legiuitor în actele analizate supra. De asemenea, este reglementat că „angajații nu pot avea un comportament integru, dacă nu cunosc standardele etice ce trebuie aplicate [...] [aceștia] trebuie să aibă integritate profesională și personală, să fie conștienți de activitatea pe care o desfășoară”¹⁴⁵. În dezvoltarea noțiunii oferite, aceasta, indirect, se completează cu aspectele relatate în nota informativă, potrivit căreia „tonul oferit de [...] superiori este un factor important în stabilirea unui mediu de control favorabil, care contribuie la implementarea unui sistem de control [...] eficient [...], acordă atenție activității de prevenire a riscurilor și manifestă interes personal în monitorizarea și dezvoltarea unor sisteme de control intern eficiente”.¹⁴⁶ Astfel, sarcina și obligația conducătorului entității de a asigura un mediu integru în cadrul autorității sunt prevăzute în mod direct. Analizând aceste aspecte, observăm o abordare diferită față de noțiunea de integritate, așa cum este definită în actele normative dedicate integrității. Prin urmare, integritatea, conform acestei formulări, se conturează prin *legalitate*, *respectarea interesului public și etică*. Cu toate acestea, integritatea este un fenomen moral complex, a cărui respectare depinde de o varietate de factori interconectați.

Având în vedere că Legea integrității utilizează noțiunea de integritate politică¹⁴⁷, ar fi corect de examinat și noțiunea integrității prin prisma definiției „avertizorului de integritate”¹⁴⁸, date în Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr.2548 din 21.05.2014 pentru aprobarea Regulamentului privind avertizorii de integritate în cadrul Comisiei Electorale Centrale. Astfel, avertizorul de integritate, prin prisma acestui act, „[...] informează benevol, cu bună-credință și în interes public despre comiterea actelor de corupție [...] despre nerespectarea regulilor privind declararea veniturilor și a proprietății și despre încălcarea obligațiilor legale privind conflictul de interese”¹⁴⁹. Respectiv, prin interpretarea logică a noțiunii, integritate înseamnă abținerea de la comiterea actelor de corupție și actelor conexe corupției, faptelor de comportament corupțional, respectarea regulilor privind declararea veniturilor și a proprietății și respectare obligațiilor legale

---

¹⁴⁴ Ordinul Ministerului finanțelor cu privire la aprobarea Standardelor naționale de control intern în sectorul public: nr.189 din 05.11.2015. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 332-339, art. 2391

¹⁴⁵ Ibidem

¹⁴⁶ Ibidem

¹⁴⁷ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360

¹⁴⁸ Hotărârea Comisiei Electorale Centrale pentru aprobarea Regulamentului privind avertizorii de integritate în cadrul Comisiei Electorale Centrale: nr.2548 din 21.05.2014. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 217-222, art. 1065.

¹⁴⁹ Hotărârea Comisiei Electorale Centrale pentru aprobarea Regulamentului privind avertizorii de integritate în cadrul Comisiei Electorale Centrale: nr.2548 din 21.05.2014. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 217-222, art. 1065.

privind conflictul de interese¹⁵⁰. Cu referire la conflictul de interese, ne vom referi la definiția cuprinsă în Legea nr. 16-XVI din 15.02.2008 cu privire la conflictul de interese (abrogată). Legea definea conflictul de interese drept „conflictul dintre exercitarea atribuțiilor funcției deținute și interesele personale ale (subiecților declarării), în calitate lor de persoane private, care ar putea influența necorespunzător îndeplinirea obiectivă și imparțială a obligațiilor și responsabilităților ce le revin potrivit legii¹⁵¹”.

Cu noțiunea de integritate opera și Codul de conduită a colaboratorilor Centrului Național Anticorupție. Actul definea *integritatea morală* ca fiind „un comportament care să asigure onestitatea și *integritatea în serviciu*”¹⁵². Considerăm că nu ar fi corect să fie definită integritatea prin propria noțiune ori utilizarea ei nemijlocită în definiție. În caz contrar, noțiunea rămâne echivocă și interpretabilă. Codul deontologic al angajatului Centrului Național Anticorupție în redacția nouă, aprobat de Parlament, utilizează deja noțiunea de „*integritate profesională*”, care presupune desfășurarea activității profesionale „[...] în mod etic, liber de orice influență necorespunzătoare sau manifestări de corupție, cu respectarea interesului public, a supremației Constituției Republicii Moldova și a legii”.¹⁵³ Această noțiune corespunde cu cea cuprinsă în Legea integrității.

Și Codul deontologic al expertului judiciar operează cu noțiune similară, fiind determinată ca „un comportament care să asigure onestitatea și integritatea în activitate”¹⁵⁴. Mai mult, nu se face nici o trimitere la alte acte normative, care puteau defini mai vast integritatea, ca fiind un principiu ce ghidează conduita subiecților actului normativ în cauză.

Încă un act – care nu ține de activitatea funcționarilor publici, însă definește integritatea – este Codul etic al auditorului intern și a Cartei de audit intern¹⁵⁵, potrivit căruia „integritatea – persoanele care efectuează auditul intern trebuie să fie corecte, oneste și incoruptibile, integritatea fiind baza încrederii și credibilității acordate raționamentului lor profesional”.

---

¹⁵⁰ BACIU (CEBAN), O. Avertizorii de integritate – retrospectiva evolutivă a instituției în reglementările juridice naționale. În: *Supremația Dreptului*, 2023, nr. 1, pp. 29-39. ISSN 2345-1971. DOI: <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2023.1.03>

¹⁵¹ Legea cu privire la conflictul de interese: nr. 16 din 15.02.2008. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 72-75 art. 231

¹⁵² Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Codului de conduită a colaboratorilor Centrului Național Anticorupție: Nr. 664 din 30.08.2013. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2013, Nr. 198-204, art. 772 (abrogată)

¹⁵³ Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova pentru aprobarea Codului deontologic al angajatului Centrului Național Anticorupție: Nr. 185 din 07.07.2022. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2022, Nr. 257-263 art. 537

¹⁵⁴ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Codului deontologic al expertului judiciar: nr. 870 din 05-09-2018. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2018, Nr. 347-357 art. 927

¹⁵⁵ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Codului etic al auditorului intern și a Cartei de audit intern: nr. 557 din 19.11.2019. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2019, Nr. 352-359 art. 863.

Reieșind din interpretarea logică și din analiza generală a noțiunilor prezentate în actele normative, putem concluziona că, deși integritatea, ca și concept, este abordată în mai multe acte legislative, niciun act normativ în vigoare în Republica Moldova nu oferă o definiție clară și specifică a integrității ca fenomen distinct. Mai mult, în ciuda faptului că domeniul integrității este reglementat printr-o varietate de acte normative, doar cele menționate anterior definesc, fie direct, fie indirect, noțiunea de integritate. Alte acte utilizează termenul de integritate, fără a-i atribui o definiție precisă, referindu-se mai degrabă la prevederile actelor analizate anterior.

1.3. Concluzii la Capitolul 1

Generalizând cele studiate în cadrul acestui capitol s-a constatat, că la momentul de față știința juridică duce lipsă de studii suficiente asupra fenomenului integrității; în doctrina națională, cât și în doctrina străină nu vom găsi studii fundamentale dedicate în mod special domeniului sau problematicii fenomenului integrității. Unele aspecte, referitoare la integritate, sunt elucidate în lucrările a autorilor din Republica Moldova, România și alte țări: Novac, T., Pârțac, O., Boguș, A., Mostovei T., Ciobanu R., Cobîneanu, S., Avornic G., Aramă E., Postu I., Нлірса, А., Negru, A., Vocila A., Alistar, V., Iuga, M., Petcu R. I., Lachi C., Capcelea V., Musat C., Bucatar, I., Danileț C., Sanduța V., Белявский А.В., Эрделевский А.М., Анисимов, А.Л., Малейна М.Н., Колесникова, Н.С, Придворнов Н.А. Малько, А. В., Маркунин, Р. С, Цайся Пэй, Воронин, Ю.А., Вейберт. С. И., Ерошенко, Н.В. Astfel, reieșind din numărul relativ mic al expresiilor doctrinare dedicate domeniului de cercetare, problema analizei integrității este, dacă nu ignorată, atunci cel puțin subestimată în doctrina juridică autohtonă, care a acordat prea puțină atenție domeniului integrității.

Aprecierea teoretică a naturii integrității va permite identificarea perspectivelor de reglementare juridică, valorificate prin propuneri de *lege ferenda*, orientate spre fortificarea și evoluția încrederii în justiție, în autoritățile publice și eficientizarea organizațională și funcțională a autorităților. Integritatea reprezintă o noțiune complexă, aflându-se la limitele de interferență a aspectelor morale și juridice, ceea ce generează un interes sporit pentru studierea acestui fenomen. Integritatea, ancorată în principii morale și etice, devine practică prin adoptarea la nivel normativ a regulilor de comportament onest, responsabil și transparent, contribuind la formarea unei societăți echitabile și la construirea relațiilor bazate pe încredere reciprocă. Evaluarea teoretică a naturii integrității servește ca fundament pentru identificarea perspectivelor de reglementare juridică, oferind propuneri de *lege ferenda* pentru consolidarea încrederii în justiție, în entitățile publice și pentru eficientizarea organizațională și funcțională a acestora. Analiza teoretică a integrității permite sistematizarea noțiunilor și clasificărilor relevante, facilitând formularea de

definiții concrete și explicite. Fundamentarea teoretică influențează aspectele practice ale integrității, orientând normele de drept către o aplicare corectă și o analiză critică a situațiilor juridice legate de integritate.

Cu toate că în sistemul juridic al Republicii Moldova se regăsește termenul menționat, apare necesitatea unei analize ample, de natură teoretico-practică, orientată spre o gestionare corectă și eficientă a terminologiei în domeniu și a manifestării instituționale (organizaționale și funcționale) a autorităților competente. Mai mult, în cazul definirii complexe a integrității, sub formă de o noțiune multiaspectuală, aceasta ar permite crearea unui punct de reper consolidat, în vederea respectării acesteia și controlului respectării ei. Acest fapt este firesc; or, numai în cazul delimitării acestei noțiuni de la altele, similare, ar pute fi înțeleasă corect, fără substituirea sau confundarea noțiunilor.

Importanța problemei discutate este susținută de necesitatea unui studiu științific, care să prezinte integritatea ca un rezultat semnificativ al legalității și profesionalismului în percepția socială. Aceasta devine, astfel, un fundament pentru apreciere și validare juridică. Autoritățile publice care îndeplinesc criteriile de integritate pot fi considerate un indicator al credibilității sociale, reprezentând un segment vizibil, apreciat de comunitate, în cadrul activității generale a instituțiilor publice. Din aceste considerente, rezultă, de asemenea, valoarea activității integre a autorităților publice în promovarea și garantarea unui regim democratic, caracterizat printr-o funcționare eficientă a mecanismului juridic în acest domeniu. De aici rezultă și expresia valorică a activității integre a autorităților publice în promovarea și garantarea unui regim democratic, care se va distinge printr-o funcționare eficientă a mecanismului juridic în domeniu. Promovarea integrității este una esențială atât pentru fundamentarea ei în calitate de valoarea morală a societății *per ansamblu* și instituție juridică, cât și pentru consolidarea statutului agentului publici, manifestându-se drept criteriu fundamental de selecție ale acestora la anumite funcții în cadrul entităților publice. Anume respectarea acestei dualități va permite, în rezultat, asigurarea viabilității unui stat de drept.

Această cercetare intervine, de asemenea, cu propuneri de *lege ferenda* pentru eficientizarea reglementărilor din domeniul integrității, clarificarea terminologiei, reglementarea și perfecționarea statutului subiecților implicați în valorificarea funcțională a integrității. Obiectivul este să se intervină cu propuneri clare de reglementare juridică, inclusiv condițiile pentru cerințele de integritate pentru diverse entități statutare, competențe, garanții și mecanisme pentru avertizorii de integritate. Investigațiile asupra subiectului direcționează perspectivele de reglementare juridică spre prevenirea situațiilor de insuficiență sau lipsă de integritate, contribuind la consolidarea independenței funcționarului public.

Problema științifică propusă spre examinare în prezenta lucrare rezidă în demonstrarea *valorii integrității ca fenomen și ca instituție juridică în sistemul juridic național, fapt care a generat analiza impactului nivelului de reglementare juridică a integrității asupra încrederii cetățenilor în instituțiile publice, precum și identificarea și analiza deficiențelor reglementărilor juridice și a mecanismelor de integritate pentru îmbunătățirea nivelului general de integritate.* Astfel, în calitate de ipoteză de cercetare ne propunem ideea că există o corelație semnificativă între nivelul de reglementare juridică a integrității și încrederea societății în autoritățile publice, iar identificarea și remedierea problemelor în sistemul național de integritate contribuie la consolidarea nivelului de integritate. Integritatea are un impact semnificativ asupra statutului profesional juridic al entităților publice și identificarea și perfecționarea procedurilor juridice de control, cât și analiza profundă a mecanismelor de prevenire a abuzurilor în procesul de verificare a integrității contribuie la reducerea situațiilor de lipsă de integritate. Identificarea și remedierea problemelor în sistemul național de integritate contribuie la prevenirea și gestionarea încălcărilor de integritate. Nivelul de integritate influențează statutul profesional juridic al agentului public. Perfecționarea procedurilor de control juridic, precum și dezvoltarea mecanismelor de prevenire a abuzurilor în verificarea integrității contribuie la reducerea situațiilor de lipsă de integritate. De asemenea, detectarea și analiza zonelor de risc în ceea ce privește integritatea permit dezvoltarea unor strategii preventive și corective adecvate, fiind premise pentru îmbunătățirea eficienței sistemul național de integritate.

Integritatea necesită o cercetare teoretico-practică fundamentală, având ca obiectiv evitarea posibilelor confuzii în reglementările juridice. Etapa următoare constă în efectuarea de cercetări de natură teoretică, cu aplicarea ulterioară în practică a normelor juridice orientate către o determinare clară a conținutului terminologic al integrității, a naturii și sensului acestui termen. În prezent, integritatea se conturează ca o valoare juridică și morală majoră în societate, iar cercetarea propusă își propune să contribuie la o înțelegere mai profundă și la aplicarea coerentă a acestui concept multiaspectual în practica juridică.

Prin prisma celor analizate suntem motivați să efectuăm o cercetare teoretico-practică complexă, în scopul evitării confuziilor posibile în reglementările juridice, având în vedere faptul că, la moment, cadrul normativ al Republicii Moldova operează cu noțiuni asemănătoare, deși diferite, cuprinse în diverse acte normative, cu referință la fenomenul integrității. ***Având în vedere natura socio-psihologică a integrității, este necesară o noțiune exhaustivă și generală a acestui fenomen în vederea aplicării uniforme a legislației în acest domeniu, reieșind dintr-o terminologie logică și uniformă.***

Urmează a efectua cercetări de natură teoretică cu ulterioara implementare în practică a reglementărilor juridice orientate spre o determinare clară a conținutului terminologic al integrității, a naturii și sensului acestui termen care, în prezent apare în calitate de valoare juridică a societății și, din păcate, la moment, nu este definită corespunzător. Prin urmare, este necesară o determinare clară a integrității într-o manifestare axiologică pentru funcționarii publici, precum și pentru ceilalți reprezentanți ai domeniului juridic. În funcție de esența și limitele integrității, ca și consecință, urmează a fi determinate competențele, obiectivele și metodele de funcționalitate a autorităților competente, având drept *scop* cercetarea profundă a fundamentelor teoretico-practice solide a integrității, în vederea aprecierii și înțelegerii naturii integrității, ce se poate manifesta în arealul profesiilor juridice și în activitatea publică, prin determinarea componentelor și condițiilor de exprimare a acestui fenomen, identificarea căruia va impulsiona eficiența mecanismelor de asigurare a integrității și determina încrederea în autoritățile statului.

Realizarea scopului propus prezumă atingerea mai multor obiective, care, într-o manieră logică, se poziționează într-o interacțiune, cum ar fi:

1. Evaluarea doctrinei și cadrului normativ-juridic, în vederea stabilirii semnificațiilor noțiunii de integritate și a impactului asupra statutului profesional juridic al funcționarului public;
2. Analiza dualității conținutului noțional al integrității;
3. Stabilirea, clasificarea și caracterizarea principiilor aferente domeniului integrității;
4. Definirea/clarificarea spectrului de subiecți supuși controlului/verificării integrității în cazurile reglementate de cadrul normativ aferent domeniului de cercetare;
5. Determinarea particularităților controlului integrității și a unor proceduri juridice definite, în condițiile identificării situațiilor de lipsă de integritate,
6. Determinarea și analiza consecințelor încălcării clauzei de integritate

Studierea și analiza naturii integrității, evaluarea impactului juridic asupra statutului profesional juridic al agentului public și al altor persoane – reprezentanți ai profesiilor juridice, reprezintă o necesitate teoretico-practică fundamentală pentru un stat de drept contemporan. Concentrarea eforturilor pentru sporirea uniformității prevederilor normative este necesară din acele considerente că prevederile uniforme și stabile sunt factorii determinanți care pot contribui la creșterea încrederii, cum ar fi pentru fiecare reprezentant al sectorului justiției în parte, și drept consecință, pentru justiție în ansamblu. Pregătirea insuficientă a angajaților privind integritatea instituțională, lipsa unui mecanism de angajare și promovare pe bază de merit și integritate profesională, tolerarea manifestărilor de corupție și ineficiența mecanismului de control/sanționare a celor care nu denunță manifestările de corupție sau influențele

necorespunzătoare la care sunt supuși, precum și toleranța angajaților față de incidentele de integritate – reprezintă doar o parte din zonele de risc ce discreditează fenomenul integrității.

Astfel, putem afirma că prin realizarea acestor obiective de cercetare, ținem să oferim, în lucrarea în cauză, unele soluții pentru o importantă problemă științifică, care constă în fundamentarea științifică a fenomenului integrității. Investigarea științifică a perspectivelor clare de reglementare juridică a integrității și a efectelor juridice ale prezenței, absenței sau insuficienței integrității, preîntâmpinarea unor eventuale abuzuri din partea subiecților implicați în procesul de verificare a integrității, configurarea unor proceduri juridice clare, în condițiile identificării situațiilor de lipsă de integritate, perfecționarea reglementărilor juridice materiale și procedurale ale statutului avertizorului de integritate, precum și elaborarea mecanismelor de identificare și investigare a cazurilor de constatare a insuficienței sau lipsei de integritate vor întări încrederea societății în autoritățile publice.

Cultura integrității publice și climatul de toleranță zero față de acte de corupție, incluzând comportamentele corupționale, pot fi cultivate doar prin apel la demnitatea umană și la valorile morale unanim acceptate. O societate care se bazează pe încredere în autoritățile publice reprezintă un criteriu esențial pentru consolidarea unui stat de drept modern, reflectând, de asemenea, un nivel avansat de cultură juridică și de democrație. În acest context, este important de menționat că încrederea publicului nu este doar un indicator, ci și un catalizator pentru reforme eficace și pentru dezvoltarea unor politici publice responsabile.

Un aspect esențial în procesul de consolidare a unei guvernări eficiente, responsabile și transparente îl constituie combaterea fenomenului corupției și asigurarea integrității în sectorul public. Aceasta necesită nu doar măsuri legislative și instituționale, ci și o schimbare profundă în mentalitatea și comportamentul cetățenilor și agenților publici. Promovarea unei culturi a integrității, în care fiecare individ își asumă responsabilitatea pentru acțiunile sale, este crucială pentru construirea unei societăți reziliente, capabile să se opună corupției și să asigure un mediu propice dezvoltării democratice. Astfel, educația și sensibilizarea publicului cu privire la valorile integrității devin fundamentale în acest demers.

2. VALOAREA ȘI ESENȚA INTEGRITĂȚII ÎN STATUL DE DREPT CONTEMPORAN

2.1. Integritatea ca element esențial al bunei guvernări

Ordinea publică și buna guvernare reprezintă două elemente interconectate, esențiale pentru funcționarea unei societăți contemporane, în special a unei societăți democratice. Aceste concepte sunt adesea considerate pietre de temelie ale unei guvernări eficiente și ale unei vieți comunitare sănătoase. Este imposibil de asigurat ordinea publică într-o societate democratică în lipsa unor indicatori clari și a unor mecanisme funcționale de bună guvernare. Relația dintre ordinea publică și buna guvernare este strânsă și reciproc benefică. Pentru buna guvernare integritatea este un obiectiv ce urmează a fi realizat¹⁵⁶. O guvernare eficientă contribuie semnificativ la menținerea ordinii publice, iar ordinea publică facilitează configurarea unui mediu propice pentru implementarea unei guvernări de calitate. Ambele elemente sunt cruciale pentru prosperitatea și dezvoltarea durabilă a unei societăți democratice contemporane. „Dezvoltarea umană [...] include [...]respectarea necondiționată a drepturilor omului, egalitatea genurilor, participarea civică, responsabilitatea guvernului față de cetățeni și responsabilitatea cetățenilor față de societate, toleranță și un stat de drept”¹⁵⁷. Ordinea publică include în sine mai multe elemente care, în cumul, formează nucleul unei societăți sănătoase. Buna guvernare nu poate fi asigurată prin ignorarea valorilor statului de drept, iar în raport cu statul de drept, reprezintă expresia calitativă a acestui fenomen. Buna guvernare nu este limitată la exercitarea autorității judiciare; valoarea sa autentică constă în identificarea unui stil de comunicare și activitate în domeniul guvernării¹⁵⁸. „Guvernarea este o activitate necesară pentru menținerea ordinii în societate”¹⁵⁹, „un mecanism și un scop”¹⁶⁰. În ultima perioadă, „guvernarea” a fost utilizată din ce în ce mai mult pentru a defini „procesul de luare a deciziilor și implementarea deciziilor într-o varietate de contexte, cum ar fi guvernarea corporativă, guvernarea internațională, guvernarea națională și

---

¹⁵⁶ CIOBANU, R. Cultura juridică [ne] ajunsă la maturitate. O necesitate de revalorizare? In: 100 de ani de la adoptarea constitutiei Romaniei de la 1923. Evolutii context si perspective europe in Romania si Republica Moldova, 24 martie 2023, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2023, pp. 41-52. ISBN 978-9975-62-577-7 (PDF). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8412697>

¹⁵⁷ Guvernare responsabilă pentru dezvoltarea umană. Programul Națiunilor Unite pentru dezvoltare [online]. © 2003 [citat 29.11.2020]. Disponibil: https://www.md.undp.org/content/dam/moldova/docs/Publications/NHDR/2003_romanian_all.pdf, p.3

¹⁵⁸ NEGRU, A, CRECIUN, N. Pseudo governance and good governance. or human rights as a value constant for conceptual delimitations. In: EUROMENTOR Journal, 2022, vol. 13, nr. 4, pp. 103-124. ISSN 2067-7839.

¹⁵⁹ ȘAPTEFRĂȚI, T. Buna guvernare: caracteristici, dimensiuni și metode de evaluare. [online]. Chișinău: Academia de Administrare Publică. În: Administrarea Publică, nr. 3, 2015, p.21-27 [citat 11.11.2020]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Buna%20guvernare%20caracteristici%2C%20dimensiuni%20si%20metode%20de%20evaluare.pdf

¹⁶⁰ Ibidem

guvernanța locală”.¹⁶¹ Este o noțiune vastă și complexă. Fiind un concept multiaspectual, guvernarea conține mai multe elemente, a căror valoare, în mod distinct nu trebuie diminuată. Rolul integrității este unul esențial în ceea ce vizează asigurarea și menținerea ordinii publice prin mecanisme de guvernare contemporană democratică.

Referindu-ne la guvernare ca fenomen cel mai des întâlnit este formatul *bunei guvernări*, care a devenit, la momentul actual, punctul forte în sistemul principiilor guvernării și ale administrării publice în ansamblu. Luând în considerație faptul că axiologia integrității, într-un final, reprezintă esența bunei guvernări, este necesară evaluarea coraportului dintre integritate și bună guvernare, a impactului reciproc al unui fenomen asupra celuilalt, ambele fiind elemente obligatorii ale unui stat de drept și având la bază principiile integrității.

Doctrina juridică și politică nu oferă definiții universale, unanim acceptate ale *bunei guvernări*, ci, mai degrabă, lansează multiple varietăți ale acesteia, focusându-se pe elementele sale constitutive. Buna guvernare este strâns legată de nivelul economic dezvoltare, prin politici instituționale și bune practici în domeniul sfera îmbunătățirii mecanismelor de guvernare, chiar dacă aceste conexiuni sunt încă considerate un fel de „terra incognita”, în termeni teoretici și empirici, fiind necesare cercetări suplimentare în acest sens¹⁶². „Acest termen este utilizat cu o mare flexibilitate”¹⁶³. Flexibilitatea unei noțiuni, în special a noțiunii de bună guvernare, ne permite, pe de o parte, să fim critici în formularea acesteia; pe de altă parte, această flexibilitate poate crea și anumite dificultăți, luând în considerație caracterul multidimensional al bunei guvernări. În acest sens, remarcăm conexiunile dintre buna guvernare și integritate, ambele fiind elemente ale justiției calitative și eficiente.

Revenind la buna guvernare, ne propunem să analizăm ce reprezintă acest fenomen și care este rolul integrității în reliefaarea acesteia. Potrivit unor autori, luând în considerație mai mulți factori, „buna guvernare cuprinde: respectarea totală a drepturilor omului, asigurarea supremației legii, participarea eficientă, parteneriatele mai multor actori, sectorul public eficient și efectiv, legitimitatea, accesul la cunoștințe, informațiile și educația, acordarea atribuțiilor politice

---

¹⁶¹ KASK, O. On the notion of “GOOD GOVERNANCE” and “GOOD ADMINISTRATION” [online]. Strasbourg, 2011. [citat 10.12.2020]. Disponibil: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL\(2011\)006-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL(2011)006-e)

¹⁶² COCCIA M., How a Good Governance of Institutions Can Reduce Poverty and Inequality in Society? F. Nezameddin, H.S. Ali (eds), Legal-Economic Institutions, Entrepreneurship, and Management. Springer, Cham, 2021, pp.65-94 [online]. [citat 10.08.2024]. Disponibil: DOI 978- 3-030-60978-8_4

¹⁶³ ȘAPTEFRĂȚI, T. Buna guvernare: caracteristici, dimensiuni și metode de evaluare. [online]. Chișinău: Academia de Administrare Publică. În: Administrarea Publică, nr. 3, 2015, p.21-27 [citat 11.11.2020]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Buna%20guvernare%20caracteristici%2C%20dimensiuni%20si%20metode%20de%20evaluare.pdf

oamenilor, echitatea, dezvoltarea durabilă”¹⁶⁴. În definiția dată nu se face referire directă la integritate ca element constitutiv al bunei guvernări. Însă, ca și în analiza principiilor integrității, putem aprecia integritatea drept un element component al respectării drepturilor omului și asigurării supremației legii.

Conform autorului Popescu L., buna guvernare implică medierea diferitelor interese din societate, cu scopul de a ajunge la un consens larg referitor la ceea ce reprezintă interesele întregii Uniuni Europene. Aceasta presupune, de asemenea, identificarea modalităților prin care aceste interese pot fi realizate eficient, asigurând, astfel, o colaborare armonioasă și constructivă între diversele părți implicate. Prin urmare, buna guvernare nu se limitează doar la adoptarea de politici, ci implică și o comunicare deschisă și transparentă între autorități și cetățeni, precum și între diferitele instituții ale Uniunii Europene¹⁶⁵. Prin urmare, constatăm că strategiile de bună guvernare asumate de autorități și de comunități, sunt elemente indispensabile ale dezvoltării pro-europene. De asemenea, buna guvernare „[...] necesită o perspectivă [...] mai extinsă și pe termen lung [...] pentru dezvoltarea umană durabilă și modul în care aceasta se realizează în scopul atingerii obiectivelor de dezvoltare.”¹⁶⁶ Este interesantă opinia potrivit căreia buna guvernare „[...] se bazează pe respectarea legilor și aplicarea regulamentelor; [...]; este transparentă; asigură integritatea reprezentanților administrației publice; livrează servicii publice în mod eficient”¹⁶⁷.

Conceptul de bună guvernare a devenit „un termen în vogă”¹⁶⁸. Potrivit Băncii Mondiale, „buna guvernare este modul în care este exercitată puterea pentru a gestiona resursele economice și sociale naționale dedicate dezvoltării”¹⁶⁹. La moment, conceptul de bună guvernare reprezintă un model de guvernare ideală sau optimă, care înglobează mai multe elemente-cheie ale unei guvernării eficiente¹⁷⁰. Acesta reprezintă un cadru conceptual complex, reflectând idealul unei

---

¹⁶⁴ ȘAPTEFRAȚI, T. Buna guvernare: caracteristici, dimensiuni și metode de evaluare, [online]. Chișinău: Academia de Administrare Publică. În: *Administrarea Publică*, nr. 3, 2015, p.21-27 [citată 11.11.2020]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Buna%20guvernare%20caracteristici%2C%20dimensiuni%20si%20metode%20de%20evaluare.pdf

¹⁶⁵ POPESCU, L. G. *Politici publice și guvernarea Uniunii Europene*, București: Editura Economică, 2014, 159 p. ISBN 978-973-709-699-9

¹⁶⁶ Ibidem

¹⁶⁷ ȘAPTEFRAȚI, T. Buna guvernare: caracteristici, dimensiuni și metode de evaluare. [online]. Chișinău: Academia de Administrare Publică. În: *Administrarea Publică*, nr. 3, 2015, p.21-27 [citată 11.11.2020]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Buna%20guvernare%20caracteristici%2C%20dimensiuni%20si%20metode%20de%20evaluare.pdf

¹⁶⁸ POPOVICI, I. Asigurarea bunei guvernări prin reformarea administrației publice locale. In: Conferința "Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice", 1 martie 2019. [online]. Chișinău: 2019 pp. 185-188. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/185-188_8.pdf

¹⁶⁹ WORLD BANK: Governance and development [online]. ©2021 [citată 16.03.2021]. Disponibil: <http://documents.worldbank.org/curated/en/604951468739447676/Governance-and-development>,

¹⁷⁰ CIOBANU, R., ARAMĂ, E. Fundamentele guvernării și drepturilor omului în contextul social-juridic actual al Republicii Moldova (în loc de Introducere). În: *Contextul multidimensional actual al guvernării și drepturilor omului în Republica Moldova*, 1 mai 2021, Chișinău. Chișinău: Tipografia Artpoligraf SRL, 2021, pp. 4-13. ISBN 978-9975-3498-3-3.

guvernări responsabile și transparente și contribuind la asigurarea ordinii publice și a bunei administrări a serviciilor într-o societate democratică. Elementele-cheie ale bunei guvernări includ: transparența, responsabilitatea, integritatea, participarea cetățenilor, eficiența administrativă și respectarea statului de drept. Prin aplicarea acestor principii, actul în sine de bună guvernare contribuie la consolidarea unei administrații publice transparente, eficiente și responsabile, care, la rândul său, joacă un rol semnificativ în menținerea ordinii publice.

De asemenea, ce este important pentru un mediu contextual de integritate, „buna guvernare asigură minimalizarea corupției, luarea în considerare a opiniilor minorităților [...]. [...] Buna guvernare este procesul prin care instituțiile publice desfășoară activități publice, gestionează resurse publice și garantează respectarea drepturilor omului într-o manieră liberă de orice abuz și corupție, acordând o atenție deosebită principiului statului de drept”¹⁷¹. În opinia noastră, anume integritatea este acel element transversal, raportat la criteriile definitorii ale bunei guvernări. Suntem în prezența unor concepte interconectate și interdependente: buna guvernare are un conținut mai vast și reprezintă dovada integrității administrației publice.

Adesea, buna guvernare include și o bună administrare. Fenomenul bunei guvernări se referă la întregul proces de administrare, fiind atribuit preponderent, dar nicidecum exclusiv, sferei publice. Or, acesta cuprinde „ansamblul de calități organizaționale și personale, din oricare dintre domeniile public, privat sau neguvernamental, care, împreună, pun în mișcare guvernarea”¹⁷². Integritatea demult a devenit partea integrantă, element definitoriu al bunei guvernări, fiind, inclusiv, un aspect moral al persoanelor, care, bine intenționate, și-au asumat realizarea bunei guvernări.

Pe de altă parte, „[p]rincipiul bunei administrări se bazează pe drepturi procedurale clar identificabile, a căror presupusă încălcare poate fi invocată în fața unei instanțe. Prin urmare, este larg acceptat faptul că o bună administrare este un concept juridic în sine [...]. Această diferență de natură trebuie reținută și, prin urmare, buna guvernare nu poate fi echivalată cu o bună

---

¹⁷¹ ȘAPTEFRAȚI, T. Buna guvernare: caracteristici, dimensiuni și metode de evaluare. [online]. Chișinău: Academia de Administrare Publică. În: *Administrarea Publică*, nr. 3, 2015, p.21-27 [cit. 11.11.2020]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Buna%20guvernare%20caracteristici%2C%20dimensiuni%20si%20metode%20de%20evaluare.pdf (p.22-24)

¹⁷² HĂDADEA, I. C., HINȚEA, C. E.. Evaluarea actului de guvernare la nivel local din perspectiva bunei guvernări. [online]. România. În *Revista Transilvană de Științe Administrative* 2(43) / 2018, pp. 18-32 [cit. 21.03.2021]. Disponibil: https://www.researchgate.net/profile/Catalin-Hadadea/publication/330841962_Evaluation_of_Governance_Act_at_Local_Level_in_Terms_of_Good_Governance_for_Romanian_Municipalities_EVALUAREA_ACTULUI_DE_GUVERNARE_LA_NIVEL_LOCAL_DIN_PERSPECTIVA_BUNEI_GUVERNARI_Ionut_Catalin_HADADEA/links/5c573796a6fdccd6b5df9935/Evaluation-of-Governance-Act-at-Local-Level-in-Terms-of-Good-Governance-for-Romanian-Municipalities-EVALUAREA-ACTULUI-DE-GUVERNARE-LA-NIVEL-LOCAL-DIN-PERSPECTIVA-BUNEI-GUVERNARI-Ionut-Catalin-HADADEA.pdf

administrare”¹⁷³. Buna guvernare include, în mod esențial, responsabilitatea și răspunderea autorităților publice locale, evidențiind, astfel, importanța ca structurile administrative să fie răspunzătoare pentru deciziile pe care le iau. În același timp, buna guvernare presupune transparență, oferind cetățenilor posibilitatea de a urmări evoluția actelor administrative și procesul de luare a deciziilor. Această transparență nu doar că îmbunătățește încrederea publicului în instituțiile statului, dar și facilitează un dialog constructiv între autorități și comunitate, contribuind la o mai bună înțelegere a nevoilor și a așteptărilor cetățenilor¹⁷⁴. De asemenea, gradul și nivelul de responsabilitate și răspundere a autorităților publice sunt direct proporționale cu gradul și nivelul de asigurare, prin mecanisme corespunzătoare, a integrității instituționale și profesionale în procesul guvernării. Prin urmare, buna guvernare se identifică în calitate de mediu social calitativ, în care drepturile omului sunt protejate, garantate și promovate prin intermediul fenomenului integrității.

În literatura de specialitate sunt identificate și analizate dimensiunile bunei guvernări: *„participare, orientare spre consens, responsabilitate, transparență, receptivitate, eficacitate și eficiență, echitate și caracter cuprinzător și supremația legii”*¹⁷⁵. Totodată, evaluarea unei guvernări este condiționată, în mare parte, de următorii factori:

*„- procesul prin care guvernele sunt alese, monitorizate și înlocuite;
- capacitatea guvernării de a formula și a implementa politici adecvate;
- respectul pe care cetățenii și statul îl poartă pentru instituțiile care reglementează interacțiunile economice și sociale dintre ei”*¹⁷⁶. Deși integritatea, în cazul dat, nu este menționată ca o dimensiune aparte, ea poate fi dedusă, fiind o consecință unui act de guvernare eficient.

Dincolo de existența unor dimensiuni ale integrității, sunt și factori care conturează anumite dimensiuni ale guvernării; acestea, la rândul lor, facilitează procesul de evaluare a guvernării.

---

¹⁷³ ȘAPTEFRAȚI, T. Buna guvernare: caracteristici, dimensiuni și metode de evaluare. [online]. Chișinău: Academia de Administrare Publică. În: *Administrarea Publică*, nr. 3, 2015, p.21-27 [cit. 11.11.2020]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Buna%20guvernare%20caracteristici%2C%20dimensiuni%20si%20metode%20de%20evaluare.pdf

¹⁷⁴ HĂDADEA, I. C., HINȚEA, C. E. Evaluarea actului de guvernare la nivel local din perspectiva bunei guvernări. [online]. România. În *Revista Transilvană de Științe Administrative* 2(43) / 2018, pp. 18-32 [cit. 21.03.2021]. Disponibil:

https://www.researchgate.net/profile/Catalin-Hadadea/publication/330841962_Evaluation_of_Governance_Act_at_Local_Level_in_Terms_of_Good_Governance_for_Romanian_Municipalities_EVALUAREA_ACTULUI_DE_GUVERNARE_LA_NIVEL_LOCAL_DIN_PERSPECTIVA_BUNEI_GUVERNARI_Ionut_Catalin_HADADEA_/links/5c573796a6fdcd6b5df9935/Evaluation-of-Governance-Act-at-Local-Level-in-Terms-of-Good-Governance-for-Romanian-Municipalities-EVALUAREA-ACTULUI-DE-GUVERNARE-LA-NIVEL-LOCAL-DIN-PERSPECTIVA-BUNEI-GUVERNARI-Ionut-Catalin-HADADEA.pdf

¹⁷⁵ ȘAPTEFRAȚI, T. Buna guvernare: caracteristici, dimensiuni și metode de evaluare. [online]. Chișinău: Academia de Administrare Publică. În: *Administrarea Publică*, nr. 3, 2015, p.21-27 [cit. 11.11.2020]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Buna%20guvernare%20caracteristici%2C%20dimensiuni%20si%20metode%20de%20evaluare.pdf

¹⁷⁶ Ibidem

Doctrina relevă câteva dimensiuni ale guvernării: „voce și responsabilitate; stabilitatea politică și absența violenței, eficacitatea guvernării, calitatea procesului de reglementare, principiul statului de drept/supremația legii, controlul juridic al corupției.”¹⁷⁷ În cazul dat, este mai simplu de identificat care anume este rolul integrității și anume - controlul corupției. Reamintim, că integritatea este concept complex și nicidecum nu se limitează la controlul anticorupțional. Integritatea, în cazul dat, are drept rol cultivarea unui climat eficient pentru formare și existența bunei guvernări.

Prin Legea nr.229/2010 privind controlul financiar public intern conceptul de „bună guvernare” și-a extins aria de aplicabilitate, însumând atât activitățile Guvernului, cât și ale entităților publice. În sensul dat, o buna guvernare pusă în responsabilitatea Guvernului se va baza, în prim plan, pe un Sistem Național de Integritate. Sistemul Național de Integritate este un tablou holistic al guvernării unui stat care reflectă conformarea acesteia la rigorile transparenței, integrității și responsabilității. El servește drept un instrument convingător de advocacy pentru consolidarea capacității unui stat de a opune rezistență corupției¹⁷⁸.

În articolul *Good Enough Governance Revisited*, autorul Grindle M. S. menționează că buna guvernare necesită îmbunătățiri care să vizeze aproape toate aspectele sectorului public. Aceste îmbunătățiri se extind de la instituțiile care stabilesc regulile jocului pentru interacțiunea economică și politică, până la procesul decizional care definește prioritățile problemelor publice și alocă resursele necesare pentru a le soluționa. De asemenea, este esențial să se realizeze progrese în cadrul organizațiilor care gestionează sistemele administrative și livrează bunuri și servicii cetățenilor. Aceasta include și aspecte legate de resursele umane, cum ar fi personalul birocratic al Guvernului, precum și îmbunătățirea interfeței dintre funcționari și cetățeni în cadrul politicii și al arenei birocratice. Toate aceste elemente sunt interconectate și contribuie la crearea unui mediu administrativ mai eficient, transparent și receptiv la nevoile comunității¹⁷⁹. Împărtășim opinia autorului precum că buna guvernare este multiaspectuală și fără îmbunătățirea consecventă și per ansamblu a tuturor aspectelor sectorului public este lipsită de un rezultat productiv.

---

¹⁷⁷ ȘAPTEFRAȚI, T. Buna guvernare: caracteristici, dimensiuni și metode de evaluare. [online]. Chișinău: Academia de Administrare Publică. În: *Administrarea Publică*, nr. 3, 2015, p.21-27 [citat 11.11.2020]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Buna%20guvernare%20caracteristici%2C%20dimensiuni%20si%20metode%20de%20evaluare.pdf

¹⁷⁸ Raportul: Sistemul Național de Integritate Moldova 2014, [online]. ©2018 [citat 10.07.2024]. Disponibil: https://www.cna.md/public/files/sna_activitati/raportul_ti-moldova_sistemul_national_de_integritate-2014.pdf

¹⁷⁹ GRINDLE, M. S. *Good Enough Governance Revisited, Development Policy Review*. [online]. În: *Development Policy Review*, 2007, 25 (5), pp. 553-574 (vizitat la 10.01.2019). [citat 22.03.2021]. Disponibil: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/j.1467-7679.2007.00385.x>

În anul 2001, în Cartea Albă a Guvernanței Europene¹⁸⁰, Comisia Europeană a identificat cinci principii specifice bunei guvernanțe: transparența, participarea, responsabilitatea, eficiența și coerența. În Cartea Albă a Guvernanței Europene se menționează și faptul că „[...] Uniunea a trecut de la un proces diplomatic la unul democratic, cu politici care au implicații în societățile naționale până la nivelul vieții de zi cu zi”¹⁸¹. „În calitatea sa de membru al Organizației Națiunilor Unite, Republica Moldova depune eforturi considerabile de promovare a principiilor dezvoltării umane, de depășire a dificultăților tranziției și de confirmare a devotamentului său față de valorile civilizației moderne”¹⁸². Dacă dorim să calificăm guvernarea ca fiind una bună, aceasta trebuie „[...] să manifeste anumite caracteristici esențiale. Ea trebuie să fie participativă, orientată spre consens, responsabilă, transparentă, receptivă, efectivă și eficientă, echitabilă și cuprinzătoare, să respecte supremația legii. Buna guvernare asigură eradicarea corupției, precum și luarea în considerare, în procesul de adoptare a deciziilor, a opțiunilor minorităților și ale celor mai vulnerabile părți ale societății. Ea este receptivă la necesitățile curente și de viitor ale oamenilor și asigură durabilitatea dezvoltării umane¹⁸³. O civilizație modernă se axează nu numai pe o conducere tehnocrată, dar și pe anumite principii și valori, ce o caracterizează ca fiind matură și dezvoltată. Aceasta este caracteristic și fenomenului integrității în particular. Cum a fost afirmat supra, integritatea nu poate fi privită ca un fenomen strict juridic, având în esența sa amprenta dezvoltării sociale și a fundamentelor morale din societatea respectivă.

Referindu-ne la aspectele juridice, buna guvernare, în calitate de conduită responsabilă în gestionarea afacerilor și resurselor publice, este cuprinsă în 12 Principii de bună guvernare ale Consiliului Europei¹⁸⁴. Principiile menționate se regăsesc în Strategia privind inovarea și buna guvernare la nivel local, aprobată printr-o decizie a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei din 2008. Acestea acoperă aspecte precum: „conduita etică, statul de drept, eficiența și eficacitatea, transparența, buna gestionare financiară și responsabilitate¹⁸⁵”. În acest sens, au fost dezvoltate „[...] seturi de instrumente pentru a asista autoritățile locale și, în unele cazuri, autoritățile centrale, în respectarea acestor principii și, astfel, furnizarea de servicii mai bune cetățenilor”¹⁸⁶. Drept consecință a respectării cerințelor vizate și atingerii unui nivel general ridicat de bună guvernare,

---

¹⁸⁰ EC.EUROPA: Gouvernance Européenne. Un livre blanc, [online]. ©2021 [citată 25.03.2021]. Disponibil: https://ec.europa.eu/governance/docs/archives_fr.htm

¹⁸¹ Ibidem

¹⁸² Guvernare responsabilă pentru dezvoltarea umană. Programul Națiunilor Unite pentru dezvoltare, [online] © 2003 [citată 29.11.2020]. Disponibil:

https://www.md.undp.org/content/dam/moldova/docs/Publications/NHDR/2003_romanian_all.pdf

¹⁸³ Ibidem

¹⁸⁴ COE: *12 Principii de bună guvernare*, [online]. [citată 29.11.2020]. Disponibil: <https://www.coe.int/en/web/good-governance/12-principles#%2225565951%22%3A%5B%5D%7D%7D>

¹⁸⁵ Ibidem

¹⁸⁶ Ibidem

măsurat în raport cu etalonul relevant, autorităților locale li se acordă Eticheta europeană de excelență a guvernantei (EloGE).

Cu referire la principiile bunei guvernări, în 2008, Consiliul Europei a adoptat Strategia pentru inovare și bună guvernare la nivel local, incluzând și cele 12 principii ale unei bune guvernări democratice. Strategia și principiile au fost convenite mai devreme, la Conferința ministerială din 2007, din Valencia, Spania. Cele 12 principii ale unei bune guvernări democratice „[...] încapsulează valori fundamentale care definesc o viziune comună a guvernantei democratice în Europa. Utilizarea celor 12 Principii ca punct de referință poate ajuta autoritățile publice la orice nivel să măsoare și să îmbunătățească calitatea guvernantei lor și să îmbunătățească furnizarea de servicii către cetățeni”¹⁸⁷. Astfel, cele *Douăsprezece Principii de bună guvernare* reprezintă: „participarea cetățenilor, desfășurarea corectă a alegerilor și reprezentarea; receptivitate; eficiență și eficacitate; deschidere și transparență; stat de drept; comportament etic; capacitate și competență; inovare și deschidere către noutate; sustenabilitate și orientare pe termen lung; management financiar solid; drepturile omului, diversitatea culturală și coeziunea socială; responsabilitate”¹⁸⁸.

Integritatea, în calitate de principiu, are un o natură duală: poate fi apreciată drept un set de principii, ori drept un principiu separat. Astfel, integritatea se regăsește în al 6-lea principiu, care are următorul conținut: „*Binele public este plasat înaintea intereselor individuale. Există măsuri eficiente pentru prevenirea și combaterea tuturor formelor de corupție. Conflictele de interes sunt declarate în timp util și persoanele implicate trebuie să se abțină de la a lua parte la deciziile relevante*”¹⁸⁹. Din analiza principiului, deducem că pentru buna guvernare, integritatea nu apare drept un principiu separat, ci este reflectat într-un cumul de principii ce reprezintă fundamentul bunei guvernări.

Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției identifică integritatea drept fenomen și principiu. Convenția este singurul instrument universal anticorupție, obligatoriu din punct de vedere juridic și unul din principalele instrumente internaționale pentru protecția drepturilor omului din perspectiva conceptuală a bunei guvernante. „Abordarea de anvergură a Convenției și caracterul obligatoriu al multor dispoziții ale acesteia o fac un instrument unic pentru

---

¹⁸⁷ 12 Principles of Good Governance, [online]. [cit 29.11.2020]. Disponibil: <https://rm.coe.int/12-principles-brochure-final/1680741931>

¹⁸⁸ INA:GOV: Eticheta Europeană pentru Excelență în Guvernare (EloGE), [online]. [cit 29.11.2020]. Disponibil: <http://ina.gov.ro/eticheta-europeana-pentru-excelenta-in-guvernare/?fbclid=IwAR1Y3MWWG9aEUkZTrdaEqhSXA4AfwQxInc8WVuIuOw78FBSjncaof12VDmQ>

¹⁸⁹ COE: *12 Principii de bună guvernare*, [online]. [cit 29.11.2020]. Disponibil: [https://www.coe.int/en/web/good-governance/12-principles#%2225565951%22:\[6\]](https://www.coe.int/en/web/good-governance/12-principles#%2225565951%22:[6])

dezvoltarea unui răspuns cuprinzător la o problemă globală”¹⁹⁰. Este evident și îmbucurător că printre modalitățile de soluționare a problemelor globale se regăsește și instituirea mecanismelor și procedurilor de fortificare a integrității funcționarilor publici și a guvernării în ansamblu.

Convenția menționată acoperă cinci domenii principale: „*măsuri preventive, criminalizare și aplicarea legii, cooperare internațională, recuperare a activelor și asistență tehnică și schimb de informații*”¹⁹¹. Convenția identifică și caracterizează diverse forme distincte de corupție, *cum ar fi luarea de mită, comerțul cu influență, abuzul de funcții și diverse acte de corupție din sectorul privat*”¹⁹².

De asemenea, cu referire la integritate, Uniunea Europeană și Consiliul Europei desfășoară două proiecte ce au drept scop consolidarea sectorului justiției în Republica Moldova, în cadrul Parteneriatului pentru Buna Guvernare (în continuare PBG) 2019-2021. „În luna aprilie 2014, Uniunea Europeană și Consiliul Europei au convenit asupra implementării activităților de cooperare orientată cu Armenia, Azerbaidjan, Georgia, Republica Moldova, Ucraina și Belarus – țările Parteneriatului estic al UE – în cadrul Parteneriatului pentru Buna Guvernare. Prima fază a programului (PBG I) a început în 2015 și s-a încheiat în 2018; cea de-a doua fază a programului (PBG II) a fost lansată în 2019 și se va desfășura până în 2021”¹⁹³.

Aceste activități de cooperare „[...] *au scopul de a consolida capacitatea țărilor Parteneriatului estic, care sunt State membre ale Consiliului Europei [...], de implementare a reformelor interne pentru o mai bună aliniere la standardele europene în domeniul drepturilor omului, al democrației și al statului de drept*”¹⁹⁴. Respectiv, Republica Moldova este orientată spre calea dezvoltării unui mediu eficient pentru buna guvernare în general și a unui mediu integru în particular.

În legislația națională buna guvernare este definită în Legea privind controlul financiar public intern nr.229 din 23.09.2010. Astfel, „*buna guvernare este modul de a guverna prin care se asigură atingerea obiectivelor cu respectarea principiilor de transparență și răspundere, economicitate, eficiență și eficacitate, legalitate și echitate, etică și integritate*”¹⁹⁵. Actul legislativ stipulează, la articolul 4, principiile bunei guvernări, care includ: „transparență și răspundere, economicitate, eficiență și eficacitate, legalitate și echitate, precum și etică și integritate în

---

¹⁹⁰ UNODC: The United Nations Convention against Corruption, [online]. [citat 29.11.2020]. Disponibil: https://www.unodc.org/unodc/en/corruption/tools_and_publications/UN-convention-against-corruption.html

¹⁹¹ Ibidem

¹⁹² Ibidem

¹⁹³ Proiecte regionale - Parteneriatul pentru Buna Guvernare. Fișă informativă privind rezultatele, [online]. © 2020 [citat 01.12.2020]. Disponibil: <https://rm.coe.int/factsheet-regional-ro/16809fd50c>

¹⁹⁴ Ibidem

¹⁹⁵ Legea privind controlul financiar public intern: nr.229 din 23.09.2010. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 231-234 art. 730

activitatea entității publice¹⁹⁶. Aceste principii sunt fundamentale pentru asigurarea unei guvernări responsabile și pentru consolidarea încrederii cetățenilor în instituțiile publice, ghidând comportamentul și deciziile autorităților în toate domeniile de activitate. Implementarea acestor principii contribuie la crearea unui mediu administrativ mai deschis, responsabil și orientat către nevoile comunității. Legiuitorul național i-a atribuit integrității calitatea unui principiu de bază al bunei guvernări.

În același context, la moment este în proces de implementare noua Strategie Națională de Dezvoltare a Republicii Moldova (în continuare SND „Moldova 2030”), convențional numită „Moldova 2030”. Pentru SND „Moldova 2030” se propune utilizarea unui concept al calității vieții, care include 10 dimensiuni relevante. Acest concept, utilizat în mod standard în Uniunea Europeană pentru a măsura calitatea vieții, acoperă zece dimensiuni esențiale, care reflectă aspectele fundamentale ale existenței umane. Acestea includ creșterea veniturilor din surse durabile și asigurarea unor condiții de trai decente pentru toți cetățenii, îmbunătățirea condițiilor de muncă și reducerea ocupării informale, precum și echilibrarea mai bună între muncă și viața de familie. De asemenea, se subliniază necesitatea unor oportunități egale pentru educație relevantă și de calitate pe tot parcursul vieții, precum și crearea unor condiții favorabile pentru o viață activă și sănătoasă. Totodată, se pune accent pe consolidarea unei societăți solidare și incluzive, pe creșterea securității personale și comunitare, și pe o guvernare eficientă, responsabilă, transparentă și incluzivă. În plus, se urmărește asigurarea dreptului fundamental la un mediu ambiant sănătos și sigur, toate acestea fiind elemente cheie pentru îmbunătățirea calității vieții și dezvoltarea durabilă a societății.¹⁹⁷. Iarăși, integritatea, nu este inclusă în mod distinct drept o prioritate a SND „Moldova 2030”. Însă, în cumulul principiilor enunțate, integritatea, ori un mediu integru, este dedusă logic. Ar fi oportun de inclus integritatea în calitate de principiu separate al bunei guvernări. Complexitatea noțiunii integrității și însăși valoarea ei pentru societate o clasează la același nivel cu așa principii ca legalitatea și eficiența justiției.

Totuși, integritatea își regăsește reflecție în „Prioritatea 9. *O guvernare mai efektivă, responsabilă, transparentă și incluzivă*”. Această prioritate va analiza elementele de bună guvernare în sens larg, prin prisma conținutului obiectivului de dezvoltare durabilă „*Promovarea unor societăți pașnice și incluzive pentru o dezvoltare durabilă, a accesului la justiție pentru toți*”

---

¹⁹⁶ Legea privind controlul financiar public intern: nr.229 din 23.09.2010. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 231-234 art. 730

¹⁹⁷ CANCELARIA:GOV: MOLDOVA 2030, [online]. [citat 29.03.2021]. Disponibil: <https://cancelaria.gov.md/ro/apc/moldova-2030>

*și crearea unor instituții eficiente, responsabile și incluzive la toate nivelurile*¹⁹⁸, prevăzut de Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă. Astfel, în contextul acestei priorități, vor fi analizate cele mai critice componente ale bunei guvernări în parcursul de dezvoltare durabilă, în conformitate cu valorile promovate de ONU. Aceste componente includ promovarea supremației legii și asigurarea accesului egal la justiție, precum și combaterea tuturor formelor de corupție. De asemenea, se va pune accent pe dezvoltarea eficienței, responsabilității și transparenței instituțiilor la toate nivelurile. Un alt aspect important este „asigurarea unui proces decizional receptiv, care să fie incluziv, participativ și reprezentativ în toate sferile de activitate, împreună cu garantarea accesului la informație pentru toți cetățenii”¹⁹⁹. Activitatea cotidiană a instituțiilor statului trebuie să se fundamenteze pe respectarea statului de drept, fiind esențial să fie însoțită de măsuri eficiente pentru combaterea corupției și de eforturi dedicate creșterii accesului la justiție pentru cetățeni într-o manieră echitabilă. Neîncrederea în sistemul justiției contribuie la un nivel scăzut de încredere în stat și în instituțiile sale, generând, astfel, un cerc vicios în relația dintre stat și cetățeni. Această dinamică poate submina stabilitatea socială și dezvoltarea democratică, făcând imperativă abordarea problemelor de integritate și transparență în sistemul judiciar pentru a reconstrui încrederea publicului²⁰⁰.

La nivel de cadru normativ, Republica Moldova a preluat tendința internațională în reglementarea bunei guvernări. Legiuitorul național se concentrează în mod special pe domeniul managementului financiar din perspectiva bunei guvernări, având în vedere că pe această dimensiune pot fi definiți indicatori cantitativi clari care să măsoare progresul. Această abordare permite evaluarea mai ușoară a eficienței și transparenței gestionării resurselor financiare. În contrast, pentru alte dimensiuni ale bunei guvernări, evaluarea este adesea mai detaliată, deoarece acestea se bazează în principal pe indicatori calitativi, care pot fi mai greu de cuantificat și de monitorizat. Astfel, accentul pe managementul financiar contribuie la crearea unui cadru de responsabilitate și eficiență în utilizarea resurselor publice, specific comportamental al integrității, care, aparent, au un conținut mai volatil, mai puțin exact și sunt mai greu de măsurat.

Cu titlu de concluzie menționăm că integritatea, în contextul relației cu buna guvernare, constituie o componentă esențială a acesteia, contribuind semnificativ la asigurarea și respectarea principiilor unei guvernări eficiente. Într-o societate democratică, integritatea reprezintă

---

¹⁹⁸ CANCELARIA:GOV: MOLDOVA 2030, [online]. [citat 29.03.2021]. Disponibil: <https://cancelaria.gov.md/ro/apc/moldova-2030>

¹⁹⁹ Ibidem

²⁰⁰ Ibidem

fundamentul moral și etic al acțiunilor desfășurate de către autorități și funcționari publici, având un impact direct asupra calității guvernării.

În cadrul bunei guvernări, integritatea se reflectă în comportamentul onest, transparent și responsabil al instituțiilor guvernamentale și al celor implicați în procesul decizional. Principiile integrității, cum ar fi respectarea statului de drept, transparența și responsabilitatea, se îmbină armonios cu cele ale bunei guvernări pentru a crea un cadru în care cetățenii să aibă încredere în instituțiile publice și în deciziile acestora.

Prin menținerea și promovarea integrității, guvernele vor evita practicile corupte, fiind în măsură a consolida încrederea cetățenilor și a asigura o administrare publică eficientă. Integritatea devine, astfel, o verigă esențială în lanțul de elemente necesare pentru atingerea obiectivelor unei bune guvernări, contribuind la stabilitatea și prosperitatea societății.

2.2. Dualitatea conținutului noțional al integrității

Termenul *integritate* a devenit unul emergent pentru societatea contemporană. Însă, pentru „a fi integru”, precum și pentru a avea posibilitate de a da apreciere faptului dacă altcineva este integru, este vădit necesară identificarea noțiunii integrității. Clarificarea conținutului definițiv al integrității este un proces complex nu numai din considerentul că este un termen cu conotații valorice de natură socială, politică și juridică, ci și din motiv că este un element juridic sintetic, incorporând deopotrivă categorii strict juridice, și categorii cu puternice valențe de moralitate. Astfel, integritatea - însușire inerentă a agentului public, este reglementată normativ-juridic nu doar ca model de conduită și statut juridic, ci și prin prisma calităților morale ale agenților publici, care trebuie să dea dovadă de integritate în timpul exercitării nemijlocite a atribuțiilor funcționale, dar și în afara acestuia.

Societatea este un organism complex, un întreg sistem de relații variate, care trebuie ordonate și reglementate corespunzător. În scopul reglementării multilaterale a relațiilor existente, în societate se formează un sistem de norme: obiceiuri, norme morale, norme religioase și norme juridice. Valoarea socială aparține sferei emoționale a spiritului uman, ea nu poate fi cuprinsă în actele cunoașterii decât în mod inadecvat, incomplet²⁰¹. Dintre toate normele sociale, normele morale și juridice sunt principalele forme regulatorii ale comportamentului, culturii și conștiinței umane, acționând întotdeauna în strânsă interacțiune. Anume conexiunea strânsă dintre lege și moralitate conferă valoare conținutului normativ, cu impact efectiv asupra conduitei umane, grație fundamentului lor valoric, istoric. Evident, în contextul fundamentului regulatoriu, normele

---

²⁰¹ ICHIM, R. G., POSTU, I. Câteva reflecții pe marginea conceptului de valoare socială. In: Studii Juridice Universitare, 2016, nr. 3-4(35-36), pp. 143-148. ISSN 1857-4122.

religioase au valoare aparte și substrat cultural distinct în unele sisteme juridice – aspect care nu va fi abordat în prezenta lucrare.

Revenind la corelația dintre drept și morală, putem constata că nivelul de dezvoltare, în tandem, a normativității juridice și a normativității morale reprezintă indicatori ai civilizației, ai progresului social și cultural. Moralitatea internă a dreptului, care face posibilă însăși existența dreptului ca drept și reclamă obligația morală a cetățenilor de a-l respecta²⁰². Cu referire la integritate, anume aceasta reprezintă, în esență, o simbioză a unor principii morale, care și-au găsit reflectare în norme juridice, dobândind, astfel, caracter obligatoriu.

În legătură cu acest fapt, una dintre cele mai importante sarcini ale aplicării normelor de drept și respectării principiilor morale constă în stabilirea sensului și conținutului lor, la nivel de noțiune și concept. Cu o explicație a noțiunii de morală vine autorul Alexandra Batîr, în lucrarea *Dreptul și morală ca forme de reglementare a vieții sociale*, în care prezintă „[...] morală în calitate de un ansamblu de idei precepte, reguli privitoare la bine și la rău, la corect, incorect, just, injust²⁰³”. Se menționează, de asemenea, că „preceptele morale au călăuzit întotdeauna conduita oamenilor [...], evoluția dreptului a fost influențată de-a lungul timpului, în mare măsură, de morală²⁰⁴. În aspect istoric, dreptul s-a desprins treptat din normele de morală și din obiceiuri. În acest sens, morală precede dreptului. În opinia autorilor Alina Negru și Boris Negru, „valorile morale reprezintă scopuri sociale și atitudini preferențiale, cum sunt: *responsabilitatea, echitatea, demnitatea, dreptatea, libertatea*”²⁰⁵.

Potrivit autorului român Sorin Rădulescu, „pe parcursul evoluției societății pot apărea conflicte între valori, încălcări ale normelor sau momente de punere la îndoială a legitimității acestora.”²⁰⁶ Respectiv, înțelegerea despre ceea ce este încadrat în limita moralității este în strânsă legătură cu dezvoltarea socială într-o perioadă sau alta, fiind condiționată de mai mulți factori de configurare a moralei la fiecare etapă de dezvoltare socială. Totodată, susținem opinia potrivit căreia „[...] morală se bazează pe *convingerea intimă* și conștiința personală a necesității respectării

---

²⁰²ARAMĂ, E., COPTILEȚ, V.. Interpretarea dreptului: act de cunoaștere sau de voință? In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale)*, 2024, nr. 3(173), pp. 22-27. ISSN 1814-3199. DOI: [https://doi.org/10.59295/sum3\(173\)2024_03](https://doi.org/10.59295/sum3(173)2024_03)

²⁰³BATÎR, A. *Dreptul și morală ca forme de reglementare a vieții sociale*. [online]. Chișinău: Universitatea Tehnică a Moldovei, 2016 [citat 10.11.2020]. Disponibil: http://repository.utm.md/bitstream/handle/5014/1508/Conf_UTM_2016_I_pg269_271.pdf?sequence=1&isAllowed

²⁰⁴Ibidem

²⁰⁴Ibidem

²⁰⁵NEGRU, B., NEGRU, A. Teoria generală a dreptului și statului: [curs universitar]. Ch.: Bons Offices, 2006. - 520 p. ISBN 978-9975-928-90-8, p.261

²⁰⁶RĂDULESCU, S. *Homo sociologicus, Raționalitate și iraționalitate în acțiunea umană*. București: editura Șansa, 1994, 304 p. ISBN 973-9167-28-4

preceptelor ei, mobilul normei morale”.²⁰⁷ Analizând determinarea moralității, putem concluziona că aceasta constituie un ansamblu complex al deprinderilor, convingerilor, atitudinilor, mentalităților, principiilor, normelor și preceptelor, valorilor și idealurilor individuale. Esența acestor componente se reflectă în faptele și acțiunile concrete ale individului, precum și în comportamentul său în cadrul colectivității și societății în ansamblu.

În ceea ce privește axiologia integrității, conștiința morală ocupă un rol central. În esență, integritatea în domeniul juridic nu se rezumă doar la o valoare juridică, ci integrează și elementul legal, reprezentând transpunerea în drept a conștiinței juridice specifice.

Integritatea, în sensul său juridic, nu poate fi redusă la o simplă conformitate cu normele legale. Ea implică, de asemenea, respectarea unor standarde morale și etice, evidențiindu-se, astfel, ca un concept cu multiple dimensiuni. Într-un cadru juridic, integritatea se referă deopotrivă la respectarea literei legii și a spiritului legii, reflectând angajamentul față de etică și moralitate, dincolo de cerințele juridice *stricto sensu*. Din perspectivă individuală, integritatea poate fi percepută ca o alegere personală, fiind strâns legată de asumarea unui set de valori și de norme etice ce guvernează atât conduita profesională, cât și pe cea personală. Aceasta implică, de asemenea, menținerea unui anumit grad de respect de sine. Pe de altă parte, integritatea individului este evaluată și cuantificată din exterior, fie prin prisma elementelor care formează conștiința colectivă, fie prin conformarea la regulile și standardele obligatorii din acest domeniu²⁰⁸. Această dualitate în evaluare subliniază complexitatea integrității, care depinde nu doar de convingerile personale, ci și de percepțiile și așteptările societății în care trăim. Odată cu asumarea unei funcții, a anumitor împuterniciri individul/persoana își asumă povara integrității profesionale, realizarea căreia ține de valorile și normele morale, moralitatea a individului și a colectivității.

În calitate de elemente fundamentale ale conștiinței juridice, psihologia juridică, concomitent cu ideologia juridică, se manifestă ca determinatorii la formarea integrității magistraților și a responsabilității lor față de activitatea profesională proprie²⁰⁹. Conștiința morală, ca element esențial al integrității, implică responsabilitate și autocontrol în acțiunile individului și în luarea deciziilor. Prin manifestarea integrității în sfera juridică, se conformează normelor legale, și, în egală măsură, își asumă responsabilitatea pentru acțiunile sale, respectă principiile etice care

---

²⁰⁷ BATÎR, A. *Dreptul și morala ca forme de reglementare a vieții sociale*. [online]. Chișinău: Universitatea Tehnică a Moldovei, 2016 [citată 10.11.2020]. Disponibil: http://repository.utm.md/bitstream/handle/5014/1508/Conf_UTM_2016_I_pg269_271.pdf?sequence=1&isAllowed=y (p.269)

²⁰⁸ Etica și integritatea: concepte și particularități fundamentale. ©2024 [citată 04.07.2024]. Disponibil: https://else.fcim.utm.md/pluginfile.php/127812/mod_resource/content/1/Tema%201.%20Etica%20si%20integritate%2C%20concepte%20si%20particularitati%20fundamentale.pdf

²⁰⁹ NEGRU, A. Obiective ale procesului de consolidare a justiției contemporane. In: Revista Institutului Național al Justiției, 2019, nr. 4(51), pp. 39-45. ISSN 1857-2405.

stau la baza sistemului juridic. Astfel, conectarea dimensiunii conștiinței morale cu cea a integrității generează valențe etice și morale accentuate, contribuind la formarea unui cadru legal în care respectul pentru drepturile și valorile fundamentale este la fel de important precum respectarea normelor legale.

În analiza fenomenului integrității devine evidentă și esențială aprecierea valorii dreptului în raport cu moralitatea, explorând interconexiunea dintre drept și moralitate în contextul integrității. Manualul autorilor Alina Negru și Boris Negru, *Teoria generală a dreptului și statului* aduce în discuție ideea că „[...] cea mai înaltă treaptă a cunoștințelor științei dreptului este atinsă de jurist atunci când acesta realizează că principalul reper al dreptului este morala.”²¹⁰ Această concluzie relevă o perspectivă profundă asupra relației dintre drept și moralitate în cadrul integrității. Ideea că moralitatea reprezintă principala bază a dreptului sugerează că normele și regulile juridice nu ar trebui să fie evaluate doar în contextul lor formal, ci și în lumina principiilor morale și etice care stau la baza lor.

Integrarea moralității în sfera dreptului aduce un nivel superior de înțelegere a naturii juridice a integrității. Această abordare pune în discuție ideea că integritatea nu poate fi cu adevărat realizată în absența unei fundamentări morale solide. Este nu doar respectul față de litera legii, ci și conștientizarea și conformarea spiritului acesteia, în corespundere cu principiile etice. În acest sens, moralitatea devine un element esențial al integrității, contribuind la definirea și interpretarea corectă a valorilor juridice într-un mod echitabil și echilibrat.

În timp, s-au formulat opinii conform cărora „[...] dreptul tratează actele externe, aspectele obiective ale conduitei, în timp ce morala vizează intențiile, aspectele subiective ale actelor umane”²¹¹. Această formulare este criticabilă, deoarece evaluările juridice se propagă cu necesitate în conștiință, în interior, în timp ce evaluările morale se extind până la executare, rezultând că întreaga activitate umană reprezintă traducerea unei deliberări într-un fapt. Conducând comportamentul social, morala suferă de dezavantajul de a fi „[...] prea subiectivă, prea fluctuantă [...] pentru a permite o organizare satisfăcătoare a raporturilor sociale și pentru a realiza securitatea juridică”²¹². Anume subiectivitatea aspectului moral creează anumite complicații în definirea complexă și exhaustivă a comportamentului integru, din motivul lipsei unei exactități categoriale

---

²¹⁰ BATÎR, A. *Dreptul și morala ca forme de reglementare a vieții sociale*. [online]. Chișinău: Universitatea Tehnică a Moldovei, 2016 [cit. 10.11.2020]. Disponibil:

http://repository.utm.md/bitstream/handle/5014/1508/Conf_UTM_2016_I_pg269_271.pdf?sequence=1&isAllowed=y

²¹¹ BATIFFOL, H. *La philosophie du droit*. Paris: Revue Philosophique de Louvain. Troisième série, tome 62, nr.74, 1964. p. 376, [cit. 02.03.2021]. Disponibil: https://www.persee.fr/doc/phlou_0035-3841_1964_num_62_74_7933_t1_0376_0000_2

²¹² POPESCU, S. *Teoria generală a dreptului*, București: Editura Lumina lex, 2002. 366 p. ISBN. 9735882892

ce se încadrează în noțiunea integrității. Prin urmare, problema formulării unei precizări referitor la un comportament moral (ori cu referire la un comportament integru) există de mult timp și nu a fost soluționată până în prezent.

Într-o expresie conotativ-juridică, dreptul este „un ansamblu de reguli de comportament, adoptate sau sancționate de către stat, generale, impersonale și obligatorii, ce exprimă voința deținătorilor puterii și în caz de necesitate fiind asigurate de forța de constrângere a statului”²¹³. Dreptul „[...] reprezintă totalitatea normelor de conduită impuse indivizilor și colectivităților în cadrul vieții sociale. [...] în societatea contemporană, care tinde tot mai mult spre uniformizare și globalizare, dreptul, să armonizeze interesul individual cu cel general”²¹⁴.

Autoarea Alexandra Batîr, cu referire la drept, susține ideea complexității defnirii comportamentului integru și menționează că „[...] dreptul delimitează o sferă în interiorul căreia va fi cuprinsă necesitatea etică”²¹⁵; totodată, remarcă faptul că „datoria în sensul juridic arată doar limita posibilităților fiecăruia, care dacă este trecută atrage împotrivirea legitimă a altora”²¹⁶. Astfel, moralitatea și dreptul sunt în strânsă legătură, însă au limite diferite, ultimul fiind deseori bazat pe principiile morale existente.

În legătură cu cele menționate supra, o problemă la care mulți autori au încercat să ofere un răspuns cert este aceea a existenței unei științe a normelor și tangența acestora cu aspectele morale. Aceasta ridică întrebarea în ce măsură putem discuta despre o astfel de știință, având în vedere complexitatea și diversitatea normelor care reglează comportamentele umane. De la norme legale la cele etice și sociale, fiecare tip de normă poate avea caracteristici diferite și poate fi influențat de contextul cultural și istoric. Astfel, este important să explorăm modul în care aceste norme se interconectează și cum pot fi studiate dintr-o perspectivă științifică, pentru a înțelege mai bine funcționarea lor în societate. „În fiecare sistem moral, unei ordine juridice îi corespunde o anumită ordine morală [...]. Se poate susține că un act social este obligatoriu numai dacă este conform dreptului”²¹⁷. În acest sens, se reflectă obligativitatea unui act numai în sensul juridic; din punct de vedere moral, actul poate fi obligatoriu și fără reglementarea juridică a acestuia, ceea ce

---

²¹³ NEGRU, A. Teoria generală a dreptului și statului în definiții, interpretări, scheme: Note de curs. Chișinău: CEP USM, 2018. – 268 p., ISBN 978-9975-142-13-7

²¹⁴ BĂDESCU, V. S. *Unele considerații despre morală și dreptate în dreptul contemporan*. [online]. În: Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”. [online], 2015, Vol. 2 No. 4, pp. 32-45 (32). [citată 17.03.2021]. Disponibil: <https://revista.unap.ro/index.php/revista/article/view/209/203>

²¹⁵ BATÎR, A. *Dreptul și morală ca forme de reglementare a vieții sociale*. [online]. Chișinău: Universitatea Tehnică a Moldovei, 2016, [online]. [citată 10.11.2020]. Disponibil: http://repository.utm.md/bitstream/handle/5014/1508/Conf_UTM_2016_I_pg269_271.pdf?sequence=1&isAllowed

≡

²¹⁶ Ibidem

²¹⁷ Ibidem

este opus în cazul manifestării comportamentului integru al unui funcționar public. Evident, un comportament integru, ce provine de la sine, nu necesită a fi asigurat prin forța coercitivă a statului. În cazul când integritatea este un element al statutului profesional, ea este reglementată prin lege.

Prin urmare, necesitatea de o reglementare juridică este o parte a normării și controlului comportamentului social, care implica, între altele, inclusiv și normativitatea morală. De aceea, problema respectării sau încălcării dreptului nu poate să rămână indiferentă moralei. O „[...] legătura strânsă dintre drept și morală apare în sfera elementului afectiv, în cadrul funcției de apreciere, de valorizare a comportamentului uman”²¹⁸. Autorul Bădescu Valentin-Stelian subliniază că „relevându-se asemănările dintre normele juridice și cele morale, [...] s-a arătat că ambele se referă la raporturile dintre individ și colectivitate”²¹⁹. Acest aspect explică, de asemenea, latura axiologică a moralei în ceea ce privește reglementarea fenomenului integrității. Autorul subliniază că, „în activitatea practică, deși este comună dreptului și moralei, latura axiologică a moralei o preceda, totuși, pe cea a dreptului.”²²⁰ Aceasta indică faptul că aspectele axiologice ale moralei au o influență semnificativă asupra reglementărilor juridice, subliniind importanța valorilor morale în definirea și înțelegerea fenomenului integrității în contextul dreptului.

În ce privește raportul dintre drept și morală constatăm că în timp s-au conturat mai multe puncte de vedere. Astfel, autorii Alina Negru și Boris Negru consideră ce printre acestea un loc dominant ocupă următoarele idei: „dreptul este conceput ca un minim de morală, în diviziunea acestei concepții, dreptul și morală nu sunt altceva decât cele două fațete ale unui fenomen, și anume: a) morală este etica subiectivă și b) dreptul este etica obiectivă”²²¹. Cercetătorii afirmă că „o reglementare juridică poate fi concomitent conformă cu un sistem de morală și în contradicție cu alt sistem”²²².

În dezvoltarea analizei coraportului între drept și moralitate, se conchide că aceste fenomene „au același grad de adevăr și aceeași valoare”²²³. Autorii accentuează că „[...] atât

---

²¹⁸ BATÎR, A. *Dreptul și morală ca forme de reglementare a vieții sociale*. [online]. Chișinău: Universitatea Tehnică a Moldovei, 2016 [citată 10.11.2020]. Disponibil: http://repository.utm.md/bitstream/handle/5014/1508/Conf_UTM_2016_I_pg269_271.pdf?sequence=1&isAllowed

²¹⁹ BĂDESCU, V. S. *Unele considerații despre morală și dreptate în dreptul contemporan*. [online]. În: Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”. [online], 2015, Vol. 2 No. 4, pp. 32-45 (34). [citată 17.03.2021]. Disponibil: <https://revista.unap.ro/index.php/revista/article/view/209/203>

²²⁰ BATÎR, A. *Dreptul și morală ca forme de reglementare a vieții sociale*. [online]. Chișinău: Universitatea Tehnică a Moldovei, 2016 [citată 10.11.2020]. Disponibil: http://repository.utm.md/bitstream/handle/5014/1508/Conf_UTM_2016_I_pg269_271.pdf?sequence=1&isAllowed

²²¹ NEGRU, B, NEGRU, A.. *Teoria generală a dreptului și statului*: [curs universitar]. Ch.: Bons Offices, 2006. - 520 p. ISBN 978-9975-928-90-8

²²² Ibidem

²²³ BATÎR, A. *Dreptul și morală ca forme de reglementare a vieții sociale*. [online]. Chișinău: Universitatea Tehnică a Moldovei, 2016 [citată 10.11.2020]. Disponibil:

moralei, cât și dreptului, trebuie să li se atribuie același caracter de naturalitate și relații vitale”²²⁴. De asemenea, autorii caracterizează morala ca una „relativă, variabilă și condiționată istoric”²²⁵ și, coroborând-o cu dreptul, subliniază că aceste fenomene „au o coeziune inseparabilă, reprezentând două valori paralele ale aceleași acțiuni”²²⁶. Astfel, se confirmă necesitatea reglementării moralității în calitate de parte componentă a dreptului, caracterizată printr-o importanță și generalitate în aplicare.

Cu toate că există afinitate între noțiunile analizate, totuși, „[...] modalitatea de garantare a moralei și dreptului este diferită. Diferite sunt și sancțiunile prevăzute pentru abaterile de la prevederile dreptului și cele ale moralei”²²⁷. Însă, prin prisma integrității, putem observa că aceasta reprezintă un fenomen care intră în contradicție cu teoria dată, dat fiind faptul că respectarea comportamentului integru este garantată la nivel de lege, fiind un element obligatoriu atât la etapa accederii în profesie, cât și pe parcursul îndeplinirii atribuțiilor de serviciu. Astfel, integritatea are la baza nucleul moral al comportamentului, ce asigură existența integrității, deși poate fi definită uneori ambiguu, nerespectarea integrității având drept consecință aplicarea forței coercitive a statului.

Autorul Eugeniu Speranția se întreabă, poate oare morala să se manifeste drept factor de configurare a dreptului și continuă cu ideea că „[...] numai aplicabilitatea cu ajutorul forței de constrângere a statului ar trebui să deosebească norma juridică de cea morală”²²⁸, iar „forța fundamentală a dreptului, este valabilitatea sa logică și obligativitatea sa morală”²²⁹. Aceeași opinie desprindem la G. Ripert, care afirmă că „[...] nu există nicio frontieră între drept și morală și că dreptul nu ar fi decât morală în măsura în care devine susceptibilă de coercițiune”²³⁰.

O problemă care poate fi discutată este în ce măsură se identifică valorile juridice cu valorile morale sau dacă se poate vorbi despre o axiologie juridică. S-a observat că, „faptele pe care morala le interzice, legea le permite și că nu tot ce este bun din punct de vedere moral este

---

http://repository.utm.md/bitstream/handle/5014/1508/Conf_UTM_2016_I_pg269_271.pdf?sequence=1&isAllowed=y

²²⁴ BATÎR, A. *Dreptul și morala ca forme de reglementare a vieții sociale*. [online]. Chișinău: Universitatea Tehnică a Moldovei, 2016 [cit. 10.11.2020]. Disponibil:

http://repository.utm.md/bitstream/handle/5014/1508/Conf_UTM_2016_I_pg269_271.pdf?sequence=1&isAllowed=y

²²⁵ Ibidem

²²⁶ Ibidem

²²⁷ NEGRU, B., NEGRU, A. *Teoria generală a dreptului și statului*: [curs universitar]. Ch.: Bons Offices, 2006. 520 p. ISBN 978-9975-928-90-8 (p.262)

²²⁸ BĂDESCU, V. S. *Unele considerații despre morală și dreptate în dreptul contemporan*. [online]. În: Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”. [online], 2015, Vol. 2 No. 4, pp. 32-45 (41). [cit. 17.03.2021]. Disponibil: <https://revista.unap.ro/index.php/revista/article/view/209/203>.

²²⁹ Ibidem

²³⁰ CRAIOVAN, I. *Tratat de teoria generală a dreptului*, Ed. a 3-a, rev. și adăug. București: Editura Universul Juridic, 2015, p. 498.(p. 140). ISBN 978-606-673-612-1

obligatoriu [...] legal”²³¹. Dreptul, ca și integritatea, în cazul dat, este un „mediator între valoare și comportament”²³², cât și respectarea de către subiecți a atribuțiilor și obligațiilor impuse de actul legal.

Profesorul român Hotca M. consideră că „[...] cea mai înaltă treaptă a evoluției umane va exista atunci când ceea ce [este] ilegal e și imoral, iar ceea ce este [...] legal este și moral”²³³. Autorul face o legătură logică între aceste noțiuni și tinde spre o realitate în care „moralitatea să se afle în raport de identitate cu legalitatea”²³⁴. Autorul continuă: „morala are ca scop principal realizarea binelui colectiv și, implicit, a celui individual”²³⁵. Și, în final, conturează noțiunea moralei, aceasta reprezentând un „sistem de reguli interumane – care are ca finalitate obținerea binelui și evitarea răului.”²³⁶ De asemenea, autorul precizează că „[...] legalitatea este conformitatea unui comportament sau conduite cu legile aflate în vigoare. Respectarea legii și restabilirea ordinii juridice țin de esența statului de drept”²³⁷. Considerăm, totuși, că morala și legalitatea ar trebui se fie în raport de proximitate și nu de egalitate. Moralitatea reprezintă o noțiune mai subiectivă, fiind mai greu aplicabilă unui cerc larg de subiecți. Mai mult ca atât, luând în considerație faptul, că, în general, legea are drept scop asigurarea ordinii publice, aceasta nu necesită profunzimea pe care o capătă moralitatea, fiind mai subiectivă în coraport cu legalitatea.

Sușinăm ideea că „punerea unor întrebări privind originea dreptului și finalitatea sa devine esențială pentru apropierea unei cunoașteri corecte și complete a acestei științe de către jurist”²³⁸, și, subsecvent, a fenomenului integrității. „Odată stabilit adevăratul înțeles al noțiunii de drept, trebuie să specificăm ceea ce înțelegem prin morală”²³⁹. Astfel, „[d]elimitarea dreptului de morală trebuie nuanțată pentru a putea fi înțeleasă corect [...] dreptul trebuie să tindă spre morală.”²⁴⁰ „Legătura dreptului cu morala, apare, mai evident, prin prisma legăturii dintre conștiința juridică

---

²³¹ VERNEGO, R.J. *Law and Morality an Analysis of their possible relations*. [online], În *Law, Justice, and the State*, Edited by M.M. Karlsson, Ó. P. Jónson, E.M. Brynjardóttir, Duncker & Humblot, Berlin, 1993, p. 61. [citată 17.03.2021]. Disponibil: http://www.filosofiajuridica.com.br/arquivo/arquivo_12.pdf

²³² POPESCU, S. *Despre drept și valoare, cu specială privire asupra justiției*, În: Sesiunea științifică a Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române, Simplificarea – imperativ al modernizării și ameliorării calității dreptului, 17 aprilie 2015, București, România. pp. 10-17, ISBN- 978-606-673-605-3

²³³ HOTCA, M. A. *Moralitatea și legalitatea*. [online]. *Juridice România, 2017* [citată 02.02.2021]. Disponibil: <https://www.juridice.ro/essentials/1842/moralitatea-si-legalitatea>

²³⁴ Ibidem

²³⁵ Ibidem

²³⁶ Ibidem

²³⁷ Ibidem

²³⁸ JIDA, M. *Despre aparenta contradicție dintre Drept și Morală, sau O pledoarie în favoarea ideii că Dreptul izvorăște și trebuie să rezulte din Morală*. [online]. 2013 [citată 02.03.2021]. Disponibil: <https://www.culturavietii.ro/2013/09/15/scoala-provita-despre-aparenta-contradicție-intre-drept-si-morala/>

²³⁹ Ibidem

²⁴⁰ JIDA, M. *Despre aparenta contradicție dintre Drept și Morală, sau O pledoarie în favoarea ideii că Dreptul izvorăște și trebuie să rezulte din Morală*. [online]. 2013 [citată 02.03.2021]. Disponibil: <https://www.culturavietii.ro/2013/09/15/scoala-provita-despre-aparenta-contradicție-intre-drept-si-morala/>

și conștiința morală”.²⁴¹ Astfel, anume integritatea, reprezintă o categorie juridică care reprezintă transpunerea în lege, o reglementare a unei conștiințe morale și a conștiinței juridice.

Prin urmare, putem face concluzia, că *integritatea*, în lumina analizelor efectuate, poate fi caracterizată printr-un aspect dublu, evidențiindu-se atât ca o *stare morală a subiectului*, reprezentată printr-un ansamblu de calități morale specifice individului, cât și ca un *principiu-element al dreptului, o instituție juridică* esențială pentru exercitarea atribuțiilor de serviciu.

În primul rând, integritatea se referă la dimensiunea morală a individului, reflectându-se în calitățile morale ale acestuia. Această perspectivă implică comportamente oneste, responsabile și transparente, contribuind, astfel, la construirea unei societăți mai echitabile și la dezvoltarea relațiilor bazate pe încredere reciprocă. În al doilea rând, integritatea se manifestă ca principiu și element al dreptului, o instituție juridică având o importanță crucială în exercitarea atribuțiilor de serviciu. Aici, integritatea devine un ghid pentru acțiunile și deciziile persoanelor implicate în funcții publice sau profesionale, asigurând transparența, legalitatea și eficiența în procesul de guvernare și administrare. Această dualitate a integrității subliniază conexiunea strânsă dintre dimensiunea morală și cea juridică, evidențiind importanța integrării valorilor etice în cadrul normelor și reglementărilor juridice pentru o societate sănătoasă și bine guvernată.

În continuarea ideii, Legea integrității²⁴² utilizează așa noțiuni cum ar fi: *integritatea instituțională* și *integritatea profesională*. Prin urmare, *integritatea instituțională*, reprezintă „integritatea profesională a tuturor agenților publici din cadrul entității publice, cultivată, controlată și consolidată de către conducător, precum și toleranța zero la incidentele de integritate admise de agenții publici”²⁴³ și *integritate profesională* este „o capacitate a agentului public de a-și desfășura activitatea profesională în mod etic, liber de influență necorespunzătoare și manifestări de corupție, cu respectarea interesului public, a supremației Constituției Republicii Moldova și a legii”²⁴⁴.

Astfel, reieșind din analiza noțiunilor propuse, cât și pornind de la ideea că integritatea, reprezintă o reglementare juridică a unei conștiințe morale și a conștiinței juridice, fiind, în cazul dat, și un element al statutului agentului public, putem să clasificăm și elementele noțiunii integrității, care, la rândul lor pot fi *strict juridice* și cele ce țin de *conștiința morală* a persoanei căreia se aplica aceste prevederi legale.

---

²⁴¹ BATÎR, A. *Dreptul și morala ca forme de reglementare a vieții sociale*. [online]. Chișinău: Universitatea Tehnică a Moldovei, 2016, [online]. [citată 10.11.2020]. Disponibil:

http://repository.utm.md/bitstream/handle/5014/1508/Conf_UTM_2016_I_pg269_271.pdf?sequence=1&isAllowed=y

²⁴² Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

²⁴³ Ibidem

²⁴⁴ Ibidem

Prin urmare, elementele esențiale ale integrității prevăzute de lege, cum ar fi „supremația Constituției Republicii Moldova și a legii”, cât și „*liber de manifestări de corupție*” reprezintă niște categorii strict juridice. Prima ne îndreaptă spre respectarea ierarhiei normelor de drept și a principiului legalității, cealaltă în mod direct se referă la abținerea de la comiterea actelor de corupție și celor conexe lor, precum și de la faptele coruptibile, specificate la cap. VI din Legea integrității²⁴⁵, printr-o normă de trimitere.

Cu referire la categoriile morale ale noțiunilor de integritate prezentate supra, acestea se manifestă prin „*activitatea profesională în mod etic, liber de influență necorespunzătoare*”²⁴⁶. Totodată, ca remarcă, noțiunea de integritate instituțională înglobează în sine noțiunea integrității profesionale, fiind suplimentată cu „*toleranța zero la incidentele de integritate admise de agenții publici*”²⁴⁷, aceasta fiind, la fel, o categorie morală a integrității.

Vorbind de integritatea profesională, legiuitorul precizează că „*liber de influența necorespunzătoare*”²⁴⁸ înseamnă „[...] a fi liber de o imixtiune în activitatea profesională a agentului public din partea terțelor persoane”²⁴⁹. Totodată, legiuitorul nu se limitează la o noțiune succintă, continuând că aceasta se manifestă prin „*presiuni, amenințări sau rugăminți*”²⁵⁰, cu scopul impunerii de a „*desfășura activitatea profesională într-un mod anumit*”²⁵¹. Un aspect important este că imixtiunea în activitatea trebuie să aibă caracter ilegal și trebuie să nu fie „[...] însoțită de promisiunea, oferirea sau darea, personal sau prin mijlocitor, de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin (*n.a.* nu întrunește elementele unei infracțiuni de corupție)²⁵²”, integritatea fiind determinată, dacă descifrăm cele indicate, ca un comportament etic și legal. Astfel, și în acest aspect vedem conexiunea dintre noțiunile strict juridice și cele de natură morală, care anume în simbioză formează un termen deplin caracterizat.

Legea integrității definește, în art.3, și termenul de *integritate politică* – „capacitate a concurenților electorali, persoanelor de încredere ale concurenților electorali și a persoanelor care dețin o funcție electivă sau o funcție exclusiv politică de a-și desfășura activitățile în mod etic, liber de manifestări de corupție, cu respectarea interesului public, supremației Constituției

---

²⁴⁵ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

²⁴⁶ Ibidem

²⁴⁷ Ibidem

²⁴⁸ Ibidem

²⁴⁹ Ibidem

²⁵⁰ Ibidem

²⁵¹ Ibidem

²⁵² Ibidem

Republicii Moldova și a legii”²⁵³. Această definiție la fel conține categoriile analizate supra, care sunt divizate în cele de ordin moral și de cel legal.

În altă ordine de idei, autoarea Vedinaș V. menționează că „integritatea funcționarului public este strâns legată de moralitatea acestuia și este privită ca o obligație conform căreia funcționarul public nu poate să solicite sau să accepte avantaje sau beneficii de orice natură în virtutea funcției pe care o deține sau activității pe care o desfășoară.”²⁵⁴. Comportamentul integru devine necesar pentru „a spori credibilitatea instituției și, implicit, a angajaților săi. Pentru a valorifica aprecierea societății, nu este suficient doar să se acționeze în conformitate cu legea, ci trebuie ca aceasta să fie aplicată în spiritul respectului față de cetățean”²⁵⁵. Integritatea instituțională și-a găsit reflectarea în actele normative naționale, grație adoptării Standardelor naționale de control intern în sectorul public nr. 1 „Etica și integritatea”, potrivit cărora „[...] integritatea presupune comportamentul în ansamblu al tuturor angajaților din cadrul unei entități, atunci când aceștia desfășoară anumite activități [...] în conformitate cu standardele etice stabilite”²⁵⁶. Integritatea profesională a funcționarului public și integritatea morală a acestuia urmează „[...] a fi considerate drept un întreg [...]. [...] Este necesară evitarea circumstanțelor în care cetățeanul ori colegii ar pune sub întrebare integritatea funcționarului”²⁵⁷. Standardele naționale de control intern în sectorul public, adoptate la nivel național, evidențiază rolul central al integrității în comportamentul angajaților unei entități. Astfel, integritatea devine un principiu cheie în asigurarea unui comportament etic și transparent în cadrul instituțiilor publice.

Integritatea, ca noțiune complexă și mixtă, este influențată semnificativ de moralitate. Aceasta se manifestă prin strânsa conexiune între conștiința morală și drept, reprezentând un amalgam de principii etice și norme juridice. Prin această conexiune, integritatea devine un indicator al nivelului de dezvoltare morală a societății care implementează și respectă prevederile legislative referitoare la integritate.

Nivelul de dezvoltare socială poate fi privit ca un indicator al necesității și importanței criteriului de integritate în rândul funcționarilor publici. În acest context, respectarea acestui criteriu nu este doar o obligație legală, ci și o expresie a maturității etice și morale a societății în ansamblul său. Astfel, integritatea devine un element esențial al conduitei profesionale și

---

²⁵³ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

²⁵⁴ VEDINAȘ, V. *Deontologia vieții publice*. București: Universul Juridic, 2007, 391 p. ISBN:978-9738-929784

²⁵⁵ Ghidul de aplicare a Codului de etică și deontologie a polițistului. Ministerul administrării și internelor România, [online]. [citat 02.12.2020]. Disponibil: http://depabd.mai.gov.ro/GHIDUL_etica_deontologie.pdf

²⁵⁶ Ordinul Ministerului finanțelor cu privire la aprobarea Standardelor naționale de control intern în sectorul public: nr.189 din 05.11.2015. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 332-339 art. 2391

²⁵⁷ MOSTOVEI, T. *Responsabilitatea funcționarului public prin prisma deontologiei*. tz. de doct. în drept. Chișinău, 2017. 184 p.

personale, reflectând nu doar respectarea legilor, ci și angajamentul față de principiile etice și morale.

În esență, integritatea devine oglinda moralității unei societăți, arătând gradul de implicare și responsabilitate a funcționarilor publici în respectarea valorilor etice. Dezvoltarea morală a societății este, astfel, un factor determinant în promovarea și consolidarea integrității în instituțiile publice, contribuind la construirea unei administrații corecte, transparente și etice.

Calitățile morale importante din punct de vedere profesional ar trebui înțelese drept caracteristici personale, care contribuie la stăpânirea cu succes a unei anumite activități și au un efect pozitiv asupra eficacității acesteia. Un agent public trebuie să aibă un complex de calități personale, care să asigure implementarea eficientă a sarcinilor profesionale urgente. Valorile care stau la baza unei înțelegeri generalizate a moralității, potrivit autorului Bobrov I., în lucrarea *Многоаспектности ее морально-правовых основ профессии судьи* [Multidimensionalitatea fundamentelor morale și juridice ale profesiei de judecător] includ: „valori umane comune care sunt incluse în alte valori etice, și anume: viața, conștiința, activitatea, previziunea, și altele.”²⁵⁸ Totodată, includ și „[...] virtuți: dreptate, înțelepciune, curaj, autocontrol, [...] veridicitatea și sinceritatea, loialitatea și devotamentul, bunătatea și compasiunea, încrederea și credința, modestia [...], valoarea tratării celorlalți²⁵⁹”, „[...]valori etice private: dragoste pentru aproapele, capacitatea de a oferi altora bogăția spirituală, valoarea unei persoane”²⁶⁰. Aceste valori contribuie la fundamentarea unui sistem etic și moral, ghidând comportamentul indivizilor în direcția unei conviețuirii armonioase și responsabile în cadrul societății.

E lesne de observat, ca, reieșind din cele analizate, integritatea poate fi caracterizată prin *conștiința morală* atât *externă*, cât și *internă*. Fiind, cum și s-a menționat anterior, atât o stare morală a subiectului, cât și un principiu de bază al statutului în cadrul funcției exercitate. Așadar, *integritatea* reprezintă o categorie juridică, destinată unui individ și vizează reglementarea unui comportament etico-moral și juridic, fiind determinat de nivelul de dezvoltare etico-morală și juridică a societății. Structural, integritatea poate fi de ordin *intern* – integritatea agentului public, exprimată prin atitudinea personală față de activitatea proprie, cât și integritatea de ordin *extern* – înțelegerea despre ceea ce reprezintă un comportament integru în societate. Totodată, elementele integrității, de asemenea pot fi clasificate în cele morale și cele strict juridice.

---

²⁵⁸ БОБРОВА, Ю. *Многоаспектности ее морально-правовых основ профессии судьи*. În *Legea și viața*, nr.5/1, Chișinău, 2019, p.28, ISSN 1810-309X

²⁵⁹ Ibidem

²⁶⁰ Ibidem

Esența și profunzimea morală a noțiunii de integritate reprezintă un criteriu esențial, care reflectă nivelul de dezvoltare etico-morală a societății. Această noțiune transcende aspectele juridice și atinge substratul valorilor și percepțiilor etice ale indivizilor și ale comunității în ansamblu. Percepțiile despre bine și rău, corect și greșit, constituie elemente fundamentale, care influențează definirea și aplicarea noțiunii de integritate în contextul juridic. Este important de subliniat că, în multe cazuri, legiuitorul nu oferă o definiție juridică precisă unor termeni sau noțiuni de ordin etico-moral. Acest lucru se datorează faptului că noțiunile sunt adesea determinate de conștiința morală a societății și, în consecință, sunt susceptibile de a fi interpretate și aplicate în conformitate cu nivelul de dezvoltare etico-morală specific unei comunități la un moment dat.

Din perspectiva legiuitorului, omisiunea de a oferi o definiție rigidă pentru noțiuni etico-morale precum integritatea poate reflecta încrederea în capacitatea societății de a evolua și de a-și adapta standardele etice. Într-un context juridic, integritatea poate fi înțeleasă ca fiind mai mult decât respectarea strictă a legilor și regulamentelor. Ea poate implica, de asemenea, angajamentul față de principii morale înalte și respectul pentru valorile fundamentale care definesc o societate.

Prin urmare, recomandăm ca prevederile art.3 al Legii integrității nr.82 din 25.05.2017 să fie completat cu noțiunea „integrității”, care va conține în sine elementele fundamentale ale acesteia, fiind o noțiune generală pentru toate categoriile acestui fenomen, cum ar fi: *„integritatea – capacitatea agentului public de a desfășura activitatea sa profesională cu respectarea interesului public, a supremației Constituției Republicii Moldova, legii și normelor de etică și deontologie, cu asigurarea respectării în activitatea sa a profesionalismului, regimului de toleranță zero la corupție și regimului juridic al declarării averii și intereselor personale”*.

Astfel, în vederea argumentării noțiunii propuse, în urma analizei prezentate suntem convinși că noțiunea de integritate nu poate fi redusă la un cadru strict juridic, ci trebuie să fie înțeleasă și apreciată în contextul dimensiunii etice și morale, cu recunoașterea faptului că evoluția și aplicarea acesteia sunt influențate de dinamica și schimbările în percepțiile etice ale societății. Complexitatea esenței acestui fenomen, existența lui la limita, dar nici nu limita, dar înglobând în sine atât un fenomen social cât și o instituție juridică, noțiunea integrității obligatoriu trebuie să conțină elementele ce vizează ambele aspecte.

2.3. Particularitățile principiilor de integritate

În scopul unei caracteristici ample a fenomenului integrității, vom interveni prin sintetizarea unui sistem de principii caracteristice acestuia, evident, principiile în cauză având o natură moralo-etico-juridică. Orice ramură ori subramură de drept se caracterizează inclusiv prin existența anumitor principii. „Principiile au un rol determinativ în reglementarea ulterioară a

normelor de conduită. [...] principiile stabilesc structura și conținutul actului normativ”²⁶¹. „În concepția actuală a dreptului un loc important ocupă paradigma sistemului juridic structurat pe baza principiilor generale ale dreptului, [...] principiile sunt metanorme, principii de cunoaștere, a dreptului pentru a interpreta dreptul [...] izvoare ale dreptului”²⁶². Principiile sunt „[...]acele idei generale, postulate călăuzitoare ce stau la baza sistemului de drept, orientând reglementările juridice și aplicarea dreptului²⁶³, fiind „un izvor primordial, cauză primară, punct de plecare, teză fundamentală cu caracter logic”²⁶⁴. Vorbind despre integritate, ca un fenomen aparte al dreptului, aceasta se întemeiază pe idei, concepții și reguli - începuturi care exprimă particularitățile esențiale ale integrității.

Analizând principiile integrității, *ab initio* menționăm că acestea, fiind un criteriu esențial în determinarea unei justiții calitative și eficiente, a unei administrări publice corecte societatea contemporană, au caracter atât național, cât și internațional. Prin urmare, ne propunem să analizăm principiile integrității prin prisma ariei de aplicare al acestora, cât și ne propunem să efectuăm o analiză comparativă a acestora, în vederea stabilirii principiilor ce stau la baza integrității în legislația națională. Printre primele acte internaționale în care se regăsesc principiile integrității menționăm Rezoluția (97) 24 privind cele **20 de principii directoare pentru lupta împotriva corupției, adoptată de Comitetul Miniștrilor în noiembrie 1997, la cea de a 101-a sesiune**²⁶⁵. Astfel, aceasta conține unele principii, cum ar fi „[...]măsurile cele mai efective pentru prevenirea corupției[...]; o incriminare adecvată a corupției; [...]; identificarea și confiscarea produselor actelor de corupție, prevenirea utilizării persoanelor juridice în scopul acoperirii contravențiilor legate de corupție; [...]; combaterea corupției într-un mod cât mai eficient și coordonat [...]; măsuri disciplinare adecvate și efective”²⁶⁶. De asemenea, în calitate de principii, ori direcții se menționează că „vor promova [...] Codurile de conduită; [...]; legislația civilă să ia în considerație necesitatea luptei împotriva corupției; cercetarea fenomenului corupției; luptei

---

²⁶¹ MOSTOVEI, T. *Responsabilitatea funcționarului public prin prisma deontologiei*. tz. de doct. în drept. Chișinău, 2017.

²⁶²ARAMĂ E. Repere metodologice ale jurisprudenței europene. În: De la aderare la integrarea României în Uniunea Europeană. Simpozion (I; 2008, Brașov.) Psihomedica. 2008, Integrare și reformă în administrație și justiției, ISBN : 978-973-1753-69-0

²⁶³ CETERCHI, I., CRAIOVAN I. *Introducere în teoria generală a dreptului*. București: ed. ALL, 1996. 128 p. ISBN 973-9156-19-3

²⁶⁴ MAZILU, D. *Teoria generală a dreptului*. București: ALL BECK, 1999. 329 p. ISBN 973-758-037-0. (p.115)

²⁶⁵ Rezoluția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei Nr. 97 (24) privind cele 20 de principii directoare pentru lupta împotriva corupției (Adoptată la 6 noiembrie 1997, la Sesiunea 101) În: Standarde anticorupție ale Consiliului Europei. Strasbourg, 2009. 223 p.

²⁶⁶ Rezoluția Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei Nr. 97 (24) privind cele 20 de principii directoare pentru lupta împotriva corupției (Adoptată la 6 noiembrie 1997, la Sesiunea 101) În: Standarde anticorupție ale Consiliului Europei. Strasbourg, 2009. 223p.

împotriva corupției, etc.”²⁶⁷. Deși lupta împotriva corupției și integritatea nu reprezintă noțiuni identice, putem remarca, că principiile ce se conțin în rezoluție reprezintă nu numai puncte de reper în ceea ce ține de lupta cu corupția și ca consecință crearea unui mediu integru.

Principiile enumerate permit desfășurarea și aplicarea liniilor directorii caracteristice fenomenului integrității pe plan internațional și fac posibilă formularea unei definiții mai vaste pentru integritate și elementele acesteia, în coraport cu cele ce se conțin în actele normative naționale. Totuși, dacă ne referim la noțiunea integrității, este important să o definim în termeni generali, reflectând toate aspectele fenomenului vizat, fără a o specifica în detaliu. Această abordare deschisă lasă loc pentru o interpretare extensivă și permite adaptarea în funcție de contextul specific și de evoluția societății în timp. Principiile, în acest context, reprezintă liniile directoare care ghidează aplicarea și interpretarea corectă a fenomenului integrității. Ele pot servi ca reperi etice și morale fundamentale, oferind un cadru general în care individul și instituțiile pot înțelege și adopta standardele de integritate. Principiile pot include valori precum onestitatea, responsabilitatea, transparența, echitatea și respectul față de drepturile și demnitatea ființei umane. Principiile oferă o bază solidă pentru evaluarea și orientarea comportamentului în diferite contexte, iar aplicarea lor poate contribui la menținerea integrității într-o varietate de situații. Totuși, flexibilitatea și adaptabilitatea acestor principii sunt esențiale, având în vedere că normele etice pot evolua odată cu schimbările sociale și culturale.

Astfel, abordarea generală și orientarea după principii în definirea și aplicarea integrității permit adaptabilitatea la schimbările contextuale și asigură că noțiunea de integritate rămâne relevantă și cuprinzătoare în diferitele domenii ale vieții individuale și colective.

Un alt exemplu de reglementare a principiilor dedicate asigurării unui mediu public integru este *Recomandarea nr. R (2000) 10 a Comitetului Miniștrilor Statelor Membre privind codurile de conduită pentru funcționarii publici, adoptate de Comitetul Miniștrilor a Consiliului Europe la 11 mai 2000 la a 106-a sesiune a sa*, care, printre principiile sale generale, prevede inclusiv *articolul 9*, potrivit căruia „funcționarul public are întotdeauna datoria de a se comporta astfel încât să păstreze și să întărească încrederea publicului în *integritatea*, imparțialitatea și eficacitatea autorităților publice”²⁶⁸. Actul în cauză prezintă o reglementare desfășurată a comportamentului funcționarului public, acesta fiind subiectul principal, care are obligația exteriorizării

---

²⁶⁷ Rezoluția Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei Nr. 97 (24) privind cele 20 de principii directoare pentru lupta împotriva corupției (Adoptată la 6 noiembrie 1997, la Sesiunea 101) În: Standarde anticorupție ale Consiliului Europei. Strasbourg, 2009, 223p.

²⁶⁸ Recomandarea No. R (2000) 10 A Comitetului Ministrilor Statelor Membre privind codurile de conduita pentru functionarii publici. Adoptata de Comitetul Ministrilor la 11 mai 2000 la a 106-a sesiune a sa. [online]. © 2010. [citât 02.12.2020]. Disponibil: https://www.cna.md/public/files/legislatie/rec_2000_10_cod_conduita_funcnt_public.pdf

comportamentului integru. Principiile menționate reprezintă un set de reguli, aplicabile agenților publici, menite să asigure integritatea, imparțialitatea și eficacitatea autorităților publice și funcționarea sistemului instituțiilor publice.

În lumina dispozițiilor **Convenției Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției**, adoptate la New York la 31 octombrie 2003 și semnată de Republica Moldova la 28 septembrie 2004, în calitate de măsuri preventive prevăzute în art.5 - *Politici și practici de prevenire a corupției* - sunt stipulate următoarele precepte: „**politici de prevenire a corupției eficiente, practici eficiente pentru prevenirea corupției, evaluarea periodică a instrumentele juridice și măsurile administrative pertinente pentru a preveni și combate corupția; colaborarea statelor membre**”²⁶⁹. De asemenea, următoarele articole din același act reglementează șirul de măsuri de prevenire și combatere a corupției. În virtutea faptului că în mod direct nu este reglementat principiul integrității, convenția de referință conține idei fundamentale referitoare la elementele de bază, ce reprezintă, în cumul, integritatea: transparența, eficiența, combaterea corupției, etc. Astfel, chiar nefiind reglementată ca principiu de bază, integritatea va fi consecința respectării prevederilor Convenției Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției.

În același sens, Codul european de conduită pentru integritatea politică a reprezentanților aleși locali și regionali, prevede în calitate de principii generale: *supremația legii și a interesului general; limitele exercitării mandatului*²⁷⁰. De asemenea, deseori, integritatea este reglementată în mod direct, fiind asigurată prin respectarea în cumul a mai multor principii de drept, ce caracterizează comportamentul integru.

Cu referire la altă sursă internațională în care se regăsesc principiile ce vizează integritatea, este obligatoriu de remarcat și *Principiile de la Bangalore privind conduita judiciară*²⁷¹, care reglementează integritatea ca fiind „[...] un principiu care recomandă un anumit tip de comportament pentru magistrat, valabil atât în exercitarea funcției judiciare, cât și în afara acesteia”²⁷². În cazul actului dat, integritatea reprezintă un principiu în sine și „magistrații [...] contribuie la întărirea încrederii populației în justiție, ceea ce asigură o independență continuă a

---

²⁶⁹ Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției, adoptată la New York la 31 octombrie 2003 și semnată de Republica Moldova la 28 septembrie 2004. Ratificată prin Legea pentru ratificarea Convenției Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției: nr. 158-XVI din 06.07.2007 Monitorul Oficial nr.103-106/451 din 20.07.2007

²⁷⁰ Codul European de conduită pentru integritatea politică a reprezentanților aleși locali și regionali. [online]. © Conseil de l'Europe, 2016. [citată 02.12.2020]. Disponibil: <https://rm.coe.int/168071a669>

²⁷¹ DANILEȚ, C. Standaardele de la Bangalore privind conduită judiciară. [online]. 2009 [citată 20.10.2020]. ISBN 978-1-4129-5938-4. Disponibil:

https://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/2017/Bangalore_principles_commentary_Romanian.pdf

²⁷² DANILEȚ, C. Standaardele de la Bangalore privind conduită judiciară. [online]. 2009 [citată 20.10.2020]. ISBN 978-1-4129-5938-4. Disponibil:

https://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/2017/Bangalore_principles_commentary_Romanian.pdf

sistemului de justiție și o autoritate a acestuia²⁷³”. În lumina celor enunțate, specificăm următoarele principii: „*Independența, imparțialitatea*”. Primul principiu este definit ca „[...] o garanție fundamentală a procesului echitabil”²⁷⁴. „*Imparțialitatea* este esențială pentru îndeplinirea adecvată a funcției judiciare”²⁷⁵. „*Integritatea* - principiu prioritar pentru studiul în cauză, făcând principiu de integrități unul principal și prioritar în cadrul aprecierii conduitei unui magistrat”²⁷⁶. Actul mai reglementează așa principii ca: „*bunele maniere*; ele sunt esențiale în îndeplinirea tuturor activităților desfășurate de către judecător; *asigurarea egalității de tratament* pentru toți în fața instanțelor este esențială pentru exercitarea corectă a atribuțiilor judecătorești; *competența și străduința (diligența)* sunt premise ale exercitării corecte a atribuțiilor judiciare”²⁷⁷.

De asemenea „[p]rincipiile [...] fundamentale ale integrității formează împreună un cadru general pentru conduita etică în domeniul profesional. [...] integritatea este principiu de bază al conduitei profesionale”²⁷⁸. În același timp, integritatea poate să se manifeste nu în calitate de principiu de bază, dar printr-un set de principii, care, în ansamblu, creează un mediu public integru.

În interesul păstrării încrederii cetățenilor în entitățile publice, Ghidului OECD²⁷⁹ pentru rezolvarea conflictului de interese în administrația publică din 2003, conține principiile de bază pentru tratarea conflictelor de interese. Ghidul reflectă faptul că funcționarii publici „trebuie să respecte în special următoarele principii [...] : [...] să restrângă interesele personale care ar putea compromite deciziile oficiale [...]; trebuie să-și declare interesele personale [...]; [...] corectitudinea și profesionalismul [...] ; ș.a.”²⁸⁰. Analogic, principiile reprezintă mai multe condiții, respectarea cumulativă a cărora va duce în mod obligatoriu la un mediu integru ori va tinde spre un astfel de mediu.

Prin prisma celor relatate supra, putem concluziona că integritatea, considerată ca o categorie juridică, posedă un caracter dual. Pe de o parte, este un *principiu distinct* în cadrul sistemului principiilor ce caracterizează activitatea funcționarilor publici. Pe de altă parte, este un *fenomen distinct, având propriile sale principii*, care definesc și explică natura și sensul său.

---

²⁷³ DANILEȚ, C. Stadardele de la Bangalore privind conduită judiciară. [online]. 2009 [citat 20.10.2020]. ISBN 978-1-4129-5938-4. Disponibil: https://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/2017/Bangalore_principles_commentary_Romanian.pdf

²⁷⁴ Ibidem

²⁷⁵ Ibidem

²⁷⁶ Ibidem

²⁷⁷ Ibidem

²⁷⁸ RUSNAC, Al. Integritatea profesională și politici anticorupție. [online]. Chișinău, 2016. [citat 02.12.2020]. Disponibil: <https://www.cna.md/public/files/Suport-de-curs-licenta-red111169e92e.pdf>

²⁷⁹ Ghidul OECD pentru rezolvarea conflictului de interese în administrația publică. [online]. © OECD, June 2003. [citat 02.12.2020]. Disponibil: <https://www.oecd.org/countries/moldova/49106083.pdf>

²⁸⁰ Ibidem

Aceste principii reprezintă linii directoare esențiale pentru consolidarea unui mediu integru în societate.

Dualitatea este remarcată la nivel internațional și național, în reglementările existente. De obicei, integritatea nu este reglementată ca un principiu autonom și independent, ci este tratat ca un principiu dedus din altele deja reglementate, având menirea de a asigura integritatea ca fenomen în toate sferile. Cu alte cuvinte, integritatea este mai degrabă o consecință a respectării altor principii etice și legale. Această dualitate oferă o perspectivă cuprinzătoare asupra integrității, abordând-o atât ca un principiu-ghid, cât și ca un fenomen concret. Prin adaptabilitate la diferite contexte, integritatea poate rămâne relevantă și eficientă în diverse domenii ale vieții sociale și profesionale.

Legiuitorul național reglementează principiului integrității. Astfel, potrivit prevederilor art. 3 lit. g) din Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate nr. 132 din 17 iunie 2016, un principiu fundamental al activității Autorității Naționale de Integritate este principiul *integrității*, ceea ce presupune că agentul public trebuie să fie integru, să dea exemplu pentru alții, precum și să verifice integritatea altor persoane cu statut public²⁸¹. În același context, conform articolului 5 din Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică nr. 199 din 16 iulie 2010, un drept fundamental pe care îl are o persoană cu funcții de demnitate publică în exercitarea mandatului său este acela de a beneficia de integritate personală. Acest drept implică, de asemenea, o atitudine adecvată și respectuoasă din partea subordonaților, a altor factori de decizie, precum și din partea cetățenilor. Această prevedere subliniază importanța respectului și a demnității în relațiile dintre funcționarii publici și comunitate, contribuind, astfel, la consolidarea încrederii publice în instituțiile statului.²⁸² Legiuitorul prevede obligația de respectare a integrității profesionale în textul art.5¹, potrivit căruia „persoanele cu funcții de demnitate publică au obligația să respecte prevederile [...] din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind evaluarea integrității instituționale”²⁸³. Legea cu privire la procuratură, în alin. (4) art. 3, prevede: „Procurorul își desfășoară activitatea în baza principiilor legalității, imparțialității, rezonabilității, *integrității* și independenței procesuale”²⁸⁴. Deducem că și legiuitorul național susține logica actelor normative internaționale, oferind integrității (în ceea ce vizează principiile) o natură dublă, aceasta fiind

---

²⁸¹ Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate: nr. 132 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 511.

²⁸² Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică: nr. 199 din 16.07.2010. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 194-196 art. 637

²⁸³ Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică: nr. 199 din 16.07.2010. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 194-196 art. 637

²⁸⁴ Legea cu privire la procuratură: nr. 3 din 25.02.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 69-77 art. 113

acceptată drept un set de principii separate ce caracterizează fenomenul integrității, precum și principiu distinct.

Legea integrității nr.82 din 25.05.2017, în art.4, prevede că legea se aplică cu respectarea următoarelor principii: „[...] *cultivarea [...] climatului de integritate instituțională, [...] evaluarea și monitorizarea integrității [...]; toleranța zero la corupție [...]; prezumția integrității profesionale [...] și buneii-credințe*”²⁸⁵. Aceste principii reprezintă fundamentele normative și etice menite să consolideze integritatea în activitatea entităților publice, contribuind la construirea unei societăți echitabile și transparente. Implementarea acestora în practică este esențială pentru atingerea obiectivelor stabilite în Legea integrității și pentru promovarea valorilor integrității în ansamblul societății.

Aceste principii au drept scop desfășurarea și explicarea indirectă a noțiunii integrității, în vederea aplicării corecte și uniforme a legislației referitoare la integritate în dreptul național. În completarea principiilor menționate, venim cu prevederile Legii privind evaluarea integrității instituționale nr. 325 din 23.12.2013²⁸⁶. Astfel, potrivit art. 3, , procesul de evaluare a integrității instituționale se desfășoară cu respectarea obligatorie a unui șir var de principii: „*Legalitatea; respectarea drepturilor și a libertăților fundamentale; [...] echilibrului just dintre drepturile și libertățile fundamentale; [...] prezumția de bună-credință [...]; prezumția integrității instituționale [...]; transparența rezultatelor evaluării integrității instituționale; respectarea vieții private [...]*”²⁸⁷. Legiuitorul național operează inclusiv cu principiile-prezumții de integritate și bună-credință, ceea ce nu se regăsește în actele internaționale; în opinia noastră, sunt principii de bază, ce asigură echitatea în procesul controlului integrității.

Legea privind avertizorii de integritate²⁸⁸ prevede, în art. 3, că la punerea în practică a prevederilor legii se vor respecta principiile: „, [...] *protecției drepturilor și libertăților [...]; [...]* egalității și nediscriminării; [...] *intoleranței manifestărilor de corupție (n.a. or, cum mai este denumit toleranța zero la corupție); [...] prezumției buneii-credințe [...]; prezumția integrității instituționale, transparența rezultatelor evaluării integrității instituționale [...]*”²⁸⁹. Legiuitorul operează cu aceleași principii, fiind o abordare consecventă în ceea ce ține de selecția și stabilirea principiilor de reglementare în domeniul integrității.

În funcție de specific, principiile de integritate pot fi clasificate în 2 categorii:

---

²⁸⁵ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360

²⁸⁶ Legea privind evaluarea integrității instituționale: nr. 325 din 23.12.2013. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 277-287, art. 586.

²⁸⁷ Ibidem

²⁸⁸ Legea privind avertizorii de integritate: nr. 165 din 22.06.2023. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2023 Nr. 267-270 art. 451

²⁸⁹ Ibidem

- *Principiile de integritate generale;*
- *Principiile de integritate instituționale (speciale).*

În acest sens, „[i]mportanța clasificării constă în aplicarea acestor principii, normelor generale și normelor speciale, or normele speciale sunt caracteristice integrității în sfera publică sau privată”²⁹⁰. Astfel, la categoria *principiilor de integritate generale* pot fi atribuite: legalitatea; respectarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale omului, a demnității umane și profesionale; principiul egalității; tratamentul nepărtinitor, echitabil și nediscriminatoriu; respectarea vieții private și protecția datelor cu caracter personal, onestitatea și corectitudinea, deschiderea și transparența.

În ceea ce privește categoria *principiilor de integritate instituționale (speciale)*, aceasta include principii esențiale care guvernează protecția avertizării în interes public. Ele includ: buna administrare, tratamentul egal al cetățenilor, respectarea drepturilor acestora, supremația interesului public și responsabilitatea. Orice persoană care semnalează încălcări ale legii are obligația de a susține reclamația cu date sau indicii relevante privind fapta înfăptuită. Această abordare nu doar că promovează transparența și responsabilitatea, dar și încurajează cetățenii să participe activ la protejarea integrității instituțiilor publice. Ceea ce ține de principiile de integritate instituțională, acestea sunt specifice anume domeniului de aplicare a integrității, cum ar fi: toleranța zero la corupție în cadrul entităților publice și inevitabilitatea sancționării legale a lipsei de integritate în sectorul public; prezumția integrității profesionale a agenților publici și a integrității instituționale a entităților publice, prezumția bunei-credințe a subiecților legii în procesul de realizare a prevederilor ei, cultivarea și consolidarea climatului de integritate instituțională; cultivarea integrității în sectorul public și prevenirea apariției manifestărilor de corupție ș.a.

Referindu-ne la clasificarea principiilor de integritate, reamintim că Legea integrității operează cu așa noțiuni cum ar fi: *integritatea instituțională* și *integritatea profesională*. Prin urmare: „*integritate instituțională* reprezintă integritatea profesională a tuturor agenților publici din cadrul entității publice, cultivată, controlată și consolidată de către conducător, precum și toleranța zero la incidentele de integritate admise de agenții publici²⁹¹” și „*integritate profesională* este capacitate a agentului public de a-și desfășura activitatea profesională în mod etic, liber de

---

²⁹⁰ RUSNAC, A. Integritatea profesională și politici anticorupție. [online]. Chișinău, 2016. [citată 02.12.2020]. Disponibil: <https://www.cna.md/public/files/Suport-de-curs-licenta-red1111169e92e.pdf>

²⁹¹ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

influență necorespunzătoare și manifestări de corupție, cu respectarea interesului public, a supremației Constituției Republicii Moldova și a legii²⁹²”.

Astfel, prin prisma prevederilor citate, principiile de integritate pot fi divizate în:

- *principiile integrității instituționale*;

- *principiile integrității profesionale*.

Ansamblul sistemic al principiilor menționate, evident, se află într-o simbioză conceptuală; or, finalitatea lor praxiologică constă în identificarea unui comportament integru al funcționarului public, într-o societate democratică contemporană. Prin urmare, *principiile integrității instituționale* sunt: legalitatea; prezumția bunei credințe a subiecților evaluării integrității instituționale; prezumția integrității instituționale a entităților publice; transparența rezultatelor evaluării integrității instituționale, cu excepțiile prevăzute de legea privind evaluarea integrității instituționale și de legea privind secretul de stat. La categoria *principiilor integrității profesionale* atribuim: legalitatea, respectarea drepturilor și a libertăților fundamentale, a demnității umane și profesionale; stabilirea echilibrului just între drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, pe de o parte, și ale agenților publici, pe de altă parte; tratamentul nepărtinitor, echitabil și nediscriminatoriu al agenților publici supuși testării.

Adițional, principiile integrității pot fi clasificate, rezultând din criteriul destinatarilor săi. Astfel, ele pot fi divizate în *principiile de integritate adresate persoanelor ce efectuează controlul respectării clauzei de integritate* și cele care sunt *adresate subiecților supuși controlului*. Dezvoltarea acestei distincții poate oferi o perspectivă clară asupra modului în care integritatea este cunoscută și aplicată în diferite contexte. Principii constituie baza unui sistem de integritate echitabil și eficient, asigurând că procesele de control al integrității sunt corecte, transparente și sunt derulate cu respectarea drepturilor omului și a demnității tuturor părților implicate.

Prin urmare, la *prima categorie* atribuim așa principii precum: cultivarea și consolidarea climatului de integritate instituțională, și sancționarea lipsei de integritate profesională; responsabilizarea autorităților anticorupție în contextul evaluării și monitorizării integrității instituționale, precum și al sancționării lipsei acesteia; echilibrarea justă dintre drepturile omului, cu privire la persoanelor exponente ale interesului public, chiar dacă acestea nu cunosc despre atingerea drepturilor lor prin manifestările de corupție ale agenților publici, pe de o parte, și cu privire la agenții publici care admit incidente de integritate, pe de altă parte; prezumția integrității profesionale a agenților publici și a integrității instituționale a entităților publice, ș.a.

---

²⁹² Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

Cu privire la *subiecții supuși controlului integrității*, acestora le sunt aplicabile următoarele principii: tratamentul nepărtinitor, echitabil și nediscriminatoriu al agenților publici supuși testării; prezumția de bună-credință a subiecților evaluării integrității instituționale; prezumția integrității instituționale a entităților publice; transparența rezultatelor evaluării integrității instituționale, respectarea vieții private și protecția datelor cu caracter personal ș.a.

În comparație, menționăm că în România, normele de conduită ale funcționarilor publici sunt reglementate de Legea nr.7 din 18 februarie 2004 privind Codul de conduită a funcționarilor publici. Potrivit legii citate, principiile care guvernează conduita profesională a funcționarilor publici sunt: „[...] supremația Constituției și a legii; prioritatea interesului public; asigurarea egalității de tratament a cetățenilor; profesionalismul; imparțialitatea și independența; integritatea morală; libertatea gândirii și exprimării; cinstea și corectitudinea; deschiderea și transparența”²⁹³. Codul de conduită a funcționarilor publici din România include, în Capitolul II, următoarele norme generale de conduită profesională: „asigurarea unui serviciu public de calitate; loialitatea față de Constituție și lege, față de autoritatea sau instituția publică în care își desfășoară activitatea; activitatea publică și activitatea politică; folosirea imaginii proprii în scopuri publicitare ori electorale; cadrul relațiilor cu personalul și cetățenii; conduita în cadrul relațiilor internaționale; interdicția privind acceptarea cadourilor, serviciilor și avantajelor; participarea la procesul de luare a deciziilor; folosirea prerogativelor de putere publică; utilizarea resurselor publice, etc.”²⁹⁴.

Legea nr. 176/2010 privind integritatea în exercitarea funcțiilor și demnităților publice, pentru modificarea și completarea Legii nr. 144/2007 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate din România, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative²⁹⁵, prevede că principiile după care se desfășoară activitatea de evaluare sunt legalitatea, confidențialitatea, imparțialitatea, independența operațională, celeritatea, buna administrare, dreptul la apărare, precum și prezumția dobândirii licite a averii²⁹⁶. Principiile care stau la baza prevenirii conflictului de interese în exercitarea demnităților publice și funcțiilor publice sunt: imparțialitatea, integritatea, transparența deciziei și supremația interesului public²⁹⁷.

În conformitate cu articolul 3 din Legea federală privind combaterea corupției din 25 decembrie 2008 nr. 273-FZ (în continuare - FZ nr. 273), anticorupția în Federația Rusă se bazează

---

²⁹³ Legea României privind Codul de conduită a funcționarilor publici: nr. 7 din 18 februarie 2004 (republicare). În: Monitorul Oficial al României, Partea I, 02.08.2007, nr. 525.

²⁹⁴ Ibidem

²⁹⁵ Legea României privind integritatea în exercitarea funcțiilor și demnităților publice, pentru modificarea și completarea Legii nr. 144/2007 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative: nr. 176 din 01.09.2010. În: Monitorul Oficial al României, nr. 621 din 02.09. 2010

²⁹⁶ Ibidem

²⁹⁷ Ibidem

pe principiile: legalității, recunoașterii, asigurării și protecției drepturilor fundamentale și libertățile umane și civile, deschiderea și publicitatea activităților organelor de stat și ale puterii autorităților locale de auto-guvernare, inevitabilitatea responsabilității pentru comiterea infracțiunilor de corupție, utilizarea complexă a măsurilor politice, organizatorice, de informare și propagandă, măsuri legale, socio-economice, speciale și alte măsuri, aplicarea prioritară a măsurilor de prevenire a corupției, cooperarea statului cu instituțiile societății civile, organizațiile internaționale și indivizii²⁹⁸.

Cu titlu de concluzie, menționăm că principiile care definesc integritatea reprezintă fundamentul esențial al fenomenului, oferind o înțelegere detaliată și coerentă a acestei noțiuni complexe. Analiza realizată relevă faptul că integritatea nu este doar o abstracțiune teoretică, ci un fenomen care reflectă cerințele etice, morale și juridice ale societății contemporane. Integritatea se dezvoltă ca un fenomen complex, integrând cerințe etice, morale și juridice. Acest caracter complex îi conferă integrității o natură amplă și cuprinzătoare, adaptată diverselor contexte și domenii de activitate. Analiza efectuată relevă că integritatea nu este doar un concept teoretic, ci are o manifestare aplicativă autonomă și independentă, mai ales în cadrul serviciului public contemporan. Aceasta sugerează că integritatea este un principiu activ, care ghidează comportamentul și deciziile în diverse contexte profesionale.

Principiile care caracterizează integritatea nu sunt doar componente ale altor principii, ci formează un sistem propriu, distinct. Aceste principii, cum ar fi obiectivitatea, imparțialitatea, confidențialitatea sau dreptul la apărare, reprezintă repere esențiale în asigurarea unui proces de evaluare și control integru. Fenomenul integrității se dovedește a fi multidimensional, având implicații în diverse aspecte ale vieții sociale și profesionale. Această dimensiune complexă subliniază necesitatea abordării integrității din multiple perspective pentru a asigura o înțelegere cuprinzătoare.

În totalitatea sa, integritatea este un concept ce transcende sfera teoretică, manifestându-se în practică prin aplicarea unui set de principii clare și coerente. Aceste principii definesc integritatea și contribuie la construirea unei societăți etice și responsabile.

2.4. Concluzii la Capitolul 2

Integritatea în calitate de element/trăsătură obligatorie a unui agent public, apare în legislație în calitate de model de conduită axată pe un set de drepturi și obligații, dar și pe calitățile morale ale celorla, cărora exercitarea funcției. Anume integritatea reprezintă o categorie juridică ce

---

²⁹⁸ Федеральный закон №273-ФЗ от 25.12.2008 "О противодействии коррупции" (в ред. Федеральных законов от 11.07.2011 N 200-ФЗ, от 21.11.2011 N 329-ФЗ, от 03.12.2012 N 231-ФЗ, от 29.12.2012 N 280-ФЗ)

se manifestă prin transpunerea în lege a reglementării conștiinței morale și a conștiinței juridice. Acest fapt rezultă nu numai din doctrina juridică, dar și din prevederile normative internaționale și naționale.

Moralitatea, la fel ca și dreptul, reprezintă una dintre principalele modalități de reglementare socială (ideologică și psihologică). Aceasta reprezintă o formă de organizare optimă a vieții (ordinea și stabilitatea) în societate.

Evoluția cunoașterii în domeniul juridic a făcut inevitabilă sesizarea diferențelor reale dintre drept și morală. Atât dreptul, cât și morala sunt fenomene normative; ele orientează și reglementează comportamentul uman. Dreptul mizează pe reglementarea instituțională, spre deosebire de morală, careia îi este specifică reglementarea neinstituționalizată, dacă enunțurile juridice sunt elaborate de anumite organe de stat, cu respectarea anumitor proceduri ce conferă normei de drept o condiție formală prin care ea se recunoaște. Integritatea, în abordare axiologică, acesteia reprezintă un drept exemplu de coraport echitabil între moralitate și drept, fiind în mijlocul acestor două dimensiuni, ce ghidează comportamentul uman în societatea contemporană.

Integritatea, chiar în propria definiție, conține elemente de natură strict juridică, dar și de natură morală. Prim urmare, s-a desprins necesitatea clasificării elementelor noțiunii integrității, în cele *strict juridice* și cele ce țin de *conștiința morală* a persoanei față de care se aplică prevederile legale.

Ținând cont de conexiunea strânsă dintre conștiința morală și drept, de influența moralității asupra noțiunii de integritate, trebuie de accentuat faptul că aceasta, fiind o noțiune mixtă, în mod direct reprezintă reflecția nivelului de dezvoltare morală a societății care aplică prevederile normative referitor la integritate. Integritatea poate fi caracterizată prin conștiința morală externă și internă. Așadar, integritatea, reprezintă o categorie juridică care este adresată unui individ și cuprinde reglementarea unui comportament etico-moral și juridic, care este determinat de nivelul de dezvoltare etico-morală a societății.

Nivelul dezvoltării sociale reflectă necesitatea respectării criteriului de integritate de către agenții publici. Așadar, însăși esența și profunzimea morală a noțiunii de integritate apare drept criteriu ce determină nivelul de dezvoltare etico-morală a societății. Anume perceperea despre bine și rău, corect și greșit, legal și ilegal influențează elementele constitutive ale noțiunii de integritate.

În ceea ce ține de principiile integrității, acestea pot apărea sub formă de reglementare la nivel internațional și la nivel național. Ca și concluzie generală, în cele mai multe cazuri, integritatea nu este înțeleasă în calitate de principiu separat, fiind deseori, un principiu deductibil din altele, reglementate și menite să asigure valorile democratice ale societății contemporane.

Vom delimita principiile de integritate, reieșind din particularitățile lor, în două categorii: *principiile de integritate generale și principiile de integritate instituționale (speciale)*. Importanța clasificării constă în aplicarea acestor principii, normelor generale și normelor speciale. De asemenea, principiile de integritate pot fi divizate în: *principiile integrității instituționale și principiile integrității profesionale*, aceasta reprezentând o altă clasificare. Prin urmare, *principiile integrității instituționale* sunt: legalitatea; prezumția bunei credințe a subiecților evaluării integrității instituționale; prezumția integrității instituționale a entităților publice; transparența rezultatelor evaluării integrității instituționale, cu excepțiile prevăzute de Legea privind evaluarea integrității instituționale și de legea privind secretul de stat. La categoria *principiilor integrității profesionale* atribuim: legalitatea, respectarea drepturilor și a libertăților fundamentale, a demnității umane și profesionale; stabilirea echilibrului just între drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, pe de o parte, și ale agenților publici, pe de altă parte; tratamentul nepărtinitor, echitabil și nediscriminatoriu al agenților publici supuși testării.

De asemenea, principiile integrității pot fi clasificate în baza criteriului destinatarilor lor, în: *principiile de integritate adresate persoanelor ce efectuează controlul respectării integrității și cele care sunt adresate subiecților supuși controlului*. Analiza principiilor integrității a făcut posibilă caracterizarea comprehensivă a conceptului integrității, ceea ce servește drept bază pentru un studiu aprofundat a fenomenului în cauză.

Remarcăm importanță axiologiei integrității în sistemul juridic național, care se manifestă și prin includerea acesteia în unul dintre principiile de bună guvernare ale Consiliului European, consacrate în Strategia privind inovarea și buna guvernare la nivel local, aprobată printr-o decizie a Comitetului de Miniștri al Consiliului European din 2008. Acestea acoperă aspecte precum: conduita etică, statul de drept, eficiența și eficacitatea, transparență, buna gestionare financiară și responsabilitate. Integritatea, în condițiile bunei guvernării, se manifestă în expresia de element determinant al acesteia.

Integritatea, ca o dualitate de norme de drept și de morală, în expresie de principiu ce ghidează conduita agentului public, reprezintă un element important pentru sistemul juridic național, fiind reglementat la nivel atât național, cât și internațional. Integritatea reprezintă o prioritate a societății contemporane, fiind transpusă în programele și strategiile naționale de dezvoltare a sectorului justiției, pentru a asigura funcționarea unui stat în care cetățenii au încredere în autorități și instituții publice. Anume nivelul înalt de încredere a cetățenilor în activitatea statului este un indicator al calității și axiologiei integrității.

3. MANIFESTAREA INSTITUȚIEI INTEGRITĂȚII ÎN DREPTUL INTERN AL REPUBLICII MOLDOVA

3.1. Asigurarea integrității prin controlul acesteia

Asigurarea integrității este un fenomen mai cuprinzător decât însăși reglementarea integrității. Potrivit prevederilor Legii nr. 211 din 06.12.2021 pentru aprobarea Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022–2025, responsabilitatea și integritatea reprezintă pilonii fundamentali în consolidarea încrederii cetățenilor în sistemul de justiție, asigurând, totodată, desfășurarea unor proceduri echitabile. Cultivarea și promovarea unei culturi solide a integrității judiciare devine esențială în prevenirea corupției, considerată una dintre cele mai grave amenințări la adresa societății și a funcționării statului de drept²⁹⁹. Astfel, integritatea judiciară nu doar protejează corectitudinea procesului legal, ci și contribuie la menținerea ordinii și echității în societate, fiind un scut împotriva abuzurilor de putere.

Indicele Integrității Publice (Index of Public Integrity sau IPI), publicat în 2021 de către Centrul European de Cercetare pentru Anticorupție și Construirea Statului (ERCAS), măsoară capacitatea unei societăți de a controla corupția și de a se asigura că resursele publice sunt gestionate eficient, fără a recurge la practici corupte. În anul 2021, Republica Moldova a obținut un scor de 6,28 din 10, poziționându-se pe locul 60 din 114 la nivel mondial. În ceea ce privește nivelul regional, scorul general a fost de 8/12³⁰⁰, reflectând atât progresele, cât și provocările țării în lupta împotriva corupției și în asigurarea unei bune guvernări.

Indicele de Percepție a Corupției pentru anul 2022, publicat de Transparency International, arată că 131 din cele 180 de state evaluate nu au înregistrat progrese semnificative în combaterea corupției în ultimul deceniu, iar Republica Moldova nu face excepție. Cu toate acestea, tabelul 1 evidențiază o evoluție pozitivă a percepției corupției în cazul țării noastre. Această evoluție indică faptul că eforturile naționale în domeniul prevenirii și combaterii corupției au avut un impact favorabil și demonstrează necesitatea de a continua aceste inițiative pentru consolidarea succeselor obținute.³⁰¹

Putem deduce că există două metode de asigurare a unui mediu integru în perioada exercitării funcțiilor publice de către subiecții integrității (ne propunem utilizarea acestei noțiuni pe parcursul cercetării în vederea indentificării prin aceasta a agenților publici care sunt supuși

---

²⁹⁹ Legea pentru aprobarea Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022–2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia: nr.211 din 06.12.2021. În: Monitorul oficial al Republicii Moldova, 2021, nr. 325-333 art. 496

³⁰⁰ Ibidem

³⁰¹ Transparency International-Moldova. *Corruption Perception Index 2022 (IPC 2022)* [online]. © 2017, [citată 10.08.2024]. Disponibil: <https://www.transparency.md/2023/01/31/3663/>

controlului integrității) – propria conștiință sau aplicarea metodelor de supraveghere și control. Aceste două metode pot interacționa și se pot complementa reciproc în eforturile de menținere a integrității în sectorul public. Interacțiunea dintre aceste două metode poate crea un echilibru între autoresponsabilizare și supraveghere instituțională, contribuind, astfel, la menținerea unui mediu integru în exercitarea funcțiilor publice. Autocorectarea prin conștiința individuală poate forma o bază solidă, în timp ce metodele de supraveghere și control asigură un cadru instituțional care să descurajeze și să sancționeze încălcările de integritate. Și dacă în ceea ce ține de conștiința persoanei ce are obligația de a respecta regimul integrității pe parcursul exercitării funcției în calitate de subiect al integrității, identificăm valoarea conștiinței juridice și a propagandei juridice în calitate de elemente ale psihologiei juridice, care se formează fundamental în procesul de instruire profesională. Ce ține de supravegherea și controlul respectării integrității, considerăm că se impune o clarificare, în vederea stabilirii scopurilor, etapelor, subiecților și altor componente ale acesteia.

Legislația în domeniul integrității (cum ar fi Legea integrității, Legea privind evaluarea integrității instituționale, Legea privind declararea averii și a intereselor personale, etc.) nu definesc controlul integrității printr-o definiție unică. Legea integrității oferă o determinare a categoriilor de control al integrității instituționale în textul art. 25. Controlul integrității instituționale este efectuat prin două metode: control intern și control extern. În Legea integrității regăsim: măsuri de asigurare/cultivare a integrității; măsuri de consolidare a integrității și măsuri de control al integrității. Legislația în domeniul integrității și anticorupției reglementează controlul integrității instituționale și controlul integrității profesionale (testarea integrității profesionale, controlul averii și intereselor, incompatibilității etc.). Dar noțiunea nemijlocită a controlului lipsește.

Totuși, un alt act normativ, și anume Metodologia de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor³⁰² (în continuare Metodologia din 2022) ne dă explicația scopului controlului integrității și anume „[...] implementarea eficientă a standardelor de integritate, descurajarea comportamentului coruptibil în serviciul public, stimularea responsabilității subiectului declarării averii și intereselor personale în procesul decizional,

---

³⁰² Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor: nr.9 din 14.02.2022. Autoritatea Națională de integritate, [online]. [citată 01.03.2022]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Ord.9%20din%2014.02.2022%20Metodologia%20controale.pdf>

sporirea prestigiului organizațiilor publice și catalizarea procesului de implementare a principiilor buneii guvernări.”³⁰³

Noțiunea operează cu o descriere generală, făcând trimitere mai degrabă la anumite idei, decât la condiții de control clare și bine determinate. Considerăm că o astfel de abordare nu este acceptabilă, mai ales într-un domeniu atât de important și sensibil, fiind la limita controlului juridic și ingerința în viața privată a persoanelor supuse controlului. Totodată, anticipând analiza subiecților supuși controlului integrității, considerăm necesar să atragem atenția că nu toți subiecții declarării posedă studii juridice, însă legea integrității (la general vorbind) mai puțin operează cu noțiuni și definiții concrete, majoritatea dintre care urmează a fi sau deduse, sau „adunate” prin interpretarea mai multor acte normative. Or, chiar și Metodologia nu este publicată nici în Monitorul Oficial și nici nu se regăsește în Registrul de stat al actelor juridice, fiind doar publicată pe site-ul Autorității Naționale de Integritate în formă scanată (fără posibilitatea de a prelua orice informație din text). În acest caz, nu este aplicabil argumentul că acesta este un act de uz intern, din motiv că orice persoană supusă controlului are dreptul să cunoască și să analizeze metodologia efectuării controlului asupra propriei averi și interese personale. Mai mult ca atât, în pct. 4 din Metodologie este indicat că acesta este un act normativ procedural³⁰⁴. Atragem atenția la faptul că, potrivit prevederilor art. 56 din Legea cu privire la actele normative, „[...] actele normative intră în vigoare peste o lună de la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova sau la data indicată în textul actului normativ, care nu poate fi anterioară datei publicării (alin.(1)). [...] Actele normative se publică, în condițiile legii, în Registrul de stat al actelor juridice, precum și în Monitorul Oficial al Republicii Moldova sau, după caz, în monitoarele oficiale ale raioanelor, municipiilor și ale unităților teritoriale autonome cu statut juridic special ori în Registrul actelor locale (alin.(4))”³⁰⁵. Menționăm că, deși prevederile alin.(5), prevăd că „[...] actele normative pot fi aduse la cunoștință persoanelor și prin publicarea acestora pe paginile web oficiale ale autorităților publice sau prin afișarea lor în locuri autorizate”³⁰⁶, această regulă nu exclude necesitatea publicării actelor normative în Registrul de stat al actelor juridice, precum și în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Or, un act normativ precum este Metodologia, necesită a fi publicat în mod obligatoriu, în scopul amplasării acestuia „într-un câmp de legalitate”. Critica

---

³⁰³ Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor: nr.9 din 14.02.2022. Autoritatea Națională de integritate, [online]. [citată 01.03.2022]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Ord.9%20din%2014.02.2022%20Metodologia%20controale.pdf>

³⁰⁴ Ibidem

³⁰⁵ Legea cu privire la actele normative: nr. 100 din 22.12.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 12.01.2018, nr. 7-17, art. 34.

³⁰⁶ Ibidem

similară poate fi aplicată și față de Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate, aprobată prin Ordinul ANI nr.8 din 24.01.2024³⁰⁷ (în continuare Metodologia din 2024). Prioritar, menționăm ca aceasta este publicată fără ordin, considerent din care nu poate fi apreciat, dacă Metodologia din 2022 este încă în vigoare sau nu. Totodată, nu este clar statutul juridic al acestui document.

Distanțându-ne de analiza abordării ANI referitor la calitatea și aspectele juridice ce țin de publicarea unui act normativ-juridic (în opinia noastră, de o mare importanță și rezonanță socială deosebită), ne propunem să analizăm prin prisma legislației naționale ce reprezintă, totuși, controlul integrității, cu formularea ulterioară a unei noțiuni mai clare și specifice a acestui proces.

În continuare, ne propunem să analizăm domeniile de activitate, segmentele, bunurile, aspectele, ș.a. supuse controlului integrității. Pentru claritate, ar trebui să începem cu cele mai evidente segmente ale controlului integrității. Potrivit art. 10 al Legii privind declararea averii și intereselor personale, „[c]ontrolul averii și al intereselor personale, al respectării regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor ale subiecților declarării se efectuează de către Autoritatea Națională de Integritate în conformitate cu Legea nr. 132 din 17 iunie 2016 cu privire la Autoritatea Națională de Integritate.³⁰⁸” Cum a fost menționat supra, ANI, în vederea punerii în aplicare a prevederilor legislative, a adoptat Metodologia de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor și Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate. Ambele Metodologii conțin un șir de reguli aplicabile controlului integrității, respectiv, în vederea clarificării aspectului propus spre cercetare, ne vom referi, în primul rând, la actele normative în cauză, în calitate de punct de reper. Primordial, considerăm oportun de analizat principiile ce stau la baza procedurii de efectuare a controlului. Astfel, Metodologia din 2022 prevede următoarele principii de efectuare a controlului integrității:

- principiul legalității³⁰⁹, ce impune respectarea strictă a legislației Republicii Moldova în procesul efectuării controlului integrității;

---

³⁰⁷ Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate, aprobată prin Ordinul ANI nr.8 din 24.01.2024, [online]. [cit. 20.02.2024]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Metodologia.PDF>

³⁰⁸ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.

³⁰⁹ Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor: nr.9 din 14.02.2022. Autoritatea Națională de integritate, [online]. [cit. 01.03.2022]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Ord.9%20din%2014.02.2022%20Metodologia%20controale.pdf>

- principiul independenței³¹⁰, potrivit căruia activitatea de control se face în mod independent, fără a fi posibilă manifestarea în orice formă a influenței ori imixtiunii din partea oricărui subiect. În sensul acestui principiu, prin prisma Metodologiei din 2024, precizăm că aceasta prevede că, în cazul în care un observator independent ar putea avea dubii cu privire la imparțialitate, inspectorului de integritate, datorita legăturilor de rudenie, relațiilor personale apropiate sau altor circumstanțe care pot pune la îndoială imparțialitatea exercitării atribuțiilor de serviciu, acesta este obligat să declare abținerea prin formularea unei note motivate. De asemenea, este specificat și faptul că inspectorul de integritate poate fi recuzat și la cererea motivată a subiectului declarării³¹¹;

- principiul imparțialității - obligația de a lua decizii și întreprinde acțiuni în mod echitabil și nediscriminatoriu³¹²;

- principiul transparenței – care garantează accesul societății la informațiile despre activitatea de control, în limitele și condițiile stabilite de lege³¹³;

- principiul celerității - prevede promptitudinea în luarea deciziilor cu privire la soluționarea cazurilor supuse controlului³¹⁴;

- principiul integrității — presupune exercitarea funcției de către inspectori cu onestitate, buna-credință și responsabilitate³¹⁵;

Problema legislației din domeniul integrității constă, în mare parte, în faptul că însăși noțiunea de „integritate” nu poate fi definită, ea fiind diferită de la un act juridic la altul, având o semnificație diversă în funcție de aplicarea tangențelor acesteia. În cazul dat, „principiul integrității”, care urmează a fi respectat de inspectorii de integritate, presupune o enumerarea a unor calități de natură morală, fără o explicație despre care sunt ele și ce reprezintă în plan juridic. În general, deja la această etapă a investigației doctrinare, se demonstrează, prin prisma și capitolelor precedente, că persistă tendința „moralizării” unor elemente, care, în opinia noastră, ar trebui să încorporeze în sine mai multe elemente concrete de conduită, definite exact, fără posibilitatea unei interpretări extinse.

---

³¹⁰ Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor: nr.9 din 14.02.2022. Autoritatea Națională de integritate, [online]. [citat 01.03.2022]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Ord.9%20din%2014.02.2022%20Metodologia%20controale.pdf>

³¹¹ Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate, aprobată prin Ordinul ANI nr.8 din 24.01.2024, [online]. [citat 20.02.2024]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Metodologia.PDF>

³¹² Ibidem

³¹³ Ibidem

³¹⁴ Ibidem

³¹⁵ Ibidem

- Principiul egalității.³¹⁶ Definiția acestui principiu mai mult se potrivește la principiul legalității și nu corespunde principiului egalității, care, prin esența sa doctrinară, impune tratamentul egal al tuturor subiecților și chiar egalitatea „armelor” în apărare, prin asigurarea dreptului subiectului supuse evaluării cu aceleași drepturi procedurale;

- principiul dreptului la apărare³¹⁷, ca și celelalte principii este unul din principiile fundamentale ale dreptului, fiind aplicabil inclusiv și în cadrul efectuării controlului integrității;

- principiul bunei administrări – care presupune desfășurarea activității întru realizarea interesului general, cu un grad ridicat de profesionalism, în condițiile de eficiență, eficacitate și economicitate a folosirii resurselor³¹⁸;

Metodologia din 2024 de asemenea prevede principiile enumerate, fiind completate cu principiul confidențialității, adică lipsa caracterului public al verificării și a controlului, cu limitele stabilite de lege³¹⁹. Cu referire la principiul confidențialității, Metodologia din 2024 vine cu o precizare, din care rezultă că inspectorul de integritate are obligația să asigure confidențialitatea și securitatea datelor cu caracter personal pe care le-a accesat sau analizat în cadrul verificării sau controlului. Conform acestor norme, dreptul de a accesa datele cu caracter personal al inspectorului este limitat doar la exercitarea atribuțiilor ce țin de verificare sau control. ANI specifică că această obligație este perpetuă, adică persistă și după finalizarea verificării sau controlului și este nelimitată în timp. De asemenea, se specifică că persoanele juridice nu au viață privată. Prin urmare, datele despre entități de drept public sau privat nu sunt protejate de viață privată, astfel datele nu pot fi păstrate confidențiale, decât dacă acestea conțin secrete comerciale. Informațiile despre achizițiile publice nu pot reprezenta niciodată secret comercial, acestea vor fi confidențiale doar dacă reprezintă secret de stat³²⁰.

Cu referire la Metodologia din 2024, aceasta oferă o explicație mai desfășurată a principiului legalității. Astfel, principiul legalității cere ca inspectorii de integritate să acționeze în conformitate cu legislația. Acest fapt, însă, nu exclude ca, atunci când legea nu interzice, inspectorul de integritate să poată acționa în vederea realizării depline a verificării sau controlului în conformitate cu principiul bunei administrări³²¹. Totuși, aceste acțiuni nu vor depăși scopul

---

³¹⁶ Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor: nr.9 din 14.02.2022. Autoritatea Națională de integritate, [online]. [citată 01.03.2022]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Ord.9%20din%2014.02.2022%20Metodologia%20controale.pdf>

³¹⁷ Ibidem

³¹⁸ Ibidem

³¹⁹ Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate, aprobată prin Ordinul ANI nr.8 din 24.01.2024, [online] [citată 20.02.2024]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Metodologia.PDF>

³²⁰ Ibidem

³²¹ Ibidem

verificării sau controlului. Astfel, Metodologia din 2024 prevede că inspectorul de integritate poate: examina vizual bunurile persoanei (mijloacele de transport și imobilele) verificate/controlate, inclusiv efectuarea pozelor și filmărilor; documenta folosirea bunurilor nedeclarate de către subiectul verificării (în aceste cazuri, potrivit Metodologiei din 2024 inspectorul de integritate are obligația de a se afla pe teren public sau, cu acordul proprietarului, pe teren privat, iar documentarea se va realiza fără folosirea mijloacelor secrete); verifica faptele importante pentru verificare sau control, cu suportul vecinilor sau verifica colegilor de serviciu ai subiectului; și verifica profilurile de pe rețelele de socializare³²². În cazul dat, menționăm că Metodologia din 2024 nu prevede o reglementare referitor la procedura analizei și verificării rețelelor de socializare, acestea fiind doar enumerate.

Urmare a analizei prevederilor din Metodologia de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor, conchidem că există 2 categorii de temeuri pentru efectuarea controlului. Prima este existența unei sesizări în vederea semnalării unor încălcări și a doua este procedura de verificare a declarațiilor de avere și interese personale (DAIP). Menționăm că este lipsită de consecvență utilizarea în Metodologie a noțiunilor de „control” și „verificare”. Obiectul analizat este cuprins în prevederile Cap.II din Metodologie, în special secțiunea I și II, care în denumire conțin sintagma „verificare”, însă secțiunea I conține prevederile ce se referă la „controlul” în temeiul sesizărilor și secțiunea II, ce reglementează procedura de verificare a DAIP. Nu este clar, în acest sens, cum are loc verificarea/controlul în cazul sesizărilor depuse, acesta fiind un control separat sau care constă în verificarea DAIP. Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor de către inspectorii de integritate³²³ de asemenea operează cu ambele noțiuni, cea „verificare” fiind atribuită la DAIP, cea de „control” la controlul integrității. Ca punct de reper, putem remarca că Metodologia stabilește că, spre deosebire de verificarea prealabilă, în cazul controlului, inspectorul nu stabilește aparența, ci existența încălcării unui regim. Aceste noțiuni în cadrul legal conex domeniului integrității nu sunt definite, ceea ce lasă loc interpretărilor referitoare la situațiile când se efectuează control și când se efectuează verificare. În esență, totuși, concluzionăm, că acestea nu influențează substanțial latura procedurală.

În aspectul ce vizează controlul inițiat în temeiul unor sesizări, potrivit pct. 25 al Metodologiei din 2022 „ANI [...] decide inițierea [...] controlului [...] în cadrul verificării prealabile a sesizărilor depuse [...] din oficiu (depuse de către președintele și vicepreședintele ANI

---

³²² Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate, aprobată prin Ordinul ANI nr.8 din 24.01.2024, [online]. [citată 20.02.2024]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Metodologia.PDF>

³²³ Ibidem

sau inspectorii de integritate) ori, de persoane fizice sau juridice, de drept public sau privat³²⁴”. Din oficiu, președintele și vicepreședintele ANI poate depune o sesizare: în urma publicării în diferite surse de informare [...] a informațiilor despre posibile încălcări admise de către subiecții declarării; în urma expunerii publice a informațiilor despre posibile încălcări admise de către subiecții declarării [...], în cadrul meselor rotunde, emisiunilor radio și de televiziune; în urma informațiilor despre posibile încălcări admise de către subiecții declarării [...], comunicate telefonic, în cadrul audiențelor, prin e-mail sau prin aplicația disponibilă pe pagina web oficială a ANI și în baza notelor de serviciu a subdiviziunilor structurale ale ANI³²⁵”. Aceste prevederi, în special cele ce țin de sesizarea în baza unor informații din mass-media sau emisiunile radio, ș.a. ar trebui să fie explicate mai detaliat. Noi nu diminuăm valoarea, spre exemplu, a unor investigații jurnalistice, numai că acestea pot servi, în multe cazuri, drept o modalitate de manipulare și inducere în eroare a organului de control. În aceste situații, ar fi mai corectă depunerea unei sesizări din partea reprezentanților mass-media ori a altor persoane cărora le-a devenit cunoscută informația despre eventualele încălcări ale subiecților declarării. Nu ar fi corectă din punct de vedere juridic manipularea activității organului de control cu existența unor informații nedemonstrate și publicate. Cu atât mai mult, în această situație, nu este clară procedura de „selectare” a cazurilor ce pot constitui temei de autosesizare. Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor de către inspectorii de integritate³²⁶, la rândul ei, prevede temeuri similare de primire și distribuire a sesizărilor. Astfel, persoanele fizice sau juridice pot depune sesizări în adresa ANI în formă scrisă, prin poștă, email, fie personal la sediul Autorității. În cazul raportării verbale a unei eventuale încălcări, persoana va fi rugată să depună o sesizare scrisă. În caz de refuz, Metodologia din 2024 prevede că președintele, vicepreședintele Autorității va depune o sesizare din oficiu, dacă eventuala încălcare nu excede aria de competență. Totodată, președintele, vicepreședintele Autorității și inspectorii de integritate pot formula o sesizare din oficiu dacă au apărut informații despre posibile încălcări ale legislației cu privire la integritate în surse de informare, inclusiv online; în declarațiile publice, inclusiv în cadrul emisiunilor radio și de televiziune; în cadrul audiențelor sau informațiile au fost comunicate telefonic, în petițiile remise prin email sau prin poștă; în exercitarea atribuțiilor de serviciu, inclusiv prin accesarea declarațiilor de avere și interese personale.

---

³²⁴ Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor: nr.9 din 14.02.2022. Autoritatea Națională de integritate, [online]. [citată 01.03.2022]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Ord.9%20din%2014.02.2022%20Metodologia%20controale.pdf>

³²⁵ Ibidem

³²⁶ Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate, aprobată prin Ordinul ANI nr.8 din 24.01.2024, [online]. [citată 20.02.2024]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Metodologia.PDF>

Cu referire la alt temei de sesizare – „în urma informațiilor despre posibile încălcări [...], comunicate telefonic, în cadrul audiențelor, prin e-mail sau prin aplicația disponibilă pe pagina web oficială a ANI³²⁷” (specificate în Metodologia din 2022), ne permitem să criticăm prevederea dată, prin prisma altor prevederi legale și normative ce se conțin în Metodologie. Astfel, Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate, în alin. (2) al art. 28, menționează că „[...] controlul din oficiu se inițiază [...] în baza informațiilor publice sau a unor sesizări anonime.” Anonimatul autorului sesizării poate fi păstrat și în conformitate cu prevederea menționată supra în temeiul căreia persoana poate fi audiată telefonic ori prin email sau aplicația de pe pagina oficială a ANI. Însă, tot în textul Metodologiei din 2022, se reglementează că sunt pasibile de repartizare pentru examinare sesizările care „întrunesc condițiile de formă și conținut stabilite de prevederile articolelor 72 alin. (3) și 75 alin. (1) din Codul administrativ al Republicii Moldova³²⁸”. Articolul 75 din Codul administrativ în alin. (1) prevede că „petiția conține [...] numele și prenumele sau denumirea petiționarului [...] semnătura petiționarului ori a reprezentantului său legal³²⁹” Prin urmare, Metodologia din 2022, ca și cea din 2024 conține anumite prevederi, ce contravin prevederilor legale și nu pot fi, în situația dată, invocate în calitate de condiții legale de depunere a sesizării.

În partea ce vizează dreptul inspectorului de integritate la autosesizare, sunt pertinente reglementările: „în urma publicării în diferite surse de informare [...] a informațiilor despre posibile încălcări, constatarea căroră țin de competența inspectorului de integritate [...]; în urma examinării unei sesizări anonime (n.a. în acest caz totuși se examinează sesizările anonime) sau [...] fără indicarea adresei poștale sau electronice; în baza informațiilor generate de SIA „e-Integritate; în urma expunerii publice a informațiilor despre posibile încălcări admise de către subiecții declarării [...]; comunicate telefonic, în cadrul audiențelor, prin e-mail sau prin aplicația disponibilă pe pagina web oficială a ANI; și [...], în baza altor informații care i-au devenit cunoscute în exercitarea atribuțiilor de serviciu.³³⁰”. Poate fi observat faptul că inspectorii de integritate au mai multe posibilități de autosesizare decât președintele și vicepreședintele ANI, fapt explicat prin specificul atribuțiilor acestora.

---

³²⁷ Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor: nr.9 din 14.02.2022. Autoritatea Națională de integritate, [online]. [citată 01.03.2022]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Ord.9%20din%2014.02.2022%20Metodologia%20controale.pdf>

³²⁸ Ibidem

³²⁹ Codul administrativ al Republicii Moldova: nr. 116 din 19.07.2018. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 17.08.2018, nr. 309-320, art. 466.

³³⁰ Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor: nr.9 din 14.02.2022. Autoritatea Națională de integritate, [online]. [citată 01.03.2022]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Ord.9%20din%2014.02.2022%20Metodologia%20controale.pdf>.

În afară de efectuarea controlului în baza sesizărilor, DAIP sunt supuse unei verificări reglementate, fără existența oricăror sesizări în acest sens (prin prisma prevederilor Metodologiei din 2022). Legea privind declararea averii și intereselor personale nu conține condiții privind selecția DAIP supuse verificării. Metodologia din 2022 prevede că „DAIP verificate anual sunt identificate aleatoriu, în funcție de factorii de risc, factorii de corupție, de vulnerabilitatea subiecților declarării și de criteriile aprobate de Consiliul de Integritate”³³¹. În sensul interpretării acestor prevederi, ne permitem să remarcăm că principiul „aleatoriu” *apriori* exclude aplicarea unor criterii. Cu toate acestea, în interpretarea și aplicarea practică a acestui criteriu, se pot ivi anumite interpretări sau abordări diferite. Astfel, într-adevăr, o alternativă poate fi să se specifice clar că selecția poate fi realizată fie aleatoriu, fie pe baza unor criterii predefinite. În acest caz, autoritatea responsabilă (ANI) ar putea alege să aplice ambele metode sau să adopte o abordare mixtă, selectând inițial un număr de DAIP pe baza unor criterii specifice, iar apoi efectuând o selecție aleatorie din această listă. Acest lucru ar putea asigura un echilibru între identificarea și controlul DAIP cu potențiale probleme și menținerea unui caracter aleatoriu, pentru a evita prejudecățile sau subiectivitatea în procesul de selecție. Totuși, o altă perspectivă ar putea fi că, dacă ANI a identificat deja DAIP „problematic”, acestea ar putea fi considerate prioritare și supuse unui control mai amănunțit, depășind, astfel, caracterul strict aleatoriu. Această abordare ar putea asigura o focalizare mai intensă asupra subiecților ori entităților care au prezentat anterior aspecte de interes pentru autoritatea anticorupție.

De asemenea, ne vom repeta că în atare situații, este necesară o concretizare a factorilor care sunt stabiliți de Consiliul de integritate, în vederea creării unor condiții bine definite de determinare a DAIP ce necesită a fi verificate; în caz contrar, unui cetățean de rând, nemaivorbind de subiectul a cărui DAIP este supusă controlului, îi poate fi neclar motivul selectării propriei declarații pentru control – fapt care poate încălca inclusiv principiul transparenței. În ceea ce ține de factorii de risc, factorii de corupție, vulnerabilitatea subiecților declarării și criteriile de verificare, aprobate de Consiliul de Integritate, informația despre ele nu este publicată, respectiv acestea ori nu există, ori sunt de uz intern. Ultima presupunere nu este acceptabilă în condițiile controlului integrității, ținând cont de importanța socială a controlului DAIP, în special, și asigurarea unui mediu integru, în general. Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate prevede că „cel puțin 30% dintre declarațiile de avere și interese personale verificate în decursul

---

³³¹ Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor: nr.9 din 14.02.2022. Autoritatea Națională de integritate, [online]. [citată 01.03.2022]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Ord.9%20din%2014.02.2022%20Metodologia%20controale.pdf>.

unui an calendaristic vor viza Președintele țării, deputați, miniștri, secretari de stat, judecători, procurori, conducători ai instituțiilor/autorităților publice autonome³³²”, respectiv se supun verificării DAIP depuse de subiecții concreți, cât și o parte din DAIP repartizate aleatoriu. Această prevedere este încă un argument al ideii exprimate referitor la modul de selectare a DAIP supuse verificării. Legislația nu prevede procentajul total al DAIP supuse verificării anual. Considerăm că cel puțin 50% de DAIP urmează a fi verificate în vederea eficienței controlului acestora. Totodată, nu este clar dacă există o rotație a DAIP supuse verificării - într-o astfel de situație, ar putea fi posibil verificarea DAIP unui subiect în fiecare an, pe când DAIP ale altui subiect să nu fie niciodată verificate. Or, date referitor a acest aspect nu sunt.

Astfel, spre exemplu, potrivit Raportului anual prezentat de ANI³³³ pe parcursul anului 2023, inspectorii de integritate au primit, prin sistemul de repartizare aleatorie, un total de 606 petiții și sesizări referitoare la posibile încălcări ale diferitelor regimuri: averii și intereselor personale – 223 cazuri, conflictului de interese – 285, incompatibilităților – 85, și restricțiilor și limitărilor – 13 cazuri. După verificarea prealabilă, s-au întocmit 592 procese-verbale, dintre care 181 (31%) au vizat inițierea controalelor și 411 (69%) au rezultat în refuzuri de inițiere a controlului. Totodată, examinarea a 14 petiții a fost extinsă în 2024. În cadrul a 20 de controale au fost identificate diferențe substanțiale însumând 27 266 906,29 lei, iar în 5 controale au fost stabilite diferențe evidente de 3 076 846,51 lei. Aceste date statistice ne permit să facem două concluzii majore. Prima, care vizează coraportul dintre petițiile parvenite și controalele inițiate în baza acestora, ne permit să ne întărim opinia referitor la faptul că orice petiție or sesizare urmează a fi bazată pe fapte concrete. Respectiv, responsabilizarea socială a celor care le depun trebuie să fie una avansată, inclusiv prin fundamentarea fenomenului integrității în înțelegerea socială. O altă concluzie, în sensul analizei datelor, este că, în fond, controalele efectuate sunt productive, fapt confirmat prin sumele ce reprezintă diferența substanțială. Prin urmare, considerăm că o astfel de recomandare ar permite ridicarea nivelului de productivitate a activităților ANI.

Ulterior stabilirii condițiilor de control, este just să analizăm și care aspecte concrete sunt supuse controlului. Studiind minuțios prevederile Legii privind declararea averii și a intereselor personale, deducem că se supune controlului averea și interesele personale. Analizând prevederile art.1 din legea menționată, aceasta reglementează mecanismul de control al averii dobândite de subiectul declarării și membrii familiei, concubinul/concubina acestuia în perioada exercitării

---

³³² Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate: nr. 132 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 511.

³³³ Raport anual de activitate. Aprobata prin Hotărârea Consiliului de Integritate nr. 3 din 13 martie 2024. Autoritatea Națională de integritate, [online]. © 2024 [citat 20.05.2024]. Disponibil: https://ani.md/sites/default/files/Raport%20ANI%202023_0.pdf

mandatelor sau a funcțiilor publice ori de demnitate publică și de control privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor³³⁴. Respectiv, se verifică: averea, existența conflictelor de interese, a incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor. În vederea unei înțelegeri coerente a eficienței controlului integrității, vom analiza fiecare din aceste elemente separat.

Averea. Legea privind declararea averii și a intereselor personale, definește „*averea* – totalitatea bunurilor subiectului declarării, deținute în proprietate cu drept de uzufruct, de uz, de abitație, de superficie sau aflate în posesia subiectului declarării ori a membrilor familiei ori a concubinului/concubinei lui în baza unor contracte de mandat, de comision, de administrare fiduciară, a unor contracte translative de posesie și de folosință, precum și totalitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale dobândite de subiectul declarării în țară sau în străinătate”³³⁵. Noțiunea „*averii*” este desfășurată prin explicarea categoriilor de avere care urmează să fie declarate. De asemenea noțiunea de avere, contrapusă cu bunurile care urmează a fi declarate, este cu mult mai îngustă și este compusă din:

- *venituri*. Acestea pot fi dobândite atât de subiectul declarării, cât și de membrii familiei sau concubinul/concubina. Perioada pentru care urmează a fi declarat acest venit corespunde anului fiscal precedent. Legea definește venitul ca orice beneficiu financiar obținut de subiecții menționați, indiferent de sursa de proveniență atât în țară, cât și în străinătate³³⁶. Veniturile sunt de mai multe categorii, specificarea cărora se regăsește în Regulamentul privind modul de completare a declarației de avere și interese personale în formă electronică³³⁷, după cum urmează: venitul obținut la locul de muncă de bază, [...] din activități didactice, științifice și de creație, [...] depuneri la instituțiile financiare, [...] donații și moșteniri, [...] din înstrăinarea bunurilor mobile sau imobile, venitul obținut din alte surse (pensii, burse, indemnizații, premii, [...] etc.)³³⁸, ș.a.;

- *bunurile mobile și imobile*. Legiuitorul a inclus în această categorie (referindu-ne la cele imobile) și bunurile imobile nefinalizate. Totodată, declarate urmează a fi bunurile deținute în baza unei varietăți de drepturi, printre care se regăsește dreptul de proprietate, dreptul de uzufruct, dreptul de uz, dreptul de abitație, dreptul de superficie, și bunurile aflate în posesie în baza unor contracte de mandat, de comision, de administrare fiduciară, în baza unor contracte translative de

---

³³⁴ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.

³³⁵ Ibidem

³³⁶ Ibidem

³³⁷ Ordinul Autorității Naționale de Integritate cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de completare a declarației de avere și interese personale în formă electronică: nr. 4 din 25.01.2022. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 18-02-2022, nr. 45-52 art. 167.

³³⁸ Ibidem

posesie și de folosință³³⁹. De asemenea, bunurile date, similar veniturilor, pot aparține subiectului declarării și membrilor familiei, concubinului/concubinei acestuia, inclusiv în calitate de beneficiari efectivi. Analizând Regulamentul privind modul de completare a declarației de avere și interese personale în formă electronică³⁴⁰, concluzionăm că bunurile imobile se divizează în „Terenuri” și „Clădiri și construcții”. În ceea ce ține de bunurile mobile, acestea sunt cu mult mai variate și sunt reprezentate prin „autoturisme, camioane, remorci, [...], mijloace de transport naval/aerian și alte mijloace de transport supuse înmatriculării”³⁴¹. De asemenea, bunuri mobile sunt cele din „[...] metale și/sau pietre prețioase, obiecte de artă și de cult, obiecte ce fac parte din patrimoniul cultural național sau universal, a căror valoare unitară depășește suma a 15 salarii medii lunare pe economie”³⁴² (n.a. Legea le enumeră ca o categorie aparte, menționând că acestea sunt deținute de către subiectul declarării sau de către membrii familiei, concubinul/concubina acestuia, inclusiv ca beneficiari efectivi, similar bunurilor enumerate supra). Nu în ultimul rând, ca și bun mobil supus declarării legiuitorul indică „colecțiile de artă, de numismatică, de filatelie, de arme sau alte bunuri”³⁴³, însă în cazul acestei categorii, valoarea lor pentru declarare este una mai mare și trebuie să depășească suma a 20 de salarii medii lunare pe economie” (la fel ca în cazul altor categorii, aceste bunuri pot fi deținute în proprietate sau subiectul declarării poate fi beneficiarul lor efectiv). La categoria bunurilor mobile ce urmează a fi declarate, în cazul în care valoarea lor depășește suma de 10 salarii medii pe economie, se atribuie „bunurile transmise [...] cu titlu oneros sau gratuit, [...] către orice persoană fizică sau juridică”³⁴⁴ și „alte bunuri mobile”³⁴⁵. Ultima categorie poate cuprinde, spre exemplu: armele, animalele de rasă, mijloacele/mecanismele tehnice, lucrurile din casă, lucrurile personale, etc.³⁴⁶. Analizând datele ce urmează a fi indicate în declarație, acestea reprezintă date generale, cu excepția informației ce ține de „[m]otivul diferenței dintre valoarea bunului și valoarea de piață a bunului”,³⁴⁷ care urmează a fi specificat de către subiectul declarării.

---

³³⁹ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.

³⁴⁰ Ordinul Autorității Naționale de Integritate cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de completare a declarației de avere și interese personale în formă electronică: nr. 4 din 25.01.2022. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 18.02.2022, nr. 45-52 art. 167.

³⁴¹ Ibidem

³⁴² Ibidem

³⁴³ Ibidem

³⁴⁴ Ibidem

³⁴⁵ Ibidem

³⁴⁶ Ibidem

³⁴⁷ Ordinul Autorității Naționale de Integritate cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de completare a declarației de avere și interese personale în formă electronică: nr. 4 din 25.01.2022. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 18.02.2022, nr. 45-52 art. 167.

- *activele financiare*, care reprezintă numerarul în orice valută și care depășește valoarea a 15 salarii medii pe economie, active care nu fac obiectul unor depuneri în instituțiile financiare. De asemenea, în cazul în care depășesc valoarea de 15 salarii medii pe economie, fac parte din active financiare și conturile bancare, unitățile de fond în fondurile de investiții, formele echivalente de economisire și investire, plasamentele, obligațiunile, cecurile, cambiile, certificatele de împrumut [...], alte documente care încorporează drepturi patrimoniale [...] și investițiile directe în orice valută străină³⁴⁸;

- *datoriile personale*. Datoriile urmează să întrunească condiția de a depăși valoarea a 10 salarii medii pe economie (fără a menționa sumar sau separat fiecare) și pot fi în formă de debit, gaj, ipotecă, garanție [...] împrumut³⁴⁹;

- *cota-parte/acțiunile în capitalul social, drepturile patrimoniale* deținute de către subiectul declarării personal sau de membrii familiei, concubinul/concubina lui *care decurg din drepturi de autor, brevete sau drepturi de proprietate intelectuală*³⁵⁰.

- *calitatea de membru al organelor de conducere, administrare, revizie sau control în cadrul unor organizații necomerciale sau societăți comerciale*³⁵¹;

- *calitatea de asociat, de acționar sau de membru în cadrul unui agent economic, al unei organizații necomerciale sau organizații internaționale*³⁵²;

- *contractele*, inclusiv cele de asistență juridică, de consultanță și civile, [...] aflate în derulare în timpul exercitării funcției/mandatului [...], finanțate din bugetul de stat, din bugetul local și din fonduri externe ori încheiate cu societățile comerciale cu capital de stat³⁵³;

- *serviciile sau tipul de servicii procurate* [...], a căror valoare cumulativă (în cazul de față vedem că există precizarea că sunt cumulative) pe parcursul unui an depășește 10 salarii medii lunare pe economie. Interpretarea primară a acestei norme, a dus la concluzia că valoarea cumulativă pe parcursul unui an care depășește 10 salarii medii lunare pe economie reprezintă valoarea tuturor serviciilor procurate de subiectul declarării³⁵⁴. Însă, Regulamentul privind modul de completare a declarației de avere și interese personale în formă electronică specifică serviciile ce urmează a fi declarate, acestea incluzând „orice tip de cheltuieli, servicii medicale [...], servicii turistice [...], servicii locative/comunale/necomunale (Hotărârea Guvernului nr. 191/2002

---

³⁴⁸ Ordinul Autorității Naționale de Integritate cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de completare a declarației de avere și interese personale în formă electronică: nr. 4 din 25.01.2022. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 18.02.2022, nr. 45-52 art. 167.

³⁴⁹ Ibidem

³⁵⁰ Ibidem

³⁵¹ Ibidem

³⁵² Ibidem

³⁵³ Ibidem

³⁵⁴ Ibidem

reglementează modul de prestare și achitare a diverselor servicii, inclusiv locative, comunale și necomunale, pentru fondul locativ, precum și aspecte legate de contorizarea apartamentelor și condițiile de deconectare/reconectare la sistemele de încălzire și alimentare cu apă. Aceste servicii includ, de asemenea, activități pentru îmbunătățirea sau reparația bunurilor mobile și imobile, plata studiilor la toate nivelurile educaționale (preșcolar, școlar, liceal, universitar, postuniversitar), plata chiriei pentru bunuri mobile și imobile, precum și achitarea serviciilor de transport), *cu condiția că au fost realizate pentru același serviciu sau pentru același tip de servicii*³⁵⁵. Considerăm necesară specificarea inclusiv în lege a faptului că sunt declarate serviciile în cazul în care valoarea cumulativă pe parcursul unui an depășește 10 salarii medii lunare pe economie pentru *același tip de serviciu*, întru evitarea interpretărilor extensive. În lipsa unor astfel de specificări, practic toate categoriile de cheltuieli pe parcursul anului se încadrează în această categorie și impun necesitatea enumerării unui număr mare de cheltuieli suportate în vederea completării corecte a DAIP. Cu titlu de propunere, informația dată ar urma să fie coroborată nu numai în aspectele aferente controlului cheltuielilor subiecților declarării, dar și să asigure controlul executării cerințelor fiscale înaintate față de prestatori de servicii, în vederea evitării unor evaziuni fiscale, neeliberării bonurilor, etc. Ori chiar ar fi oportună crearea unei metodologii de încheiere a contractelor de prestării de servicii cu subiecții declarării, în vederea unei evidențe corecte și depline a serviciilor prestate, costul și beneficiarii acestora, în scopul cultivării climatului de integritate în societate. Totodată, ar fi oportun să recomandăm ANI și depersonalizarea totală a acestor categorii declarate, inclusiv prin depersonalizarea beneficiarilor efectivi ai acestora. Dat fiind faptul că unele din aceste categorii de servicii pot avea un caracter personal (cum ar fi serviciile medicale, spre exemplu), informația data nu trebuie să fie destinată cercului larg de subiecți.

- *bunurile virtuale* a căror valoare depășește 10 salarii medii lunare pe economie. Regulamentul privind modul de completare a declarației de avere și interese personale în formă electronică, în comparație cu Legea privind declararea averii și a intereselor personale, definește bunurile virtuale în calitate de „active financiare nebankare electronice, [...] monede digitale, criptomonede, criptomonede, care sunt stocate (depozitate), găzduite electronic și efectiv disponibile pe platforme on-line securizate și înregistrate în spațiul virtual al rețelei globale de internet, a căror

---

³⁵⁵ Ordinul Autorității Naționale de Integritate cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de completare a declarației de avere și interese personale în formă electronică: nr. 4 din 25.01.2022. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 18.02.2022, nr. 45-52 art. 167.

valoare depășește 10 salarii medii lunare pe economie”³⁵⁶. Potrivit ultimelor modificări în Legea nr. 308 din 22.12.2017 cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului din 01.07.2023, „se interzice pe teritoriul Republicii Moldova activitatea de prestare a serviciilor privind activele virtuale, inclusiv în cazurile în care această activitate este auxiliară/suplimentară activității de bază.”³⁵⁷ Prin urmare, prevederile Regulamentului urmează a fi ajustate de către ANI în vederea corespunderii modificărilor legale operate.

Lista bunurilor ce reprezintă averea subiectului declarării este destul de vastă. În ceea ce ține de cuantumul „salariu mediu lunar pe economie”, Regulamentul prevede că „subiectul declarării poate consulta mărimea salariului mediu pe economie afișată de sistem pentru anul curent”³⁵⁸.

Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate³⁵⁹, la rândul ei, prevede că, în urma verificării averii, sunt posibile următoarele situații:

- inspectorul nu stabilește o diferență între venituri, cheltuieli și avere sau o diferență mai mică de 20 de salarii medii pe economie și averea este *declarată corespunzător*;

- inspectorul nu stabilește diferență între venituri, cheltuieli și avere sau o diferență mai mică de 20 de salarii medii pe economie, iar averea este *declarată necorespunzător* - în acest caz emite un act de constatare privind constatarea încălcării regimului juridic al declarării averii și intereselor personale;

- inspectorul stabilește o diferență între venituri, cheltuieli și avere, iar această diferență este mai mare de 20 de salarii medii pe economie, iar averea este *declarată necorespunzător* - în acest caz emite un act de constatare prin care constată încălcarea regimului juridic al declarării averii și intereselor personale, diferența substanțială și caracterul nejustificat al averii impune încetarea mandatului, a raporturilor de muncă sau de serviciu, se aplică interdicțiile de a ocupa mandate sau funcții și se dispune confiscarea acestei diferențe;

- inspectorul stabilește o diferență între venituri, cheltuieli și avere, iar această diferență este mai mare de 20 de salarii medii pe economie, iar averea este *declarată corespunzător* - în acest caz emite un act de constatare prin care constată diferența substanțială și caracterul

---

³⁵⁶ Ordinul Autorității Naționale de Integritate cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de completare a declarației de avere și interese personale în formă electronică: nr. 4 din 25.01.2022. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 18.02.2022, nr. 45-52 art. 167.

³⁵⁷ Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului: nr. 308 din 22.12.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 58-66 art. 133

³⁵⁸ Ordinul Autorității Naționale de Integritate cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de completare a declarației de avere și interese personale în formă electronică: nr. 4 din 25.01.2022. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 18.02.2022, nr. 45-52 art. 167.

³⁵⁹ Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate, aprobată prin Ordinul ANI nr.8 din 24.01.2024, [online] [citat 20.02.2024]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Metodologia.PDF>

nejustificat al averi și dispune încetarea mandatului, a raporturilor de muncă sau de serviciu, aplică interdicțiile de a ocupa mandate sau funcții și dispune confiscarea acestei diferențe³⁶⁰.

În cadrul controlului, veniturile, cheltuielile și averea vor fi analizate distinct pentru fiecare an. Diferența substanțială este calculată prin compararea averii deținute la începutul perioadei, împreună cu veniturile obținute în acel interval, inclusiv veniturile membrilor de familie sau ale concubinului/concubinei, cu averea dobândită și cheltuielile efectuate în perioada respectivă. Această metodă permite identificarea eventualelor discrepante între resursele disponibile și cheltuielile realizate.

Metodologia din 2024³⁶¹ vine cu o supra reglementare ce ține de controlul averii și al intereselor personale prevăzut de Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale nr. 133 din 17.06.2016. Astfel, Secțiunea 14 prevede că controlul averii și al intereselor personale se extinde în mod obligatoriu dacă există aparența că bunurile persoanei supuse controlului au fost înscrise pe numele altor persoane asupra acestor bunuri și persoane; dacă subiectul declarării a indicat venituri și bunuri obținute din donații sau deține bunuri în comodat/asupra donatorului și comodantului. Astfel, aceste categorii de subiecți nu sunt menționați în Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. Similar, Metodologia prevede că dacă există aparență că bunurile sunt înscrise pe părinți/socri sau copii majori, controlul se extinde și asupra părinților/socrilor și copiilor majori. În acest sens, venim cu propunerea de a completa prevederile alin.(2) art.4 din Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale cu următoarea propoziție: „Controlul averii și al intereselor personale se extinde în mod obligatoriu, dacă există aparența că bunurile persoanei supuse controlului au fost înscrise pe numele altor persoane, asupra acestor bunuri și persoane; și dacă subiectul declarării a indicat venituri și bunuri obținute din donații sau deține bunuri în comodat/asupra donatorului și comodantului”. Această modificare va permite asigurarea unei previzibilități pentru aceste categorii de persoane.

Conflictul de interese. În sectorul guvernamental și public, conflictele de interese au fost de mult timp subiectul unei politici dedicate. Abordările legislative și administrative au vizat sprijinirea integrității și asigurarea luării deciziilor într-un mod imparțial și neinfluențat de interese personale în cadrul instituțiilor guvernamentale și publice. Aceste măsuri sunt esențiale pentru menținerea încrederii publice și pentru prevenirea influențelor nelegitime asupra procesului

---

³⁶⁰ Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate, aprobată prin Ordinul ANI nr.8 din 24.01.2024, [online] [citată 20.02.2024]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Metodologia.PDF>

³⁶¹ Ibidem

decizional³⁶². Legea privind declararea averii și intereselor personale definește conflictul de interese ca fiind „situația în care subiectul declarării are un interes personal ce influențează, sau ar putea influența exercitarea imparțială și obiectivă a obligațiilor și responsabilităților ce îi revin potrivit legii”. Metodologia³⁶³ definește aceeași noțiune într-un mod identic.

Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale mai prevede anumite principii ce trebuie respectate, în vederea evitării conflictului de interese pe parcursul îndeplinirii atribuțiilor de serviciu. Aceste principii sunt împărțite în trei categorii:

a) servirea interesului public cu imparțialitate și obiectivitate³⁶⁴ - principiu care asigură respectarea scopului major al atribuțiilor exercitate;

b) asigurarea transparenței și a controlului public al activității³⁶⁵ - principiu ce asigură accesibilitatea terților la aspectele ce țin de integritatea subiectului;

c) și responsabilitatea individuală și exemplul personal³⁶⁶ - principiu care se regăsea și în analiza propusă de noi anterior cu privire la integritate – referitor la calitățile morale ale subiectului. Prin urmare, în mod evident, există un potențial în creștere de forme noi de conflict de interese, care implică interesele personale și obligațiile publice ale persoanei oficiale respective, iar creșterea preocupării publicului a exercitat presiune asupra guvernelor ca acestea să ia măsuri pentru a nu compromite corectitudinea procesului de luare a deciziilor oficiale³⁶⁷.

Potrivit legislației în vigoare, există următoarele categorii de conflicte de interese:

Conflictul de interese potențial - reprezintă situația în care interesele personale ale subiectului declarării ar putea conduce la apariția unui conflict de interese real³⁶⁸, (i.e., acest conflict de interese nu există la un anumit moment, dar ar putea apărea în viitor). Într-o astfel de situație – interesul personal nu influențează neapărat, în mod imediat, îndeplinirea imparțială a atribuțiilor de serviciu și nu afectează direct interesul public, însă, în anumite circumstanțe viitoare, acesta ar putea influența deciziile și imparțialitatea funcționarului. De asemenea, legiuitorul

---

³⁶² POPOVICI, A., POPOVICI, C.. Abordări ale conflictului de interese în administrația publică. In: *Teoria și practica administrării publice*, 20 mai 2013, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Academia de Administrare Publică, 2013, pp. 28-31. ISBN 978-9975-4241-5-8.

³⁶³ Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor: nr.9 din 14.02.2022. Autoritatea Națională de integritate, [online]. [citat 01.03.2022]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Ord.9%20din%2014.02.2022%20Metodologia%20controale.pdf>.

³⁶⁴ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.

³⁶⁵ Ibidem

³⁶⁶ Ibidem

³⁶⁷ POPOVICI, A., POPOVICI, C.. Abordări ale conflictului de interese în administrația publică. In: *Teoria și practica administrării publice*, 20 mai 2013, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Academia de Administrare Publică, 2013, pp. 28-31. ISBN 978-9975-4241-5-8.

³⁶⁸ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.

precizează că, într-o astfel de situație, nu se impune automat răspunderea contravențională sau disciplinară și nu se consideră o încălcare a normelor. Această nuanțare reflectă o abordare preventivă, ce recunoaște potențialul riscului, fără a penaliza instantaneu un interes personal latent³⁶⁹. Legislația menționează că un astfel de caz nu atrage automat răspunderea contravențională și/sau disciplinară și nu este considerat o încălcare în sine. Aceasta ar putea sugera că, deși există recunoașterea posibilității unui conflict de interese viitor, legislația ar putea să nu impună sancțiuni directe în acest stadiu. Cu toate acestea, ar putea exista cerințe de declarații de interese sau alte măsuri preventive, pentru a gestiona și a preveni apariția conflictelor de interese potențiale în viitor. Dezvoltarea unor astfel de măsuri și evaluarea lor practică ar putea constitui aspecte importante în gestionarea eficientă a integrității în sectorul public.

O altă categorie de conflict de interese este *conflictul de interese real*, care apare în cazul în care subiectul declarării este chemat să rezolve o cerere/un demers, să emită un act administrativ, să încheie [...] un act juridic, să ia o decizie [...] în care are interese personale sau care vizează persoane ce îi sunt apropiate [...] și care influențează sau poate influența exercitarea imparțială și obiectivă a atribuțiilor sale³⁷⁰. Astfel, în cazul acestei categorii putem constata că conflictul există, având o incidență reală.

A treia categorie de conflict de interese este *conflictul de interese consumat*³⁷¹, care reprezintă fapta subiectului declarării care întrunește condițiile unui conflict de interese real, soluționată sau deja realizată. Prin urmare, conflictele de interese sunt divizate după timpul apariției acestora, în coraport cu acțiunile/inacțiunile comise de subiecții declarării.

Referindu-ne la conflictele de interese, există și diverse categorii de interese. Astfel, „interesul” reprezintă în sine preocuparea individului de a obține un succes, un avantaj [...] pentru satisfacerea anumitor nevoi personale³⁷². Interesul, ca și conflictul de interese, este divizat în categorii (ex., interesul public și interesul personal). Astfel, interesul personal reprezintă „orice interes material/nematerial”³⁷³. Acest interes poate fi consecința „activității în calitate de persoană privată”³⁷⁴, poate rezulta din „relațiile sau afiliațiile sale cu organizații necomerciale, inclusiv cu partidele politice și cu organizațiile internaționale, ș.a.”³⁷⁵

---

³⁶⁹ Ghid privind conflictele de interese..Autoritatea Națională de integritate, [online]. ©2020 [citat 22.03.2022]. Disponibil [https://ani.md/sites/default/files/Ghid%20CI%202020%20\(3\).pdf](https://ani.md/sites/default/files/Ghid%20CI%202020%20(3).pdf)

³⁷⁰ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.

³⁷¹ Ibidem

³⁷² Ghid privind conflictele de interese. Autoritatea Națională de integritate, [online]. ©2020 [citat 22.03.2022]. Disponibil [https://ani.md/sites/default/files/Ghid%20CI%202020%20\(3\).pdf](https://ani.md/sites/default/files/Ghid%20CI%202020%20(3).pdf)

³⁷³ Ibidem

³⁷⁴ Ibidem

³⁷⁵ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.

Metodologia de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor³⁷⁶ prezintă un ansamblu de noțiuni aferente categoriilor de conflicte de interese.

Interes personal nematerial – interes legal bazat pe principii morale și spirituale (posibilitatea de avansare în carieră, de obținere a unor condiții de muncă mai favorabile; posibilitatea de îmbunătățire a reputației, menținere a unei poziții onorifice, etc.); interes generat de anumite drepturi sau obligațiuni (contract de asigurare, de arendă, de donație, testament, credit bancar, patentă, drept de autor, etc.)³⁷⁷;

Interes personal rezultat din activități în calitate de persoană privată - orice tip de activitate care nu contravine legii și poate fi desfășurată de către subiectul declarării în afara programului de lucru, cu excepția cazurilor prevăzute expres de legile speciale (activități de întreprinzător, științifice, didactice, de creație, sportive, cluburi de interese, hobby, comunitate. etc.)³⁷⁸;

Interes personal rezultat din relații cu persoane juridice - calitatea subiectului declarării deținută, direct sau prin intermediul unei terțe persoane, sub formă de fondator, asociat, acționar, [...], de membru în organele de revizie sau control al unui agent economic, instituții financiare, organizații internaționale³⁷⁹;

Interes personal rezultat din relații sau afiliații cu organizații necomerciale - calitatea subiectului declarării deținută, direct sau prin intermediul unei terțe persoane, sub formă de fondator sau de membru în organele de conducere, administrare, revizie sau control al organizației necomerciale, inclusiv internaționale, care ia forma de asociație, fundație sau instituție (asociație obștească, organizație social-politică, [...] instituție publică sau privată pentru exercitarea unor funcții de administrare, sociale, culturale, de învățământ și a altor funcții cu caracter necomercial, fundații cu caracter obștesc pentru întreținerea activităților de interes public)³⁸⁰;

În calitate de *persoană apropiată* figurează anumite persoane, printre care: soțul/soția, copilul, concubinul/concubina [...], persoana aflată la întreținere [...], de asemenea persoana

---

³⁷⁶ Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor: nr.9 din 14.02.2022. Autoritatea Națională de integritate, [online]. [citat 01.03.2022]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Ord.9%20din%2014.02.2022%20Metodologia%20controale.pdf>.

³⁷⁷ Ibidem

³⁷⁸ Ibidem

³⁷⁹ Ibidem

³⁸⁰ Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor: nr.9 din 14.02.2022. Autoritatea Națională de integritate, [online]. [citat 01.03.2022]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Ord.9%20din%2014.02.2022%20Metodologia%20controale.pdf>.

înrudită prin sânge [...] și [...] prin afinitate cu subiectul declarării³⁸¹. Cercul de persoane este destul de vast și face controlul conflictului de interese mai complex. Totuși, din lista persoanelor apropiate nu fac parte persoane precum: finii, nașii, cumetrii și nepoții, care, deși nu sunt înrudite cu subiectul declarării, sunt apropiate acestuia. Totodată, legătura acestora cu subiectul declarării este practic imposibil de a fi demonstrată pe cale oficială, aceasta fiind bazată pe informații ce nu pot fi confirmate juridic. Prin urmare, în mare parte, în special în aspectul conflictului de interese potențial, posibilitatea de a evita existența acestuia este bazată strict pe conștiința personală a subiectului. Totodată, GRECO, în raportul de evaluare a Republicii Moldova (GrecoEval5Rep(2023)4), a recomandat consolidarea sistemului de gestionare a conflictelor de interese pentru persoanele cu funcții executive de conducere prin: furnizarea unei definiții clare a conflictului de interese perceput (aparent), fapt menționat deja în această cercetare; asigurarea că persoanele cu funcții executive de conducere se abțin de la participarea în procesul decizional atunci când apare un conflict de interese potențial, perceput (aparent) sau real; și publicarea registrelor de declarare a conflictelor de interese³⁸².

Deși în acest capitol este prezentată analiza cadrului normativ, astfel de reglementări reconfirmă ideea dualității conținutului noțional al integrității. Aspectul moral al acestui fenomen este trasat în toate reglementările aferente domeniului.

În cumulul celor relatate, menționăm că actul prin care subiectul declarării, în mod intenționat sau fără a avea cunoștință, a luat o decizie sau a participat la luarea unei decizii în care avea un interes personal (fie aceste e material sau nematerial) poate atrage răspunderea contravențională conform articolului 313² din Codul Contravențional³⁸³ (nedeclararea sau nesoluționarea conflictului de interese), precum și răspunderea disciplinară conform art.23 din Legea nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale³⁸⁴, iar în anumite circumstanțe, răspunderea penală conform articolului 326¹ din Codul Penal³⁸⁵. Astfel,

---

³⁸¹ Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor: nr.9 din 14.02.2022. Autoritatea Națională de integritate, [online].[citat 01.03.2022]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Ord.9%20din%2014.02.2022%20Metodologia%20controale.pdf>.

³⁸² Raportul de evaluare a Republicii Moldova (GrecoEval5Rep(2023)4). Runda a cincea de evaluare. Prevenirea corupției și promovarea integrității la nivel central (funcții executive de conducere) și la nivelul instituțiilor de punere în aplicare a legii, [online]. [citat 20.08.2024]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Raport%20Greco.pdf>

³⁸³ Codul contravențional al Republicii Moldova: 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 17.03.2017, nr. 78-84 art. 100.

³⁸⁴ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.

³⁸⁵ Codul penal al Republicii Moldova: nr. 985 din 18.04.2002. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 72-74 art. 195

consecința încălcării regimului de respectarea a conflictelor de interese este una disciplinară, contravențională ori penală.

Pentru determinarea modului de apreciere a probabilității apariției, existenței or producerii unui conflict de interese, este important de analizat ce este declarat în DAIP în acest sens. În procesul de completare a declarației, în ceea ce ține de compartimentul „interese personale” se indică următoarele informații despre:

- Calitatea de asociat, de acționar sau de membru al unui agent economic, ș.a. [...] ori calitatea de membru al unor organizații necomerciale sau internaționale³⁸⁶;

- Contracte, încheiate sau aflate în derulare [...] care sunt finanțate de la bugetul de stat, din bugetul local și/sau din fonduri externe ori încheiate cu societăți comerciale cu capital de stat³⁸⁷. Aceste date se introduc în vederea determinării cercului de interese ale subiectului declarării și posibilității efectuării unui control pentru verificarea faptului dacă, eventual, a fost comisă de către subiectul integrității încălcarea regimului de neadmitere a conflictelor de interese.

Cu referire la prevederile Metodologiei de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate³⁸⁸, aceasta nu vine cu definiții ale conflictelor de interese, însă specifică, în secțiunea 15, că se utilizează noțiunea din Legea nr. 133/2016. Totodată, sunt specificate elementele conflictului de interese:

- existența dreptului subiectului declarării de a decide asupra unei chestiuni în virtutea funcției deținute;

- existența unui interes personal al subiectului declarării în decizia luată;

- influențarea sau pericolul de influențare prin interesul personal a exercitării imparțiale și obiective a obligațiilor subiectului declarării. Iarăși, aceste prevederi ne prezintă informația relevantă aprecierii existenței or lipsei conflictului de interese.

Conflictul de interese nu este problematic prin existența lui, ci prin nedeclararea sau nesoluționarea lui în termenul și modul stabilit de lege. În sine, existența unui conflict de interese este foarte probabilă. Problema apare când subiectul integrității nu-l declară, nu-l evită și în pofida existenței acestuia, ia decizii, emite acte, etc. Astfel, este clar, că existența unui conflict potențial nu afectează integritatea subiectului în cazul în care acesta este declarat. Considerăm că această

---

³⁸⁶ Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor: nr.9 din 14.02.2022. Autoritatea Națională de integritate, [online]. [citată 01.03.2022]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Ord.9%20din%2014.02.2022%20Metodologia%20controale.pdf>.

³⁸⁷ Ibidem

³⁸⁸ Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate, aprobată prin Ordinul ANI nr.8 din 24.01.2024, [online] [citată 20.02.2024]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Metodologia.PDF>

prevederea ar fi oportun să se regăsească și textul Legii nr.133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale. Potrivit expertului Adrian Dupu, Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei, ar trebui de pus accentul pe conștientizarea de către funcționarii publici a incidenței unor astfel de conflicte, asigurarea unor proceduri eficiente pentru identificarea, gestionarea și tratarea corespunzătoare a situațiilor de conflict de interese³⁸⁹.

Incompatibilitatea. Incompatibilitatea de asemenea reprezintă o noțiune importantă în contextul cercetării noastre, fiind aplicabilă doar persoanei ce deține calitatea de subiect al declarării averii și intereselor personale, în conformitatea cu prevederile art. 3 alin. (1) din Legea nr.133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale. Autoritatea Națională de Integritate ține Registrul electronic al subiecților declarării averii și a intereselor personale în care sunt incluse toate categoriile de subiecți ai declarării.

Principiul fundamental al separației puterilor în stat³⁹⁰, consacrat în art. 6 din Constituția Republicii Moldova³⁹¹, condiționează necesitatea reglementării juridice a regimului juridic al incompatibilităților. Reieșind din prevederile normei constituționale, care prevede că puterile în stat „colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin”³⁹², toate ramurile puterii de stat trebuie să-și desfășoare activitatea [...] astfel încât niciun reprezentat al unei puteri să nu comită imixțiuni sau să nu-și aroge atribuțiile altei puteri decât a aceleia pe care o reprezintă³⁹³.

Complementar, Constituția Republicii Moldova³⁹⁴ statuează, prin articolele 70, 81, 99, 116 și 139, regimul juridic al incompatibilităților în privința exercitării diferitor funcții și reprezintă o garanție a îndeplinirii de către legislativ, executiv și autoritatea judecătorească a prerogativelor ce le revin potrivit prevederilor Constituționale, precum și potrivit normelor speciale.

Pentru a asigura exercitarea eficientă și obiectivă a atribuțiilor, activitatea profesională a agentului public trebuie să fie separată de alte funcții sau activități, cu excepțiile prevăzute de Constituție sau de legile organice. Această incompatibilitate are scopul de a preveni conflictele de interese și de a proteja interesul public, mai ales în cazul în care agentul public ocupă o funcție cu

---

³⁸⁹ DUPU, A. De la conflict de interese la corupție. In: *Teoria și practica administrării publice*, 20 mai 2016, Chișinău. Chisinau, Moldova: S.C. „Garamont-Studio” S.R.L., 2016, pp. 558-560. ISBN 978-9975-3019-6-1.

³⁹⁰ Incompatibilitatea – instrument juridic de protecție a funcției publice și de demnitate publică. Studiu analitic. Autoritatea Națională de integritate, [online]. [citat 24.03.2022]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Studiu%20analitic%20Incompatibilit%C4%83%C8%9Bi.pdf>

³⁹¹ Constituția Republicii Moldova: nr. 01 din 29.07.1994. În: Monitorul oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1, art. 05.

³⁹² Ibidem

³⁹³ Incompatibilitatea – instrument juridic de protecție a funcției publice și de demnitate publică. Studiu analitic. Autoritatea Națională de integritate, [online]. [citat 24.03.2022]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Studiu%20analitic%20Incompatibilit%C4%83%C8%9Bi.pdf>

³⁹⁴ Incompatibilitatea – instrument juridic de protecție a funcției publice și de demnitate publică. Studiu analitic. Autoritatea Națională de integritate, [online]. [citat 24.03.2022]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Studiu%20analitic%20Incompatibilit%C4%83%C8%9Bi.pdf>

statut special sau de demnitate publică. În plus, agentul public nu poate desfășura activitatea în relații ierarhice directe cu rudele sale de sânge sau prin afinitate, pentru a evita orice influențe necorespunzătoare. De asemenea, activitatea acestuia este supusă restricțiilor de publicitate, cu scopul de a preveni favorizarea intereselor private. Conducerea instituțiilor publice are datoria de a respecta regimul incompatibilităților și de a aplica reguli clare pentru toți agenții publici, în funcție de specificul fiecărei categorii reglementate³⁹⁵.

Prin urmare, problema incompatibilității apare ca un aspect de raționalitate și credibilitate, care caracterizează exercitarea funcției publice într-un stat contemporan democratic. Ideea de incompatibilitate se bazează pe principiul separării puterilor și pe legalitatea activităților statului, Incompatibilitatea presupune interzicerea cumulului de funcții³⁹⁶; or, instituirea unor incompatibilități are drept scop protejarea funcționarilor publici/demnitarelor în raport cu multiplele presiuni exterioare care se pot exercita asupra acestora și, nu în ultimul rând, pentru a evita posibile conflicte de interese³⁹⁷.

Necesitatea instituției de incompatibilitate, în opinia noastră, poate avea două premise. Una, este cea care a stat la baza reglementării juridice a acesteia și anume limitarea posibilității încălcării regimului integru de activitate, prin posibilitatea luării deciziilor în diverse sfere de activitate, o decizie fiind, spre exemplu, subordonată alteia. Un alt aspect sau premisă are mai mult un caracter psihologic, incompatibilitatea fiind o instituție socio-comportamentală, ca o modalitate de nerealizare sau inadaptare la cultura corporativă a instituției, fiind un instrument de evitare a unui dezechilibru general în colectiv.

Legislația Republicii Moldova prevede mai multe funcții pentru care sunt stabilite incompatibilități, începând cu Legea Supremă și finalizând cu legile speciale. Astfel, spre exemplu, prevederile Legii nr.199/2010 cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică, demnitarul nu este în drept să desfășoare orice altă activitate remunerată, cu excepția activităților didactice și științifice³⁹⁸. Conform Legii nr.544/1995 cu privire la statutul judecătorului, funcția de judecător este incompatibilă cu orice altă funcție sau activitate remunerată, cu excepția activității didactice, științifice, de creație și în organele colegiale din cadrul autorităților sau instituțiilor publice³⁹⁹. De menționat că, în cazul judecătorului,

---

³⁹⁵ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360

³⁹⁶ CONSTANTINESCU, M., DELEANU, I., IORGOVAN, A., MURARU, I., VASILESCU, F., VIDA, I., Constituția României, comentată și adnotată, Regia Autonomă „Monitorul Oficial”, București, 1992, p. 231.

³⁹⁷ Ibidem

³⁹⁸ Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate public: nr. 199 din 16.07.2010. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 194-196 art. 637

³⁹⁹ Legea cu privire la statutul la statutul judecătorului: nr. 544 din 20.07.1995. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 15-17 art. 63

incompatibilitatea poate îmbrăca 2 forme: *incompatibilitatea funcțiilor și incompatibilitatea procesuală*. În cazul celeia din urmă, incompatibilitatea va servi drept temei de recuzare a judecătorului de la soluționarea cauzei și va putea fi înțeleasă ca o suspendare de scurtă durată și doar pe un anumit caz⁴⁰⁰. Incompatibilități similare sunt și la procurori; Legea nr.3/2016 cu privire la Procuratură⁴⁰¹ prevede posibilitatea procurorului de a desfășura prin cumul activități didactice, științifice și în organele colegiale din cadrul autorităților sau instituțiilor publice. Așadar, potrivit Hotărârii Consiliului Superior al Procurorilor nr. 12-168/18 cu privire la stabilirea Regulilor privind cumulul funcției de procuror cu activitățile didactice și științifice din 12 decembrie 2018, pentru a cumula exercitarea funcției de procuror cu activitatea didactică și științifică, procurorul va depune la Aparatul CSP o cerere în acest sens, care va conține informația privind termenii de referință pentru realizarea activităților vizate⁴⁰². O altfel de reglementare se conține în textul Legii nr.158/2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, care la art.25 reglementează, ca și regulă generală că, calitatea de funcționar public este incompatibilă cu orice altă funcție publică decât cea în care a fost numit⁴⁰³. Totodată, sunt și excepții, acestea fiind diferite de statutul funcțiilor analizate supra. Astfel, nu se află în situație de incompatibilitate, în sensul prevederilor Legii nr.158/2008 acei funcționari publici care activează în alte domenii de activitate din sectorul privat, care nu sunt în legătură direct sau indirectă cu atribuțiile exercitate ca funcționar public, potrivit fișei postului, în afara orelor de program. De asemenea, nu se află în situație de incompatibilitate funcționarul public care este desemnat pentru a participa la un proiect finanțat din împrumuturi externe contractate sau garantate de stat, cu excepția funcționarilor publici care au atribuții de audit sau control asupra proiectului sau care ar putea fi implicați într-un conflict de interese în legătură cu proiectul⁴⁰⁴.

Funcționarul public care încalcă regimul juridic al incompatibilităților poate fi amendat în baza art. 313⁴ din Codului Contravențional, care prevede răspunderea pentru încălcarea

---

⁴⁰⁰Incompatibilitatea – instrument juridic de protecție a funcției publice și de demnitate publică. Studiu analitic. Autoritatea Națională de integritate, [online]. [citat 24.03.2022]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Studiu%20analitic%20Incompatibilit%C4%83%C8%9Bi.pdf>

⁴⁰¹ Legea cu privire la Procuratură: nr.3 din 25.02.2016. În: Monitorul oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 69-77 art. 113

⁴⁰² Hotărârea Consiliului Superior al Procurorilor cu privire la stabilirea Regulilor privind cumulul funcției de procuror cu activitățile didactice și științifice din 12 decembrie 2018 nr. 12-168/18. [online] [citat 24.03.2022] Disponibil: <http://csp.md/sites/default/files/inline-files/reguli%20cumul.pdf>

⁴⁰³ Legea Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Nr. 158-XVI din 04.07.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 23.12.2008, nr. 230-232

⁴⁰⁴ Legea Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Nr. 158-XVI din 04.07.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 23.12.2008, nr. 230-232

regimului juridic al incompatibilităților și limitărilor aplicabile funcției publice sau funcției de demnitate publică⁴⁰⁵.

Restricții. Legea privind declararea averii și intereselor personale impune o serie de restricții pentru funcționarii publici care și-au încetat raporturile de muncă sau de serviciu. Aceste restricții au scopul de a preveni posibile conflicte de interese și de a asigura continuitatea integrității în activitatea publică, chiar și după încetarea mandatului sau a funcției deținute. Funcționarii sunt obligați să respecte anumite interdicții legate de utilizarea informațiilor obținute în timpul exercitării funcției, precum și limitările privind implicarea ulterioară în activități care ar putea genera conflicte între interesul public și cel privat. Aceste restricții au scopul de a preveni situațiile de conflict de interese și de a asigura o conduită corectă și nediscriminatorie în exercitarea funcției publice. Astfel, potrivit prevederilor legale, se interzice funcționarului public să exercite o funcție publică în subordinea nemijlocită a unei rude directe [...] sau a unei rude prin afinitate [...] în cadrul aceleiași autorități publice⁴⁰⁶. Mai concret, în ceea ce ține de restricții, legea prevede că „subiecții declarării sunt obligați să comunice conducătorului organizației publice [...] sau [...] Autorității Naționale de Integritate despre toate ofertele de muncă pe care aceștia intenționează să le accepte, dacă aceste locuri de muncă pot genera un conflict de interese.⁴⁰⁷”. De asemenea, legiuitorul oferă și un termen destul de scurt pentru această comunicare – 3 zile lucrătoare de la data când subiectul declarării a primit oferta. Considerăm neclar textul prevederii în partea referitoare la expresia „[...] pot genera un conflict de interese” în cazul când este reglementat regimul juridic al restricțiilor.

În continuare, legiuitorul prevede următoarele restricții legate de raporturile de muncă și încheierea contractelor comerciale⁴⁰⁸. Prin urmare, subiecții declarării [...] nu pot să obțină beneficii [...] datorită funcției deținute anterior, inclusiv datorită informațiilor de serviciu obținute în exercitarea funcției respective⁴⁰⁹. Astfel, funcționarii publici nu au dreptul să obțină beneficii care nu sunt prevăzute de lege sau de contractul individual de muncă în urma exercitării funcției anterioare. Aceasta include interdicția de a utiliza informațiile confidențiale sau de serviciu obținute în timpul mandatului pentru a obține avantaje personale. Scopul acestor restricții este de a menține integritatea și transparența în sectorul public, prevenind orice formă de favoritism sau

---

⁴⁰⁵ Codul contravențional al Republicii Moldova: 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 17.03.2017, nr. 78-84 art. 100.

⁴⁰⁶ Ghid privind conflictele de interese. Autoritatea Națională de integritate, [online]. ©2020 [citat 22.03.2022]. Disponibil: [https://ani.md/sites/default/files/Ghid%20CI%202020%20\(3\).pdf](https://ani.md/sites/default/files/Ghid%20CI%202020%20(3).pdf)

⁴⁰⁷ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.

⁴⁰⁸ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.

⁴⁰⁹ Ibidem

corupție care ar putea apărea din abuzul de putere sau din folosirea inadecvată a informațiilor oficiale.

În plus, funcționarii publici care și-au încetat mandatul sau raporturile de muncă ori de serviciu, pe parcursul ultimului an de muncă sau de serviciu având atribuții directe de supraveghere sau control al unor organizații comerciale și necomerciale, nu au dreptul să se angajeze, timp de un an, în cadrul acestor organizații. Legea prevede că subiecții declarării nu au dreptul timp de un an să se angajeze în organizațiile comerciale și necomerciale, dacă pe parcursul ultimului an, înainte de încetare raporturilor de muncă ori mandatului, au avut atribuții directe de supraveghere/control asupra acestor organizații⁴¹⁰. De asemenea, în cazul în care subiectul declarării a încetat să-și îndeplinească obligațiile într-o organizație publică, întreprinderea în care el sau persoane apropiate lui dețin cote în capitalul social ori lucrează în structuri de conducere sau de revizie nu are dreptul, timp de un an, să încheie contracte comerciale cu organizația publică în care a activat subiectul menționat⁴¹¹. Aceste restricții sunt destinate să prevină ca funcționarii publici să folosească informațiile sau influența pe care le-au dobândit în exercitarea funcției publice pentru a favoriza interesele unor întreprinderi în care ei sau persoane apropiate lor au interese financiare.

Deși controlul integrității are condițiile determinate și analizate supra, nu putem omite faptul existenței și controlului foștilor subiecți ai declarării, care nu mai au obligația de a depune DAIP. Încălcarea regimului juridic al restricțiilor și limitărilor în legătură cu încetarea mandatului, a raporturilor de muncă sau de serviciu și cu migrarea agenților publici în sectorul privat (pantufrajul) reprezintă o contravenție, act conex actului de corupție⁴¹². Astfel, potrivit prevederilor art. 313 din Codul contravențional, subiecții contravenției pot fi atât angajatorii, cât și nemijlocit angajații, foști funcționari publici. Prin urmare, potrivit articolului menționat, pentru angajatori „nerespectarea restricției de angajare, [...] se sancționează cu amendă de la 50 la 80 de u.c. - persoanei fizice și de la 120 la 200 u.c. - persoanei cu funcție de răspundere, [...] cu privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate pe un termen de la 6 luni până la un an, sau cu amendă de la 150 la 300 u.c. - persoanei juridice⁴¹³”. În ceea ce ține de angajații - foști funcționari publici, pantufrajul „[...] se sancționează cu amendă de la 50 la 80 u.c. - persoanei fizice, cu

---

⁴¹⁰ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.

⁴¹¹ Ibidem

⁴¹² BACIU (CEBAN), O. Pantufrajul sau fenomenul ușilor turnate în sistemul juridic național. In: Statul, securitatea și drepturile omului: în era digitală, 8-9 decembrie 2021, Chișinău. Chișinău: CEP USM, 2022, pp. 96-104. ISBN 978-9975-159-32-6. 10.5281/zenodo.6393014

⁴¹³ Codul contravențional al Republicii Moldova: 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 17.03.2017, nr. 78-84 art. 100.

amendă de la 120 la 200 u.c. - persoanei cu funcție de răspundere, în ambele cazuri cu privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate pe un termen de la 6 luni până la un an⁴¹⁴”.

O altă categorie de restricții sunt cele ce se referă la primirea, folosirea, înstrăinarea și transmiterea în folosință a bunurilor. Printre ele se enumeră următoarele:

- subiectul declarării nu poate folosi mai mult de 30 de zile în decursul unui an, cu titlu gratuit sau la un preț considerabil mai mic decât cel de piață, mijloace de transport și bunuri imobile, cu excepția celor care aparțin companiilor sale, copiilor, părinților, bunei sau fraților/surorilor⁴¹⁵;

- subiectul declarării nu poate folosi în Republica Moldova mijloace de transport care nu îi aparțin și sunt înregistrate în străinătate⁴¹⁶. Restricțiile menționate sunt destinate să prevină ca funcționarii publici să beneficieze de avantaje materiale nejustificate în urma exercitării funcției publice.

Impunerea restricțiilor referitoare la primirea, folosirea, înstrăinarea și transmiterea în folosință a bunurilor are un rol esențial în asigurarea integrității și transparenței în funcția publică. Aceste măsuri sunt menite să prevină abuzul de putere și să combată avantajele materiale nejustificate care ar putea rezulta din exercitarea atribuțiilor oficiale. Prin limitarea utilizării bunurilor și mijloacelor de transport, se urmărește consolidarea încrederii publice în instituțiile statului și promovarea unui comportament etic în rândul agenților publici. Astfel, aceste reglementări contribuie la dezvoltarea unui sistem administrativ corect și echitabil, unde interesul public primează în fața celui personal. Existența instituției de restricții este importantă pentru a asigura integritatea sectorului public și pentru a proteja interesele publice. Ele contribuie la crearea unei imagini pozitive a funcționarilor publici și la consolidarea încrederii cetățenilor în instituțiile publice.

Limitări. Limitările de asemenea reprezintă unul dintre segmentele integrității și sunt supuse controlului. Legea privind declararea averii și intereselor personale⁴¹⁷ nu oferă o noțiune a acestora, însă putem conchide că limitările sunt reguli care restricționează anumite activități ale funcționarilor publici. Ele sunt menite să prevină situațiile de conflict de interese și să asigure o conduită corectă și nediscriminatorie în exercitarea funcției publice. Legea privind declararea

---

⁴¹⁴ Codul contravențional al Republicii Moldova: 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 17.03.2017, nr. 78-84 art. 100.

⁴¹⁵ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.

⁴¹⁶ Ibidem.

⁴¹⁷ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.

averii și intereselor personale prevede două categorii de limitări: limitarea reprezentării și limitarea publicității⁴¹⁸.

Limitarea reprezentării este o restricție care interzice agenților publici care și-au încetat raporturile de muncă sau de serviciu să reprezinte, timp de un an, interesele persoanelor fizice sau juridice în organizația publică în care au activat, nici nu pot reprezenta persoane fizice sau juridice în probleme ce țin de atribuțiile de serviciu îndeplinite anterior.⁴¹⁹ La fel ca și restricțiile apărute în legătură cu încetarea mandatului, a raporturilor de muncă sau de serviciu și cu migrarea în sectorul privat a agenților publici, limitările de reprezentare fac parte din pantuflaj și acestora le este aplicabil același regim de sancționare. Această limitare are scopul de a preveni ca funcționarii publici să folosească informațiile sau influența pe care le-au dobândit în exercitarea funcției publice pentru a obține beneficii personale sau pentru a favoriza interesele unor terți.

Limitarea publicității, „interzice folosirea [...] în interes privat, a simbolurilor oficiale ce au legătură cu exercitarea mandatului său, a funcției sale publice sau de demnitate publică [...] și de a folosi numele său, însoțit de calitatea acestuia [...] în orice formă de publicitate a unui agent economic sau a vreunui produs comercial [...], cu excepția publicității gratuite”⁴²⁰. Această limitare are menirea de a proteja imaginea publică a funcționarilor publici și de a preveni ca aceștia să fie folosiți în scopuri comerciale sau de propagandă.

Limitările prevăzute sunt importante pentru a asigura integritatea sectorului public și pentru a proteja interesele publice. Ele contribuie la crearea unei imagini pozitive a agenților publici și la consolidarea încrederii cetățenilor în instituțiile publice. Aceste limitări sunt relevante și în contextul actual, în care există preocupări tot mai mari cu privire la transparența și responsabilitatea agenților publici.

Restricțiile referitoare la limitarea reprezentării și la limitarea publicității sunt măsuri esențiale pentru menținerea eticii și integrității în sectorul public. Aceste reglementări sunt fundamentale pentru prevenirea conflictelor de interese și pentru protejarea agenților publici de eventualele abuzuri sau influențe externe care ar putea compromite obiectivitatea și imparțialitatea lor.

Considerăm că aceste măsuri nu doar că întăresc credibilitatea agenților publici, dar și contribuie la construirea unui sistem administrativ mai transparent și mai responsabil. Implementarea și respectarea acestor reguli sunt esențiale pentru a promova o cultură

---

⁴¹⁸ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.

⁴¹⁹ Ibidem

⁴²⁰ Ibidem

organizațională bazată pe etică și integritate, unde interesul public rămâne întotdeauna pe primul loc.

O formă specifică de control, care nu este specificată în Legea integrității este monitorizarea stilului de viață. Astfel, cadrul normativ, cum ar fi, spre exemplu, Legea cu privire la Centrul Național Anticorupție⁴²¹ și Legea privind funcționarul public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne⁴²² prevăd că aceasta este efectuată întru asigurarea integrității profesionale și rezultă în monitorizarea corespunderii nivelului de trai și a persoanelor împreună cu care duce un trai comun cu nivelul de remunerare, cât și corespunderii eticii și deontologiei a agentului public cu exigențele de conduită ireproșabilă.

Totodată, revenind la aspectele ce țin de controlul integrității, integritatea profesională a fiecărui subiect al declarării în parte, urmează să asigure integritatea instituției în general. Integritatea instituțională, care reprezintă „integritatea profesională a tuturor agenților publici din cadrul entității publice, cultivată, controlată și consolidată de către conducătorul entității publice, precum și toleranța zero la incidentele de integritate admise de agenții publici⁴²³”, de asemenea necesită a fi evaluată și controlată. Anume evaluarea integrității instituționale va permite crearea unui climat integru la nivel național. Astfel, ne propunem să analizăm și evaluarea integrității instituționale.

Legislatorul a definit evaluarea integrității instituționale ca fiind un „proces de identificare a riscurilor de corupție [...] cu ajutorul metodelor analitice și practice [...], de descriere a factorilor care determină riscurile identificate și consecințele acestora, precum și de oferire a recomandărilor pentru diminuarea lor”.⁴²⁴ Anume integritatea instituțională, în cumul cu integritatea politică, formează integritatea în sectorul public. Referindu-ne la control sau, mai specific, la evaluarea integrității în sectorul public, remarcăm că, deși integritatea instituțională se formează din integritatea profesională a tuturor agenților publici, evaluarea acesteia nu se limitează la depunerea DAIP și controlul respectării legislației de fiecare agent public. Astfel, în cadrul cercetării procesului de asigurare a integrității prin controlul acesteia, inevitabilă este și analiza integrității în sectorul public, prin cercetarea procesului de asigurare a climatului de integritate politică și evaluare a integrității instituționale. Anume prin crearea climatului de integritate politică

---

⁴²¹ Legea cu privire la Centrul Național Anticorupție: nr. 1104 din 06.06.2002. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 209-211 art. 683

⁴²² Legea privind funcționarul public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne: nr. 288 din 16.12.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 40-49 art. 85.

⁴²³ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁴²⁴ Legea privind evaluarea integrității instituționale: nr. 325 din 23.12.2013. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 277-287, art. 586.

și de integritate instituțională în cadrul entităților publice⁴²⁵ are loc cultivarea climatului de integritate în sectorul public, potrivit Legii integrității.

În ceea ce vizează *integritatea politică*, Legea integrității o definește drept „capacitate a concurenților electorali, persoanelor de încredere ale concurenților electorali și a persoanelor care dețin o funcție electivă sau o funcție exclusiv politică de a-și desfășura activitățile în mod etic, liber de manifestări de corupție, cu respectarea interesului public, supremației Constituției Republicii Moldova și a legii”⁴²⁶. Analizând textul legii, „asigurarea transparenței finanțării partidelor politice și a campaniilor electorale, cât și asigurarea eticii și integrității profesionale ale persoanelor care dețin o funcție electivă sau o funcție exclusiv politică”⁴²⁷ sunt măsurile menite să asigure existența și promovarea climatului de integritate politică, responsabilitatea aparținând concurenților electorali, partidelor politice, persoanelor care dețin o funcție electivă sau o funcție exclusiv politică⁴²⁸. Totodată, în textul proiectului de lege cu privire la statutul, conduita și etica deputatului în Parlament, este reglementat că integritatea este „un principiu conform căruia deputatului nu trebuie să solicite sau să accepte, direct ori indirect, pentru el sau pentru alții, vreun avantaj ori beneficiu moral sau material în exercitarea mandatului sau să abuzeze în vreun fel de acest mandat”⁴²⁹. În doctrina juridică, integritatea politică este definită ca „o calitate esențială a vieții politice, care presupune respectarea principiilor morale și etice în exercitarea funcțiilor publice”⁴³⁰. Integritatea politică este importantă pentru buna funcționare a democrației, deoarece contribuie la crearea unei societăți juste și prospere.

Asigurarea eticii și integrității profesionale a persoanelor care dețin o funcție electivă sau o funcție exclusiv politică are drept scop consolidarea încrederii societății în integritatea instituțională a entităților publice, create în rezultatul proceselor electorale și în integritatea profesională a agenților publici care dețin funcții electivă și funcții exclusiv politică⁴³¹. Astfel, Legea integrității prevede că persoanele care dețin o funcție electivă sau o funcție exclusiv politică sunt obligate să respecte măsurile de asigurare a integrității instituționale, stabilite de lege. Aceste măsuri includ, de exemplu, obligația de a declara interesele, de a evita conflictele de interese și de a se abține de la abuzul de putere.

---

⁴²⁵ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁴²⁶ Ibidem

⁴²⁷ Ibidem

⁴²⁸ Ibidem

⁴²⁹ Proiectul de lege cu privire la statutul, conduita și etica deputatului în Parlament. Parlamentul Republicii Moldova, [online]. ©2010 [citat 14.08.2024]. Disponibil:

<https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactenormative/tabid/61/LegislativId/6778/language/ro-RO/Default.aspx>

⁴³⁰ POPESCU, D.I., POPESCU, C. L. *Principiile eticii publice*. 2022. Chișinău: Editura Universității de Stat din Moldova.

⁴³¹ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

Integritatea profesională a acestor persoane este asigurată prin verificarea prealabilă a candidaților la funcții publice, în conformitate cu Legea nr. 271/2008 privind verificarea titularilor și a candidaților la funcții publice⁴³². Această verificare se efectuează de către SIS. Pentru a preveni riscurile inerente mediului politic, Parlamentul sau Guvernul pot adopta norme ce reglementează comportamentul etic al acestor persoane. Aceste norme ar putea include, de exemplu, obligația de a respecta confidențialitatea informațiilor, de a se abține de la declarații discriminatorii și de a promova principiile democrației.

De asemenea, controlului este supusă și finanțarea partidelor politice și a campaniilor partidelor politice, a concurenților electorali și a campaniilor electorale⁴³³. Legea integrității prevede o serie de reguli și restricții menite să asigure o finanțare transparentă și responsabilă a partidelor politice și a campaniilor electorale. Printre aceste reguli și restricții se numără următoarele: Partidele politice și candidații electorali sunt obligați să declare toate sursele de finanțare a activității lor. Declarațiile de finanțare trebuie depuse la Comisia Electorală Centrală (CEC)⁴³⁴. Un act normativ relevant, în acest sens, este Regulamentul privind finanțarea activității partidelor politice aprobat prin Hotărârea Comisiei Electorale Centrale nr. 1102 din 21 iunie 2023⁴³⁵. Prin urmare, Regulamentul prevede că supravegherea și controlul finanțării partidelor politice este responsabilitatea Comisiei Electorale Centrale (CEC). CEC are dreptul să solicite informații necesare de la partidele politice, autorități și instituții publice, agenți economici și persoane juridice private. Partidele politice sunt obligate să prezinte aceste informații în termen de 14 zile lucrătoare. Curtea de Conturi exercită auditul public extern privind utilizarea alocațiilor repartizate partidelor politice⁴³⁶. Supravegherea și controlul finanțării partidelor politice (ambele fiind atribuțiile CEC) sunt activități importante care au drept scop asigurarea transparenței și responsabilității financiare a acestora.

Supravegherea se referă la monitorizarea activității partidelor politice, pentru a se asigura că respectă legislația privind finanțarea partidelor politice. Aceasta include următoarele activități: recepționarea rapoartelor privind gestiunea financiară; publicarea rapoartelor; examinarea preliminară a rapoartelor financiare privind respectarea cadrului normativ și monitorizarea acțiunilor politice desfășurate de către partidele politice

---

⁴³² Legea privind verificarea titularilor și a candidaților la funcții publice: nr. 271 din 18.12.2008. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 41-44 art. 118

⁴³³ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁴³⁴ Hotărârea Comisiei Electorale Centrale pentru aprobarea Regulamentului privind finanțarea activității partidelor politice: nr. 1102 din 21.06.2023. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 235-236 art. 677.

⁴³⁵ *Ibidem*

⁴³⁶ Hotărârea Comisiei Electorale Centrale pentru aprobarea Regulamentului privind finanțarea activității partidelor politice: nr. 1102 din 21.06.2023. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 235-236 art. 677.

Controlul se referă la verificarea mai aprofundată a activității partidelor politice pentru a se stabili dacă acestea au încălcat legislația privind finanțarea partidelor politice. Acesta poate fi:

- Complex: cuprinde domeniul de finanțare a activității partidului politic pentru întreaga perioadă de raportare și oferă o imagine generală;

- Tematic: cuprinde anumite domenii ale finanțării activității partidului politic, anumite riscuri sau o anumită problemă;

- Planificat: este efectuat în baza unui plan aprobat de Comisia Electorală Centrale.

- Neplanificat (inopinat, repetat): nu este prevăzut în planul aprobat de Comisia Electorală Centrale și se inițiază ca reacție la o sesizare și/sau contestație ori din oficiu.

Aceste măsuri sunt importante, deoarece contribuie la prevenirea corupției și a conflictelor de interese în sectorul politic. Ele permit cetățenilor să cunoască sursele de finanțare a partidelor politice și a candidaților electorali, ceea ce le permite să evalueze mai bine candidații și să ia decizii informate la vot. Aplicarea măsurilor analizate contribuie la asigurarea faptului că persoanele care ocupă funcții publice acționează în interesul public și respectă principiile morale și etice.

Un alt element al integrității în sectorul public este integritatea instituțională. Aceasta se referă la capacitatea unei entități publice de a preveni și combate corupția, de a promova transparența și responsabilitatea și de a asigura accesul egal la servicii publice de calitate. Evaluarea *integrității instituționale* este un proces complex și cuprinzător, desfășurat în patru etape esențiale pentru asigurarea unui mediu public corect și transparent:

- **identificarea riscurilor de corupție.** Această etapă implică examinarea incidentelor de integritate, analizarea informațiilor transmise de cetățeni, mass-media, sursele analitice ș.a.⁴³⁷ Este crucială pentru a înțelege cum corupția poate afecta drepturile omului și pentru a stabili bazele evaluării ulterioare.

- **testarea integrității profesionale** a agenților publici. Deși facultativă, această etapă permite o evaluare mai concretă a integrității agenților publici prin selecția aleatorie, bazată pe riscurile de corupție identificate anterior⁴³⁸. Este un instrument important pentru a valida și detalia riscurile identificate în prima etapă; potrivit legislatorului, controlul integrității profesionale presupune determinarea gradului de afectare a climatului de integritate instituțională și riscurile de corupție în cadrul entității publice în procesul evaluării integrității instituționale;

---

⁴³⁷ Legea privind evaluarea integrității instituționale: nr. 325 din 23.12.2013. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 277-287, art. 586.

⁴³⁸ Legea privind evaluarea integrității instituționale: nr. 325 din 23.12.2013. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 277-287, art. 586.

- **descrierea riscurilor de corupție și analiza factorilor care le generează.** Această etapă se concentrează pe detalierea riscurilor de corupție și pe analiza factorilor care le generează. Este esențială pentru a înțelege contextul și cauzele corupției și permite identificarea măsurilor corespunzătoare de prevenire.⁴³⁹

- **emiterea recomandărilor de îmbunătățire a climatului de integritate instituțională**⁴⁴⁰. La această ultimă etapă, se emit recomandări pentru reducerea corupției în entitatea publică. Implementarea acestor recomandări este crucială pentru crearea unui mediu de lucru mai etic și transparent, asigurând un impact durabil asupra integrității instituționale.

Aceste patru etape reprezintă un cadru solid pentru evaluarea și îmbunătățirea integrității instituționale, contribuind la construirea unui sistem public mai transparent și mai responsabil.

Evaluarea integrității instituționale trebuie să fie efectuată în mod periodic, pentru a se asigura că entitatea publică rămâne un mediu sigur și transparent pentru cetățeni.

Legea stabilește limite de timp pentru inițierea controlului. Odată ce controlul a fost pornit, termenul încetează să curgă. Aceste limite de timp sunt următoarele:

- pentru controlul averii și al intereselor personale - pe toată durata exercitării mandatelor, a funcțiilor publice sau de demnitate publică, precum și în decurs de 3 ani după încetarea exercitării ultimei funcții sau a ultimului mandat (art. 33 alin. 3 al Legii nr. 132/2016);

- pentru conflicte de interese, incompatibilități, restricții și limitări - în decurs de 3 ani de la admiterea conflictului de interese sau de la apariția stării de incompatibilitate, restricție sau de limitare (art. 37 alin. (5) al Legii nr. 132/2016).

Termenele menționate supra sunt termene de prescripție. Dacă ele au expirat până în ziua în care inspectorul urmează să inițieze controlul, inspectorul va emite un proces-verbal de refuz în inițierea controlului, fără a întreprinde măsuri în vederea verificării aparenței încălcării. De asemenea, nu sunt admise sesizări din oficiu cu privire la situațiile în privința cărora a expirat termenul de prescripție, chiar dacă încălcările sunt evidente. Totodată, Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate⁴⁴¹ prevede că legislația cu privire la integritate nu reglementează suspendarea procedurii de verificare sau control și nici nu condiționează emiterea actelor inspectorilor de integritate de actele altor autorități. Totuși, suspendarea verificării sau controlului pot fi dispuse ca excepție, de către vicepreședintele Autorității, la solicitarea motivată a inspectorului de integritate, dacă există pericolul expirării

---

⁴³⁹ Legea privind evaluarea integrității instituționale: nr. 325 din 23.12.2013. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 277-287, art. 586.

⁴⁴⁰ Ibidem

⁴⁴¹ Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate, aprobată prin Ordinul ANI nr.8 din 24.01.2024, [online]. [citată 20.02.2024]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Metodologia.PDF>

termenului pentru efectuarea verificării sau controlului. De regulă, inspectorii de integritate trebuie să se bazeze pe verificările proprii și să nu conteze pe actele emise de alte organe. Ultimele pot fi solicitate doar dacă inspectorul de integritate nu le poate face personal.

Având în vedere cele analizate, concluzionăm că asigurarea integrității are loc prin efectuarea sau prin aplicarea unor măsuri preventive, adică prin evaluarea zonelor de risc și asigurarea unui climat benefic pentru activitatea integră a subiecților supuși controlului, ori prin controlul direct al respectării condițiilor de integritate profesională și sancționarea, după caz, a faptului nerespectării acestor măsuri. O procedură nouă este prevăzută de proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (declararea averii și a intereselor personale)⁴⁴². Astfel, printre principalele reglementări propuse în proiectul de lege sunt unele elemente noi, pentru a asigura declararea de către subiecții declarării a valorii reale a averii și a intereselor personale.

Cât privește procedura de control al averii și al intereselor personale și respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor, se propune modificarea ce concretizează temeiurile de inițiere a controlului averii și al intereselor personale din oficiu și completarea cu prevederi privind cazurile în care se poate relua controlul.

Proiectul reglementează și noi subiecți ai declarării averii și intereselor personale. Totodată, se exceptează de la declarare cadourile primite de către subiectul declarării din partea membrilor familiei lui, concubinului/concubinei, indiferent de valoare. De asemenea, se exceptează de la declarare cadourile primite de către subiectul declarării, membrul familiei lui, concubinul/concubina din partea părinților, socrilor, fraților, surorilor sau copiilor majori, dacă valoarea cumulativă a cadourilor primite de fiecare pe parcursul anului nu depășește 10 salarii medii pe economie.

Autorii proiectului menționează că acesta a fost elaborat pentru a perfecționa cadrul normativ privind funcționarea Autorității Naționale de Integritate (ANI), prevenirea situațiilor de conflicte de interese, incompatibilități, restricții și limitări ale subiecților declarării, precum și declararea corectă a averii și intereselor personale ale acestora. De asemenea, proiectul propune fortificarea rolului inspectorului de integritate în procesul de control al averii și intereselor personale, prin acordarea unor pârghii suplimentare și asigurarea unei cooperări eficiente cu organele de ocrotire a normelor de drept.

---

⁴⁴² Proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (declararea averii și a intereselor personale). Parlamentul Republicii Moldova. ©2010 [citată 14.08.2024]. Disponibil: <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactenormative/tabid/61/LegislativId/6987/language/ro-RO/Default.aspx>

3.2. Subiecții supuși controlului de integritate

Pentru a înțelege prin ce modalități se atinge scopul existenței unei societăți integre în general, și a unui mediu public integru în special, luând în considerație modalitățile de evaluare și control analizate supra, urmează să specificăm cercul de subiecți supuși procesului de evaluare a integrității. Considerăm necesar să expunem opinia că, subiecții integrității nu sunt numai persoanele supuse controlului sau evaluării activității, cercul subiecților implicați într-un mod sau altul în relațiile ce vizează integritatea fiind unul destul de larg.

Articolul 3 din Legea privind declararea averii și a intereselor personale, prevede categoria de subiecți ai declarării averii și a intereselor personale care sunt⁴⁴³: persoanele care dețin funcțiile de demnitate publică⁴⁴⁴, adică funcție publică ce se ocupă prin mandat obținut direct în urma alegerilor organizate sau, indirect, prin numire în condițiile legii⁴⁴⁵; membrii Consiliului Superior al Magistraturii și ai Consiliului Superior al Procurorilor din rândul profesorilor, precum și membrii organelor care funcționează în subordinea Consiliului Superior al Magistraturii și a Consiliului Superior al Procurorilor⁴⁴⁶; conducătorii organizațiilor publice și adjuncții acestora⁴⁴⁷ (Legea definește organizațiile publice ca fiind „orice autoritate publică [...] instituție publică, organizație de stat, organ de stat, organ colegial cu statut de persoană juridică de drept public, organ de autoadministrare, întreprindere de stat sau municipală, societate comercială sau instituție financiară cu capital majoritar de stat.⁴⁴⁸); membrii colegiilor/comisiilor de admitere în profesie, de evaluare, disciplinare și/sau de etică a profesiilor conexe justiției⁴⁴⁹; audienții cursurilor de formare inițială ai Institutului Național al Justiției⁴⁵⁰, ș.a..

Toți subiecții menționați urmează să fie introduși în Registrul electronic al subiecților declarării averii și a intereselor de către persoane responsabile din cadrul serviciului resurse umane din entitățile în care activează subiecții declarării⁴⁵¹. Controlul averii și al intereselor personale, al respectării regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor cu privire la subiecții declarării se efectuează de către Autoritatea Națională de Integritate. [...] Controlul averii și al intereselor personale, al respectării regimului

---

⁴⁴³ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.

⁴⁴⁴ Ibidem

⁴⁴⁵ Legea Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Nr. 158-XVI din 04.07.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 23.12.2008, nr. 230-232

⁴⁴⁶ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.

⁴⁴⁷ Ibidem

⁴⁴⁸ Ibidem

⁴⁴⁹ Ibidem

⁴⁵⁰ Ibidem

⁴⁵¹ Ibidem

juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor cu privire la președintele și vicepreședintele Autorității Naționale de Integritate, precum și la inspectorii de integritate, se efectuează de către Consiliul de Integritate⁴⁵².

În afară de categoriile evidente de subiecți ai integrității, considerăm necesar să menționăm că, averea și interesele personale se declară inclusiv și de către următoarele categorii de persoane:

- membrii de familie – soțul/soția, copilul minor, inclusiv cel adoptiv sau persoana aflată la întreținerea subiectului declarării⁴⁵³;

- concubin/concubină – cu care subiectul declarării a conviețuit și a deținut, folosit sau dispus în comun de unul sau mai multe bunuri în anul fiscal precedent, fără a fi căsătoriți, sunt considerați concubini. Această calitate este prezumată pentru persoanele care au locuit împreună pentru o perioadă de cel puțin 183 de zile⁴⁵⁴. Această definiție subliniază recunoașterea relațiilor de conviețuire și a implicării financiare între parteneri în contextul declarării averii și intereselor personale, având ca scop transparența și corectitudinea în raporturile patrimoniale;

- părinți/socri sau copii majori prin prisma prevederilor Metodologiei de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate din 2024⁴⁵⁵ (dacă există aparentă că bunurile sunt înscrise pe ei);

- persoană apropiată – care deja a fost definită în prezenta lucrare și care reprezintă un cerc larg de persoane;

- donatorul și comodantul – prin prisma prevederilor Metodologiei de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate din 2024⁴⁵⁶ (dacă subiectul declarării a indicat venituri și bunuri obținute din donații sau deține bunuri în comodat);

- alte persoane – prin prisma prevederilor Metodologiei de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate din 2024⁴⁵⁷ (dacă există aparentă că bunurile persoanei supuse controlului au fost înscrise pe numele altor persoane - asupra acestor bunuri și persoane).

Persoanele menționate mai sus sunt subiecții declarării doar indirect, fiind incluse în declarațiile subiecților, ultimii fiind mai mult implicați în aspectul ce vizează interesele personale.

Integritatea politică. Această categorie de integritate, potrivit noțiunii oferite de Legea integrității, prevede implicarea următorilor subiecți: „conurenților electorali, persoanelor de

---

⁴⁵² Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513

⁴⁵³ Ibidem

⁴⁵⁴ Ibidem

⁴⁵⁵ Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate, aprobată prin Ordinul ANI nr.8 din 24.01.2024, [online]. [citat 20.02.2024]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Metodologia.PDF>

⁴⁵⁶ Ibidem

⁴⁵⁷ Ibidem

încredere ale concurenților electorali și a persoanelor care dețin o funcție electivă sau o funcție exclusiv politică⁴⁵⁸”. În desfășurarea noțiunii categoriilor menționate, vin prevederile Codului electoral, potrivit căruia concurenții electorali sunt: „partid politic, bloc electoral și persoană care candidează pentru funcție (n.a. aceasta variază în funcție de alegeri, ex. alegeri parlamentare, prezidențiale, locale, etc.) înregistrate de Comisia Electorală Centrală”⁴⁵⁹. Legislatorul nu vine cu noțiunea „funcției electivă sau a funcției exclusiv politice”. Aceasta urmează a fi dedusă în calitate de funcție obținută în urma alegerilor, cum ar fi deputații și Președintele Republicii Moldova, primarii și consilierii consiliului local.

De asemenea, Codul electoral prevede și o listă de persoane care nu pot fi alese; printre ele se regăsesc: persoanele ce nu dețin cetățenia Republicii Moldova și nu au atins vârsta de 18 ani, persoanele private de acest drept prin hotărârea judecătorească de instituire a măsurii de ocrotire judiciară, cei care îndeplinesc serviciul militar în termen, persoanele care sunt condamnate la închisoare și cele care au antecedente penale nestinse pentru infracțiuni săvârșite cu intenție, persoanele private de dreptul de a ocupa funcții de răspundere prin hotărâre judecătorească definitivă⁴⁶⁰. O nouă restricție de a candida este prevăzută în redacția nouă a Codului electoral și anume se referă la „persoanele care, la data pronunțării hotărârii Curții Constituționale privind declararea neconstituționalității unui partid politic, dețineau calitatea de membru al organului executiv al partidului politic declarat neconstituțional, precum și persoanele care ocupau funcții electivă din partea partidului politic declarat neconstituțional, pe o perioadă de 5 ani de la data pronunțării hotărârii Curții Constituționale”⁴⁶¹. În nota informativă la proiectul de lege⁴⁶², legislatorul a notat că interdicția dată reprezintă un mecanism de prevenție care urmărește să împiedice persoanele care ocupau anumite funcții în partidul declarat neconstituțional să candideze la alegeri. O altă interdicție se referă la „persoanele care, la data pronunțării hotărârii Curții Constituționale privind declararea neconstituționalității unui partid politic, corespund cel puțin unuia dintre criteriile ce au prezentat relevanță în contextul pronunțării hotărârii respective”⁴⁶³. Astfel, în această categorie de persoane sunt încadrate persoanele care sunt:

- bănuite, învinuite, inculcate sau condamnate de săvârșirea unor infracțiuni menționate de Curtea Constituțională. Acest criteriu se referă la persoanele care sunt în diferite stadii ale

---

⁴⁵⁸ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁴⁵⁹ Codul electoral: nr. 325 din 08.12.2022. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 426-427 art. 770.

⁴⁶⁰ Ibidem

⁴⁶¹ Codul electoral: nr. 325 din 08.12.2022. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 426-427 art. 770.

⁴⁶² Nota informativă la Legea pentru modificarea unor acte normative nr. 220 din 31.07.2023. Parlamentul Republicii Moldova, [online]. ©2010 [citat 10.12.2023]. Disponibil:

<https://www.parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=8a14fbea-b109-411b-ae4c-d6b29c12ba71>

⁴⁶³ Codul electoral: nr. 325 din 08.12.2022. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 426-427 art. 770.

procedurii penale pentru infracțiuni grave, recunoscute de Curtea Constituțională ca motiv pentru declararea neconstituționalității unui partid politic. Implicarea într-o astfel de infracțiune poate compromite integritatea politică și încrederea publicului;

- excluse dintr-un scrutin anterior pentru încălcarea legislației electorale. Persoanele care au fost excluse dintr-un scrutin anterior din cauza încălcării legislației electorale sunt considerate nesigure pentru a participa la procese electorale ulterioare. Acest criteriu subliniază importanța respectării normelor electorale și consecințele încălcării acestora;

- sunt culpabile de comiterea unor fapte ce au dus la includerea acestor persoane în listele de sancțiuni internaționale ale unor organizații internaționale sau ale unor state. Acest criteriu vizează persoanele care au comis fapte grave, recunoscute la nivel internațional, care au dus la sancțiuni împotriva lor. Faptele acestora sunt considerate suficient de serioase pentru a justifica declararea neconstituționalității partidului, având un impact negativ asupra reputației și integrității politice;

- au realizat alte fapte care, fără a se încadra expres în acțiunile prevăzute supra, au fost menționate ca argumente reținute în hotărârea Curții Constituționale de declarare a neconstituționalității partidului politic⁴⁶⁴. Acest criteriu este mai larg și acoperă orice alte fapte care, deși nu sunt enumerate explicit în celelalte criterii, au fost utilizate de Curtea Constituțională ca argumente pentru declararea neconstituționalității partidului politic. Acesta asigură că toate acțiunile relevante care afectează integritatea politică sunt luate în considerare.

Având în vedere rolul fundamental al partidelor politice în funcționarea unei democrații pluraliste, Comisia de la Veneția⁴⁶⁵ a subliniat în opiniile sale importanța respectării unor principii-cheie la interzicerea sau la dizolvarea partidelor politice⁴⁶⁶:

- natura excepțională a interzicerii sau a dizolvării. Acest principiu subliniază că interzicerea sau dizolvarea partidelor politice trebuie să fie o măsură extremă, aplicată doar în situații excepționale. Aceste măsuri nu trebuie folosite decât atunci când alte opțiuni mai puțin restrictive au fost epuizate și nu pot asigura protecția ordinii publice și a democrației.

- proporționalitatea dizolvării sau a interzicerii în raport cu scopul legitim urmărit. Aceasta înseamnă că acțiunea trebuie să fie adecvată, necesară și să nu depășească ceea ce este

---

⁴⁶⁴ Codul electoral; nr. 325 din 08.12.2022. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 426-427 art. 770

⁴⁶⁵ CDL-AD(2022)051-e Republic of Moldova - Amicus curiae brief on declaring a political party unconstitutional, adopted by the Venice Commission at its 133rd Plenary Session (Venice, 16-17 December 2022), [online]. Council of Europe ©2014 [citată 10.12.2023]. Disponibil: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2022\)051-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2022)051-e)

⁴⁶⁶ Hotărârea Curții Constituționale nr. nr. 10 din 19 iunie 2023 privind controlul constituționalității Partidului Politic „Șor”. Curtea Constituțională a Republicii Moldova, © 2024 [citată 23.12.2023]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_10_2023_184h_2022_rou.pdf

strict necesar pentru atingerea obiectivelor legitime, cum ar fi protecția securității naționale, a ordinii publice sau a drepturilor și libertăților fundamentale;

- necesitatea dizolvării partidului pentru o societate democratică. Dizolvarea unui partid politic trebuie să fie justificată de o nevoie imperativă pentru menținerea unei societăți democratice. Aceasta implică faptul că partidul în cauză reprezintă o amenințare reală și substanțială la adresa democrației și a valorilor sale fundamentale;

- procedurile de interzicere sau dizolvare a partidelor politice trebuie să fie realizate prin procese judiciare independente și imparțiale. Aceste proceduri trebuie să garanteze respectarea principiilor echității, transparenței și a unui proces echitabil, oferind partidelor în cauză posibilitatea de a se apăra și de a contesta decizia în instanță;

Aceste principii subliniate de Comisia de la Veneția sunt esențiale pentru asigurarea unui echilibru între protejarea democrației și respectarea drepturilor fundamentale ale partidelor politice. Ele asigură că măsurile drastice, precum dizolvarea sau interzicerea unui partid politic, sunt aplicate doar în situații absolut necesare și prin proceduri care respectă principiile statului de drept. Astfel, se menține un cadru democratic robust și se previne abuzul de putere în detrimentul pluralismului politic.

Prin urmare, cu titlu de exemplu, prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 10 din 19 iunie 2023⁴⁶⁷ a fost declarat neconstituțional un partid politic vând în vedere istoricul și consistența încălcărilor comise de Partidul Politic, consemnate în special în hotărâri judecătorești irevocabile și alte acte ale autorităților, și că acesta militează împotriva principiilor statului de drept, a suveranității și a independenței Republicii Moldova. Totodată, membrii partidului dat, au sesizat Curtea Constituțională și, prin Hotărârea nr. 16 din 3 octombrie 2023 pentru controlul constituționalității articolului 16 alin. (2) lit. e) din Codul electoral (sesizarea nr. 211a/2023) a fost declarată neconstituțională lit. e) alin. (2) art. 16 din Codul electoral⁴⁶⁸. Cu referire la domeniul de cercetare, remarcăm că autorii sesizării printre mai multe argumente menționează că „domeniul de aplicare a interdicției este foarte larg și nu este individualizată de un tribunal independent, nu are în vedere faptele concrete comise de eventualul candidat și nu este aplicată pe baza unei proceduri care asigură dreptul la un proces echitabil.”⁴⁶⁹ În aceste sens, Curtea Constituțională „constată că

---

⁴⁶⁷ Hotărârea Curții Constituționale nr. nr. 10 din 19 iunie 2023 privind controlul constituționalității Partidului Politic „Șor”. Curtea Constituțională a Republicii Moldova, © 2024 [citată 23.12.2023]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_10_2023_184h_2022_rou.pdf

⁴⁶⁸ Hotărârea Curții Constituționale nr. 16 din 3 octombrie 2023 pentru controlul constituționalității articolului 16 alin. (2) lit. e) din Codul electoral (sesizarea nr. 211a/2023). Curtea Constituțională a Republicii Moldova, © 2024 [citată 23.12.2023]. Disponibil: https://constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_16_2023_211a_2023_rou.pdf

⁴⁶⁹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 16 din 3 octombrie 2023 pentru controlul constituționalității articolului 16 alin. (2) lit. e) din Codul electoral (sesizarea nr. 211a/2023). Curtea Constituțională a Republicii Moldova, © 2024 [citată 23.12.2023]. Disponibil: https://constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_16_2023_211a_2023_rou.pdf

interdicția nu are la bază criterii obiective, este una generală și nu este sensibilă la circumstanțele particulare [...] nu asigură un remediu efectiv împotriva eventualelor decizii ale organelor electorale bazate pe acest motiv de respingere a înregistrării candidaților la alegeri și nu sunt însoțite de suficiente garanții apte să asigure o protecție împotriva arbitrariului”⁴⁷⁰. Totodată, o importanță majoră în sensul dat are avizul Comisiei de la Veneția privind modificările la Codul Electoral al Republicii Moldova (Opinia follow-up comună a Comisiei de la Veneția și a Directoratului General a Drepturilor Omului și statul de Drept al Consiliului Europei CDL-AD(2023)035 din 9 octombrie 2023). Astfel, Comisia de la Veneția reține că Legea care impune ineligibilitatea pentru membrii organului executiv al unui partid declarat neconstituțional, precum și pentru cei care dețin o funcție aleasă în cadrul acestuia, limitează dreptul de a candida la alegeri. Deși această restricție poate avea un scop legitim, având în vedere apărarea Constituției și integritatea statului democratic, aplicarea sa automată pe baza apartenenței de partid și a poziției deținute ridică probleme. Într-adevăr, nu se face o distincție între membrii care au contribuit activ la acte nelegitime și cei care au avut un rol neutru sau nu aveau cunoștință de posibilele ilegalități. Astfel, restricția afectează un număr semnificativ de persoane, responsabilizându-le colectiv pentru faptele partidului, ceea ce anulează principiul individualizării și, implicit, garanțiile unui proces echitabil. Această abordare contravine principiului proporționalității și poate conduce la decizii arbitrare, subminând astfel fundamentul unui sistem democratic sănătos⁴⁷¹ (pct. 59 din Opinia follow-up comună a Comisiei de la Veneția și a Directoratului General a Drepturilor Omului și statul de Drept al Consiliului Europei CDL-AD(2023)035 din 9 octombrie 2023). Totodată, Comisia de la Veneția și ODIHR recomandă autorităților moldovenești:

- introducerea unor criterii adecvate și a unei evaluări individuale eficiente, care să limiteze restricțiile dreptului de a fi ales doar acelor membri și/sau aleși ai partidului ale căror activități au pus în pericol Constituția și integritatea statului democratic, prin acțiunile și expresiile lor, și/sau a urmărit activ scopurile (ilegale) ale partidelor neconstituționale⁴⁷²;

---

⁴⁷⁰ Ibidem

⁴⁷¹ European Commission For Democracy Through Law (VENICE COMMISSION) OSCE Office For Democratic Institutions And Human Rights (OSCE/ODIHR) Republic of Moldova. Joint opinion on amendments to the electoral code and other related laws concerning ineligibility of persons connected to political parties declared unconstitutional. Approved by the Council for Democratic Elections at its 78 th meeting (Venice, 5 October 2023) and adopted by the Venice Commission at its 136th Plenary Session (Venice, 6-7 October 2023), [online]. Council of Europe ©2014 [citat 10.12.2023]. Disponibil: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2023\)031-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2023)031-e)

⁴⁷² European Commission For Democracy Through Law (VENICE COMMISSION) OSCE Office For Democratic Institutions And Human Rights (OSCE/ODIHR) Republic of Moldova. Joint opinion on amendments to the electoral code and other related laws concerning ineligibility of persons connected to political parties declared unconstitutional. Approved by the Council for Democratic Elections at its 78 th meeting (Venice, 5 October 2023) and adopted by the Venice Commission at its 136th Plenary Session (Venice, 6-7 October 2023), [online]. Council of Europe ©2014 [citat

- oferirea acestor persoane întreaga gamă de garanții procedurale în procesul de evaluare, inclusiv o decizie suficient de motivată și posibilitatea de a contesta limitarea drepturilor, oferind posibilitatea de a solicita controlul judiciar al deciziei de a le priva de dreptul de a candida la alegeri⁴⁷³.

Prin urmare, concluzionăm că legislația Republicii Moldova privind integritatea politică prevede o serie de restricții în ceea ce privește posibilitatea de a candida la alegeri pentru persoanele care au fost implicate în activități ilegale sau care au fost membri ai unui partid politic declarat neconstituțional. Prin introducerea unor criterii adecvate și evaluări individuale eficiente, se garantează că doar cei care au amenințat direct Constituția și integritatea statului democratic vor fi restricționați. În plus, oferirea unor garanții procedurale complete asigură transparența și echitatea procesului și permite celor afectați să își apere drepturile și să conteste deciziile. Aceste măsuri contribuie la consolidarea democrației și la menținerea încrederii publicului în sistemul electoral și în instituțiile statului. Aceste restricții sunt justificate de necesitatea de a proteja democrația și statul de drept.

Cu toate acestea, aceste restricții trebuie să fie proporționale și să respecte principiile dreptului la un proces echitabil. În acest context, este esențial să se introducă criterii adecvate și să se implementeze o evaluare individuală eficientă. Aceste măsuri ar trebui să limiteze restricțiile dreptului de a fi ales exclusiv pentru acei membri sau aleși ai partidului ale căror activități au avut un impact negativ asupra Constituției și integrității statului democratic. O astfel de abordare nu doar că ar respecta principiul proporționalității, dar ar asigura și un proces echitabil, în care fiecare persoană este judecată în funcție de acțiunile sale specifice, nu de apartenența la un partid sau de poziția deținută. Aceasta ar contribui la consolidarea democrației și la protejarea drepturilor individuale.

Revenind la aspectele ce țin de integritatea politică și controlul acesteia, menționăm că acesta implică nu numai subiecții supuși controlului integrității. Totodată, în calitate de subiecți apar și persoanele care realizează acest control. Cu referire la controlul efectuat de Curtea Constituțională deja ne-am expus. De asemenea, Legea integrității prevede că „verificarea respectării transparenței finanțării partidelor politice, a concurențelor electorale și a campaniilor electorale se efectuează de către Curtea de Conturi și Comisia Electorală Centrală, [...]”. Supravegherea fluxurilor financiare aferente persoanelor expuse politic se efectuează de către

---

10.12.2023]. Disponibil:[https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2023\)031-](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2023)031-e)

⁴⁷³ Ibidem

Serviciul Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor⁴⁷⁴”. Respectiv, autoritățile menționate au un rol important în vederea asigurării climatului de integritate politică și se pot considera drept subiecți ai integrității politice. Nu putem să excludem și rolul Parlamentului sau, după caz, al Guvernului, care „adoaptă norme ce reglementează comportamentul etic al persoanelor care dețin o funcție electivă sau o funcție exclusiv politică, de asemenea instituie structuri responsabile de verificarea respectării acestor norme de etică și de sancționarea încălcării lor⁴⁷⁵”. Astfel, rolul acestor autorități constă în ghidarea normativă a comportamentului integru al subiecților integrității politice.

Prin evaluarea *integrității instituționale*, legiuitorul înțelege un „proces de identificare a riscurilor de corupție în cadrul entității publice cu ajutorul metodelor analitice și practice (testarea integrității profesionale), de descriere a factorilor care determină riscurile identificate și consecințele acestora, precum și de oferire a recomandărilor pentru diminuarea lor”⁴⁷⁶. În cazul integrității instituționale, legiuitorul a stabilit explicit că „subiecți ai evaluării integrității instituționale sânt entitățile publice, organele de autoadministrare, agenții publici, Centrul Național Anticorupție și Serviciul de Informații și Securitate. Evaluarea integrității instituționale se efectuează în privința entităților publice și prevede posibilitatea aplicării testelor de integritate profesională agenților publici.⁴⁷⁷” Atribuția efectuării acestui control revine Centrului Național Anticorupție și Serviciului de Informații și Securitate. Evaluarea integrității instituționale se desfășoară în patru etape:

- Identificarea riscurilor de corupție. În această etapă, se identifică activitățile care sunt mai predispuse la corupție. Acest lucru se face prin analiza legislației, a practicilor administrative și a experienței anterioare de corupție.

- Testarea integrității profesionale a agenților publici. La această etapă, se evaluează integritatea profesională a agenților publici. Acest lucru se face prin aplicarea unor teste de integritate profesională.

- Descrierea riscurilor de corupție și analiza factorilor care le generează. La această etapă, se descriu riscurile de corupție identificate la etapa 1 și se analizează factorii care le generează. Acest lucru se face prin analiza legislației, a practicilor administrative și a experienței anterioare de corupție.

---

⁴⁷⁴ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁴⁷⁵ Ibidem

⁴⁷⁶ Legea privind evaluarea integrității instituționale: nr. 325 din 23.12.2013. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 277-287, art. 586.

⁴⁷⁷ Ibidem

- Emiterea recomandărilor de îmbunătățire a climatului de integritate instituțională. La această etapă se emit recomandări de îmbunătățire a climatului de integritate instituțională. Aceste recomandări pot include, de exemplu, măsuri de modificare a legislației, de îmbunătățire a practicilor administrative și de consolidare a culturii integrității.

Evaluarea integrității instituționale este un instrument important pentru prevenirea și combaterea corupției. Prin identificarea riscurilor de corupție și prin emiterea de recomandări de îmbunătățire a climatului de integritate instituțională, evaluarea poate contribui la crearea unei societăți mai transparente și mai responsabile.

3.3. Integritatea - condiție obligatorie pentru activitatea într-o funcție publică

Referindu-ne la controlul integrității, ca regulă, acesta se efectuează în perioada exercitării atribuțiilor subiecților declarării. Însă, integritatea poate fi supusă verificării și la etapa preliminară, la depunerea dosarului pentru accesarea la o funcție ce presupune controlul integrității. Legislația în domeniul integrității prevede necesitatea prezentării cazierului de integritate sau certificatului de integritate.

Potrivit Legii integrității, la solicitarea conducătorilor entităților publice, în cazul procedurilor de angajare prin concurs, sau a persoanelor fizice care intenționează să candideze pentru ocuparea funcțiilor publice eligibile, Autoritatea Națională de Integritate eliberează certificate de integritate⁴⁷⁸.

Certificatul de integritate cuprinde informații esențiale privind respectarea normelor de integritate de către persoana în cauză. Acesta include detalii despre actele de constatare rămase definitive în ultimii 3 ani, referitoare la averile nejustificate, conflictele de interese consumate și restricțiile încălcate. Aceste constatări provin fie din actele Autorității Naționale de Integritate, fie din hotărâri judecătorești definitive. Un aspect important este că termenul de valabilitate al certificatului de integritate este de 3 luni de la data eliberării, subliniind astfel necesitatea actualizării periodice a acestui document.⁴⁷⁹

Potrivit Legii privind evaluarea integrității instituționale, „cazierul privind integritatea profesională a agenților publici se ține de către Centrul Național Anticorupție și Serviciul de Informații și Securitate, care eliberează informații la solicitare”⁴⁸⁰. De asemenea, se precizează că scopul cazierului de integritate este de a ține evidența rezultatelor testării integrității profesionale.

---

⁴⁷⁸ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁴⁷⁹ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁴⁸⁰ Legea privind evaluarea integrității instituționale: nr. 325 din 23.12.2013. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 277-287, art. 586.

Acesta reflectă înregistrările privind testările la care persoana a fost supusă, inclusiv eventualele încălcări constatate și servește ca instrument de monitorizare și evaluare a respectării normelor de conduită profesională în raport cu cerințele integrității în exercitarea funcțiilor publice sau profesionale⁴⁸¹. În cazul contestării rezultatelor acestei testări, legiuitorul prevede că „informația privind rezultatul negativ al testării integrității profesionale se exclude din cazier în baza hotărârii definitive și irevocabile a instanței de judecată”⁴⁸². Astfel, se asigură transparența și vizibilitatea rezultatelor testării integrității, fiind posibil de accesat la etapa selectării candidaților pentru o funcție.

În continuarea acestei idei, remarcăm că „informația despre rezultatul negativ al testului de integritate profesională⁴⁸³ se păstrează în cazierul privind integritatea profesională timp de 5 ani (n.a. în cazul admiterii manifestărilor de corupție) sau timp de un an (n.a. în cazul încălcării obligației a denunța tentative de a fi implicați în manifestări de corupție și influențele necorespunzătoare, să declare cadourile și conflictul de interese), din momentul comunicării rezultatului negativ al testului de integritate profesională entității publice⁴⁸⁴”. Prin urmare, ar putea fi dedus faptul că, anume termenul de 5 ani este termenul prevăzut pentru menținerea statutului de lipsă de integritate. La moment, rămâne neclar dacă acest termen ar putea reprezenta, după caz, o perioadă de timp reglementată pentru păstrarea rezultatelor testului de integritate și dacă ar avea o legătură strânsă cu calitatea integrității subiectului supus controlului.

Potrivit prevederilor Legii nr. 211 din 06.12.2021 pentru aprobarea Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022–2025, în contextul actual al Republicii Moldova este necesară o verificare riguroasă a judecătorilor și procurorilor din perspectiva integrității, intereselor personale și profesionalismului. Acest proces de evaluare va fi realizat printr-un mecanism extraordinar (extern), similar celui aplicat în alte state europene, care au implementat acest tip de verificări, cu aprobarea și sprijinul forurilor internaționale competente în acest domeniu⁴⁸⁵.

Legiuitorul, pentru a consolida integritatea viitorilor membri ai Consiliului Superior al Magistraturii, ai Consiliului Superior al Procurorilor și ai organelor specializate din cadrul acestora, a adoptat Legea privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de

---

⁴⁸¹ Legea privind evaluarea integrității instituționale: nr. 325 din 23.12.2013. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 277-287, art. 586.

⁴⁸² Ibidem

⁴⁸³ Ibidem

⁴⁸⁴ Ibidem

⁴⁸⁵ Legea pentru aprobarea Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022–2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia: nr.211 din 06.12.2021. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 325-333 art. 496

membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor⁴⁸⁶, care prevede măsuri suplimentare de verificare și evaluare a integrității. Prin această lege, se urmărește implementarea unor mecanisme de control riguroase, menite să asigure că persoanele care vor ocupa aceste funcții îndeplinesc cele mai înalte standarde de etică, transparență și imparțialitate, contribuind, astfel, la încrederea publică în sistemul judiciar și cel al procuraturii. Această lege, conținând reguli novatorii pentru legislația Republicii Moldova, stabilește că „evaluarea integrității candidaților constă în verificarea integrității etice și a integrității financiare”⁴⁸⁷ a viitorilor membri ai Consiliului Superior al Magistraturii, ai Consiliului Superior al Procurorilor și ai organelor specializate ale acestora. Ne permitem să criticăm noțiunea de „integritate etică” utilizată de legiuitor, aceasta nefiind definită nici în actul normativ în cauză, nici în actele aferente domeniului integrității. Deși, ținând cont de faptul că un candidat îndeplinește criteriul de integritate etică dacă nu a încălcat grav regulile de etică și conduită profesională, precum și dacă nu a comis acțiuni sau inacțiuni reprobabile, integritatea acestuia este evaluată pe baza mai multor aspecte. În primul rând, trebuie să nu existe suspiciuni rezonabile privind implicarea sa în acte de corupție, acte conexe corupției sau fapte coruptibile. În al doilea rând, candidatul nu trebuie să fi încălcat regimul juridic al declarării averii și intereselor personale, al conflictelor de interese, al incompatibilităților sau al restricțiilor și limitărilor. Astfel, candidatul trebuie să respecte un set complex de norme care susțin integritatea, transparența și etica în exercitarea funcțiilor publice⁴⁸⁸; considerăm oportună utilizarea noțiunii „integrității profesionale” în acest caz, dat fiind faptul că ea include elementele atribuite, în sensul legii citate, „integrității etice”. În ceea ce vizează „integritatea financiară” nu considerăm oportun utilizarea unei noțiuni separate, dat fiind faptul că ea reprezintă un aspect care face parte din „integritatea profesională”, dar include și un element din categoria integrității etice, cum ar fi „[...] averea candidatului a fost declarată în modul stabilit de legislație”, adăugând inclusiv aspectul: „Comisia de evaluare constată că averea dobândită de către candidat în ultimii 15 ani corespunde veniturilor declarate⁴⁸⁹”. În acest sens, Comisia de la Veneția a subliniat că „obligația de a demonstra originea licită a bunurilor sau a tranzacțiilor nu trebuie să impună o sarcină disproporționată asupra judecătorului”⁴⁹⁰. Această obligație trebuie să fie aplicată

---

⁴⁸⁶ Legea privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor: nr. 26 din 10.03.2022. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 72 art. 103.

⁴⁸⁷ Ibidem

⁴⁸⁸ Ibidem

⁴⁸⁹ Legea privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor: nr. 26 din 10.03.2022. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 72 art. 103.

⁴⁹⁰ Comisia de la Veneția, CDL-AD(2019)024, Armenia - Opinia comună a Comisiei de la Veneția și a Directoratului pentru Drepturile Omului (DHR) din cadrul Directoratului General pentru Drepturile Omului și Statul de Drept (DGI), cu privire la amendamente Codul judiciar și la alte acte legislative, 14 octombrie 2019, nota de subsol la para. 41

doar în cazul unor tranzacții semnificative și nu trebuie să se extindă asupra unor bunuri deținute de mult timp, cum ar fi cele pe care judecătorul sau familia acestuia le posedă de zeci de ani. Obligația de a furniza explicații trebuie să fie rezonabilă, pentru a evita împovărarea inutilă a persoanei care face obiectul verificării.

În cazul dat, suntem în prezența unui nou model de certificat/cazier de integritate, sub formă de decizie motivată a Comisiei de evaluare. Însă, prevederile legii menționate în partea ce vizează controlul integrității candidaților, are un caracter destul de ambiguu și general. Spre exemplu, legiuitorul menționează că „în cazul lipsei unor reguli de etică și conduită [...] se verifică dacă comportamentul din trecut al candidatului provoacă sau nu suspiciuni rezonabile referitoare la corespunderea acestuia cu standardele etice și de conduită stabilite pentru judecători și procurori⁴⁹¹”. Cu referire la „suspiciuni rezonabile” în contextul altui act normativ relevant și nou - Legea privind evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor și modificarea unor acte normative⁴⁹², încă în anul 2022, în Opinia comună a Comisiei de la Veneția și a Directoratului general pentru drepturile omului și statul de drept (DGI) al Consiliului Europei, adoptată de Comisia de la Veneția la cea de-a 134-a sesiune plenară (Veneția, 10-11 martie 2023)⁴⁹³, a calificat aceasta drept „o parte problematică”. „Această normă presupune că concluziile CE nu stabilesc vinovăția persoanei vizate, nici nu atrag direct răspunderea penală, ceea ce ar necesita cel mai probabil un alt standard de probă (mai înalt).”⁴⁹⁴ În acest sens, de asemenea Comisia de la Veneția menționează că o astfel de reglementare produce anumite probleme, cum ar fi „dacă standardul „dubiilor serioase” se aplică doar rezultatelor lucrării CE sau dacă trebuie aplicat și de către CSM/CSP.”⁴⁹⁵, cât și „ar fi că CSM/CSP ar trebui să folosească același standard de probe pe care îl folosește CE („dubii serioase”)”⁴⁹⁶. Prin urmare, Comisia conchide că mai oportun ar fi „dacă

[online]. [citat 10.12.2023]. Disponibil: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)024-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)024-e)

⁴⁹¹ Legea privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor: nr. 26 din 10.03.2022. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 72 art. 103.

⁴⁹² Legea privind evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor și modificarea unor acte normative: nr. 252 din 17.08.2023. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 325-327 art. 581

⁴⁹³ CDL-AD(2023)005-e Republic of Moldova - Joint opinion of the Venice Commission and the Directorate General of Human Rights and Rule of Law (DGI) of the Council of Europe on the draft Law on the external assessment of Judges and Prosecutors, adopted by the Venice Commission at its 134th Plenary Session (Venice, 10-11 March 2023), [online]. Council of Europe ©2014 [citat 10.12.2023]. Disponibil: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2023\)005-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2023)005-e)

⁴⁹⁴ În Opinia din decembrie 2022, CDL-AD(2022)049, Comisia de la Veneția a insistat asupra faptului că ar trebui utilizat cuvântul dubii „serioase” (și nu „rezonabile”) - a se vedea para. 32.

⁴⁹⁵ Opinia comună a Comisiei de la Veneția și a Directoratului General Pentru Drepturile Omului Și Statul De Drept (DGI) al Consiliului Europei referitoare la proiectul de lege cu privire la evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor adoptată de Comisia de la Veneția la cea de-a 134-a sesiune plenară (Veneția, 10-11 martie 2023), [online]. [citat 10.12.2023]. Disponibil: https://csp.md/sites/default/files/inline-files/CDL-AD2023005_0.pdf

⁴⁹⁶ Ibidem

CSM/CSP ar ajunge la o concluzie în baza unei certitudini coerente, în timp ce standardul „dubiilor serioase” ar fi lăsat Comisiei de evaluare spre aplicare.”⁴⁹⁷ Astfel, criteriul „dubiilor serioase” trebuie aplicat numai în activitatea Comisiilor de evaluare, în timp ce CSM/CSP trebuie să se ghideze după un standard mai ridicat de probă. Utilizarea unor astfel de măsuri de apreciere în contextul determinării corespunderii candidatului creează o incertitudine în determinare și un temei pentru interpretări diverse, fără o explicare normativă. Analizând domeniile supuse controlului în procedura de selectare a candidaților pentru funcțiile în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor, se observă că integritatea financiară este verificată într-un mod concret. Totuși, nu este clară necesitatea unui control repetat. Deja în cadrul depunerii declarațiilor de avere și interese personale, candidații au fost evaluați în privința respectării regimului fiscal și juridic al declarării averii și intereselor. Aspecte precum modul de dobândire a bunurilor, sursele de venit și justificarea acestora au fost deja supuse verificărilor⁴⁹⁸. Astfel, un control suplimentar ar putea părea redundant, dat fiind că aceste informații au fost anterior verificate și validate. Cu atât mai mult, conform legii, „Comisia de evaluare apreciază materialele acumulate după intima sa convingere [...]. Niciunul dintre materialele prezentate nu are o forță probantă prestabilită fără aprecierea lui de către Comisia de evaluare⁴⁹⁹”. Comisiei i se recunoaște nu numai dreptul la o opinie separată, dar și posibilitatea ridicării anumitor dubii în ceea ce privește controalele efectuate anterior de alte autorități decât Comisia de evaluare.

Aprecierea rezultatelor controlului efectuat de Comisie de asemenea este bazat pe criterii nedefinite, formulate sub forma: „s-a constatat existența unor dubii serioase privind conformitatea candidatului cu cerințele integrității etice și a integrității financiare⁵⁰⁰” În nota informativă care însoțește proiectul de lege se face mențiune că „[...] rezultatul evaluării integrității candidaților [...] nu va avea nici un efect asupra carierei acestora în calitate de judecători sau procurori. [...] se face doar în raport cu funcția pentru care se candidează și nu are drept scop evaluarea aptitudinilor profesionale ale candidaților. Pe cale de consecință, mecanismul propus [...] nu afectează garanția de independență constituțională a judecătorilor și procurorilor, nepericlitând în continuare

---

⁴⁹⁷ Opinia comună a Comisiei de la Veneția și a Directoratului General Pentru Drepturile Omului Și Statul De Drept (DGI) al Consiliului Europei referitoare la proiectul de lege cu privire la evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor adoptată de Comisia de la Veneția la cea de-a 134-a sesiune plenară (Veneția, 10-11 martie 2023), [online]. [citată 10.12.2023]. Disponibil: https://csp.md/sites/default/files/inline-files/CDL-AD2023005_0.pdf

⁴⁹⁸ Legea privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor: nr. 26 din 10.03.2022. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 72 art. 103.

⁴⁹⁹ Ibidem

⁵⁰⁰ Legea privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor: nr. 26 din 10.03.2022. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 72 art. 103.

exercitare atribuțiilor candidaților judecători și procurori⁵⁰¹”. Însă, în acest caz, nu este clar cum își vor desfășura în continuare activitatea candidații, atât timp cât Comisia de evaluare a constatat lipsa integrității etice și/sau financiare a lor. În acest sens s-a expus și Curtea Constituțională a Republicii Moldova, care, în Hotărârea nr. 5 din 14 februarie 2023 privind excepțiile de neconstituționalitate ale unor prevederi din Legea nr. 26 din 10 martie 2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor (competența Curții Supreme de Justiție în cazul examinării contestațiilor depuse împotriva deciziei Comisiei de evaluare),⁵⁰² s-a expus că „[...] deși decizia Comisiei de evaluare privind nepromovarea evaluării nu-l împiedică pe candidat să-și continue activitatea în calitate de judecător, de procuror sau în altă funcție din domeniul dreptului deținută anterior, ea poate afecta reputația profesională a candidatului – protejată de dreptul la viața privată – de vreme ce ea conține constatări cu privire la lipsa integrității etice și financiare a candidatului”⁵⁰³. Or, reiese că, candidatul care nu este integru continuă exercitarea justiției, nefiind afectat aspectul integrității acestuia atunci când Comisia de evaluare a constatat contrariul. De asemenea, nu este definită răspunderea, inclusiv a ANI, prin prisma neconstatării uneia or mai multor încălcări în cadrul depunerii anterioare de către candidații nepromovați a declarației de avere și interese personale. Or, nu este clar cum a fost efectuat controlul integrității candidatului ce nu a promovat evaluarea. Fie controlul nu a fost eficient, fie mecanismul de control nu este lucrativ, ori, ținând cont de analiza procesului de selecție aleatorie a DAIP, aceasta nici nu a fost verificată.

Revenind la prevederile Legii privind evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor⁵⁰⁴, Comisia de la Veneția a venit cu mai multe recomandări în sensul îmbunătățirii acestui act normativ. În completare celor menționate, remarcăm că au fost introduse modificări în urma ajustării cadrului normativ cu recomandările Comisiei de la Veneția (Moldova (Opinia follow-up comună a Comisiei de la Veneția și a Directoratului General a Drepturilor Omului și statul de

---

⁵⁰¹ Nota informativă la proiectul legii privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcțiile de membri în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor și modificarea unor acte normative. Ministerul Justiției al Republicii Moldova, [online]. ©2023 [citată 23.09.2022]. Disponibil: http://www.justice.gov.md/public/files/transparenta_in_procesul_decizional/proiecte_hotarir_guvern/suplimentar_Nota_actualizata.pdf

⁵⁰² Hotărârea Curții Constituționale nr. 5 din 14.02.2023 privind excepțiile de neconstituționalitate a unor prevederi din Legea nr. 26 din 10 martie 2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor (competența Curții Supreme de Justiție în cazul examinării contestațiilor depuse împotriva deciziei Comisiei de evaluare), [online]. Curtea Constituțională a Republicii Moldova, © 2023 [citată 23.02.2023]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=822>

⁵⁰³ Ibidem

⁵⁰⁴ Legea privind evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor și modificarea unor acte normative: nr. 252 din 17.08.2023. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 325-327 art. 581

Drept al Consiliului Europei CDL-AD(2023)023 din 13 iunie 2023)⁵⁰⁵, cum ar fi că garanțiile procedurale pentru judecătorul/procurorul în cauză ar trebui să fie oferite mai detaliat, inclusiv dreptul la o ședință închisă (fapt deja realizat prin introducerea modificărilor legislative), „probele inaccesibile” sau apărările de bună credință *bonafide* privind proprietatea. De asemenea, ar trebui prevăzute instrumente suplimentare pentru a asigura respectarea principiului proporționalității, inclusiv prin diversificarea sancțiunilor aplicabile. Aceasta ar însemna nu doar stabilirea unei game variate de măsuri punitive, ci și adaptarea sancțiunilor la gravitatea și circumstanțele fiecărei încălcări. O astfel de abordare ar permite evitarea unor pedepse excesive sau disproporționate, oferind în schimb soluții care să fie echitabile și să reflecte în mod corect impactul faptei asupra integrității sau interesului public. Pluralitatea sancțiunilor ar contribui, astfel, la crearea unui sistem de corecție mai just și eficient. Cu referire la colectarea informațiilor, Legea privind evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor⁵⁰⁶ prevede că poate se nu fie prezentată informația ce constituie secret de stat, secret medical sau care constituie secret profesional al avocatului, fapt neprevăzut de Legea privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor.

Analiza tuturor prevederilor prezentate, arată complexitatea procesului selecției candidaților la orice funcție publică. Totodată, ținând cont de multiplele modificări recente ale cadrului normativ, deducem că determinarea integrității candidatului, indiferent de funcție, este unul complicat, în sensul aprecierii nivelului de integritate al acestuia și respectării drepturilor candidatului. Acest fapt reconfirmă concluziile anterioare referitor la multidimensionalitatea integrității și existența ei la limita prevederilor morale și legale.

3.4. Concluzii la Capitolul 3

Controlul integrității este unul dintre cele mai specifice, complicate și complexe controale efectuate în raport cu subiecții integrității. Acesta este la limita ingerinței în viața privată și asigurarea unui sistem juridic integru. În urma analizei legislației, s-a constatat că controlul include atât domeniul proprietăților subiectului, cât și cel al respectării regimului de interese personale, incompatibilități, restricții și limitări. Fiecare dintre elementele enumerate sunt, la rândul lor, complexe, având mai multe componente, acestea fiind determinate în pachetul de legi aferente

---

⁵⁰⁵ CDL-AD(2023)035-e Republic of Moldova - Joint follow-up opinion of the Venice Commission and the Directorate General of Human Rights and Rule of Law (DGI) of the Council of Europe to the joint opinion on the draft Law on the external assessment of Judges and Prosecutors, adopted by the Venice Commission at its 136th Plenary Session (Venice, 6-7 October 2023), [online]. Council of Europe ©2014 [citată 10.12.2023]. Disponibil: [https://venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2023\)035-e](https://venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2023)035-e)

⁵⁰⁶ Legea privind evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor și modificarea unor acte normative: nr. 252 din 17.08.2023. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 325-327 art. 581

domeniului integrității în Metodologia de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor și în Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate.

Unele procedee de control sunt definite neclar ori sunt interpretate eronat, așa cum este în cazul principiilor controlului integrității. Au fost constatate și anumite neconcordanțe între prevederile legii și cele ale Metodologiilor analizate. În cele mai dese cazuri, metodologiile prevăd unele reglementări care suprareglementează aspectele ce țin de controlul integrității subiecților.

Controlul integrității presupune un control multilateral, nu numai din considerentul aspectelor supuse controlului și modului efectuării acestuia, dar și din perspectiva subiecților implicați în efectuarea controlului, în special ceea ce vizează rudele, concubinii și persoanele apropiate subiecților declarării, inclusiv persoanele terțe care apar ca subiecți ai controlului în anumite cazuri, cum ar fi donațiile. În acest sens, legiuitorul ar trebui să prevadă și în textul legilor categoriile de subiecți (în deplină corespundere cu Metodologiile), în vederea evitării unor interpretări eronate ale actelor normative. De asemenea, cu titlu de exemplu, în ceea ce vizează serviciile sau tipul de servicii procurate de către subiectul declarării și membrii de familie, concubin/concubină, a căror valoare cumulativă pe parcursul unui an depășește 10 salarii medii lunare pe economie, concluzionăm că ar fi oportun să recomandăm ANI depersonalizarea totală a acestor categorii declarate, inclusiv prin depersonalizarea beneficiarilor efectivi al acestora, dat fiind faptul că, deși sunt supuse controlului, ar fi mai oportun de protejat viața personală a persoanelor apropiate subiecților declarării. Controlul acestei categorii de cheltuieli nu este reglementat identic în Legea privind declararea averii și intereselor personale și în Metodologia de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor, ultima reglementare fiind formulată mai extensiv. Această prevedere urmează a fi coroborată în ceea ce ține de controlul cheltuielilor subiecților declarării, dar și asigurarea controlului executării cerințelor fiscale înaintate față de prestatori de servicii, în vederea evitării unor evaziuni fiscale, neeliberarea bonurilor, etc.; ori chiar ar fi oportună crearea unei metodologii de încheiere a contractelor de prestării de servicii cu subiecții declarării, în vederea unei evidențe corecte și depline a serviciilor prestate, costul și beneficiarii acestora.

Controlul integrități poate fi desfășurat la orice etapă de activitate, începând cu etapa accederii în funcție (eliberarea certificatului/cazierului de integritate, controlul efectuat de Comisia de evaluare a viitorilor membri ai Consiliului Superior al Magistraturii, ai Consiliului Superior al Procurorilor și ai organelor specializate ale acestora), pe parcursul exercitării funcției, și după

eliberarea din funcție, în cazul constatării pantuflajului. Acest fapt, în opinia noastră, are drept scop asigurarea unui control vast și eficient.

În altă ordine de idei, legiuitorul nu ar trebui să opereze cu noțiuni generale, lipsite de concretizări în ceea ce ține de aprecierea integrității subiecților. Legiuitorul nu trebuie să permită existența unor posibile interpretări în aprecieri, bazându-se doar pe criterii concrete de control. În opinia noastră, este inadmisibilă tratarea neuniformă a subiecților declarării ori candidaților în cazul Legii privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor, prin care se creează teme pentru abuz și inechitate.

În logica celor expuse, remarcăm și faptul că, deși legiuitorul a prevăzut unele modalități mai minuțioase de control al averii și intereselor personale, nu au fost create măsuri de promovare ori de motivare a subiecților declarării, care ar permite existența unui echilibru între incomoditățile create și ingerința în viața privată a subiectului declarării prin controlul efectuat și beneficiile obținute în urma desfășurării activității sale. În opinia noastră, crearea unor mecanisme de motivare pentru subiecții declarării ar crea un mediu benefic pentru evitarea unor încălcări din partea acestora și ar servi drept măsură de prevenție a nerespectării regimului integru.

4. MECANISME DE CONTRACARARE A TENTATIVELOR DE ÎNCĂLCARE A CLAUZEI DE INTEGRITATE

4.1. Activități și zone de risc ce discreditează integritatea

Contracararea oricărui fenomen cu impact negativ asupra statului de drept și societății urmează a fi efectuată nu numai prin lupta cu consecințele apărute, dar și prin înlăturarea factorilor ce creează condiții benefice pentru apariția și dezvoltarea riscurilor de corupție. Integritatea, într-un stat de drept, este unul din fenomenele principale, iar evaluarea și diminuarea riscurilor influenței negative ce pot afecta integritatea este una dintre prioritățile administrației publice. Legea integrității⁵⁰⁷ operează cu două definiții în acest sens: „factor de risc – circumstanță de orice gen care permite, încurajează, provoacă apariția manifestărilor de corupție în cadrul entității publice sau care le perpetuează”⁵⁰⁸ și „risc de corupție – probabilitate de producere a unei manifestări de corupție prin care este afectată realizarea obiectivelor entității publice”⁵⁰⁹. De asemenea, legea clasifică riscurile în cele „viitoare”, care reprezintă „[...] riscurile de corupție în procesul de elaborare a proiectelor de acte legislative, normative și departamentale⁵¹⁰” și în cele „existente”, care țin de „managementul riscurilor de corupție⁵¹¹”. Sarcina aplicării acestor măsuri de control al integrității în sectorul public revine conducătorilor entităților publice.

Referindu-ne la riscurile „viitoare”, Legea integrității explică aplicarea sancțiunilor prin obligația instituțiilor publice și a funcționarilor de „a nu admite și a exclude factorii care determină apariția riscurilor de corupție, promovarea intereselor private în detrimentul interesului public și prejudicierea intereselor legitime ale persoanelor sau a interesului public în procesul de elaborare a proiectelor de acte”⁵¹². Această prevedere subliniază importanța unei conduite etice și responsabilității în activitatea profesională, asigurând că procesul decizional este liber de influențe nelegitime și că se respectă normele de transparență și corectitudine. Prin urmare, legiuitorul stabilește că această responsabilitate revine „conducătorul(lui) entității publice și agenții(lor) publici responsabili de elaborarea proiectelor de acte legislative, normative și departamentale”⁵¹³. În acest sens, ar trebui de analizat în special procedura expertizei anticorupție ale actelor normative în vederea identificării specificului riscurilor de corupție „viitoare”. Astfel, o sarcină prioritară este „identificarea în proiectele de acte legislative/normative a riscurilor de corupție, a factorilor care

---

⁵⁰⁷ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁵⁰⁸ Ibidem

⁵⁰⁹ Ibidem

⁵¹⁰ Ibidem

⁵¹¹ Ibidem

⁵¹² Ibidem

⁵¹³ Ibidem

le generează [...] și înaintarea recomandărilor pentru înlăturarea lor”.⁵¹⁴ Legiuitorul, în calitate de criterii asupra cărora urmează a fi axată atenția, enumeră „transparența și accesul la informații, exercitarea drepturilor și obligațiilor persoanei, [...] atribuțiilor autorității publice, mecanismele de control, [...] răspunderea și sancțiunile”.⁵¹⁵

Legea prevede și anumite excepții din categoria actelor, ce urmează a fi supuse expertizei anticorupție, cum ar fi: „documentele de politici; [...]; decretele Președintelui Republicii Moldova; dispozițiile Guvernului; [...] ș.a.”⁵¹⁶ Totodată, în calitate de entitate responsabilă de expertiză figurează Centrul Național Anticorupție și „expertiza anticorupție [...] se efectuează [...] asupra proiectului definitivat în baza propunerilor și obiecțiilor expuse în procesul de avizare și/sau de consultare a părților interesate”⁵¹⁷. Totodată, „raportul de expertiză anticorupție prezintă analiza riscurilor de corupere a procesului legislativ, analiza generală și detaliată a riscurilor de corupție”.⁵¹⁸

Expertiza anticorupție se face în baza Metodologiei de efectuare a expertizei anticorupție a proiectelor de acte legislative și normative, aprobată de Colegiul Centrului Național Anticorupție, care stabilește obiectivele și etapele expertizei, oferind o descriere a tipologiei factorilor de risc care pot genera riscuri de corupție, precum și structura detaliată a raportului de expertiză anticorupție. Scopul acestei expertize este de a identifica potențialele vulnerabilități legislative și de a propune soluții pentru minimizarea riscurilor de corupție, contribuind, astfel, la creșterea integrității în procesul legislativ⁵¹⁹. Potrivit acestei Metodologii există riscuri de corupție *tipice și specifice* care se conțin în reglementările normelor din proiectele supuse avizării. Din prima categorie, a *riscurilor tipice*, fac parte prevederile care reprezintă „încurajarea, facilitarea sau legalizarea actelor de corupere activă/pasivă, dare de mită, corupere pasivă, luare de mită, trafic de influență, abuz de serviciu, depășire a atribuțiilor de serviciu, conflict de interese și/sau favoritism, etc”.⁵²⁰ Totodată *riscurile specifice* de corupție reprezintă „condițiile și caracteristicile concrete ale sectorului în care activează entitatea publică [...] și care constituie încălcări de natură penală, contravențională și disciplinară prin care se afectează climatul integrității instituționale”⁵²¹. Metodologia operează cu două categorii de riscuri de corupție, divizându-le după gradul de

---

⁵¹⁴ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁵¹⁵ Ibidem

⁵¹⁶ Ibidem

⁵¹⁷ Ibidem

⁵¹⁸ Ibidem

⁵¹⁹ Metodologie de efectuare a expertizei anticorupție a proiectelor de acte legislative și normative. Centrul Național Anticorupție Moldova, [online]. © 2023 [citat 14.12.2022]. Disponibil: https://www.cna.md/public/files/Metod_de_efect_a_expertizei_anticoruptie_1.pdf

⁵²⁰ Ibidem

⁵²¹ Ibidem

generalizare. De asemenea, sunt evidențiate și *riscurile de corupție generale* care „[...] se identifică atunci când proiectul în ansamblu va încuraja, facilita sau legaliza actele enumerate”⁵²². Chiar în textul Metodologiei se menționează că această categorie este prea generală și acesteia nu-i poate fi asociat un risc tipic concret.

Un element esențial în analiza riscurilor de corupție este identificarea provenienței acestora. Metodologia⁵²³ explică faptul că riscurile de corupție pot apărea din cauza legislației care conține factori de risc, care pot fi generați fie de un limbaj defectuos al textului reglementării, fie de absența sau insuficiența mecanismelor de prevenire a corupției. Acești factori de risc pot include modul în care sunt stabilite procedurile, competențele, atribuțiile și drepturile. O formulare neclară sau ambiguă în legislație poate crea oportunități pentru acte de corupție, subliniind importanța unei redactări precise și a unor măsuri preventive adecvate în elaborarea actelor normative (în continuare numiți „factori de risc”). Metodologia prezintă și o tipologie a factorilor de risc. Aceștia sunt:

- „*factori de risc generați de limbajul defectuos al proiectului*”⁵²⁴. Ei sunt prezentați prin anumite formulări lingvistice (ex. introducerea termenilor noi care nu au o definiție în legislație) și coerența legislativă (ex. concurența normelor de drept, lacună de drept).⁵²⁵ Prin urmare, în cazul acestei categorii de risc, motivul provine de la formulările incorecte ori incomplete admise în procesul legiferării;

- „*factori de risc generați de lipsa în proiect a mecanismelor de prevenire a corupției*”⁵²⁶ (ex. transparența [...], exercitarea drepturilor și obligațiilor persoanei, [...], mecanisme de control, răspundere și sancțiuni, etc.).⁵²⁷

În ceea ce privește riscurile „*existente*”, acestea presupun „riscurile de corupție aferente activității profesionale”⁵²⁸, ele fiind identificate în cadrul evaluării interne a riscurilor de corupție. Responsabilitatea de asigurare a managementului riscurilor de corupție în contextul implementării standardelor de etică și integritate profesională, în condițiile Legii nr. 229/2010 privind controlul financiar public intern aparține conducătorului entității publice.⁵²⁹

---

⁵²² Metodologie de efectuare a expertizei anticorupție a proiectelor de acte legislative și normative. Centrul Național Anticorupție Moldova, [online]. © 2023 [citat 14.12.2022]. Disponibil:

https://www.cna.md/public/files/Metod_de_efect_a_expertizei_anticoruptie_1.pdf

⁵²³ Ibidem

⁵²⁴ Ibidem

⁵²⁵ Ibidem

⁵²⁶ Ibidem

⁵²⁷ Ibidem

⁵²⁸ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁵²⁹ Ibidem

De asemenea, Legea integrității prevede că este necesară ținerea evidenței riscurilor de corupție care conține în sine „[...] descrierea activității vulnerabile [...]; riscul de corupție [...]; reacția la risc și acțiunea entității publice; responsabilul de acțiune; termenul de implementare a acțiunii”⁵³⁰. Evidența acestora va permite sistematizarea informației și evaluarea și analiza ulterioară a acestora. Conform Standardelor Naționale de Control Intern în Sectorul Public (SNCI) 9, entitățile publice trebuie să analizeze activitățile vulnerabile care, prin natura lor, implică riscuri crescute de corupție. În acest sens, este esențial ca aceste entități să elaboreze și să implementeze planuri de integritate, care au rolul de a exclude sau diminua factorii instituționali care pot favoriza apariția corupției. Astfel, prin identificarea și gestionarea acestor riscuri, se contribuie la întărirea integrității și transparenței în activitatea instituțiilor publice.⁵³¹

Totodată, legiuitorul prevede și efectuarea unui control extern al riscurilor de corupție. Evaluarea integrității instituționale se referă la un proces de evaluare externă a riscurilor de corupție, având ca scop identificarea acestor riscuri prin metode analitice și practice, cum ar fi testarea integrității profesionale. Acest proces implică descrierea factorilor care contribuie la apariția riscurilor identificate, precum și analiza consecințelor asociate acestora. În plus, evaluarea are rolul de a oferi recomandări concrete pentru diminuarea riscurilor de corupție, promovând un mediu integru și responsabil în cadrul instituțiilor publice⁵³². „[I]dentificarea riscurilor de corupție are loc în baza examinării practicilor de cultivare a climatului de integritate instituțională, a incidentelor de integritate admise de agenții publici din [...], a informațiilor [...], precum și a modalităților de afectare a drepturilor omului prin riscurile depistate”⁵³³.

Procedura evaluării continue cu „descrierea riscurilor de corupție identificate și, după caz, confirmate în cadrul testării integrității profesionale și analiza factorilor de risc ce sporesc probabilitatea materializării acestor riscuri se fac ținându-se seama de factorii de risc externi, interni, operaționali și individuali”⁵³⁴. Anterior, legea nu reglementa riscurile operaționale și individuale, acestea fiind explicate în Legea privind evaluarea integrității instituționale. Analiza factorilor de risc este importantă pentru a determina măsurile care pot fi luate pentru a reduce probabilitatea materializării riscurilor de corupție.

Cu referire la procesul evaluării integrității instituționale, aceasta constă din 4 etape, care presupun:

---

⁵³⁰ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁵³¹ Ordinul Ministerului finanțelor cu privire la aprobarea Standardelor naționale de control intern în sectorul public: nr.189 din 05.11.2015. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 332-339, art. 2391

⁵³² Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁵³³ Ibidem

⁵³⁴ Ibidem

- identificarea riscurilor de corupție în cadrul entității publice,
- testarea integrității profesionale a agenților publici,
- descrierea riscurilor de corupție și analiza factorilor care le generează,
- emiterea recomandărilor de îmbunătățire a climatului de integritate instituțională.⁵³⁵

Metodologia de identificare a riscurilor de corupție în cadrul entităților publice, de identificare a agenților publici expuși acestor riscuri și de analiză a factorilor de risc care le generează, care pune în aplicare art. 9 alin. (2) lit. h) al Legii nr.325 din 23.12.2013 privind evaluarea integrității instituționale de către Centrul Național Anticorupție (CNA), de asemenea reprezintă un act cu impact important în ceea ce ține de analiza riscurilor de corupție. Prin urmare, referindu-ne la procesul *identificării riscurilor*, potrivit Metodologiei, CNA „[...] va selecta entitatea publică, după cel puțin două dintre următoarele criterii: activitățile vulnerabile; statistica; contactul cu populația; neasigurarea climatului de integritate instituțională⁵³⁶”. Ne propunem să analizăm fiecare din aceste criterii în vederea determinării fiecăruia separat și legătura între ele.

În ceea ce vizează activitățile vulnerabile, acestea, potrivit legislației „[...] pot fi atât activități legate de organizarea internă a entității publice, cât și activități legate de atribuțiile (funcțiile) externe ale entității publice”⁵³⁷. Fiecare dintre activitățile menționate sunt explicate în felul următor: „*activități vulnerabile, legate de organizarea internă a entității publice* sunt activitățile care vizează [...]: gestionarea informației [...]; mijloacelor financiare [...]; gestionarea bunurilor și serviciilor [...]; ș.a.”⁵³⁸. Cu referire la *activitățile vulnerabile legate de atribuțiile (funcțiile) externe* ale entității publice sunt activitățile care vizează primordial: încasarea plăților [...]; decizii investiționale; acordarea de drepturi [...]; punerea în aplicare a legii.”⁵³⁹

Referindu-ne la alt criteriului - **contactul cu populația** - Metodologia specifică că acesta vizează, în special, acele autorități activitatea cărora „[...] implică un contact frecvent și direct cu cetățenii, și [...] au posibilitatea de a negocia soluționarea unor interese personale, ocolind procedurile legale”⁵⁴⁰. Comunicarea cu cetățenii de asemenea urmează a fi supravegheat prin prisma încălcării regimului integru.

⁵³⁵ Legea privind evaluarea integrității instituționale: nr. 325 din 23.12.2013. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 277-287, art. 586.

⁵³⁶ Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de identificare a riscurilor de corupție în cadrul entităților publice, de identificare a agenților publici expuși acestor riscuri și de analiză a factorilor de risc care le generează. Nr.50 din 20.03.2018, [online]. Centrul Național Anticorupție Moldova, © 2023, [citat 14.12.2022]. Disponibil: https://cna.md/public/files/Metodologia_de_evaluare_a_riscurilor.pdf

⁵³⁷ Ibidem

⁵³⁸ Ibidem

⁵³⁹ Ibidem

⁴⁰⁹ Ibidem

Metodologia prevede și existența **criteriului statistic**, care este aplicabil entităților publice în privința cărora „[...] există statistici despre nivelul perceput sau existent al corupției: [...] datele privind depistarea și investigarea actelor de corupție, actelor conexe actelor de corupție și a faptelor coruptibile, [...] date privind condamnarea agenților din cadrul entităților publice,[...], denunțuri, sesizări și petiții; [...], ș.a.”⁵⁴¹ Prin existența acestui criteriu se justifică necesitatea ținerii evidenței și evaluării tuturor datelor statistice ce vizează integritatea.

Neasigurarea climatului de integritate instituțională se rezumă la ignorarea criteriilor ce stau la baza unui climat de integritate instrucțională, prevăzute în art.5 din Legea integrității instituționale. Respectând consecutivitatea logică a acțiunilor menite efectuării evaluării și contracarării riscurilor ce discreditează integritatea, Metodologia descrie modul de identificare a riscurilor, explicând că „agenții [publici] care sunt expuși riscurilor de corupție se identifică prin determinarea: proceselor de lucru caracteristice activităților vulnerabile [...]; categoriilor de agenți publici implicați în aceste activități și care dețin funcții sensibile”.⁵⁴² Prin funcții sensibile, sunt înțelese, în sensul actului citat, „[...] funcții cu competențe exclusive sau speciale; funcții [...] care [...] sunt în relație directă cu agenți publici care dețin funcții sensibile (n.a. se presupune că, deși după esența sa, funcția nu este atribuită la o funcție sensibilă, acestea se echivalează cu ele în cazul unei relații directe), cetățenii, politicienii sau terțe persoane juridice; funcții [...] cu acces la resursele financiare, materiale și informaționale ale entității publice; funcții cu competențe decizionale, de control și sancționare”⁵⁴³. Cercul de persoane ce se încadrează în aceste categorii este atât de vast, încât în el nu se încadrează, probabil, numai personalul tehnic, care, după esența sa, nici nu se atribuie la funcție publică și nu este supus controlului integrității.

Descrierea riscurilor de corupție și analiza factorilor de risc reprezintă una dintre cele mai importante etape în contracararea corupției. În ceea ce vizează, în special, descrierea riscurilor de corupție identificate, legea prevede câteva tipuri ale factorilor de risc: *factori externi* (factori de risc aflați în afara controlului entității publice, ex. „lipsa reglementărilor sau reglementări incomplete, cadrul legislativ și normativ neclar sau neunitar, ș.a.”⁵⁴⁴), *factori interni* (factori de risc organizaționali, de control și sancționare din sfera de control a entității publice, care sunt rezultatul acțiunilor sau inacțiunilor acesteia, cum ar fi „[...] politici și proceduri neconforme, [...], acte și regulamente interne deficitare sau neunitare, lipsa mecanismelor de avertizare/alertă în

---

⁵⁴¹ Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de identificare a riscurilor de corupție în cadrul entităților publice, de identificare a agenților publici expuși acestor riscuri și de analiză a factorilor de risc care le generează. Nr.50 din 20.03.2018, [online]. Centrul Național Anticorupție Moldova, © 2023, [citat 14.12.2022]. Disponibil: https://cna.md/public/files/Metodologia_de_evaluare_a_riscurilor.pdf

⁵⁴² Ibidem

⁵⁴³ Ibidem

⁵⁴⁴ Ibidem

cazul diferitor nereguli, [...] ș.a.”⁵⁴⁵). Sunt și *factori operaționali* (ce apar în procesul de lucru în cadrul entității publice, cum ar fi „[...] procesul decizional netransparent, organizarea deficitară a procesului de lucru, [...] ș.a.”⁵⁴⁶); *factori individuali* (pot motiva un anumit agent public să admită manifestări de corupție și să acționeze contrar climatului de integritate instituțională (ex. „[...] lipsa integrității profesionale, pregătire profesională insuficientă, [...]”⁵⁴⁷)).⁵⁴⁸ Determinarea categoriilor de risc reprezintă o etapă ce precede analiza lor. Potrivit Metodologiei, „pentru analiza detaliată a factorilor de risc se utilizează: evaluarea factorilor de risc legați de carențele cadrului de reglementare a activității entității publice evaluate [...]; vizite de documentare [...]; chestionarea/intervievarea agenților publici din cadrul entității publice evaluate.”⁵⁴⁹

Riscurilor de corupție vor fi descrise în „matricea probabilității și impactului”, prin aplicarea metodei „scala calitativă”. În funcție de impact, riscul poate fi: *înalt* (grav), *mediu* și *scăzut* (minor).

- Riscul *înalt* (grav), presupune „[...] atingerea drepturilor și libertăților fundamentale [...], reducerea esențială a credibilității, [...] pune în pericol stabilitatea instituției și atingerea obiectivelor sale, [...] ș.a.”⁵⁵⁰

- Riscul *mediu*, se manifestă prin „[...] un efect semnificativ asupra reputației instituției sau [...] capacității ei de a-și atinge obiectivele, [...] [punerea] în pericol a succesul unei activități sau funcționării eficiente a instituției, ș.a.”⁵⁵¹

- Riscul *scăzut* (minor), presupune „[...] un efect neînsemnat asupra capacității entității publice [...], pierderi financiare moderate ori minimale [...] ș.a.”⁵⁵²

În funcție de probabilitatea de apariție, riscul poate fi:

---

⁵⁴⁵ Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de identificare a riscurilor de corupție în cadrul entităților publice, de identificare a agenților publici expuși acestor riscuri și de analiză a factorilor de risc care le generează. Nr.50 din 20.03.2018, [online]. Centrul Național Anticorupție Moldova, © 2023, [citat 14.12.2022]. Disponibil: https://cna.md/public/files/Metodologia_de_evaluare_a_riscurilor.pdf

⁵⁴⁶ Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de identificare a riscurilor de corupție în cadrul entităților publice, de identificare a agenților publici expuși acestor riscuri și de analiză a factorilor de risc care le generează. Nr.50 din 20.03.2018, [online]. Centrul Național Anticorupție Moldova, © 2023, [citat 14.12.2022]. Disponibil: https://cna.md/public/files/Metodologia_de_evaluare_a_riscurilor.pdf

⁵⁴⁷ Ibidem

⁵⁴⁸ Legea privind evaluarea integrității instituționale: nr. 325 din 23.12.2013. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 277-287, art. 586.

⁵⁴⁹ Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de identificare a riscurilor de corupție în cadrul entităților publice, de identificare a agenților publici expuși acestor riscuri și de analiză a factorilor de risc care le generează. Nr.50 din 20.03.2018, [online]. Centrul Național Anticorupție Moldova, © 2023, [citat 14.12.2022]. Disponibil: https://cna.md/public/files/Metodologia_de_evaluare_a_riscurilor.pdf

⁵⁵⁰ Ibidem

⁵⁵¹ Ibidem

⁵⁵² Ibidem

- de probabilitate *înalță* de apariție (aproape sigur), are drept condiție mai mult de 5 cazuri de corupție în ultimii 5 ani, înregistrate în cadrul entității publice, inclusiv cazuri de rezonanță socială înaltă.⁵⁵³;

- de probabilitate *medie* de apariție (posibil), este similar probabilității înalte, numai că numărul de cazuri de corupție este de 2 în ultimii 5 ani, sau în alte entități publice din același sector sau domenii similare de activitate⁵⁵⁴. În ambele cazuri este prezent rezultatul negativ ale testului de integritate profesională.

- de probabilitate *mică* de apariție (rar), presupune mai mult de 1 caz de corupție în ultimii 5 ani înregistrat în cadrul entității publice, sau se constată frecvent în alte entități publice din același sector sau domenii similare de activitate.⁵⁵⁵. Nivelul de expunere la riscuri de corupție este determinat printr-o combinație între probabilitatea de apariție a acestor riscuri și severitatea impactului pe care acestea l-ar putea avea. În funcție de plasarea riscurilor în matricea de evaluare, se dezvoltă măsuri corespunzătoare de intervenție. Această abordare permite instituțiilor să prioritizeze riscurile în funcție de gravitatea și frecvența lor, facilitând, astfel, o gestionare mai eficientă a acestora și contribuind la crearea unui cadru de integritate robust.

În continuare, Metodologia prevede că în baza „[...] priorităților de intervenție și reacției la riscuri [...], vor fi formulate recomandări [ce vor] permite entității publice să reducă manifestările de corupție.”⁵⁵⁶ Evaluarea integrității instituționale finalizează cu întocmirea unui raport, conform cerințelor stabilite în art.18 din Legea privind evaluarea integrității instituționale⁵⁵⁷.

În contextul evaluării riscurilor de corupție, este esențial ca fiecare entitate publică să dispună de un plan intern de integritate. Legea integrității⁵⁵⁸ stipulează că acest plan trebuie să fie aprobat de conducătorul entității publice, după realizarea unei evaluări a integrității instituționale. Scopul acestui plan este de a dezvolta și consolida climatul de integritate instituțională pe parcursul procesului de implementare, asigurând, astfel, un mediu transparent și responsabil, care să minimizeze riscurile de corupție și să promoveze buna guvernare. Un astfel de plan se întocmește

---

⁵⁵³ Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de identificare a riscurilor de corupție în cadrul entităților publice, de identificare a agenților publici expuși acestor riscuri și de analiză a factorilor de risc care le generează. Nr.50 din 20.03.2018, [online]. Centrul Național Anticorupție Moldova, © 2023, [citată 14.12.2022]. Disponibil: https://cna.md/public/files/Metodologia_de_evaluare_a_riscurilor.pdf

⁵⁵⁴ Ibidem

⁵⁵⁵ Ibidem

⁵⁵⁶ Ibidem

⁵⁵⁷ Legea privind evaluarea integrității instituționale: nr. 325 din 23.12.2013. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 277-287, art. 586.

⁵⁵⁸ Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de identificare a riscurilor de corupție în cadrul entităților publice, de identificare a agenților publici expuși acestor riscuri și de analiză a factorilor de risc care le generează. Nr.50 din 20.03.2018, [online]. Centrul Național Anticorupție Moldova, © 2023, [citată 14.12.2022]. Disponibil: https://cna.md/public/files/Metodologia_de_evaluare_a_riscurilor.pdf

în urma evaluării instituționale, legea impunând strict că „[...] entitatea publică, în termen de o lună, adoptă planul de integritate și îl implementează în termen de două luni din momentul adoptării⁵⁵⁹”. Ca și cerință înaintată față de plan, legiuitorul prevede că acesta „[...] trebuie să asigure, cel puțin, îndeplinirea recomandărilor și a cerințelor minime formulate în raportul menționat⁵⁶⁰”. Astfel, se asigură continuitatea logică a evaluării integrității, precum și implementarea sugestiilor și recomandărilor din actul de control. O astfel de prevedere este și în Legea privind evaluarea integrității instituționale, potrivit căreia, „dacă în raportul de evaluare a integrității instituționale se constată riscuri de corupție în cadrul entității publice, entitatea publică sau [...] organul de autoadministrare adoptă un plan de integritate⁵⁶¹”. În continuarea ideii, Legea prevede inclusiv că planul de integritate conține: „riscurile de corupție (conform raportului), acțiunile de diminuare/excludere a riscurilor, termenele, indicatorii, responsabilii⁵⁶²”.

În situația în care evaluarea integrității instituționale identifică riscuri de corupție influențate de factori externi, entitatea publică sau organul de autoadministrare are responsabilitatea de a integra în planul de integritate măsuri indirecte și acțiuni preparatorii. Aceste acțiuni sunt menite să reducă impactul riscurilor externe și să contribuie la crearea unui mediu sigur și mai transparent. Prin implementarea acestor măsuri, se urmărește nu doar prevenirea corupției, ci și consolidarea încrederii cetățenilor în instituțiile publice.⁵⁶³ Astfel, entitatea responsabilă va primi indicii directe în ceea ce ține de zonele de risc și modalitatea de a le elimina ori verifica.

Totodată, potrivit Legii integrității, „la expirarea termenului de implementare a planului de integritate, entitatea publică întocmește un raport [...] pe care îl publică pe pagina sa web și îl transmite autorității anticorupție responsabile care a evaluat integritatea instituțională”.⁵⁶⁴

Prin identificarea și gestionarea acestor activități și zone de risc, entitățile publice pot lua măsuri pentru a reduce probabilitatea ca acestea să se producă. Aceste măsuri pot include: îmbunătățirea legislației și a practicilor administrative; implementarea de sisteme de integritate; educarea și sensibilizarea agenților publici și a cetățenilor cu privire la importanța integrității; crearea unui mediu propice integrității.

---

⁵⁵⁹ Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de identificare a riscurilor de corupție în cadrul entităților publice, de identificare a agenților publici expuși acestor riscuri și de analiză a factorilor de risc care le generează. Nr.50 din 20.03.2018, [online]. Centrul Național Anticorupție Moldova, © 2023, [citat 14.12.2022]. Disponibil: https://cna.md/public/files/Metodologia_de_evaluare_a_riscurilor.pdf

⁵⁶⁰ Ibidem

⁵⁶¹ Ibidem

⁵⁶² Ibidem

⁵⁶³ Legea privind evaluarea integrității instituționale: nr. 325 din 23.12.2013. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 277-287, art. 586.

⁵⁶⁴ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

Prin implementarea unui sistem de management al riscurilor, în special a celor de fraudă și corupție și promovarea unei culturi a integrității, entitățile publice pot contribui la crearea unei societăți transparente și mai responsabile.

4.2. Consecințele încălcării clauzei de integritate

Vorbind despre vulnerabilitățile și riscurile de corupție, nu putem evita și partea ce ține de consecințele încălcării clauzei de integritate. Integritatea „[...] reprezintă un model de conduită axată pe un set de drepturi și obligații, cât și unele aspecte morale obligatorii pentru un grup de persoane determinate de lege (cum ar fi spre exemplu funcționarii publici)”⁵⁶⁵. Acest aspect a fost reflectat în capitolele precedente, în care a fost prezentată analiză coraportului între drept și moralitate și locul integrității în definiția acestor fenomene. Astfel, în procesul exercitării atribuțiilor, este obligatorie respectarea unei așa-numite „clauze de integritate”. Putem remarca că legiuitorul nu operează cu o astfel de noțiune, însă aceasta permite înglobarea în sine unui număr mare de cerințe înaintate față de funcționarii publici ce vizează respectarea regimul integru de exercitare a atribuțiilor”⁵⁶⁶.

Potrivit legislației în vigoare, respectarea regimului integru (regimul conflictului de interese, al incompatibilităților și interdicțiilor) pentru subiecții integrității este una obligatorie în procesul desfășurării activității lor. Astfel, în vederea stabilirii esenței „clauzei de integritate” urmează a fi studiate prevederile Legii privind evaluarea integrității instituționale nr. 325 din 23.12.2013⁵⁶⁷, care stabilește scopul, principiile, mijloacele, metodele, procedurile și efectele juridice ale evaluării integrității instituționale în cadrul entităților publice.

Noțiunea „clauză de integritate” nu este formulată în legislație⁵⁶⁸. Ne permitem să utilizăm noțiunea pentru simplificarea explicării unui șir „cumulativ de prevederi legale ce țin de obligațiile aferente integrității”⁵⁶⁹. Fiind mai expliciti, aceasta reprezintă „lista măsurilor sau interdicțiilor menite să asigure toate categoriile de integritate, specificate în legislație. Și în final, în linii generale și strict juridic, clauza de integritate și reprezintă manifestarea integrității⁵⁷⁰”. Clauza de integritate include în sine ansamblul condițiilor ce ar confirma integritatea.

---

⁵⁶⁵ BACIU (CEBAN), O. Consecințele încălcării clauzei de integritate. In: Revista Institutului Național al Justiției, 2022, nr. 2(61), pp. 53-60. ISSN 1857-2405. DOI: 10.52277/1857-2405.2022.2(61).09

⁵⁶⁶ Ibidem

⁵⁶⁷ Legea privind evaluarea integrității instituționale: nr. 325 din 23.12.2013. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 277-287, art. 586.

⁵⁶⁸ BACIU (CEBAN), O. Consecințele încălcării clauzei de integritate. In: Revista Institutului Național al Justiției, 2022, nr. 2(61), pp. 53-60. ISSN 1857-2405. DOI: 10.52277/1857-2405.2022.2(61).09

⁵⁶⁹ Ibidem

⁵⁷⁰ Ibidem

Legea integrității⁵⁷¹, în art. 3, operează cu mai multe noțiuni ce ne permit analiza acestei „clauze de integritate”. În lege regăsim noțiunea de „*incident de integritate*”. Legiuitorul definește acest fenomen ca „manifestare de corupție produsă în împrejurări reale, altă manifestare similară manifestării de corupție, produsă în cadrul unui test de integritate profesională”⁵⁷². Noțiunea dată ne permite să conturăm condițiile încălcării clauzei de integritate, acestea fiind limitate de timpul/perioada manifestării prin „împrejurări reale” ori „în cadrul unui test de integritate profesională”⁵⁷³. Totodată, atragem atenția și la noțiunea de „*integritate politică*”⁵⁷⁴. Legiuitorul vine cu o noțiune mai îngustă; aceasta „reprezintă capacitatea concurenților electorali, [...] a persoanelor care dețin o funcție electivă sau o funcție exclusiv politică de a-și desfășura activitățile în mod etic, liber de manifestări de corupție, cu respectarea interesului public, supremației Constituției Republicii Moldova și a legii”⁵⁷⁵.

Legea privind evaluarea integrității instituționale⁵⁷⁶ operează cu așa noțiuni cum ar fi: integritatea instituțională și integritatea profesională. Astfel, respectarea necorespunzătoare ori, în general, nerespectarea măsurilor ce asigură una din formele de integritate, prevăzute de legislația în vigoare, reprezintă încălcarea clauzei de integritate. Prin urmare, consecințele încălcării acestor măsuri reprezintă o materie de interes sporit pentru analiză. Studiind prevederile actelor normative, putem concluziona că consecințele nerespectării clauzei de integritate pot fi divizate în 2 categorii. Una din consecințe de încălcare a clauzei de integritate, implicit, este survenirea *unei forme de răspundere*, cum ar fi disciplinară, contravențională, penală sau civilă; alta este o *consecință specifică încălcării unei măsuri concrete* și reprezintă o consecință negativă aplicabilă în raport cu persoana care nu a respectat măsurile specificate⁵⁷⁷.

Pentru a determina aceste consecințe, în special cele ale încălcării clauzelor integritate, ne propunem să analizăm fiecare măsură prevăzută de lege, în raport cu consecințele ce se pot aplica în cazul încălcării lor. Astfel, potrivit art.7 din Legea integrității, menționăm următoarele modalități de *încălcare a clauzei de integritate politică*: neasigurarea transparenței finanțării partidelor politice și a campaniilor electorale și neasigurarea eticii și integrității profesionale ale persoanelor care dețin o funcție electivă sau o funcție exclusiv politică⁵⁷⁸.

---

⁵⁷¹ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁵⁷² Ibidem

⁵⁷³ Ibidem

⁵⁷⁴ Ibidem

⁵⁷⁵ Ibidem

⁵⁷⁶ Legea privind evaluarea integrității instituționale: nr. 325 din 23.12.2013. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 277-287, art. 586.

⁵⁷⁷ BACIU (CEBAN), O. Consecințele încălcării clauzei de integritate. In: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2022, nr. 2(61), pp. 53-60. ISSN 1857-2405. DOI: 10.52277/1857-2405.2022.2(61).09

⁵⁷⁸ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

Modalitatea de *încălcarea a clauzei de integritate instituțională* are loc prin încălcarea ori nerespectarea măsurilor de asigurare a integrității instituționale. Ne propunem să analizăm consecința încălcării fiecărei clauze, prevăzute în art. 10 din Legea integrității⁵⁷⁹. Potrivit art. 10 din Legea integrității, „climatul de integritate instituțională se cultivă prin realizarea următoarelor măsuri⁵⁸⁰:

- **Angajarea și promovarea agenților publici în bază de merit și de integritate profesională, respectarea regimului juridic al restricțiilor în ierarhie și al limitărilor de publicitate, neadmiterea favoritismului,** [...] ș.a.⁵⁸¹ Această măsură este una prioritară și legiuitorul nu reglementat o consecință specială pentru nerespectarea acesteia. Prin urmare, în cazul în care se încalcă prevederile menționate, se aplică consecințele generale stipulate la alineatele (3) și (4) ale articolului 10. Conform acestora, nerealizarea măsurilor de integritate duc la compromiterea climatului de integritate instituțională și a integrității în sectorul public. Aceasta poate favoriza apariția manifestărilor de corupție și poate afecta grav interesul public. De asemenea, aceste încălcări pot determina inițierea unor măsuri de control al integrității în sectorul public din partea autorităților anticorupție competente sau a altor autorități cu atribuții specifice. În plus, conducătorii entităților publice și agenții publici pot fi trași la răspundere pentru aceste deficiențe, subliniind astfel importanța respectării normelor de integritate în activitatea instituțiilor publice⁵⁸². De asemenea, potrivit alin. (4) al art.10, survine și *răspunderea disciplinară, indiferent de survenirea altor forme de răspundere juridică*.

- **Respectarea regimului juridic al incompatibilităților.** În cazul încălcării acestei măsuri, legiuitorul prevede, în art.40 din Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate⁵⁸³, că „[...] ANI sesizează, în termen de 15 zile, conducerea organizației publice sau a autorității responsabile de numirea în funcție a subiectului declarării, în *vederea încetării mandatului acestuia, a raporturilor de muncă sau de serviciu ale acestuia.*”⁵⁸⁴ Această măsură este aplicabilă în situația în care se constată încălcarea regimului juridic al incompatibilităților printr-un act de constatare care a rămas definitiv. De asemenea, ca măsură de asigurare, ANI poate solicita suspendarea din funcție a persoanei față de care s-a constatat încălcarea respectivă, până când actul de constatare devine definitiv. Este important de menționat că această solicitare poate fi formulată

---

⁵⁷⁹ BACIU (CEBAN), O. Consecințele încălcării clauzei de integritate. In: Revista Institutului Național al Justiției, 2022, nr. 2(61), pp. 53-60. ISSN 1857-2405. DOI: 10.52277/1857-2405.2022.2(61).09

⁵⁸⁰ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁵⁸¹ Ibidem

⁵⁸² Ibidem

⁵⁸³ Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate: nr. 132 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 511.

⁵⁸⁴ Ibidem

numai în cazul în care dispozitivul actului de constatare prevede explicit încetarea mandatului sau a raporturilor de muncă ori de serviciu. Respectarea regimului juridic al incompatibilităților joacă un rol esențial în prevenirea și combaterea corupției, asigurând, astfel, integritatea și transparența în funcționarea instituțiilor publice. Prin implementarea acestor măsuri, se urmărește consolidarea încrederii cetățenilor în actul de guvernare și în sistemul public, Prin acest regim se urmărește asigurarea imparțialității și obiectivității agenților publici în exercitarea funcției lor. Încălcarea regimului juridic al incompatibilităților poate duce la situații în care agenții publici să fie influențați, în luarea deciziilor, de interesele lor personale sau de interesele unor terțe persoane. Acest lucru poate duce la prejudicierea intereselor publice și la compromiterea instituțiilor publice. Prin urmare, este important ca agenții publici să fie conștienți de prevederile regimului juridic al incompatibilităților și să le respecte întocmai, în caz contrar fiind aplicate măsurile coercitive.

- **Respectarea regimului juridic al declarării averii și intereselor personale.** Legea nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale impune nu numai obligația de prezentare a DAIP, dar și controlul acestora. Astfel, „în vederea asigurării integrității profesionale, [...] declarațiile de avere și interese personale [...] *pot fi supuse verificărilor suplimentare în cadrul entității publice din care fac parte*, cu aplicarea consecințelor prevăzute de legislația specială care reglementează activitatea categoriei respective de agenți publici”⁵⁸⁵. Norma legală vine cu specificarea că „[...] consecințele aplicate nu pot fi mai puțin grave decât consecințele aplicate în virtutea regulilor generale”⁵⁸⁶. Potrivit alin. (7) și alin. (8) ale art. 47 din Legea integrității în cazul nedepunerii DAIP inspectorul de integritate transmite un demers pentru depunerea declarației de avere și interese personale în termen de 30 de zile organizației publice în care activează subiectul declarării⁵⁸⁷. Inspectorul de integritate se poate adresa și direct subiectului în cazul în care „acesta exercită o funcție de demnitate publică”⁵⁸⁸. Nedepunerea repetată a declarației de avere și interese personale (DAIP) constituie un temei pentru încetarea mandatului, a raporturilor de muncă sau de serviciu ale subiectului în cauză. Inspectorul de integritate are obligația de a notifica imediat conducerea organizației publice sau autoritatea responsabilă de numirea în funcție a persoanei respective. Notificarea este esențială pentru declanșarea procedurii de încetare a mandatului, a raporturilor de muncă sau de serviciu⁵⁸⁹. Prin urmare, nerespectarea obligației de a depune declarația poate avea consecințe severe asupra carierei profesionale a

---

⁵⁸⁵ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.

⁵⁸⁶ Ibidem

⁵⁸⁷ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁵⁸⁸ Ibidem

⁵⁸⁹ Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate: nr. 132 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 511.

funcționarilor publici, subliniind importanța transparenței și responsabilității în exercitarea funcțiilor publice. Aceste măsuri sunt menite să asigure integritatea în sectorul public și să prevină eventuale acte de corupție. Potrivit alin. (5) și alin. (6) ale art. 23 din Legea privind declararea averii și a intereselor personale, subiectul declarării care a fost eliberat sau destituit din funcție este decăzut din dreptul de a mai exercita o funcție publică sau o funcție de demnitate publică, cu excepția funcțiilor electorale, pe o perioadă de trei ani de la data eliberării sau destituirii din funcția respectivă, sau din data încetării de drept a mandatului său. În cazul funcțiilor eligibile, această interdicție se aplică pe o perioadă de trei ani de la încetarea mandatului⁵⁹⁰. Legiuitorul reglementează și situația în care persoana nu mai ocupă o funcție publică sau de demnitate publică la data constatării averii nejustificate, a stării de incompatibilitate sau a conflictului de interese. În aceste cazuri, interdicția de trei ani se aplică conform legii, începând de la data la care actul de constatare a rămas definitiv, sau de la data la care hotărârea judecătorească prin care se confirmă existența averii nejustificate, a stării de incompatibilitate ori a conflictului de interese a devenit definitivă și irevocabilă⁵⁹¹. Această reglementare are rolul de a asigura responsabilitatea și integritatea în sectorul public, prevenind astfel posibilitatea ca persoanele care au fost implicate în acte de corupție sau în situații de incompatibilitate să revină în funcții publice într-un interval scurt de timp.⁵⁹² Această obligație este specificată și în pct. 24 din Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate, aprobată prin Ordinul ANI nr.8 din 24.01.2024⁵⁹³. Dacă inspectorul de integritate constată nedeplinirea DAIP, acesta expediază subiectului declarării o solicitare de depunere a DAIP în termen de 30 de zile și inițiază o cauză contravențională pentru încălcarea regulilor de declarare a averii și intereselor personale. Despre acest fapt este informată conducerea organizației publice sau a autorității responsabile de numirea în funcție a subiectului declarării și președintele ANI.

- **Respectarea regimului juridic al conflictelor de interese.** Potrivit art. 39 din Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate consecința nerespectării acestei măsuri presupune că „inspectorul de integritate încheie un proces-verbal cu privire la contravenție și îl trimite instanței judecătorești spre examinare”⁵⁹⁴. De asemenea, este important de menționat că Autoritatea Națională de Integritate (ANI) are obligația de a sesiza conducerea organizației publice

---

⁵⁹⁰ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.

⁵⁹¹ Ibidem

⁵⁹² Ibidem

⁵⁹³ Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate, aprobată prin Ordinul ANI nr.8 din 24.01.2024, [online]. [cit. 20.02.2024]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Metodologia.PDF>

⁵⁹⁴ Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate: nr. 132 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 511.

sau autoritatea responsabilă de numirea în funcție a subiectului declarării în termen de cel mult 5 zile. Sesizarea are loc în scopul declanșării procedurii disciplinare sau, după caz, în vederea încetării mandatului, a raporturilor de muncă sau de serviciu ale persoanei care nu a respectat măsura de cultivare a integrității⁵⁹⁵. Acest mecanism asigură o reacție rapidă la eventualele abateri de la normele de integritate și contribuie, astfel, la menținerea standardelor de etică și transparență în sectorul public. Prin urmare, ANI joacă un rol esențial în protejarea interesului public și prevenirea corupției în instituțiile statului. În termen de trei luni după ce actul de constatare a rămas definitiv, ANI se adresează la instanța de judecată în vederea *declarării nulității absolute a actului administrativ (cu viciu de nerespectare a regimului juridic al conflictelor de interese), cu excepția cazurilor în care anularea actelor menționate ar aduce daune interesului public*. De asemenea, instanța de judecată poate dispune și *repunerea părților în situația anterioară*⁵⁹⁶. Potrivit alin. (4) al art. 23 din Legea privind declararea averii și a intereselor personale, „fapta subiectului declarării în privința căruia s-a constatat [nerespectarea regimului juridic al conflictelor de interese] constituie temei pentru răspunderea contravențională sau penală și pentru revocarea, destituirea sau, după caz, încetarea mandatului, a raporturilor de muncă ori de serviciu ale subiectului în cauză”⁵⁹⁷. Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate, aprobată prin Ordinul ANI nr.8 din 24.01.2024⁵⁹⁸, în sensul conflictelor de interese prevede că, la discreția inspectorului de integritate, conform art. 39 alin. (2) al Legii nr. 132/2016⁵⁹⁹, poate fi dispusă încetarea mandatului, a raporturilor de muncă sau de serviciu. În sensul dat, la luarea deciziei respective inspectorul va analiza: gradul de vinovăție al subiectului declarării [...], natura abaterii [...], numărul și durata abaterilor [...], comiterea unor abateri similare anterior [...], prejudiciul adus interesului public [...], funcția publică deținută⁶⁰⁰. Dacă inspectorul de integritate dispune încetarea mandatului, a funcției publice de demnitate publică, acesta este obligat prin lege să aplice și interdicția de a ocupa sau funcții publice sau de demnitate publică, după caz și funcții electivă, pe o perioadă de 3 ani. Interdicțiile sunt înscrise în Registrul de stat al persoanelor care au interdicție de a ocupa o funcție publică și de demnitate publică, ținut de Autoritate. Procedura similară este aplicabilă și în cazul incompatibilităților, restricțiilor și

---

⁵⁹⁵ Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate: nr. 132 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 511.

⁵⁹⁶ Ibidem

⁵⁹⁷ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.

⁵⁹⁸ Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate, aprobată prin Ordinul ANI nr.8 din 24.01.2024 [cit. 20.02.2024]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Metodologia.PDF>

⁵⁹⁹ Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate: nr. 132 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 511.

⁶⁰⁰ Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate, aprobată prin Ordinul ANI nr.8 din 24.01.2024, [online]. [cit. 20.02.2024]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Metodologia.PDF>

limitărilor. Prin urmare, prevederile date prezintă desfășurarea într-un mod explicit a prevederilor legale, în vederea stabilirii criteriilor de care urmează să țină cont inspectorul de integritate la dispunerea încetării mandatului. Totodată, cu titlu de recomandare, menționăm ca ar fi mai oportun de specificat și temeiul dat, precum și cel referitor la nedeținerea DAIP, ca temei de încetare, în actele normative ce reglementează statutul subiecților, în vedere asigurării unei transparențe și eficiențe a interpretării actelor normative.

- **Respectarea regimului juridic al cadourilor.** Cât privește cadourile și avantajele, legislativul a instituit o anumită claritate⁶⁰¹. Acest regim juridic stabilește un ansamblu de norme juridice orientate spre aplicare, în condițiile acceptării anumitor cadouri de către funcționarii publici ș.a. Nerespectarea acestei măsuri poate provoca apariția manifestărilor de corupție. Ea presupune că subiecților integrității le este interzis să solicite/accepte cadouri (bunuri, servicii, ș.a.) care le sunt destinate personal sau familiei lor⁶⁰². Legiuitorul menționează condiția că aceste cadouri sunt legate direct sau indirect de desfășurarea activității lor profesionale (cadouri inadmisibile). Aceasta implică faptul că admisibilitatea unui cadou poate fi evaluată exclusiv în funcție de existența unui schimb direct (*quid pro quo*), ceea ce înseamnă, de fapt, o mită. Această evaluare presupune o analiză a intenției celui care oferă sau acordă cadoul, precum și a agentului public, în situația în care acesta solicită cadoul⁶⁰³. În esență, este necesară o examinare detaliată a contextului și a motivațiilor implicate în transferul bunului, pentru a determina dacă acțiunea respectivă este legală sau contravine principiilor de integritate și transparență în exercitarea funcției publice. Astfel, în cazul în care agentului public i se oferă un cadou considerat inadmisibil, acesta are următoarele obligații⁶⁰⁴:

a) *Predarea cadoului*: agentul public trebuie să predea cadoul comisiei de evidență și evaluare a cadourilor din cadrul entității publice în termen de 3 zile, fie din momentul primirii cadoului, fie din momentul revenirii din deplasarea de serviciu în care l-a primit.

b) *Declarația împrejurărilor*: agentul public este obligat să declare împrejurările în care i-a fost oferit cadoul, specificând intenția de a-l păstra sau de a-l transmite în gestiunea entității publice.

---

⁶⁰¹ MOSTOVEI, T. Regimul juridic al cadourilor în serviciul public-dificultăți și remedii pentru implementare. In: Consolidarea administrației publice locale și perspectivele Europene ale Republicii Moldova: conferință științifico-practică internațională, 23 noiembrie 2018, Chișinău. Chișinău: Tipogr. Garomont Studio, 2018, pp. 176-182. ISBN 978-9975-134-20-0.

⁶⁰² Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁶⁰³ Nota Informativă la proiectul Hotărârii Guvernului privind regimul cadourilor, [online]. [cit. 01.08.2024]. Disponibil: https://particip.gov.md/ru/download_attachment/12627

⁶⁰⁴ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

c) *Răscumpărarea cadoului*: în cazul în care agentul public decide să păstreze cadoul, acesta trebuie să-l răscumpere, achitând din bugetul entității publice diferența dintre valoarea estimată a cadoului, stabilită de către comisia de evidență și evaluare a cadourilor, și limita financiară stabilită de lege.

Un aspect important în contextul dat reprezintă delimitarea cadourilor admisibile și inadmisibile. Legea integrității, în art. 16, menționează că în categoria cadourilor admisibile intră cadourile „oferite din politețe sau primite cu prilejul acțiunilor de protocol”.⁶⁰⁵ De asemenea, legiuitorul menționează că banii aflați în circulație, în monedă națională sau străină, mijloacele și instrumentele financiare de plată nu sunt considerate cadouri admisibile⁶⁰⁶. Exceptate din această regulă sunt monedele metalice jubiliare și comemorative⁶⁰⁷, obiectele de birotică și papetărie, produsele perisabile, beneficii sau reduceri la achiziționarea unor bunuri și servicii acordate unei categorii largi de persoane, publicului în general sau unei întregi clientele, cheltuielile plătite pentru participarea la o conferință, vizită de studiu, misiune de cercetare sau orice altă întâlnire în interes de serviciu⁶⁰⁸. Aspectele ce țin de reglementarea regimului juridic ale cadourilor sunt prevăzute și în Hotărârea Guvernului nr.116/2020 privind regimul juridic al cadourilor⁶⁰⁹. Astfel, pct.1 din Hotărâre specifică faptul că „[...] valoarea totală admisă a cadourilor oferite din politețe sau cu prilejul acțiunilor de protocol suma maximă de 1000 de lei în decursul unui an calendaristic”⁶¹⁰. Aspectele ce țin de premiarea agenților publici reprezintă un aspect sensibil și necesită a fi analizate în vederea stabilirii cazurilor când acestea sunt sau nu supuse regimului juridic a cadourilor. În ceea ce ține de conferirea unor „cadouri” în vederea stimulării activității și compensare acordate subiecților integrității, Legea privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar⁶¹¹ prevede că componentele retribuției bănești ale personalului din unitățile bugetare includ „salariul de bază și toate sporurile, premiile și alte drepturi salariale acordate suplimentar la salariul de bază corespunzător”⁶¹². Cu referire la premiile unice or anuale, Guvernul menționează, în art. 21: „cuantumul premiului unic, în fiecare caz în parte, nu va depăși salariul de bază al persoanei premiate”⁶¹³; în ceea ce ține de premiul anual, „indicii și mărimile premiilor pentru conducătorii unităților bugetare se stabilesc de către organul ierarhic superior. Mărimea

---

⁶⁰⁵ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁶⁰⁶ Ibidem

⁶⁰⁷ Ibidem

⁶⁰⁸ Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind regimul juridic al cadourilor: 116 din 26.02.2020. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 70-74 art. 194.

⁶⁰⁹ Ibidem

⁶¹⁰ Ibidem.

⁶¹¹ Legea privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar: nr. 270 din 23.11.2018. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 441-447 art. 715

⁶¹² Ibidem

⁶¹³ Ibidem

maximă a premiilor pentru conducători nu poate depăși 50% din salariul de bază”⁶¹⁴. Modul de acordare a premiului anual se stabilește de Guvern⁶¹⁵. Analizând prevederile Codului muncii⁶¹⁶, Codului civil⁶¹⁷ și Codului fiscal⁶¹⁸, constatăm că noțiunea de premiu (în sensul bănesc) poate fi înțeleasă în trei sensuri. Primul este acel deja analizat, care presupune o remunerație – retribuție bănească, acordată suplimentar la salariul de bază. În cazul dat, subiectul declarării urmează doar se declare această formă de venit în DAIP, acesta nefiind supus regimului juridic a cadourilor. Al doilea sens prevede că premiul reprezintă o recompensă pentru cea mai bună executare a unei lucrări⁶¹⁹ în cadrul unui concurs. Respectiv, în cazul în care participarea la un concurs nu încalcă regimul restricțiilor și incompatibilităților, acesta ar putea fi considerat ca venit al subiectului declarării și nu va fi supus regimului cadourilor, cu condiția că acesta a fost oferit în cadrul unui concurs⁶²⁰. Ori, în al treilea sens, premiul reprezintă elementul unei campanii promoționale ca o modalitate de promovare a vânzărilor⁶²¹. Astfel, ultima nu poate fi supusă regimului juridic al cadourilor, din considerentul, că, în eventualitatea în care subiectul declarării devine câștigător, în sensul noțiunii de „cadou” prevăzute în Hotărârea Guvernului nr.116/2020 privind regimul juridic al cadourilor⁶²², acesta este oferit unui agent public în legătură cu exercitarea funcțiilor sale profesionale⁶²³, ce este exclus în situația descrisă mai sus. În toate cazurile analizate, atribuirea calității de „premiu” la sumele bănești primite este una probantă, fiind ori prevăzută în ordinele de acordare ale acestora, ori indicată în anunțurile publice privind organizarea concursurilor sau în campaniile promoționale. Este discutabilă atribuirea categoriei de „premiu” la alte sume bănești oferite agenților publici, în alte condițiile decât cele analizate. În alte cazuri, primirea de către agentul public a sumelor bănești ori a mijloacelor financiare, dacă oferirea sau acordarea lor este legată direct sau indirect de desfășurarea activității lor profesionale, este interzisă și se supune regimului cadourilor inadmisibile.

---

⁶¹⁴ Legea privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar: nr. 270 din 23.11.2018. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 441-447 art. 715

⁶¹⁵ Legea privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar: nr. 270 din 23.11.2018. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 441-447 art. 715

⁶¹⁶ Codul muncii: nr. 154 din 28.03.2003. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 159-162 art. 648

⁶¹⁷ Ibidem

⁶¹⁸ Cod fiscal al Republicii Moldova: nr. 1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 62 art. 522

⁶¹⁹ Codul muncii: nr. 154 din 28.03.2003. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 159-162 art. 648

⁶²⁰ Ibidem

⁶²¹ Cod fiscal al Republicii Moldova: nr. 1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 62 art. 522

⁶²² Hotărârea Guvernului Republicii Moldova privind regimul juridic al cadourilor: 116 din 26.02.2020. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 70-74 art. 194.

⁶²³ Ibidem

- **Respectarea regimului de restricții și limitări în legătură cu încetarea mandatului, a raporturilor de muncă sau de serviciu și cu migrarea agenților publici în sectorul privat (pantufrajul).** Pentru a asigura funcționarea entității publice în interesul comunității și pentru a evita conflictele de interese, foștii agenți publici care au migrat în sectorul privat trebuie să respecte regimul de restricții și limitări aferent încetării mandatului, raporturilor de muncă sau de serviciu (denumit în continuare „regimul juridic al restricțiilor și limitărilor postangajare”). Această obligație poate fi detaliată, după caz, conform articolului 24 din Legea integrității, cu reguli specifice pentru fiecare categorie de agenți publici, reglementate în legislația specială relevantă. În ceea ce privește consecințele încălcării acestei clauze, articolul 38 din Legea integrității prevede că organizațiile comerciale au obligația de a respecta aceste reglementări. Aceasta înseamnă că, în cazul în care un fost agent public nu respectă restricțiile și limitările impuse, organizația în care acesta activează poate fi trasă la răspundere. Măsurile aplicabile în astfel de situații pot include sancțiuni administrative sau alte repercusiuni legale, menite să asigure respectarea normelor de integritate și să protejeze interesele publice. Astfel, dacă analizăm consecințele încălcării acestei clauze, art.38 din Legea integrității prevede că organizațiile comerciale sunt obligate:

a) să evite, timp de un an, angajarea fostului agent public [...] care a avut, pe parcursul ultimului an, înainte de încetarea mandatului, a raporturilor de muncă sau de serviciu, atribuții directe de supraveghere și/sau control al respectivelor organizații comerciale⁶²⁴;

b) să evite, timp de un an, acordarea împuternicirilor de reprezentare în fața unei entități publice persoanei care, pe parcursul ultimului an, a activat în cadrul acestei entități⁶²⁵.

Pentru a asigura respectarea regulilor privind restricțiile post-angajare, GRECO în raportul de evaluare a Republicii Moldova (GrecoEval5Rep(2023)4) subliniază necesitatea instituirii unui mecanism de monitorizare eficient, care să fie înzestrat cu competențe adecvate pentru a impune sancțiuni în cazul nerespectării acestor reguli. Această măsură este esențială pentru menținerea integrității persoanelor cu funcții executive de conducere și prevenirea eventualelor conflicte de interes⁶²⁶.

De asemenea, în cazul în care noi ne referim la **integritatea în mediul de afaceri**, potrivit art. 37 din Legea integrității, aceasta presupune „**respectarea procedurilor de achiziție publică, [...] restricțiilor și limitărilor stabilite pentru foștii agenți publici, [...] normelor de etică a**

---

⁶²⁴ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁶²⁵ Ibidem

⁶²⁶ Raportul de evaluare a Republicii Moldova (GrecoEval5Rep(2023)4). Runda a cincea de evaluare. Prevenirea corupției și promovarea integrității la nivel central (funcții executive de conducere) și la nivelul instituțiilor de punere în aplicare a legii, [online]. [citat 20.08.2024]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Raport%20Greco.pdf>

afacerilor, [...] de control intern, transparența acționariatului, fondatorilor, administratorilor și beneficiarilor efectivi [...] și transparența afacerilor sectorului privat cu statul⁶²⁷. Recomandările Comisiei Europene, care trebuie urmate de autoritățile de management și organismele intermediare în procesul de verificare a procedurilor de achiziții publice subliniază importanța unei înțelegeri extinse a noțiunii de „conflict de interese”. Aceste recomandări stabilesc că noțiunea trebuie interpretată într-un mod cât mai larg, având în vedere „conflictul între îndatoririle profesionale și interesele private ale unui funcționar public (sau ale unei persoane care acționează în numele unei autorități publice), care pot fi percepute ca având potențialul de a afecta executarea imparțială și obiectivă a sarcinilor”⁶²⁸. Această interpretare extinsă promovează ideea că nu doar interesele de natură patrimonială, ci și cele de natură nepatrimonială pot influența comportamentul și deciziile unei persoane. Astfel, un funcționar public ar putea fi în situația de a favoriza un anumit contractor sau de a lua decizii care să beneficieze o persoană apropiată, chiar și în absența unui beneficiu financiar direct. Prin urmare, este esențial ca autoritățile de management să adopte măsuri riguroase pentru a identifica, gestiona și preveni conflictele de interese, asigurând integritatea procesului de achiziții publice și protejând interesul public. În concluzie, adoptarea unei abordări cuprinzătoare în interpretarea conflictelor de interese este crucială pentru asigurarea transparenței și responsabilității în gestionarea fondurilor publice, contribuind la o guvernare eficientă și etică.

Totodată, Legea integrității prevede că în caz de nerealizare a acestor măsuri, aceasta duce la compromiterea climatului de integritate în sectorul privat și [...] în sectorul public, la apariția manifestărilor de corupție și la afectarea interesului public”⁶²⁹.

Clauzele de integritate, cât și consecințele încălcării acestora sunt diversificate, acest fapt condiționat de multiaspectualitatea regimului integru. Analizând consecințele încălcării unor clauze de integritate mai concret, putem menționa următoarele:

- **Respectarea restricțiilor și limitărilor stabilite pentru foștii agenți publici.** Potrivit prevederilor art. 47 din Legea integrității⁶³⁰, „actele juridice încheiate [...] cu încălcarea limitărilor de reprezentare stabilite pentru foștii agenți publici, [...] *sunt lovite de nulitate absolută*, cu excepția cazurilor în care anularea acestora ar aduce daune interesului public. Legiuitorul vine cu concretizează că „orice parte la contract al cărei consimțământ a fost viciat de un act de corupție sau de un act conex actelor de corupție *poate reclama, în modul stabilit de lege, rezilierea/anularea*

---

⁶²⁷ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁶²⁸ RADU G.I. Riscuri în materia achizițiilor publice [online]. [citat 14.08.2024]. Disponibil: <http://abcjuridic.ro/wp-content/uploads/2015/07/Riscuri-in-materia-achizitiilor-publice.pdf>.

⁶²⁹ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁶³⁰ Ibidem

lui, fără a-și prejudicia dreptul la despăgubiri [...] cu dreptul la repararea acestui prejudiciu în conformitate cu prevederile legislației penale, contravenționale sau, după caz, civile.

Urmare a încălcării clauzei de integritate, legea prevede și confiscarea averii. În conformitate cu articolul 42 din Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate, atunci când se dispune confiscarea valorii averii nejustificate, a unei părți din avere sau a unor bunuri specifice, acestea urmează să fie valorificate prin vânzare la licitație, conform procedurii stabilite de Guvern. În anumite cazuri, bunurile confiscate pot fi transferate în proprietatea statului⁶³¹. Această procedură este esențială pentru a asigura responsabilitatea și transparența în gestionarea averii publice, având ca scop principal descurajarea actelor de corupție și protejarea interesului public. Prin confiscarea bunurilor dobândite în mod nejustificat, se urmărește nu doar penalizarea celor care încalcă normele de integritate, ci și recuperarea valorii acestor bunuri pentru societate. Astfel, se întărește încrederea cetățenilor în instituțiile statului și se promovează un climat de integritate în sectorul public.

O consecință importantă este și efectul juridic al actelor emise, adoptate sau încheiate cu încălcarea dispozițiilor privind conflictul de interese⁶³². Astfel, actele administrative emise sau adoptate, precum și actele juridice încheiate personal sau prin intermediul unei persoane terțe în contextul unei situații de conflict de interese reale, sunt supuse nulității absolute. Aceasta înseamnă că aceste acte nu au validitate juridică, exceptând cazul în care anularea lor ar avea un impact negativ asupra interesului public⁶³³. Această reglementare are rolul de a proteja integritatea procesului decizional și de a preveni eventuale abuzuri care ar putea afecta negativ interesul general. Prin stabilirea nulității absolute pentru astfel de acte, legislația promovează transparența și responsabilitatea în gestionarea resurselor publice, asigurându-se, astfel, că deciziile luate în cadrul autorităților publice nu sunt influențate de interese personale sau de natura corupătoare. Excepția menționată, privind interesul public, subliniază importanța echilibrării responsabilităților legale cu necesitățile comunității, punând accent pe protejarea acestora în fața unor situații particulare. De menționat că prevederile prezentului articol nu se aplică actelor normative și judiciare.

O consecință însemnată și specifică anume aspectului ce vizează încălcarea clauzei de integritate este prevăzută în art. 23 din Legea privind declararea averii și a intereselor personale. Această consecință este drept manifestarea principiului transparenței și asigură accesul

---

⁶³¹ Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate: nr. 132 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 511.

⁶³² Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.

⁶³³ Ibidem

publicului/societății civile la informațiile ce țin de interdicțiile aplicate subiecților integrității. Consecința dată nu poate fi numită de noi ca una deplină, fiind partea complementară a interdicțiilor, ce asigură transparența acestora. Prin urmare, Autoritatea Națională de Integritate gestionează **Registrul de stat al persoanelor care au interdicție de a ocupa o funcție publică sau de demnitate publică**, un registru disponibil pe pagina web oficială a Autorității. Această măsură se înscrie în cadrul răspunderii legale aplicabile, având loc în complementaritate cu alte consecințe prevăzute de legislație. O persoană (subiectul integrității) care se confruntă cu astfel de interdicții va fi inclusă în acest registru, ceea ce asigură transparența și accesibilitatea informațiilor referitoare la integritatea funcționarilor publici. Prin acest mecanism, se urmărește nu doar protejarea interesului public, ci și promovarea unui climat de responsabilitate și etică în sectorul public, ceea ce este în măsură a contribui la combaterea corupției și la consolidarea încrederii cetățenilor în instituțiile statului.

Potrivit Regulamentului cu privire la modul de ținere a Registrului de stat al persoanelor care au interdicție de a ocupa o funcție publică sau de demnitate publică⁶³⁴ (în continuare RSI), în RSI sunt ținute la evidență următoarele evenimente:

a) *Stabilirea inițială a interdicției*⁶³⁵. Aceasta presupune actul de constatare întocmit de ANI în rezultatul sesizărilor din cadrul unui dosar de control. Actul de constatare poate avea prevederi cu privire la aplicarea interdicțiilor de ocupare a funcției publice și de demnitate publică sau, după caz, a funcției electorale.

Publicarea actului de constatare ce conține și aplicarea interdicției presupune că în SIA „e-Integritate” se va adăuga o înregistrare aferentă interdicției, aceasta având un caracter preventiv. După expirarea perioadei legale de contestare a actului de constatare, Serviciul de Informații și Analiză „e-Integritate” are responsabilitatea de a verifica interdicțiile preventive. În acest context, acesta expediază inspectorului de integritate notificări care fac referire la expirarea termenului legal de contestare a actelor de constatare. Această procedură este esențială pentru asigurarea respectării normelor legale și pentru facilitarea procesului de implementare a măsurilor preventive de integritate. Prin aceste notificări, SIA „e-Integritate” contribuie la monitorizarea și evaluarea situației integrității funcționarilor publici, asigurând, astfel, transparența și responsabilitatea în cadrul instituțiilor publice⁶³⁶.

---

⁶³⁴ Regulamentul cu privire la modul de ținere a Registrului de stat al persoanelor care au interdicție de a ocupa o funcție publică sau de demnitate publică, anexa nr.2 ordinul ANI nr. 97 din 09.11.2020, [online]. Disponibil: https://ani.md/sites/default/files/Regulament%20RI_0.pdf [citată la 26.09.2021]

⁶³⁵ Ibidem

⁶³⁶ Ibidem

După recepționarea notificării referitor la expirarea termenului legal de contestare a actelor de constatare, inspectorul de integritate verifică dacă actul de constatare a rămas definitiv și va activa în RSI interdicția [...], cu respectarea normelor prevăzute de art. 23 alin. (6) și alin. (7) din Legea nr. 133/2016. După activarea interdicției, SIA „e-Integritate” va sincroniza datele cu pagina web oficială a ANI. Dacă actul de constatare sau prevederile aplicării interdicției au fost anulate de instanța de judecată în urma contestării, atunci inspectorul de integritate anulează înregistrarea preventivă a interdicției.

b) *Rectificarea sau radierea interdicției.* Odată înscrisă în RSI, informația despre interdicție nu poate fi modificată direct, dar numai prin intermediul unor documente specifice care argumentează necesitatea rectificării sau radierii interdicției. Când apare necesitatea de rectificare/radiere a interdicției, inspectorul de integritate perfectează în RSI un formular electronic de rectificare/radiere a interdicției, pe care îl expediază spre aprobare decidentului ANI. Decidentul ANI, după recepționarea solicitării, o examinează și decide dacă permite sau nu rectificarea/radierea interdicției⁶³⁷.

Când examinăm consecințele încălcării clauzei de integritate, este important să analizăm și practicile altor state pentru a înțelege diversele abordări și măsuri adoptate. De exemplu, în Kazahstan, clauza de integritate este extinsă dincolo de prevederile legii naționale, incluzând interdicția de a deschide și deține conturi (depozite) în bănci străine, în afara Kazahstanului. Aceasta se completează cu restricții referitoare la păstrarea numerarului și a obiectelor de valoare în băncile străine din Kazahstan, așa cum este stipulat în articolul 12 din legislația anticorupție⁶³⁸. Această măsură vizează prevenirea corupției prin limitarea posibilităților de disimulare a averilor ilicite și asigurarea transparenței financiare, demonstrând angajamentul autorităților kazahstaneze față de integritatea și responsabilitatea funcționarilor publici. Această abordare ar putea servi drept exemplu pentru alte țări care doresc să întărească cadrul de integritate și să combată corupția în mod eficient.

În Federația Rusă consecințele pentru încălcarea clauzei de integritate de asemenea prevăd atât atragerea la răspundere, cât și eliberarea din funcție (în legea anticorupție⁶³⁹). Astfel, în legislația rusă, „privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a se ocupa cu anumite activități constă în interdicția de a ocupa funcții în serviciul public, în organele locale de

---

⁶³⁷ Regulamentul cu privire la modul de ținere a Registrului de stat al persoanelor care au interdicție de a ocupa o funcție publică sau de demnitate publică, anexa nr.2 ordinul ANI nr. 97 din 09.11.2020, [online]. Disponibil: https://ani.md/sites/default/files/Regulament%20RI_0.pdf [citată la 26.09.2021]

⁶³⁸ Закон Республики Казахстан от 18 ноября 2015 года № 410-V „О противодействии коррупции”, [online]. [citată la 26.09.2021]. Disponibil: <https://zakon.uchet.kz/rus/docs/Z1500000410>

⁶³⁹ Федеральный закон от 25.12.2008 N 273-ФЗ (ред. от 26.05.2021) "О противодействии коррупции", [online]. [citată la 26.09.2021]. Disponibil: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_82959/

autogovernare sau de a se angaja în anumite activități profesionale sau de altă natură⁶⁴⁰”. Privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a se angaja în activități specifice constituie o formă semnificativă de sancțiune, având o durată care variază de la un an la cinci ani în calitate de pedeapsă principală. În situațiile în care această privare se impune ca formă suplimentară de pedeapsă, perioada poate fi cuprinsă între șase luni și trei ani. În anumite circumstanțe excepționale, privarea de dreptul de a exercita funcții publice sau de a desfășura anumite activități poate fi stabilită pentru o perioadă de până la douăzeci de ani, subliniind severitatea consecințelor legale pentru cei care încalcă normele de integritate⁶⁴¹. Această reglementare are rolul de a descuraja comportamentele necorespunzătoare și de a proteja integritatea instituțiilor publice prin restricționarea accesului persoanelor care nu respectă standardele de conduită profesională. În acest caz, temeiul de eliberare din funcție sună ca „pierderea încrederii⁶⁴²” și se menționează în carnetul de muncă.

Ca și în Kazahstan, în Federația Rusă este interzisă deschiderea și deținerea conturi (depozite), și păstrarea numerarului și obiectelor de valoare în bănci străine situate în afara teritoriului Federației Ruse, deținerea și (sau) utilizarea instrumentelor financiare străine⁶⁴³. Restricția cu conturile bancare e la fel prevăzută și în statul Belarus⁶⁴⁴.

În Federația Rusă, similar cu practica din Republica Moldova, există un Registru dedicat persoanelor concediate din cauza pierderii încrederii. Acest registru conține informații relevante despre persoanele care au fost eliberate din funcție ca urmare a comiterii unor infracțiuni de corupție. Cu toate acestea, informațiile sensibile, care constituie un secret de stat, sunt excluse din acest registru. Datele sunt păstrate timp de cinci ani de la adoptarea actului care a condus la includerea persoanei în registru, asigurând astfel o transparență a situațiilor legate de pierderea încrederii în funcționarii publici și având rolul de a descuraja comportamentele corupte. Această măsură reflectă angajamentul autorităților de a promova integritatea și responsabilitatea în sectorul public⁶⁴⁵.

---

⁶⁴⁰ Федеральный закон от 25.12.2008 N 273-ФЗ (ред. от 26.05.2021) "О противодействии коррупции", [online]. [citată la 26.09.2021]. Disponibil: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_82959/

⁶⁴¹ "Уголовный кодекс Российской Федерации" от 13.06.1996 N 63-ФЗ (ред. от 01.07.2021) (с изм. и доп., вступ. в силу с 22.08.2021), [online] [citată la 26.09.2021]. Disponibil: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/a090fac1812ec1f374f05aa83399aece68b131a7/#dst100204

⁶⁴² Федеральный закон от 25.12.2008 N 273-ФЗ (ред. от 26.05.2021) "О противодействии коррупции", [online]. [citată la 26.09.2021] Disponibil: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_82959/

⁶⁴³ Ibidem

⁶⁴⁴ Закон Республики Беларусь „О Корупции” 305-3 от 15.07.2015 г., [online]. Disponibil: https://kodeksy-by.com/zakon_rb_o_borbe_s_korruptsiej/17.htm [citată la 26.09.2021]

⁶⁴⁵ Федеральный закон от 25.12.2008 N 273-ФЗ (ред. от 26.05.2021) "О противодействии коррупции", [online]. [citată la 26.09.2021]. Disponibil: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_82959/

Legiuitorul Român are o abordare similară celui autohton în aspectele ce vizează consecințele încălcării clauzei de integritate. Textul art.25 din Legea privind integritatea în exercitarea funcțiilor și demnităților publice, pentru modificarea și completarea Legii nr. 144/2007 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative se stipulează că „fapta unei persoane care a emis un act administrativ, a încheiat un act juridic, a luat o decizie sau a participat la luarea unei decizii în condițiile încălcării obligațiilor legale referitoare la conflictul de interese sau la starea de incompatibilitate constituie o abatere disciplinară”⁶⁴⁶. Această abatere va fi sancționată conform reglementărilor care se aplică demnității, funcției sau activității respective. Sancțiunile disciplinare se vor aplica în măsura în care dispozițiile legale existente nu derogă de la aceste reglementări și în condițiile în care fapta în cauză nu întrunește elementele constitutive ale unei infracțiuni. Această abordare subliniază importanța responsabilității în exercitarea funcțiilor publice și asigură un cadru clar pentru sancționarea comportamentului necorespunzător în administrația publică. Suplimentar, în notă la această prevedere, este menționat că „intervine încetarea de drept a mandatului de primar, chiar dacă *acesta este ulterior mandatului în cursul căruia a fost constatată starea de incompatibilitate* printr-un raport de evaluare întocmit de Agenția Națională de Integritate, a cărui legalitate a fost stabilită printr-o hotărâre judecătorească, rămasă definitivă”⁶⁴⁷. În legislația națională a astfel de prevedere lipsește, deși, în opinia noastră, ar fi necesară.

La fel, și termenul limitării de ocupare a funcției este diferit și presupune că: „[...] persoana eliberată sau destituită din funcție, sau față de care s-a constatat existența conflictului de interese, ori starea de incompatibilitate este decăzută din dreptul de a mai exercita o funcție sau o demnitate publică, ce face obiectul prevederilor prezentei legi, cu excepția celor electorale, pe o perioadă de 3 ani de la data eliberării, destituirii din funcția ori demnitatea publică respectivă sau a încetării de drept a mandatului”⁶⁴⁸. Totuși, este și abordarea similară a legislației naționale care prevede că „în cazul în care persoana nu mai ocupă o funcție sau o demnitate publică la data constatării stării de incompatibilitate ori a conflictului de interese, interdicția de 3 ani operează potrivit legii, de la data rămânerii definitive a raportului de evaluare, respectiv a rămânerii definitive și irevocabile a

---

⁶⁴⁶Legea României privind integritatea în exercitarea funcțiilor și demnităților publice, pentru modificarea și completarea Legii nr. 144/2007 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative: nr. 176 din 01.09.2010. În: Monitorul Oficial al României, nr. 621 din 02.09.2010

⁶⁴⁷ Ibidem

⁶⁴⁸ Ibidem

hotărârii judecătorești de confirmare a existenței unui conflict de interese sau a unei stări de incompatibilitate”⁶⁴⁹.

Sistemul juridic al Georgiei. În Georgia, spre exemplu pentru unele încălcări ale clauzei de integritate, în calitate de sancțiune nu este prevăzută trimiterea la un act normativ separat (cum ar fi Codul penal or contravențional). Pentru încălcările clauzei de integritate în lege nemijlocit este prevăzută sancțiune cu indicarea cuantumului acesteia (mai frecvent, dacă e amendă, se calculează în procente din salariu), ori prevede chiar mustrarea, în calitate de avertizare pentru încălcarea comisă. Dar, poate fi prevăzută și indicarea formei de răspundere.

Cu titlu de sinteză, clauza de integritate, ca și concept, nu este reglementată în legislația națională, fenomen care poate fi dedus din măsurile pe care sunt obligați să le respecte toți subiecții supuși controlului de integritate. Consecințele unei încălcări a clauzei de integritate sunt de natură complexă, conturate de o anumită formă de răspundere față de cei care încalcă această clauză, ori față actele emise de aceștia.

Prin prisma tuturor analizelor putem concluziona că apariția consecințelor în cazul încălcării clauzei de integritate necesită o evaluare detaliată a situației respective. Aceasta implică o analiză aprofundată a circumstanțelor în care s-a produs încălcarea, precum și o varietate de măsuri menite să promoveze și să mențină un mediu integru în funcția publică. Aceste măsuri nu doar că asigură responsabilitatea și transparența, dar contribuie și la creșterea încrederii cetățenilor în instituțiile publice. O abordare riguroasă și sistematică în gestionarea acestor situații este esențială pentru consolidarea integrității în sectorul public⁶⁵⁰.

Concomitent, totalizarea analizei efectuate ne permite să concluzionăm că consecințele încălcării clauzei de integritate, conform legislației în vigoare, pot varia semnificativ în ceea ce privește termenul de aplicare. Unele măsuri au un caracter imediat și își pierd efectul odată cu aplicarea, cum ar fi obligația de a răscumpăra cadoul considerat inadmisibil. Altele, însă, impun restricții pe o perioadă determinată, precum interdicția de a ocupa o funcție publică timp de trei ani. În plus, există măsuri care, deși au o aplicare imediată, generează consecințe pe termen lung, cum ar fi destituirea din funcție, care afectează nu doar persoana în cauză, ci și integritatea instituției publice în ansamblu. Aceste variații subliniază complexitatea reglementărilor privind integritatea și necesitatea unei evaluări riguroase în fiecare caz în parte.

---

⁶⁴⁹ Legea României privind integritatea în exercitarea funcțiilor și demnităților publice, pentru modificarea și completarea Legii nr. 144/2007 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative: nr. 176 din 01.09.2010. În: Monitorul Oficial al României, nr. 621 din 02.09.2010

⁶⁵⁰ BACIU (CEBAN), O. Consecințele încălcării clauzei de integritate. In: Revista Institutului Național al Justiției, 2022, nr. 2(61), pp. 53-60. ISSN 1857-2405. DOI: 10.52277/1857-2405.2022.2(61).09

4.3. Caracterul specific al răspunderii pentru încălcarea clauzei de integritate

Integritatea, transparența și responsabilitatea administrației publice față de comunitate constituie fundamentul încrederii pe care cetățenii o au în aceste instituții. Integritatea nu se limitează doar la absența corupției, ci implică și o îmbunătățire a comunicării și transparenței în procesul de luare a deciziilor publice. Aceasta are rolul de a preveni apariția suspiciunilor că interesele private ar putea prevala asupra celor publice. Prin promovarea unei culturi a integrității, se asigură nu doar respectul față de normele etice, ci și un mediu favorabil participării active a cetățenilor în viața publică. O administrație publică integră și transparentă devine astfel un partener de încredere pentru comunitate, contribuind la dezvoltarea unei societăți juste și echitabile.⁶⁵¹

Conduita etică și integritatea profesională în sectorul public are o importanță cu atât mai mare, cu cât statutul funcției publice este unul special. Întreg personalul angajat în administrația publică are obligația de a asigura un serviciu public de calitate în beneficiul cetățenilor, dând dovadă de un comportament profesionist pentru a câștiga și a menține încrederea publicului în integritatea, imparțialitatea și eficacitatea autorităților și instituțiilor publice⁶⁵².

*Potrivit legislației în vigoare, funcționarul public este determinat ca fiind „persoană fizică numită [...] într-o funcție publică (adică ceea, care exercită ansamblul atribuțiilor și obligațiilor stabilite în temeiul legii, în scopul realizării prerogativelor de putere publică)⁶⁵³”. De asemenea, Legea Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public⁶⁵⁴ utilizează categoria de *funcție de demnitate publică* – funcție publică ce se ocupă prin mandat obținut direct în urma alegerilor organizate sau, indirect, prin numire în condițiile legii.*

Conform legislației în vigoare, funcționarii publici au obligația de a respecta nu doar legile, ci și toate celelalte acte juridice relevante care reglementează raporturile sociale în care sunt implicați. Aceasta include respectarea regimului conflictului de interese, al incompatibilităților și al interdicțiilor, care sunt esențiale pentru menținerea integrității și transparenței în activitatea acestora. Această obligație este fundamentală pentru asigurarea unei conduceri publice responsabile, care să acționeze în interesul comunității și să evite orice situație care ar putea compromite încrederea cetățenilor în instituțiile statului. Prin urmare, respectarea acestor reglementări contribuie la prevenirea abuzurilor și la promovarea unui climat de etică și integritate

---

⁶⁵¹ BACIU (CEBAN), O. Caracterul specific al răspunderii funcționarului public pentru încălcarea clauzei de integritate. In: Statul, securitatea și drepturile omului: în era digitală, 10-11 decembrie 2020, Chișinău. Chișinău: Tipografia Artpoligraf, 2021, pp. 113-124. ISBN 978-9975-158-17-6.

⁶⁵² Ibidem

⁶⁵³ Legea Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Nr. 158-XVI din 04.07.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 23.12.2008, nr. 230-232

⁶⁵⁴ Ibidem

în administrația publică⁶⁵⁵. De asemenea, legea prevede în mod direct obligația funcționarilor publici de a respecta prevederile Legii nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind evaluarea integrității instituționale. Respectarea acestor obligații este asigurată, de asemenea, prin lege. Astfel, art.56 din Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public prevede că „*pentru încălcarea îndatoririlor de serviciu, a normelor de conduită, pentru pagubele materiale pricinuite, contravențiile sau infracțiunile săvârșite în timpul serviciului sau în legătură cu exercitarea atribuțiilor funcției, funcționarul public poartă răspundere disciplinară, civilă, administrativă, penală, după caz*”⁶⁵⁶. Ne propunem să analizăm mai detaliat specificul răspunderii funcționarilor publici pentru încălcarea clauzei de integritate.

Este esențial să analizăm ce stipulează clauza de integritate, având în vedere că Legea privind evaluarea integrității instituționale nr. 325 din 23.12.2013 definește scopul, principiile, mijloacele, metodele, procedurile și efectele juridice ale evaluării integrității instituționale în cadrul entităților publice. Conform articolului 2 din această lege, evaluarea integrității instituționale are următoarele obiective⁶⁵⁷:

a) sporirea responsabilității conducătorilor entităților publice și organelor de autoadministrare pentru dezvoltarea, menținerea și consolidarea climatului de integritate profesională în cadrul acestor entități;

b) asigurarea integrității profesionale a agenților publici, prevenirea și combaterea corupției în sectorul public;

c) identificarea, evaluarea și eliminarea riscurilor de corupție din cadrul entităților publice;

d) creșterea numărului de denunțuri referitoare la manifestările de corupție în care sunt implicați agenții publici.

Prin aceste măsuri, legea subliniază importanța creării unui mediu de integritate și responsabilitate în administrația publică, având ca scop protejarea interesului public și promovarea transparenței în activitatea instituțiilor.

Cu referire la integritatea profesională, este de precizat că legiuitorul explică faptul că „*liber de influența necorespunzătoare*”, înseamnă a fi liber de o „*imixtiune în activitatea profesională [...], manifestată prin presiuni, amenințări [...], în vederea determinării acestuia să își desfășoare activitatea profesională într-un mod anumit, atunci când imixtiunea dată este*

---

⁶⁵⁵ Legea Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Nr. 158-XVI din 04.07.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 23.12.2008, nr. 230-232

⁶⁵⁶ Ibidem

⁶⁵⁷ Legea privind evaluarea integrității instituționale: nr. 325 din 23.12.2013. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 277-287, art. 586.

ilegală”⁶⁵⁸. Aceasta urmează să nu fie „însoțită de promisiunea, oferirea sau darea, personal sau prin mijlocitor, de bunuri, servicii, privilegii sau avantaje sub orice formă, ce nu i se cuvin (nu întrunește elementele unei infracțiuni de corupție)”⁶⁵⁹, integritatea fiind determinată, dacă descifrăm cele indicate, ca un comportament etic și legal.

Articolul 43 din Legea integrității, corelat cu prevederile Legii cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, stabilește un cadru legal clar pentru responsabilitatea funcționarilor publici în cazul încălcării îndatoririlor de serviciu și normelor de conduită. Funcționarii publici pot fi trași la răspundere pentru abateri de la normele interne de conduită, ceea ce poate include măsuri precum avertismente, sancțiuni sau chiar destituirea din funcție. De asemenea, aceștia pot fi obligați să compenseze pagubele materiale cauzate în exercitarea atribuțiilor de serviciu. În plus, răspunderea contravențională se referă la sancțiunile pentru faptele care încalcă normele legale, dar care nu constituie infracțiuni, incluzând amenzi sau alte penalizări. În cele din urmă, funcționarii publici pot fi trași la răspundere penală pentru comiterea de infracțiuni, inclusiv acte de corupție, asociate cu exercitarea atribuțiilor lor. Aceste prevederi subliniază importanța integrității în sectorul public și oferă un cadru de acțiune pentru sancționarea comportamentelor necorespunzătoare ale funcționarilor publici, promovând un climat de responsabilitate și transparență în administrația publică⁶⁶⁰.

Răspunderea disciplinară a funcționarilor publici pentru încălcarea clauzei de integritate. Răspunderea disciplinară a funcționarilor publici este consacrată în Legea privind funcția publică și statutul funcționarului public. Până în 2008, răspunderea disciplinară a funcționarilor publici era reglementată de Codul muncii, la fel ca și cea a oricărui angajat (salariat). Considerăm că funcționarul public, ca reprezentant (purtător) al puterii publice, urmează a fi tras la răspundere disciplinară mult mai strict decât simplii angajați⁶⁶¹. Spre deosebire de Codul muncii, Legea nr. 158/2008, în art.57, stabilește mai multe abateri disciplinare, care aduc atingere procesului de administrare și încalcă clauza de integritate, cum ar fi: „intervențiile în favoarea soluționării unor cereri în afara cadrului legal; nerespectarea cerințelor privind păstrarea secretului de stat [...]; refuzul nejustificat de a îndeplini sarcinile și atribuțiile de serviciu[...]; neglijența și/sau tergiversarea [...] a îndeplinirii sarcinilor; [...] încălcarea normelor de conduită a funcționarului

---

⁶⁵⁸ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁶⁵⁹ Ibidem

⁶⁶⁰ Ibidem

⁶⁶¹ Orlov M., Belecciu Ș. *Drept administrativ*. Chișinău: Elena-V. I., 2005. 270 p.

public; [...] alte fapte considerate ca abateri disciplinare în legislația din domeniul funcției publice și funcționarilor publici”⁶⁶².

Conform Legii integrității, abaterile disciplinare includ faptele coruptibile legate de toate celelalte tipuri de încălcări ale obligațiilor stabilite pentru agenții publici, conducătorii entităților publice, foștii agenți publici, organizațiile comerciale, registratorii persoanelor juridice și autoritățile anticorupție. Aceste abateri sunt reglementate atât de legea numită, cât și de alte acte normative care vizează asigurarea integrității în sectorul public și în cel privat. Această definiție largă subliniază importanța unui cadru riguros pentru prevenirea și sancționarea comportamentelor corupte, contribuind la consolidarea integrității instituțiilor publice⁶⁶³.

Normele de conduită a funcționarului public sunt prevăzute în Codul de conduită a funcționarului public⁶⁶⁴, încălcarea căruia, după cum se reglementează în art. 1 alin. (4) din acest Cod, constituie abatere disciplinară. Sancțiunile disciplinare aplicabile funcționarului public în caz de săvârșire a faptelor menționate mai sus sunt⁶⁶⁵: „a) avertisment, b) mustrare, c) mustrare aspră, d) suspendarea dreptului de a fi promovat în funcție în decursul unui an, e) destituirea din funcția publică; f) retrogradarea în funcție și/sau în grad de calificare.”⁶⁶⁶

În aceeași Lege este consacrată și procedura de aplicare a sancțiunilor disciplinare față de funcționarul public. Cancelaria de Stat a Republicii Moldova a elaborat Ghidul metodic de „Aplicarea sancțiunii disciplinare funcționarului public”⁶⁶⁷. Astfel, „sancțiunea disciplinară, cu excepția avertismentului, nu poate fi aplicată decât după cercetarea prealabilă a faptei imputate și după audierea echitabilă a funcționarului public de către comisia de disciplină”⁶⁶⁸.

Sancțiunile disciplinare sunt impuse în termen de maximum 6 luni de la data comiterii abaterii. Totuși, în cazul încălcării legislației referitoare la declararea averii și a intereselor personale, soluționarea conflictelor de interese și regimul juridic al incompatibilităților și restricțiilor, sancțiunile se aplică în termen de 6 luni de la rămânerea definitivă a actului prin care se constată comiterea abaterii disciplinare. Această distincție subliniază importanța unei reacții

---

⁶⁶² Legea Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Nr. 158-XVI din 04.07.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 23.12.2008, nr. 230-232

⁶⁶³ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁶⁶⁴ Legea Republicii Moldova privind Codul de conduită a funcționarului public. Nr. 25 din 22.02.08. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 11.04.2008, nr. 74-75

⁶⁶⁵ Legea Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Nr. 158-XVI din 04.07.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 23.12.2008, nr. 230-232

⁶⁶⁶ *Ibidem*

⁶⁶⁷ Cancelaria de Stat a Republicii Moldova Aplicarea sancțiunii disciplinare funcționarului public. Ghid metodic. Chișinău, 2014 [online]. [citată 29.03.2021] Disponibil: <https://cancelaria.gov.md/ro/content/aplicarea-sanctiunii-disciplinare-functionarului-public-ghid-metodic-0>

⁶⁶⁸ Legea Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Nr. 158-XVI din 04.07.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 23.12.2008, nr. 230-232

rapide în cazul abaterilor, dar și necesitatea de a respecta procedurile legale corespunzătoare pentru asigurarea corectitudinii și legalității în aplicarea sancțiunilor⁶⁶⁹.

Răspunderea contravențională a funcționarilor publici pentru încălcarea clauzei de integritate. Legislația în vigoare prevede atragerea a răspundere contravențională a funcționarului public pentru *actele de corupție, acte conexe actelor de corupție și fapte coruptibile*.

Legea integrității, în articolul 44, stabilește definiția actelor de corupție ce constituie contravenții în sectorul public, al căror regim sancționator este reglementat de Codul contravențional. Se consideră contravenții următoarele acte de corupție: primirea de recompense nelegitime sau de folosuri materiale, cu condiția ca fapta să nu întrunească elementele constitutive ale infracțiunii; utilizarea fondurilor nedeclarate, neconforme sau venite din străinătate pentru finanțarea partidelor politice; utilizarea contrar destinației a mijloacelor din împrumuturi, obținerea frauduloasă a mijloacelor din fonduri externe, precum și însușirea patrimoniului public sau a fondurilor externe, sub rezerva ca fapta să nu se încadreze în categoria infracțiunilor.⁶⁷⁰

În continuare, articolul 45⁶⁷¹ identifică drept contravenții actele conexe corupției, cum ar fi favoritismul, abuzul de putere sau abuzul de serviciu, precum și alte contravenții săvârșite în legătură directă cu un act de corupție. În plus, conform articolului 46, sunt considerate contravenții și faptele coruptibile, printre care tănuirea unui act de corupție sau încălcarea normelor referitoare la depunerea declarației de avere și a intereselor personale. Aceste reglementări sunt esențiale pentru a întări integritatea în sectorul public și a preveni acte de corupție.

Răspunderea penală a funcționarilor publici pentru încălcarea clauzei de integritate.

Legislația în vigoare stipulează că funcționarii publici pot fi trași la răspundere penală pentru săvârșirea *infracțiunilor de corupție, precum și pentru actele conexe acestor infracțiuni*.

Orice act de corupție săvârșit de un funcționar public, precum și faptele coruptibile care sunt în legătură directă cu aceste acte, sunt supuse sancțiunilor penale. Această reglementare are scopul de a asigura responsabilitatea funcționarilor publici în exercitarea atribuțiilor lor și de a proteja integritatea sectorului public împotriva corupției, promovând un climat de transparență și încredere în instituțiile statului. Legea integrității stipulează că infracțiuni pot fi atât *actele de corupție*⁶⁷² (cum ar fi coruperea activă/pasivă, luarea/darea de mită ș.a.)⁶⁷³, cât și *actele conexe actelor de corupție, care au fost săvârșite împreună sau în legătură directă cu un act de corupție*⁶⁷⁴

---

⁶⁶⁹ Legea Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Nr. 158-XVI din 04.07.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 23.12.2008, nr. 230-232, art.59

⁶⁷⁰ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁶⁷¹ Ibidem

⁶⁷² Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁶⁷³ Ibidem

⁶⁷⁴ Ibidem

(cum ar fi conflictul de interese, abuzul de serviciu, falsul în acte ș.a.)⁶⁷⁵. Sunt conexe actelor de corupție orice alte infracțiuni săvârșite împreună sau în legătură directă cu un act de corupție.

Deși intențiile legiuitorului nu sunt complet clare, se poate interpreta că *răspunderea civilă* a funcționarului public pentru faptele ilicite comise în timpul exercitării atribuțiilor de serviciu se referă la acele situații în care angajatul a semnat un acord suplimentar de răspundere materială, conform prevederilor Codului muncii. Aceasta se aplică în cazul în care funcționarul a cauzat daune bunurilor materiale încredințate acestuia pentru utilizare în scopuri de serviciu, cum ar fi echipamente electronice sau mobilier. Este esențial ca vinovăția funcționarului să fie demonstrată pentru ca răspunderea civilă să fie aplicată⁶⁷⁶.

În cazul săvârșirii actelor de corupție și actelor conexe acestora, art.47 din Legea integrității prevede că bunurile dobândite ilicit, sau se restituie persoanei vătămate, se confiscă, iar dacă acestea nu se găsesc, condamnatul este obligat la plata contravalorii. În toate cazurile, luarea măsurilor asigurătorii este obligatorie⁶⁷⁷.

Deciziile adoptate [...], alte acțiuni sau orice clauză a unei convenții al căror obiect sau cauză constituie un act de corupție sau un act conex actelor de corupție sunt lovite de nulitate absolută⁶⁷⁸. Această reglementare este similară și în cazul actelor juridice încheiate între organizațiile comerciale și entitățile publice cu încălcarea restricțiilor, prevăzute la art. 38 lit. b) al Legii integrității, precum și cele ce sunt contrare prevederilor art. 41 alin. (2) al Legii integrității, dar cu excepția cazurilor în care anularea acestora ar aduce daune interesului public⁶⁷⁹.

Reiterăm că orice parte a unui contract, al cărei consimțământ a fost viciat din cauza unui act de corupție sau a unui act conex acestora, are dreptul să solicite, în conformitate cu legislația în vigoare, rezilierea sau anularea contractului. Aceasta nu afectează dreptul părții respective de a solicita despăgubiri, conform prevederilor legislației penale, contravenționale sau civile aplicabile. După ce prejudiciul a fost reparat din fondurile bugetului relevant, partea pârâtă are dreptul de regres împotriva persoanei vinovate, în limita despăgubirii plătite. Aceste măsuri subliniază importanța responsabilității și corectitudinii în relațiile contractuale, promovând un mediu de afaceri transparent și mai echitabil⁶⁸⁰.

Responsabilitatea și repararea prejudiciului.

---

⁶⁷⁵ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁶⁷⁶ SAITARLÎ ,N., Răspunderea juridică a funcționarilor publici în Republica Moldova, *Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu”* din Cahul №. 2 (6), 2017, p.29

⁶⁷⁷ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

⁶⁷⁸ Ibidem

⁶⁷⁹ Ibidem

⁶⁸⁰ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

Persoana care a suferit un prejudiciu rezultat dintr-o faptă prevăzută la art. 256, 324–335¹ din Codul penal are dreptul, în cadrul procesului, la repararea prejudiciului material și/sau moral în conformitate cu prevederile Codului de procedură penală. De asemenea, dacă persoana a suferit un prejudiciu rezultat dintr-o faptă prevăzută la art. 312–330¹ din Codul contravențional, autoritatea competentă este în drept, la cererea victimei, să dispună repararea prejudiciului cauzat. După repararea prejudiciului din contul bugetului respectiv, survine obligația de înaintare a acțiunii de regres față de persoana vinovată în mărimea despăgubirii plătite.

Ministerul Justiției, sau, după caz, procurorul, va înainta o acțiune de regres împotriva persoanei care a comis actul de corupție sau un act conex acestuia, în cazul în care autoritățile care au obligația de despăgubire nu și-au îndeplinit responsabilitățile. Această măsură subliniază angajamentul autorităților de a urmări și sancționa faptele de corupție, asigurând, astfel, protecția intereselor publice și restabilirea corectitudinii în gestionarea resurselor publice. Acțiunea de regres este o modalitate de a recupera fondurile publice afectate de acte ilegale, contribuind la responsabilizarea celor implicați.

Specificul răspunderii funcționarilor publici pentru încălcarea clauzei de integritate constă și în investigarea actelor de corupție și a actelor conexe acestora. Articolului 49 din Legea integrității stabilește că autoritățile anticorupție au atribuții esențiale în investigarea actelor de corupție și a celor conexe. Aceste atribuții includ efectuarea măsurilor speciale de investigație pentru a aduna dovezi relevante, conducerea urmăririi penale pentru a asigura respectarea legii și tragerea la răspundere a vinovaților, precum și aplicarea măsurilor procesuale de constrângere și siguranță pentru a menține ordinea și a proteja integritatea procesului legal. Autoritățile sunt, de asemenea, responsabile pentru asigurarea confidențialității pe parcursul desfășurării procesului penal, protejând informațiile sensibile și participanții. Este important să se implementeze măsuri de protecție de stat, pentru a garanta securitatea participanților la proces, precum și a persoanelor care informează autoritățile despre faptele de corupție. În plus, autoritățile trebuie să ia măsuri necesare pentru eliminarea condițiilor care au dus la comiterea infracțiunilor și să inițieze acțiuni de reparare a prejudiciului cauzat⁶⁸¹. Aceste atribuții sunt fundamentale pentru asigurarea unei lupte eficiente împotriva corupției, promovând integritatea și transparența în instituțiile publice.

Atribuțiile menționate anterior sunt exercitate în conformitate cu prevederile Constituției, Codului de procedură penală, cu legislația referitoare la activitatea specială de investigație și legislația speciale care reglementează activitatea autorităților anticorupție competente. În acest context, responsabilitatea pentru identificarea și examinarea manifestărilor de corupție revine unor

---

⁶⁸¹ Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360.

instituții cheie, cum ar fi Procuratura Anticorupție, Centrul Național Anticorupție, Autoritatea Națională de Integritate și organele Ministerului Afacerilor Interne, toate acestea având roluri stabilite conform Codului de procedură penală și Codului contravențional. Aceste organisme colaborează pentru a asigura o reacție coordonată și eficientă împotriva corupției, contribuind la menținerea integrității în sectorul public⁶⁸².

Răspunderea pentru încălcarea clauzei de integritate poate surveni pentru o varietate de încălcări, înglobând în sine toate formele de răspundere. Existența unui spectru larg de încălcări reprezintă drept dovada a existenței mecanismului de creare a măsurilor de constrângere pentru mai multe situații de nerespectare a integrității. Acestea au drept scop asigurarea unui mediu integru din toate punctele de vedere. Astfel, este validat faptul că integritatea, ca fenomen, este multilateral și include în sine o varietate de elemente.

4.4.Aspectele problematice caracteristice sistemului de integritate național

Cum a fost specificat în acest capitol, Legea integrității prevede că planul de integritate se întocmește în urma evaluării instituționale, legea impunând stric ca „[...] entitatea publică, în termen de o lună, adoptă planul de integritate și îl implementează în termen de două luni din momentul adoptării”⁶⁸³. Ca și cerință, înaintată față de planul de integritate, legiuitorul prevede că acesta „[...] trebuie să asigure, cel puțin, îndeplinirea recomandărilor și a cerințelor minime formulate în raportul menționat”⁶⁸⁴. Este evident că există mecanisme de combatere și prevenire a situațiilor când se încălcă clauza de integritate. Clauza de integritate și mecanismele de prevenire și combatere a încălcării ei reflectă obiectivele mai multor ramuri de drept, în special ale dreptul penal, care este axat pe domeniul combaterii corupției. Însă integritatea, fiind un aspect multilateral, se regăsește și în reglementările dreptului public. Și ceea ce include în sine mecanismele de menținere a regimului integru, anume în dreptul public, sunt axate nu pe consecințele deja existente, dar studiază integritatea ca un element al mentalității publice, un criteriu ce poate fi atribuit oricărui subiect al integrității, axându-se pe specificul și esența ei în calitate de fenomen, propunând soluții eficiente în vederea întăririi regimului integru. Constatarea aspectelor problematice ale sistemului de integritate va permite îmbunătățirea acestuia și fundamentarea teoretico-practică a integrității.

Printre primele aspecte, menționăm că sistemul de control, de constatare și răspundere în domeniul integrității este, în mare parte, deconectat de la sistemul existent de drept în domeniul

---

⁶⁸² Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360

⁶⁸³ Ibidem

⁶⁸⁴ Ibidem

răspunderii juridice⁶⁸⁵. Acest fapt generează o ambiguitate în aplicarea răspunderii juridice, când pentru fapte formale și neesențiale pentru interesul public se aplică aceeași pedeapsă de încetarea a mandatului și privarea de a ocupa funcții publice pe o anumită perioadă. Astfel, putem deduce, inclusiv prin prisma formelor de răspundere analizate, lipsa individualizării răspunderii juridice pentru încălcarea unor clauze de integritate. Sunt necesare mecanisme de contracarare a abuzurilor de denunțuri a cauzelor de încălcare a regimului integru în scopuri politice ori în legătură cu perioada electorală (în vederea creării unor obstacole pentru concurenții electorali), previzibilitatea termenilor activității de control, luarea în considerație mai multor factori la aplicarea răspunderii, modul de aplicarea a măsurilor de asigurare (confiscarea specială, etc.) conform legislației contravenționale sau penale. În rezultat, legislația respectivă este imprevizibilă în aspectul termenilor, procedurilor, individualizării răspunderii (circumstanțe atenuante, agravante, statutul funcționarului (demnitarului) etc.) și nu asigură garanțiile procesuale necesare conform principiului dreptății.

La moment, este pusă o povară suplimentară, considerabilă pe subiecții declarării, care într-o mare parte nu este echilibrată, în raport cu anumite beneficii sociale ori salariile, creând în societate opinia că toți subiecții declarării, în virtutea funcției deținute sunt „obligați” să fie absolut transparenți în ceea ce ține de toate aspectele averii și intereselor personale. Nu criticăm aspectul necesității declarării averii și intereselor personale de către subiecți. Însă propunem optimizarea acestui proces și excluderea compartimentului cu declarațiile subiecților declarării publicat pe site-ul Autorității Naționale de Integritate. Declarațiile ar putea fi prezentate la o solicitare nemotivată a cetățenilor, cum este prevăzut, spre exemplu, în textul Legii privind accesul la informațiile de interes public nr. 148 din 09.06.2023. Suntem conștienți de probabila critică a acestei idei; însă, nu propunem excluderea transparenței declarațiilor. Într-o astfel de situație, ANI va ține evidența cetățenilor care au solicitat declarațiile, în vederea asigurării că persoanei respective i-a fost prezentată informația în forma solicitată. Totodată, ca și compensare a activității suplimentare al ANI referitor la evidența solicitărilor de prezentare a declarațiilor, ca și idee, s-ar putea evita lucrul suplimentar cu depersonalizarea declarațiilor, urmând a fi depersonalizate doar declarațiile solicitate. Propunerea noastră este argumentată prin faptul, că la moment, majoritatea declarațiilor sunt vizualizate „din curiozitate”, problema fiind prioritar în localitățile mici, unde locuitorii se cunosc între ei, în acest mod fiind încălcat dreptul la protecția vieții private.

---

⁶⁸⁵ RUSU, V. Regimul de integritate în serviciul public în condițiile noii legislații. Realități și provocări. In: *State, security and human rights: in digital era*, 8-9 decembrie 2021, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2022, pp. 379-385. ISBN 978-9975-159-32-6. 10.5281/zenodo.6393014

De asemenea, reiterăm că, din oficiu, președintele și vicepreședintele ANI poate depune o sesizare în situațiile când: „în urma publicării [...] a informațiilor despre posibile încălcări admise de către subiecții declarării; [...] comunicate telefonic, în cadrul audiențelor, prin e-mail sau prin aplicația disponibilă pe pagina web oficială a ANI⁶⁸⁶” ș.a. Crearea unui pas suplimentar pentru oferirea declarațiilor de avere și interese personale, va permite nu numai limitarea vizualizării lor „din curiozitate”, ci și posibilitatea evidențierii cercului de persoane care au solicitat aceste declarații, în vederea contracarării publicării unor informații denaturate în mass-media și atragerii la răspundere.

Un aspect problematic este că legislația în domeniul integrității nu ține cont de specificul local (în special sectorul rural), care duce lipsă de specialiști și suferă de un grav proces de depopulare. Astfel, autorul Viorel Rusu în lucrarea sa, *Regimul de integritate în serviciul public în condițiile noii legislații. Realități și provocări*, susține ideea că „graba și neconsultarea adecvată a tuturor actorilor, lipsa analizei per ansamblu, inclusiv costul sistemului existent reprezintă deficiențe ale sistemului de integritate. Aceasta ar putea agrava și mai mult neatractivitatea activității în serviciul public, în special la nivel local care deja se confruntă cu majore probleme de personal.”⁶⁸⁷ Legislația respectivă, inclusiv aplicarea ei în mod defavorabil, demotivează și mai mult demnitarii și funcționarii locali (notă: se observă un lucru paradoxal când consilierii locali (pot fi și persoane în etate, lucrători simpli din agricultură, etc.) trebuie să depună declarații de avere și interese în format electronic, să cunoască subtilități ale conflictului de interese, dar, de exemplu, notarii, avocații, alte profesii care exercită activități de interes public nu depun asemenea declarații).

În localitățile rurale, pe de o parte, este criză de specialiști calificați, numărul de populație este mic (mulți au relații de rudenie între ei), iar pe de altă parte, este greu de schimbat domeniul de activitate sau de găsit un alt loc de muncă corespunzător. Conform legislației în vigoare în domeniul integrității există o singură soluție: ori șeful instituției sau persoana trebuie să se concedieze, ori să înceteze activitatea, ori primarul trebuie să-și depună mandatul. În astfel de caz, venim cu propunerea instituirii unei noi atribuții pentru ANI, în vederea soluționării *ad-hoc* acestor conflicte de interese, fiind analizate și contrapuse riscurile încălcării regimului de integritate și impactul social și consecințele negative care ar putea survine în aceste cazuri. În unele situații, nu

---

⁶⁸⁶ Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor: nr.9 din 14.02.2022, [online]. Autoritatea Națională de integritate, [citată 01.03.2022]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Ord.9%20din%2014.02.2022%20Metodologia%20controale.pdf>.

⁶⁸⁷ RUSU, V. Regimul de integritate în serviciul public în condițiile noii legislații. Realități și provocări. In: *State, security and human rights: in digital era*, 8-9 decembrie 2021, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2022, pp. 379-385. ISBN 978-9975-159-32-6. 10.5281/zenodo.6393014

se cunosc subtilitățile legislației complicate în domeniul integrității, inclusiv din lipsa serviciilor juridice în spațiul rural. În rezultat, se creează un cerc vicios, care nu duce la soluționarea echitabilă a problemei și persistă tendința de lipsire formală și abuzivă de mandatul obținut în rezultatul voinței alegătorilor; adițional, în unele cazuri, încălcarea nu are nimic cu perioada în care a fost depistată.

Un alt aspect este aplicarea de către Autoritatea Națională a Integrității (ANI) a prevederilor privind incompatibilitățile și conflictelor de interese în privința aleșilor locali și funcționarilor publici locali în mod excesiv, defavorabil și fără a ține cont de gravitatea faptei și individualizarea răspunderii⁶⁸⁸. Sunt excesive și situațiile când alesul local nu primește suportul necesar, iar ulterior este sancționat foarte sever, încălcările fiind neesențiale, de multe ori pur formale (de exemplu primarul a utilizat automobilul propriu, consiliul local aprobându-i limita de combustibil (adică fără amortizare, plată de locațiune, etc.), ori șoferul primarului de gen feminin este soțul (inclusiv pentru securitate, ieșiri pe timp de noapte, etc.). Respectiv, ar fi necesar (similar altor domenii, cum ar fi activitatea privată) ca pentru încălcări minore și pentru prima dată să existe doar prescripție (avertisment) și un termen pentru înlăturarea încălcărilor.

Discutabil este și art. 23 alin. (3) din Legea nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale: „fapta subiectului declarării în privința căruia s-a constatat starea de incompatibilitate nesoluționată constituie temei pentru încetarea mandatului, a raporturilor de muncă ori de serviciu ale acestuia”⁶⁸⁹. În acest caz, prin derogare de la prevederile legilor speciale ce reglementează răspunderea disciplinară, sancțiunile disciplinare ce pot fi aplicate pentru săvârșirea abaterii disciplinare nu pot consta în avertisment, mustrare sau mustrare aspră.

Tot art. 23 alin. (4) din Legea nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale prevede: „fapta subiectului declarării [...] [care a] soluționat o cerere/un demers, a emis sau a adoptat un act administrativ, [...] cu încălcarea dispozițiilor legale privind conflictul de interese constituie temei pentru răspunderea contravențională sau penală și pentru revocarea, destituirea sau, după caz, încetarea mandatului, a raporturilor de muncă ori de serviciu”⁶⁹⁰. Astfel, aceste prevederi sunt incerte și lasă câmp de acțiune discreționară din partea ANI. Actul de constatare al ANI se transformă în act de sancționare, deși sancționarea ar trebui efectuată în limitele unei proceduri contravenționale, penale sau administrative. Subsecvent, aceste prevederi

---

⁶⁸⁸ RUSU, V. Regimul de integritate în serviciul public în condițiile noii legislații. Realități și provocări. In: *State, security and human rights: in digital era*, 8-9 decembrie 2021, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2022, pp. 379-385. ISBN 978-9975-159-32-6. 10.5281/zenodo.6393014

⁶⁸⁹ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.

⁶⁹⁰ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.

încalcă principiul previzibilității, individualizării răspunderii și prezumției nevinovăției. Privarea de dreptul de a exercita anumite funcții sunt sancțiuni contravenționale sau penale, iar aplicarea în alt mod duce la dispersarea legislației contravenționale și încălcarea principiilor dreptății și individualizării răspunderii – interzicerea de a fi sancționat de 2 sau mai multe ori pentru aceeași faptă (art. 7 și 9 din Codul contravențional al Republicii Moldova).

Un alt aspect problematic ține de prevederile alin.(12) al art.24 din Legea nr. 133/2016 privind declararea averii și a intereselor personale, potrivit căroră „situațiile de conflict de interese nesoluționate până la intrarea în vigoare a prezentei legi, precum și cele apărute după intrarea ei în vigoare, se declară și se soluționează conform prevederilor prezentei legi”⁶⁹¹. Legea 133/2016 a intrat în vigoare la 01.08.2016, Legea precedentă nr. 16/2008 privind cu privire la conflictul de interese este abrogată la data de intrare în vigoare a noii Legi nr. 133/2016. Articolul 24 alin. (12) din Legea nr. 133/2016 face posibil ca acele încălcări de conflict de interese care au fost comise până la data de 01.08.2016 să fie declarate și soluționate nu conform Legii nr.16/2008, dar conform Legii noi nr. 133/2016. Legea nr. 133/2016 stabilește pedeapsă cu mult mai aspră decât Legea nr. 16/2008. Astfel, încălcările care au avut loc până la 01.08.2016 sunt pedepsite conform Legii nr. 133/2016. Legea se aplică retroactiv, prin urmare se încalcă prevederile art. 22 din Constituția Republicii Moldova (Neretroactivitatea legii): „nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. [...] nu se va aplica nici o pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos”⁶⁹².

Un aspect important este și ceea ce ține de acțiunile suspensive ale actului de constatare emis de inspectorul de integritate. Este evident că persoana în privința căreia a fost emis un act de constatare îl va contesta. Însă nu este clar statutul acestuia în perioada contestării. Aflându-ne la limita între încălcarea prezumției nevinovăției și probabilității desfășurării activității de o persoană care ulterior va fi confirmată de către instanța de judeca ca una neintegă, urmează a fi identificat un mecanism ce ar permite asigurarea unui echilibru. Cea mai evidentă problemă apare în situațiile când actul de sancționare vizează o persoană ce se află la finele mandatului său și procedura de contestare, fiind de durată, poate să ajungă la final deja după expirarea mandatului subiectului, sancțiunea nefiind deja relevantă. Examinăm probabilitatea introducerii în calitate de măsură de asigurare a efectului suspensiv al actului de constatare de sancționare, care va permite asigurarea neîndeplinirii atribuțiilor unui subiect constatat neintegru. Totodată, ținând cont de faptul că, în

---

⁶⁹¹ Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513

⁶⁹² Constituția Republicii Moldova: nr. 01 din 29.07.1994. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1, art. 05.

cazul în care actul de constatare va fi anulat, subiectul va solicita achitarea daunelor morale și materiale legate de detașarea de la serviciu, acesta va motiva inspectorii de integritate să depună o maximă diligență în examinarea cauzelor și va motiva instanțele de judecată să examineze aceste cazuri în termeni cât mai restrânși.

Toate aceste aspecte problematice pot fi soluționate prin efectuarea modificărilor necesare în actele normative. Domeniul integrității urmează a fi în permanentă coroborare nu numai cu aspectele ce țin de partea procesuală a depunerii DAIP ori cu alte aspecte juridice, dar și cu luarea în considerare a faptului că acesta, în comparație cu multe alte instituții, este la limita celui de drept și de viață privată. Reglementările în domeniul integrității permanent necesită o atenție sporită, în vedere asigurării echilibrului dintre aspectul general de necesitate socială de a asigura un stat integru și viața privată a subiectului integrității.

Un domeniu separat de analiză, ce vizează aspectele problematice cu privire la integritate, ar fi corespunderea legislației aferente integrității cadrului normativ european. Problema integrității instituționale și profesionale a devenit o preocupare centrală pentru guverne, fiind reflectată în reglementări, politici și strategii naționale. Integritatea (și, implicit, fenomenul corupției) continuă să fie considerată unul dintre cele mai serioase obstacole în procesul de aderare la UE⁶⁹³. În urma cererii Republicii Moldova de aderare la UE, din martie 2022, Comisia Europeană a emis un aviz care stabilește nouă etape necesare pentru continuarea procesului de aderare. Aceste etape se concentrează pe valorile și standardele UE, cu accent special pe democrație și statul de drept, inclusiv reforma justiției și administrația publică, precum și respectarea drepturilor fundamentale. În iunie 2022, Consiliul European a recunoscut Republica Moldova ca țară candidată și a solicitat Comisiei să prezinte un raport privind progresul în implementarea celor nouă etape. În februarie 2023, Comisia a publicat rapoarte analitice privind alinierea țării la *acquis-ul UE* pentru a completa avizul.

Potrivit Raportul Comisiei Europene pe 2023 privind Republica Moldova, care însoțește documentul *Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Economic și Social și Comitetul Regiunilor Comunicarea din 2023 privind politica de extindere a UE*⁶⁹⁴ Republica Moldova „are un anumit nivel de pregătire în lupta împotriva corupției”. Au fost înregistrate unele

---

⁶⁹³ CIOBANU, R. Integritatea - rațiunea de „a fi” și necesitate de modernizare . În: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2023, nr. 8(168), pp. 51-56. ISSN 1814-3199. DOI: [https://doi.org/10.59295/sum8\(168\)2023_08](https://doi.org/10.59295/sum8(168)2023_08)

⁶⁹⁴ Raportul Comisiei Europene pe 2023 privind Republica Moldova care însoțește documentul *Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Economic și Social și Comitetul Regiunilor Comunicarea din 2023 privind politica de extindere a UE*, Bruxelles, 8.11.2023 SWD(2023) 698 final (RO), [online]. Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova, © 2024. [citată 10.04.2024]. Disponibil: https://mfa.gov.md/sites/default/files/2023_comisia_europeana_pachet_de_extindere_ro.pdf

progrese, care trebuie să fie susținute pentru a elimina numeroasele blocaje rămase, care împiedică procesele de reformă. În iunie 2023, Parlamentul a adoptat amendamente la legea privind avertizorii de integritate, având ca scop îmbunătățirea mecanismului de divulgare a aspectelor legate de integritate și instituirea de noi măsuri de protecție pentru avertizori. Modificările aduse Legii privind avertizorii de integritate, pentru a o alinia parțial cu dispozițiile Directivei UE privind avertizorii de integritate, fapt menționat inclusiv și în preambulul Legii, fiind indicat că legea „[...] transpune parțial Directiva (UE) 2019/1937 a Parlamentului European și a Consiliului din 23 octombrie 2019 privind protecția persoanelor care raportează încălcări ale dreptului Uniunii, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 305/17 din 26 noiembrie 2019, așa cum a fost modificată ultima dată prin Regulamentul (UE) 2020/1503 al Parlamentului European și al Consiliului din 7 octombrie 2020 privind furnizorii europeni de servicii de finanțare participativă pentru afaceri și de modificare a Regulamentului (UE) 2017/1129 și a Directivei (UE) 2019/1937”⁶⁹⁵ demonstrează ajustarea cadrului normativ la legislația UE.

Potrivit Raportului, Republica Moldova, urmărind scopul de a asigura independența, integritatea, eficiența, responsabilitatea și transparența tuturor instituțiilor din lanțurile de justiție, se află în procesul de finalizare a etapelor esențiale ale reformei cuprinzătoare a sistemului judiciar. Republica Moldova și-a reformat cadrul judiciar și a consultat Comisia de la Veneția cu privire la cele mai importante legi.

În textul Raportului se face mențiune că Moldova ar trebui să continue actualizarea și punerea în aplicare a planului de acțiune de dezoligarhizare, inclusiv prin intermediul unor reglementări relevante, cum ar fi cele privind efectuarea decontărilor Autorității Naționale de Integritate în numerar și fluxurile financiare. Coordonarea existentă ar trebui să permită revizuirea în timp util și să completeze planul ori de câte ori este necesar⁶⁹⁶. Aceste recomandări parțial sunt realizate, inclusiv prin Metodologiile ANI analizate, care fac procedurile de verificare și control efectuate de inspectorii de integritate în coraport cu subiecții integrității mai detaliate și mai rezultative. Însă, în acest sens, rămânem la opinia ca ele urmează a fi ajustate în deplina măsură la cadrul legal și să fie aplicate în modul corespunzător, cu eliminarea tuturor neconcordanțelor sintetizate în prezenta lucrare.

---

⁶⁹⁵ Legea privind avertizorii de integritate: nr. 165 din 22.06.2023. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2023 Nr. 267-270 art. 451

⁶⁹⁶ Raportul Comisiei Europene pe 2023 privind Republica Moldova care însoțește documentul Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Economic și Social și Comitetul Regiunilor Comunicarea din 2023 privind politica de extindere a UE, Bruxelles, 8.11.2023 SWD(2023) 698 final (RO), [online]. Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova, © 2024. [citată 10.04.2024]. Disponibil: https://mfa.gov.md/sites/default/files/2023_comisia_europeana_pachet_de_extindere_ro.pdf

Integritatea funcționarilor publici este bine reglementată printr-un cod de conduită al funcționarilor publici, prin legislația privind evaluarea integrității instituționale, precum și prin declarația de avere și interese personale, împreună cu un set de proceduri de control și avizare din partea Autorității Naționale de Integritate⁶⁹⁷ – anume așa concluzie este prezentată în Raport. Totodată, punerea în aplicare rămâne predominantă prin practici administrative în ceea ce privește procedurile de recrutare și de promovare, fiind încă împiedicată de formalism, lipsa evaluării competențelor și un proces de evaluare deficitar. Este crucial ca personalul de conducere de nivel superior al structurilor de aplicare a legii să fie numit în mod transparent, în conformitate cu proceduri clare și pe baza competențelor profesionale.

Comisia Europeană vine cu anumite recomandări în domeniul integrității pentru Republica Moldova și anume: necesitatea adoptării unei noi strategii naționale privind integritatea și combaterea corupției pentru 2024 și ulterior, precum și planul de acțiune pentru punerea în aplicare a acesteia (de menționat că Strategia națională de integritate și anticorupție (SNIA) pentru perioada 2017-2023 este al treilea document de politică pus în aplicare în domeniul combaterii corupției și integrității. Printre obiective se regăsesc: etica și integritatea în sectoarele public, privat și neguvernamental; protecția avertizorilor de integritate și a victimelor corupției; transparența instituțiilor, finanțarea partidelor politice și a mass-mediei; și educația societății și a funcționarilor); finalizarea reformei cadrului instituțional anticorupție, în special creșterea capacității instituțiilor în cauză; și punerea în aplicare a recomandărilor GRECO aflate în așteptare și a avizului și orientărilor ODIHR privind transparența și responsabilitatea⁶⁹⁸.

4.5. Concluzii la Capitolul IV

Integritatea reprezintă unul din criteriile ce determină statul de drept. Un astfel de element nu poate exista fără riscuri ce ar putea discredita integritatea. Legislația în vigoare prevede necesitatea evaluării, determinării, clasificării și prevenirii riscurilor de integritate. Deși acestea sunt destul de bine determinate, ar fi mai optimal de reglementat mai detaliat metodele de evaluare, fără oferirea posibilității de a soluționa aceste aspecte „la discreția evaluatorului” în vederea

---

⁶⁹⁷ Raportul Comisiei Europene pe 2023 privind Republica Moldova care însoțește documentul Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Economic și Social și Comitetul Regiunilor Comunicarea din 2023 privind politica de extindere a UE, Bruxelles, 8.11.2023 SWD(2023) 698 final (RO). Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova, © 2024. [citat 10.04.2024]. Disponibil: https://mfa.gov.md/sites/default/files/2023_comisia_europeana_pachet_de_extindere_ro.pdf

⁶⁹⁸ Raportul Comisiei Europene pe 2023 privind Republica Moldova care însoțește documentul Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Economic și Social și Comitetul Regiunilor Comunicarea din 2023 privind politica de extindere a UE, Bruxelles, 8.11.2023 SWD(2023) 698 final (RO). Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova, © 2024. [citat 10.04.2024]. Disponibil: https://mfa.gov.md/sites/default/files/2023_comisia_europeana_pachet_de_extindere_ro.pdf

eliminării factorului uman. Anume introducerea acestor reglementări în plan legal și respectarea acestor recomandări practice ar permite fundamentarea teoretico-practică al integrității în sistemul juridic național. Drept consecință, integritatea va deveni un element al conștiinței sociale a cetățenilor și a funcționarilor publici și va consolida încrederea în autoritățile statului.

Legislația integrității ar fi trebuit să se axeze pe reevaluarea și revizuirea dispozițiilor, având în vedere necesitatea de a menține un echilibru între drepturile și interesele persoanelor ordinare care activează în sectorul public și, în același timp, concentrarea pe criteriile de risc. Aceasta implică implementarea de mecanisme eficiente pentru evaluarea persoanelor și funcțiilor publice cu un impact semnificativ, cum ar fi deputații, conducătorii autorităților publice centrale și locale, judecătorii și procurorii. O astfel de abordare ar contribui la consolidarea integrității în sectorul public.

În plus, răspunderea juridică a funcționarilor publici se dovedește a fi unul dintre cele mai complexe aspecte ale statutului lor juridic în cadrul autorităților publice. Răspunderea referitoare la încălcarea clauzei de integritate constituie o parte integrantă a ansamblului răspunderii juridice a funcționarilor. Practic, toate formele de răspundere juridică sunt aplicabile, ceea ce ar trebui să-i motiveze să se autoperfecționeze. O abordare complexă a răspunderii pentru nerespectarea normelor de conduită integră relevă, de asemenea, complexitatea și diversitatea formelor de manifestare a integrității, aspecte esențiale ce definesc caracterul funcționarului public.

Legislația integrității, la moment, necesită anumite intervenții în direcția îmbunătățirii. În urma analizei în prezentul capitol, am evidențiat câteva aspecte problematice, cum ar fi spre exemplu posibilitatea sancționării duble, dat fiind faptul că aceasta nu este reglementat corespunzător. De asemenea, menționăm necesitatea de a prevedea pedepse în funcție de gravitatea abaterilor, la moment lipsind individualizarea sancțiunii.

În ceea ce ține de efectul retroactiv al Legii integrității, analizând Hotărârea Curții Constituționale nr. 12 din 04.06.2013 pentru controlul constituționalității par. 99 s-a constatat: „[...] sarcina statului [este] obligația de a face accesibile toate legile și actele normative. [...] obligația statului de a asigura fiecărui om dreptul de a-și cunoaște drepturile și de a face accesibile actele normative, [...] de a asigura precizia, previzibilitatea legii și reglementarea specificativă.”⁶⁹⁹

Conform Hotărârii Curții Constituționale nr. 19 din 18.12.2012, pentru controlul constituționalității unor prevederi ale articolului 18 din Legea nr.113 din 17 iunie 2010 privind executorii judecătorești par. 99: „[...] legiuitorul a impus o serie de criterii obligatorii pentru adoptarea oricărui act normativ, a căror respectare este necesară pentru a asigura sistematizarea,

---

⁶⁹⁹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 12 din 04.06.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi referitoare la interzicerea simbolurilor comuniste și a promovării ideologiilor totalitare

unificarea și coordonarea legislației, precum și conținutul și forma juridică adecvată ale fiecărui act normativ”⁷⁰⁰. Curtea Constituțională continuă cu specificarea obligației statului privind „[...] asigurarea unei legislații care respectă principiul securității raporturilor juridice, având claritatea și previzibilitatea necesară”⁷⁰¹.

Din interpretările menționate supra este evident că orice act normativ urmează să asigure, între altele, și respectarea principiului securității raporturilor juridice. Pentru a asigura respectarea principiului securității raporturilor juridice, este necesar a prevedea intangibilitatea anumitor situații juridice, care s-au produs anterior adoptării legii. Altfel spus, raporturile juridice, care s-au perpetuat în timp, nu mai pot fi obiectul unui atentat și nu pot cădea sub incidența art. 23 al legii menționate, ca fiind acțiuni comise până la adoptarea legii, iar legea nu are putere retroactivă.

Considerăm oportună ridicarea mandatului numai de către instanța de judecată, prin procedură separată de constatare a actului și numai în cazul existenței prejudiciului material cauzat probat. Cu referire la abaterile constatate, ar fi necesar, a fi reglementat dreptul de a întocmi acte de constatare pe anumite perioade, indiferent de numărul abaterilor (de ex., în anul 2018 – 6 abateri - un act de constatare) ori să fie stipulat termenul de cercetare și întocmire a actelor de constatare. Concomitent, motivarea abaterilor ca element al actului de constatare ar fi una ce ar îmbunătăți calitatea unor asemenea categorii de acte.

În cumulul celor expuse, în vederea fundamentării practice a integrității, este necesară excluderea generalizărilor din legislația existentă, preîntâmpinarea eventualelor abuzuri din partea organelor de control și crearea condițiilor de echilibru între interesele societății și drepturile și interesele persoanei – subiect al integrității.

Integritatea reprezintă unul dintre criteriile ce determină statul de drept. Un astfel de element nu poate exista fără riscuri ce ar putea discredita fenomenul menționat. Legislația în vigoare prevede necesitatea evaluării, determinării, clasificării și prevenirii riscurilor de integritate.

Ar fi trebuit ca legislația integrității să se concentreze pe reevaluarea și revizuirea prevederilor, având la bază balanța dintre drepturile și interesele persoanei ordinare ce activează în sectorul public, pe de o parte, și concentrarea pe criteriile de risc, adică pe mecanisme eficiente

---

⁷⁰⁰ Hotărârea Curții Constituționale nr. 19 din 18.12.2012, pentru controlul constituționalității unor prevederi ale articolului 18 din Legea nr.113 din 17 iunie 2010 privind executorii judecătorești

⁷⁰¹ Hotărârea Curții Constituționale nr. 19 din 18.12.2012, pentru controlul constituționalității unor prevederi ale articolului 18 din Legea nr.113 din 17 iunie 2010 privind executorii judecătorești

pentru persoane și funcții publice cu impact major, pe de altă parte (deputați, conducători ai autorităților publice centrale și localităților mari, judecători, procurori, etc.)⁷⁰².

Suplimentar, este important de menționat că răspunderea juridică a funcționarilor publici constituie unul dintre cele mai complexe aspecte ale statutului lor juridic în cadrul autorităților publice. Această răspundere, legată de încălcarea clauzei de integritate, reprezintă o parte integrantă a răspunderii lor juridice. Practic, toate formele de răspundere juridică se aplică funcționarilor publici, ceea ce ar trebui să-i motiveze să se autoperfecționeze în vederea consolidării integrității personale. O abordare complexă a răspunderii pentru nerespectarea normelor de conduită integră evidențiază, de asemenea, diversitatea formelor de manifestare a integrității, acest aspect fiind esențial în caracterizarea statutului funcționarului public.

---

⁷⁰² Congresul Autorităților Locale din Moldova. Adresare/opinie Privind proiectul de Lege pentru modificarea unor acte normative (inițiativa legislativă nr. 360 din 09.10.2023 [online]. [citată 16.02.2024]. Disponibil: <https://www.calm.md/wp-content/uploads/2023/11/DOC-20231110-WA0000.pdf>

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

În rezultatul examinării complexe și multiaspectuale a fenomenului integrității, ținând cont de scopul și domeniul de cercetare, care constă în fundamentarea teoretico-practică a fenomenului integrității pentru sistemul juridic național, fapt care a determinat stabilirea noțiunii, locului, rolului, principiilor integrității pe cale teoretică, precum și aspectelor problematice ce țin de aplicarea în practică a unor aspecte fundamentale în vederea asigurării unei justiții consolidate, a unei administrării independente și eficiente, a fost verificată ipoteza de cercetare și, drept consecință, a fost soluționată problema de cercetare importantă pentru domeniul dreptului, care constă în demonstrarea *valorii integrității ca fenomen în sistemul juridic național, fapt care a generat analiza impactului nivelului de reglementare juridică a integrității asupra încrederii cetățenilor în instituțiile publice, precum și identificarea și analiza deficiențelor reglementărilor juridice și a mecanismelor de integritate pentru îmbunătățirea nivelului general de integritate.*

Prin urmare **concluziile generale**, reflectând rezultatele științifice care au contribuit la soluționarea problemei științifice abordate în lucrare, pot fi formulate astfel:

1. ***Evaluarea doctrinei și cadrului normativ juridic.*** Cu privire la situația actuală a investigațiilor științifice referitoare la integritate ca fenomen juridic, putem afirma cu certitudine că acestea în Republica Moldova nu au format obiectul cercetărilor științifice juridice din perspectiva teoriei generale a dreptului și doar tangențial au fost identificate în domeniul disciplinelor juridice de ramură, nefiind analizată printr-o abordare detaliată și multiaspectuală. O situație similară este caracteristică și doctrinei altor state, integritatea fiind mai mult obiect de cercetare în domeniul penal, fiind în strânsă legătură cu cercetarea fenomenului de corupție, însă rar abordată ca o temă aparte în domeniul dreptului public. Totuși, pe parcursul analizei doctrinei, abordările și ideile acestora referitoare la noțiunea și esența integrității ca fenomen se rezumă la concluzia că acesta este fie un fenomen social, fie o instituție juridică. Aceste analize au fost prezentate în Capitolul 1 ale prezentei lucrări, sub formă de compilare a ideilor studiate și formulare a concluziilor cu privire la noțiunea integrității. Analiza bazei normativ-juridice, a doctrinei, ne orientează spre constatarea lipsei unei noțiuni distincte și clare a integrității ca instituție a dreptului public. Intențiile doctrinarilor de definire a integrității se limitează la explicarea acestui fenomen în calitate de coraport ori coroborare între normele morale de conduită cu unele prevederi legale. Reglementările legale, la rândul lor, deși oferă noțiuni la diverse tipuri de integritate, cum ar fi „integritatea politică” ori „integritatea instituțională”, nu prezintă noțiunea nemijlocită a integrității ca instituție juridică, limitându-se la enumerarea obligațiilor și restricțiilor aferente atribuirii statutului de integritate a subiectului, cum ar fi agenții publici, făcând noțiunea

„integrității” deductibilă și lăsând loc interpretărilor în acest sens (concluzii dezvoltate în: Baciu O., „Profesionalismul și integritatea: fenomene, principii, coraportări”).

2. **Dualitatea conținutului noțional al integrității.** Analiza actelor normative aferente domeniului integrității ne permite să facem concluzia că integritatea, ca fenomen, este compusă din elemente de natură atât juridică, cât și morală, (concluzia fiind relatată în conținutului subcapitolului 2.2.), fapt care ne-a determinat să constatăm că elementele noțiunii integrității urmează a fi sistematizate și înțelese în dublu sens, fiind compuse din cele *strict juridice*, ce rezultă din statutul juridic profesional și cele ce țin de *conștiința morală* a persoanei (agentului public) care, în ansamblul lor și formează aceste prevederi legale ce determină integritatea funcționarului public. Opinia dată este formată atât din analiza doctrinei, cât și din analiza actelor normative, fapt care permite să evidențiem caracterului dual al fenomenului integrității. Totodată, aceste aspecte ale integrității au impact juridic asupra statutului juridic profesional al funcționarului public, fiind un criteriu esențial pentru activitatea acestuia (concluzii dezvoltate în: Baciu O., „Profesionalismul și integritatea: fenomene, principii, coraportări”; Baciu O. „Integritatea ca element al capacității juridice a magistratului”).

3. **Principiile aferente domeniului integrității.** În baza interpretării reglementărilor juridice naționale și internaționale, concluzionăm că integritatea poate fi prezentată în calitate de principiu separat și în calitate de principiu-cheie aferent aspectelor ce vizează modul de exercitare a atribuțiilor de către subiecții integrității. Această interpretare ne-a permis să stabilim că principiul „integrității” poate fi înțeles atât în mod direct, în calitate de principiu, ori aceste poate fi și dedus, fără a fi specificat autonom. Caracterul deductibil survine prin prisma analizei altor principii, reglementate și menite să asigure integritatea, care în urma analizei și evaluări cumulative ne permit a face concluzia că acestea reprezintă, în esența sa, integritatea.

4. **Subiecții integrității.** Cu referire la obiectivul cercetării ce vizează subiecții integrității, concluzionăm că cercul subiecților este unul larg, specificat într-un număr vast de acte normative. Analiza multiaspectuală a categoriilor de subiecți a integrității, inclusiv, conturând unele aspecte ce țin de suprareglementarea de către Metodologiile ANI a cercului de subiecți, demonstrează că acesta este mai larg, decât cel prevăzut de legile aferente domeniului integrității. De asemenea, legislația novatoare în domeniul evaluării integrității reglementează noi categorii de subiecți, și anume Legea privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor, și Legea privind evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor și modificarea unor acte normative urmează a fi realizate prin prisma unor aspecte problematice de reglementare, evidențiate inclusiv de Comisia de la Veneția. Este necesară reglementarea fără utilizarea prevederilor contradictorii ori ambigue în cazul

reglementării unui aspect atât de important și sensibil. De asemenea, cu referire la actele normative menționate și la obiectul de cercetare, nu este prevăzută răspunderea ANI prin prisma nesesizării uneia ori mai multor încălcări în cadrul depunerii anterioare de către candidații nepromovați a declarației de avere și interese personale, precum și obligația efectuării unui control suplimentar în urma celor constatate.

5. **Controlul integrității.** Un segment important al cercetării reprezintă aspectele ce țin de controlul integrității. Terminologic, acesta nu este formulat într-o definiție unică, care ar putea fi regăsită în actele normative din domeniul integrității (cum ar fi Legea integrității, Legea privind evaluarea integrității instituționale, Legea privind declararea averii și a intereselor personale, etc.). Metodologia de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor vine cu o noțiune ambiguă, fără a oferi o claritate referitor la faptul cine este supus controlului, de către cine și ce aspecte sau domenii sunt verificate. Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate, la rândul ei, nu vine cu o noțiune a controlului integrității. De asemenea, este constatată neclaritatea distincției dintre definițiile de „control” și „verificare”, care, în opinia noastră sunt diferite. Răspunsul la aceste întrebări poate fi găsit prin analiza cumulativă a mai multor acte normative; însă, în opinia noastră, o astfel de abordare este una inefficientă. Prin prisma celor analizate, am dedus că noțiunea „verificare” este atribuită la DAIP ori la datele deja existente, spre deosebire de verificarea prealabilă, iar în cazul controlului, nu se stabilește aparența, ci existența încălcării unui regim. Controlul, la rândul său, este o procedură ulterioară analizei datelor existente și reprezintă o procedură separată și suplimentară.

6. **Consecințele încălcării clauzei de integritate.** În segmentul ce vizează consecințele încălcării clauzei de integritate, în urma analizei efectuate la subcapitolul 4.1., a fost prezentată varietatea formelor de răspundere ale subiecților de integritate. Au fost analizate și unele incoerențe și inconsecvențe la aplicarea diferitor forme de răspundere, când pentru fapte formale și neesențiale de interes public se aplică aceeași pedeapsă de încetarea a mandatului și privare de a ocupa funcții publice pe o anumită perioadă. Putem deduce lipsa individualizării răspunderii juridice în domeniu, ce poate duce la formarea percepției incorecte a subiectului integrității cu privire la gravitatea încălcării comise. Ca și soluție, ar fi posibilă structurarea aspectelor ce țin de răspunderea subiecților cel puțin într-un ghid practic. Pe parcursul cercetării, s-a mai constatat că articolul 24 alin. (12) din Legea nr. 133/2016 face posibil ca acele încălcări de conflict de interese care au fost comise până la data de 01.08.2016 să fie declarate soluționate nu conform Legii nr.16/2008, dar conform Legii noi nr. 133/2016. Legea nr. 133/2016 stabilește pedeapsă cu mult

mai aspra decât Legea nr. 16/2008. Astfel, încălcările care au avut loc până la 01.08.2016 sunt sancționate conform Legii nr. 133/2016. Legea se aplică retroactiv. Prin urmare se încalcă prevederile art. 22 din Constituția Republicii Moldova (Neretroactivitatea legii): „nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea, nu se va aplica nici o pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos.” (concluzii dezvoltate în: Baci O., „Consecințele încălcării clauzei de integritate”; Baci O. „Caracterul specific al răspunderii funcționarului public pentru încălcarea clauzei de integritate”).

În contextul celor investigate și argumentate în teză, propunem următoarele **recomandări**:

1. **Noțiunea integrității.** Definirea integrității este un element prioritar prin prisma reglementării fenomenului dat. Prin urmare, recomandăm ca prevederile art.3 al Legii integrității nr.82 din 25.05.2017 să fie completate cu noțiunea „integrității”, care va conține în sine elementele fundamentale ale acesteia, fiind o noțiune generală pentru toate categoriile acestui fenomen, cum ar fi: *„Integritatea – capacitatea agentului public de a desfășura activitatea sa profesională cu respectarea interesului public, a supremației Constituției Republicii Moldova, legii și normelor de etică și deontologie, cu asigurarea respectării în activitatea sa a profesionalismului, regimul de toleranță zero la corupție și regimului juridic al declarării averii și intereselor personale”*. Astfel, integritatea își capătă noțiunea-nucleu, care poate fi (și este de fapt) desfășurată și completată, cum ar fi în cazurile integrității instituționale, integrității politice, etc. Această definiție ar permite fundamentarea noțiunii integrității nu numai în sensul aplicării ei în practică, dar formează și o noțiune teoretică și înglobează în sine rezultatul cercetării efectuate în prezenta lucrare.

2. **Clasificarea principiilor.** În plan doctrinar, în vederea unei cercetări aprofundate a domeniului integrității și fundamentării teoretice a acestui fenomen, propunem clasificarea principiilor de integritate, bazându-ne pe mai multe criterii. Prin urmare, la etapa actuală de cercetare, propunem următoarele clasificări:

- *principiile de integritate generale și principiile de integritate instituționale (speciale);*
- *principiile integrității instituționale și principiile integrității profesionale;*
- *principiile de integritate adresate persoanelor ce efectuează controlul respectării clauzei de integritate și principiile care sunt adresate subiecților supuși controlului.*

Recomandăm și introducerea principiului integrității în cercetările doctrinare, în notele de curs, în calitate de principiu fundamental al bunei guvernări, inclusiv utilizând clasificarea propusă

în prezenta lucrare, fapt ce creează o completare doctrinară în domeniile de cercetarea a Teoriei generale ale dreptului și statului.

3. **Publicarea actelor normative.** Recomandăm ANI publicarea Metodologiei de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor, în vederea intrării acestuia în vigoare și producerii efectelor juridice, dat fiind faptul că, la moment, nu este respectată procedura publicării, ce duce la nulitatea actelor de constatare emise în baza Metodologiei în cauză. Recomandarea similară este aplicabilă și Metodologiei de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate, aprobată prin Ordinul ANI nr.8 din 24.01.2024, precum și actelor emise ulterior. Respectarea acestei recomandări va asigura respectarea regulilor aferente actelor normative și forței juridică a actelor menționate.

4. **Avertizorii de integritate.** Cu titlu de recomandare, propunem instituirea și reglementarea detaliată în Legea privind avertizorii de integritate nr. 165 din 22.06.2023 a procedurii selectării și înregistrării unei sesizări (avertizor de integritate) din partea reprezentanților mass-media ori a altor persoane cărora le-a devenit cunoscută informația despre eventualele încălcări ale subiecților declarării, în vederea excluderii manipulării activității organului de control cu existența unor informații nedemonstrate și publicate (în special de mass media). În sensul recomandării date, considerăm oportun ca fiecare instituție mass media, care face publice informațiile ce țin de lipsa de integritate a subiecților integrității (investigații jurnalistice) să fie obligată, în cadrul acestei investigații, să depună și o sesizare la autoritățile competente, având rol de avertizor de integritate. Astfel, acestea (sesizările), în atare circumstanțe, ar deveni un instrument de responsabilizare a instituțiilor mass-media în cazul răspândirii unor informații ce creează opinia publică în societate față de subiecții vizați în astfel de investigații jurnalistice. Propunerea dată va asigura consolidarea încrederii cetățenilor și a agenților publici în controalele efectuate de ANI în baza informațiilor menționate (concluzii și recomandări dezvoltate în: Baci O., „Avertizorii de integritate – retrospectiva evolutivă a instituției în reglementările juridice naționale”).

5. **Declararea serviciilor procurate.** Aprofundându-ne în aspectele depunerii declarației de avere și interese personale (în special în partea ce ține de serviciile sau tipul de servicii procurate de către subiectul declarării și membrii de familie, concubin/concubină, a căror valoare cumulativă pe parcursul unui an depășește 10 salarii medii lunare pe economie), recomandăm reglementarea prin care informația dată urmează a fi coraportată nu numai în aspectele aferente controlului cheltuielilor subiecților declarării, dar și să asigure controlul executării cerințelor fiscale înaintate față de prestatori de servicii, în vederea evitării unor evaziuni fiscale, neeliberarea bonurilor, etc.

Or chiar ar fi oportună crearea unei metodologii de încheiere a contractelor de prestării de servicii cu subiecții declarării în vederea unei evidențe corecte și depline a serviciilor prestate, costul și beneficiarii acestora în vederea cultivării în societate a integrității (concluzii și recomandări dezvoltate în: Baci O. „Rolul depunerii declarației de avere și interese personale pentru controlul integrității”).

6. **Controlul și verificarea.** În cea ce vizează procedurile de control și verificare în domeniul integrității, propunem introducerea în Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate nr. 132 din 17.06.2016 a noțiunilor de „control” și „verificare” (în cadrul specificării atribuțiilor inspectorilor de integritate), ținând cont de faptul că, potrivit Metodologiei de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate, deja este conturat faptul că noțiunea „verificare” este atribuită la DAIP ori la datele deja existente, care sunt supuse unei verificări, iar cea de „control” - la controlul integrității și prevede existența unei proceduri separate. Spre deosebire de verificarea prealabilă, în cazul controlului nu se stabilește aparența, ci existența încălcării unui regim. Astfel, definirea acestora va crea o claritate în interpretarea acțiunilor inspectorilor de integritate. Totodată, venim cu propunerea de a completa prevederile alin. (2) al art. 4 din Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale cu următoarea propoziție: „Controlul averii și al intereselor personale se extinde în mod obligatoriu dacă există aparența că bunurile persoanei supuse controlului au fost înscrise pe numele altor persoane asupra acestor bunuri și persoane; și dacă subiectul declarării a indicat venituri și bunuri obținute din donații sau deține bunuri în comodat/asupra donatorului și comodantului”. Această modificare va permite asigurarea unei previzibilități a controlului pentru aceste categorii de persoane, dat fiind faptul că Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate, aprobată prin Ordinul ANI nr.8 din 24.01.2024, deja prevede acest aspect de control.

7. **Consecințele încălcării clauzei de integritate.** Cu referire la consecințele încălcării clauzei de integritate și atribuirea statutului „neintegru” agentului public, suntem fermi convinși că este necesar de introdus instituția „antecedentelor de integritate”, fapt care permite după expirarea termenului prevăzut (diferit, în funcție de circumstanțe), restabilirea statutului „integru” a persoanei, în vederea individualizării consecințelor pentru fiecare încălcare în parte. Cu atât mai mult că certificatul de cazier privind integritatea profesională deja este prevăzut și reglementat de legiuitor (concluzii și recomandări dezvoltate în: Baci O. „Consecințele încălcării clauzei de integritate”; Baci O. „Caracterul specific al răspunderii funcționarului public pentru încălcarea clauzei de integritate”).

8. **Publicarea declarațiilor.** Constatăm că la moment, este pusă o povară suplimentară, considerabilă pe subiecții declarării, care, într-o mare parte, nu este echilibrată cu anumite beneficii

sociale ori salariile, creând în societate opinia că toți subiecții declarării, în virtutea funcției deținute, sunt „obligăți” să fie absolut transparenți în ceea ce ține de toate aspectele averii și intereselor personale. Astfel, propunem optimizarea și excluderea compartimentului cu declarațiile subiecților declarării de pe site-ul Autorității Naționale de Integritate, declarațiile urmând a fi prezentate la o solicitare nemotivată a cetățenilor, cum este prevăzut, spre exemplu, în textul Legii privind accesul la informațiile de interes public nr. 148 din 09.06.2023. Într-o astfel de situație, ANI va ține evidența cetățenilor ce au solicitat declarațiile, în vederea asigurării că persoanei i-a fost prezentată informația în forma solicitată. Această propunere, totodată, ca și compensare a lucrului suplimentar al ANI în ceea ce ține de evidența solicitărilor de prezentare a declarațiilor, ar putea contribui la evitarea lucrului suplimentar cu depersonalizarea declarațiilor, urmând a fi depersonalizate doar acele DAIP care au fost solicitate. Propunerea este argumentată prin faptul că, la moment, majoritatea declarațiilor sunt vizualizate „din curiozitate”, problema fiind prioritar în localitățile mici, unde locuitori se cunosc între ei, fiind încălcat dreptul la protecția vieții personale.

9. *Efectul suspensiv al actului de constatare.* Examinăm probabilitatea introducerii în calitate de măsură de asigurare a efectului suspensiv al actului de constatare de sancționare, care va permite garantarea neîndeplinirii atribuțiilor unui subiect constatat neintegru. Totodată, ținând cont de faptul că, în cazul în care actul de constatare va fi anulat, subiectul va solicita achitarea daunelor morale și materiale legate cu detașarea de la serviciu, acesta va motiva inspectorii de integritate să depună o maximă diligență în examinarea cauzelor și va motiva instanțele de judecată se examineze aceste cazuri în termeni cât mai restrânși. Concomitent, legislația aferentă domeniului integrității necesită ajustarea permanentă a cadrului conex, ținând cont de necesitățile sociale de a crea un stat de drept integru; modificările se operează destul de des, însă nu sunt reflectate în toate actele normative, sau se constată o suprareglementare în actele normative subordonate legilor. Astfel, O transparență și, cel mai important, o claritate și sistematizare, va permite evitarea încălcărilor și interpretărilor eronate.

În final, ca și concluzie și recomandare generală, ca un fir roșu în aspectele respectării regimului integru de către agenții publici, urmează a fi promovat (în cumul acele obligații existente și propuse în prezentul studiu) nivelul înalt de trai, asigurare financiară, socială, crearea condițiilor de muncă la un nivel decent pentru agenții publici. Această necesitate rezidă din doua considerente majore. Primul este în strânsă legătură cu compensarea agentului public, prin astfel de condiții, a aspectelor specifice muncii, cum ar fi controlul permanent, transparența și conexiunea la limită între aceste obligații și ingerința în viața privată a acestora. Și al doilea este faptul că un nivel de trai decent duce la scăderea nivelului de corupție.

Considerăm că recomandările propuse ar putea aduce aportul la fundamentarea teoretico-practică a fenomenului integrității în sistemul juridic național. De asemenea, studiul va fi benefic pentru studierea materiei date în cadrul Teoriei generale ale dreptului și statului și va contribui la sporirea calității și eficienței justiției naționale, consecvența și corectitudinea actelor normativ-juridice pertinente fiind o precondiție absolut necesară realizării dreptului, asigurării unui mediu integru în toate aspectele serviciului public.

BIBLIOGRAFIE

Surse în limba română:

1. Aplicarea Codului de conduită a funcționarului public din Republicii Moldova. Cancelaria de Stat a Republicii Moldova. Ghid metodic. Chișinău, 2013, 60 p
2. ARAMĂ, Elena. Interpretarea juridică: de la elemente juridice și politice la bun simț. In: State, security and human rights: in condition of information society, 13-14 decembrie 2018, Chișinău. Chișinău: Tipografia "Artpoligraf", 2019, pp. 41-47. ISBN 978-9975-108-88-1.
3. ARAMĂ, E. Repere metodologice ale jurisprudenței europene. În: De la aderare la integrarea României în Uniunea Europeană. Simpozion (I; 2008, Brașov.) Psihomedica: 2008, Integrare și reformă în administrație și justiției, ISBN : 978-973-1753-69-0
4. ARAMĂ, E., COPTILEȚ, V.. Interpretarea dreptului: act de cunoaștere sau de voință? In: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2024, nr. 3(173), pp. 22-27. ISSN 1814-3199. DOI: [https://doi.org/10.59295/sum3\(173\)2024_03](https://doi.org/10.59295/sum3(173)2024_03)
5. Autoritatea Națională de integritate, Raport anual de activitate [online]. © 2016 [citat 29.03.2020]. Disponibil: <http://ani.md/sites/default/files/RAPORT%20CNI%20-%20ANI%202016.pdf>
6. AVORNIC, Gh., TERNOVSCHI, A. Asigurarea drepturilor fundamentale garantate constituțional. abordări doctrinar-normative. In: *Supremația Dreptului*, 2023, nr. 1, pp. 10-16. ISSN 2345-1971. DOI: <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2023.1.01>
7. AVORNIC, Gh., VACULOVSKI, Gh. Excesul de reglementare juridică. In: *Revista Națională de Drept*, 2019, nr. 10-12(228-230), pp. 119-123. ISSN 1811-0770. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3742929>
8. **BACIU (CEBAN), O.** Avertizorii de integritate – retrospectiva evolutivă a instituției în reglementările juridice naționale. In: *Supremația Dreptului*, 2023, nr. 1, pp. 29-39. ISSN 2345-1971. DOI: <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2023.1.03>
9. **BACIU (CEBAN), O.** Caracterul specific al răspunderii funcționarului public pentru încălcarea clauzei de integritate. In: Statul, securitatea și drepturile omului: în era digitală, 10-11 decembrie 2020, Chișinău. Chișinău: Tipografia Artpoligraf, 2021, pp. 113-124. ISBN 978-9975-158-17-6. [citat 29.11.2021] Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/154004#
10. **BACIU (CEBAN), O.** Consecințele încălcării clauzei de integritate. In: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2022 [online], nr. 2(61), pp. 53-60. ISSN 1857-2405. [citat 13.11.2023] Disponibil: [https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.2\(61\).09](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.2(61).09)

11. **BACIU (CEBAN), O.** Pantuflajul sau fenomenul uşilor turnate în sistemul juridic naţional. In: Statul, securitatea și drepturile omului: în era digitală, 8-9 decembrie 2021, Chişinău. Chişinău: CEP USM, 2022 [online], pp. 96-104. ISBN 978-9975-159-32-6. 10.5281/zenodo.6393014 [citată 29.05.2023] Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/157892#
12. **BACIU (CEBAN), O.** Profesionalismul și integritatea: fenomene și principii. In: Revista Institutului Național al Justiției, 2024, nr. 2(69), pp. 41-46. ISSN 1857-2405. DOI: [https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.2\(69\).07](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.2(69).07)
13. **BATÎR, A.** Dreptul și morala ca forme de reglementare a vieții sociale. [online]. Chişinău: Universitatea Tehnică a Moldovei, [online], 2016 [citată 10.11.2020]. Disponibil: http://repository.utm.md/bitstream/handle/5014/1508/Conf_UTM_2016_I_pg269_271.pdf?sequence=1&isAllowed=y
14. **BĂDESCU, V. S.** Unele considerații despre morală și dreptate în dreptul contemporan. [online]. În: Buletinul Universității Naționale de Apărare „Carol I”. [online], 2015, Vol. 2 No. 4, pp. 32-45 (32). [citată 17.03.2021]. Disponibil: <https://revista.unap.ro/index.php/revista/article/view/209/203>
15. **BOGUȘ, A.** Integritatea profesională a funcționarilor publici. In: 25 de ani de reformă economică în Republica Moldova: prin inovare și competitivitate spre progres economic, 23-24 septembrie 2016, [online] Chişinău. Chişinău, Republica Moldova: Departamentul Editorial-Poligrafic al ASEM, 2016, Vol.2, pp. 138-144. ISBN 978-9975-75-835-2 [citată 17.03.2020]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/61629#
16. **BUCATARU, I.** Publicitatea informației privind integritatea instituțională a autorităților publice locale de nivelul II. In: Integrare prin cercetare și inovare.: Științe sociale, Ed. 1, 8-9 noiembrie 2018, Chişinău, Republica Moldova: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2018, SS, pp. 67-70.
17. **Cancelaria de Stat a Republicii Moldova** Aplicarea sancțiunii disciplinare funcționarului public. Ghid metodic. Chişinău, 2014 [online]. [citată 29.03.2021] Disponibil: <https://cancelaria.gov.md/ro/content/aplicarea-sanctiunii-disciplinare-functionarului-public-ghid-metodic-0>
18. **CANCELARIA:GOV: MOLDOVA 2030** [online]. [citată 29.03.2021]. Disponibil: <https://cancelaria.gov.md/ro/apc/moldova-2030>
19. **CAPCELEA, V., GORA, M.** Valori și principii etice în procesul civil și executarea silită. Publicație: Capcelea, Valeriu. Valorile morale și principiile definatorii ale deontologiei profesionale a executorului judecătoresc = Moral Values and Definitory Principles of the Professional Deontology of the Bailiff / Valeriu Capcelea, Mădălin Gora // Știința în Nordul

Republicii Moldova: realizări, probleme, perspective : materialele conf. șt. naț. cu participare intern., ed. a 4-a, 26-27 iun. 2020. – Bălți , 2020. – p. 425-430. – Bibliogr.:p. 430 (9 tit.). [citată 17.09.2020]. Disponibil: https://enciclopedia.asm.md/wp-content/uploads/Valeriu-Capcelea_CIP-1.pdf

20. CETERCHI, I., CRAIOVAN I. Introducere în teoria generală a dreptului. București: ed. ALL, 1996. 128 p. ISBN 973-9156-19-3

21. CIOARĂ, I. Redresarea morală și spirituală a omenirii, Ed.Metropol, București 1999, pp. 419, ISBN: 973-562-103-7

22. CIOBANU, R., ARAMĂ, E. Fundamentele guvernării și drepturilor omului în contextul social-juridic actual al Republicii Moldova (în loc de Introducere). In: Contextul multidimensional actual al guvernării și drepturilor omului în Republica Moldova, 1 mai 2021, Chișinău. Chișinău: Tipografia Artpoligraf SRL, 2021, pp. 4-13. ISBN 978-9975-3498-3-3.

23. CIOBANU, R. Cultura juridică [ne] ajunsă la maturitate. O necesitate de revalorizare? In: 100 de ani de la adoptarea constitutiei Romaniei de la 1923. Evolutii context si perspective europene in Romania si Republica Moldova, 24 martie 2023, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2023, pp. 41-52. ISBN 978-9975-62-577-7 (PDF). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8412697>

24. CIOBANU, R. Integritatea - rațiunea de „a fi” și necesitate de modernizare . In: Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale), 2023, nr. 8(168), pp. 51-56. ISSN 1814-3199. DOI: [https://doi.org/10.59295/sum8\(168\)2023_08](https://doi.org/10.59295/sum8(168)2023_08)

25. CIOBANU, R. Interogații etice și răspunsuri normative în cheia priorităților Republicii Moldova. In: Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății durabile de mâine, Ed. 8, 8-9 februarie 2024, Chișinău. Iași – Chișinău-Lviv: 2024, Ediția 9, pp. 121-122. ISSN 2558 – 894X.

26. CIOBANU, R. Standards of efficiency in reconceptualizing the professionalism in law. In: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2020, nr. 3(54), pp. 39-47. ISSN 1857-2405. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.4061196>

27. COBÎNEANU, S., HLIPCA, A. Răspunderea constituțională și conflictul de interese în România. În: *Legea și viața*. nr.1, Chișinău, 2009, ISSN 1811-0770.

28. Cod fiscal al Republicii Moldova: nr. 1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 62 art. 522

29. Codul administrativ al Republicii Moldova: nr. 116 din 19.07.2018. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 17.08.2018, nr. 309-320, art. 466.

30. Codul administrativ: nr. 116 din 19.07.2018. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 309-320 art. 466
31. Codul contravențional al Republicii Moldova: 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 17.03.2017, nr. 78-84 art. 100.
32. Codul electoral: nr. 325 din 08.12.2022. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 426-427 art. 770.
33. Codul European de conduită pentru integritatea politică a reprezentanților aleși locali și regionali. [online]. © Conseil de l'Europe, 2016. [citată 02.12.2020]. Disponibil: <https://rm.coe.int/168071a669>
34. Codul muncii: nr. 154 din 28.03.2003. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 159-162 art. 648
35. Codul penal al Republicii Moldova: nr. 985 din 18.04.2002. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 72-74 art. 195
36. Codul penal al Republicii Moldova: nr. Nr. 985 din 18.04.200 . În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2009, Nr. 72-74 art. 195
37. COE: 12 Principii de bună guvernare, [online]. [citată 29.11.2020]. Disponibil: [https://www.coe.int/en/web/good-governance/12-principles#{%2225565951%22:\[6\]}](https://www.coe.int/en/web/good-governance/12-principles#{%2225565951%22:[6]})
38. Comisia de la Veneția, CDL-AD(2019)024, Armenia - Opinia comună a Comisiei de la Veneția și a Directoratului pentru Drepturile Omului (DHR) din cadrul Directoratului General pentru Drepturile Omului și Statul de Drept (DGI), cu privire la amendamente Codul judiciar și la alte acte legislative, 14 octombrie 2019, nota de subsol la para. 41, [online]. [citată 10.12.2023]. Disponibil: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2019\)024-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2019)024-e)
39. Congresul Autorităților Locale din Moldova. Adresare/opinie Privind proiectul de Lege pentru modificarea unor acte normative (inițiativa legislativă nr. 360 din 09.10.2023 [online]. [citată 16.02.2024]. Disponibil: <https://www.calm.md/wp-content/uploads/2023/11/DOC-20231110-WA0000.pdf>
40. CONSTANTINESCU, M., DELEANU, I., IORGOVAN, A., MURARU, I., VASILESCU, F., VIDA, I. Constituția României, comentată și adnotată, Regia Autonomă „Monitorul Oficial“, București, 1992.
41. Constituția Republicii Moldova: nr. 01 din 29.07.1994. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1, art. 05.
42. Convenția Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției, adoptată la New York la 31 octombrie 2003 și semnată de Republica Moldova la 28 septembrie 2004. Ratificată prin Legea

pentru ratificarea Convenției Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției: nr. 158-XVI din 06.07.2007. În: *Monitorul Oficial* nr.103-106/451 din 20.07.2007

43. COȘPĂNARU, I., LUNGU, A., KOSTAL, C., Ghid de Integritate [online]: În execuția contractelor derulate cu fonduri europene, Transparency International - Romania, 2008, pp.120 [citată 20.05.2024] Disponibil: <https://www.transparency.org.ro/sites/default/files/Ghid.pdf>

44. CRAIOVAN, I. *Tratat de teoria generală a dreptului*, Ed. a 3-a, rev. și adăug. București: Editura Universul Juridic, 2015, p. 498. ISBN 978-606-673-612-1

45. DANILEȚ, C. *Corupția și anticorupția în sistemul juridic*. București: Editura C.H. Beck, 2009, 209 p. ISBN 978-973-115-639-2

46. DANILEȚ, C. *Stardardele de la Bangalore privind conduit judiciară*. [online]. 2009 [citată 20.10.2020]. ISBN 978-1-4129-5938-4. Disponibil:

https://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/2017/Bangalore_principles_commentary_Romanian.pdf

47. DEX '09 (2009) [citată 23.03.2020] Disponibil: <https://dexonline.ro/definitie/integritate/definitii>

48. *Dicționar explicativ al limbii române*. Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan”, ed. II, Univers Enciclopedic, București, 1996

49. DUPU, A. De la conflict de interese la corupție. In: *Teoria și practica administrării publice*, 20 mai 2016, Chișinău. Chisinau, Moldova: S.C. „Garamont-Studio” S.R.L., 2016, pp. 558-560. ISBN 978-9975-3019-6-1.

50. *Etica și integritatea: concepte și particularități fundamentale* [online]. ©2024 [citată 04.07.2024]. Disponibil:

https://else.fcim.utm.md/pluginfile.php/127812/mod_resource/content/1/Tema%201.%20Etica%20si%20integritate%2C%20concepte%20si%20particularitati%20fundamentale.pdf

51. Ghid privind conflictele de interese. Autoritatea Națională de integritate, [online]. ©2020 [citată 22.03.2022]. Disponibil [https://ani.md/sites/default/files/Ghid%20CI%202020%20\(3\).pdf](https://ani.md/sites/default/files/Ghid%20CI%202020%20(3).pdf)

52. Ghidul de aplicare a Codului de etică și deontologie a polițistului. Ministerul administrării și internelor România, [online]. [citată 02.12.2020]. Disponibil: http://depabd.mai.gov.ro/GHIDUL_etica_deontologie.pdf

53. Ghidul OECD pentru rezolvarea conflictului de interese în administrația publică. [online]. © OECD, June 2003. [citată 02.12.2020]. Disponibil: <https://www.oecd.org/countries/moldova/49106083.pdf>

54. *Guvernare responsabilă pentru dezvoltarea umană*. Programul Națiunilor Unite pentru dezvoltare, [online]. © 2003 [citată 29.11.2020]. Disponibil:

https://www.md.undp.org/content/dam/moldova/docs/Publications/NHDR/2003_romanian_all.pdf

55. Nota informativă la proiectul Hotărîrii Guvernului privind regimul cadourilor ,[online]. © 2024 Platforma de Participare. Cancelaria de Stat. [citată 29.02.2024]. Disponibil: https://particip.gov.md/ru/download_attachment/12627

56. HĂDADEA, I. C., HINȚEA, C. E.. Evaluarea actului de guvernare la nivel local din perspectiva bunei guvernări. [online]. România. În Revista Transilvană de Științe Administrative 2(43) / 2018, pp. 18-32 [citată 21.03.2021]. Disponibil: https://www.researchgate.net/profile/Catalin-Hadadea/publication/330841962_Evaluation_of_Governance_Act_at_Local_Level_in_Terms_of_Good_Governance_for_Romanian_Municipalities_EVALUAREA_ACTULUI_DE_GVERNARE_LA_NIVEL_LOCAL_DIN_PERSPECTIVA_BUNEI_GVERNARI_Ionut_Catalin_HADADEA_/links/5c573796a6fdccd6b5df9935/Evaluation-of-Governance-Act-at-Local-Level-in-Terms-of-Good-Governance-for-Romanian-Municipalities-EVALUAREA-ACTULUI-DE-GVERNARE-LA-NIVEL-LOCAL-DIN-PERSPECTIVA-BUNEI-GVERNARI-Ionut-Catalin-HADADEA.pdf

https://www.researchgate.net/profile/Catalin-Hadadea/publication/330841962_Evaluation_of_Governance_Act_at_Local_Level_in_Terms_of_Good_Governance_for_Romanian_Municipalities_EVALUAREA_ACTULUI_DE_GVERNARE_LA_NIVEL_LOCAL_DIN_PERSPECTIVA_BUNEI_GVERNARI_Ionut_Catalin_HADADEA_/links/5c573796a6fdccd6b5df9935/Evaluation-of-Governance-Act-at-Local-Level-in-Terms-of-Good-Governance-for-Romanian-Municipalities-EVALUAREA-ACTULUI-DE-GVERNARE-LA-NIVEL-LOCAL-DIN-PERSPECTIVA-BUNEI-GVERNARI-Ionut-Catalin-HADADEA.pdf

57. Hotărârea Comisiei Electorale Centrale pentru aprobarea Regulamentului privind avertizorii de integritate în cadrul Comisiei Electorale Centrale: nr.2548 din 21.05.2014. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr. 217-222, art. 1065.

58. Hotărârea Curții Constituționale nr. 12 din 04.06.2013 privind controlul constituționalității unor prevederi referitoare la interzicerea simbolurilor comuniste și a promovării ideologiilor totalitare. Curtea Constituțională a Republicii Moldova, © 2023 [citată 23.02.2023]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-h_12_2013_ro.pdf

59. Hotărârea Curții Constituționale nr. 19 din 18.12.2012, pentru controlul constituționalității unor prevederi ale articolului 18 din Legea nr.113 din 17 iunie 2010 privind executorii judecătorești. Curtea Constituțională a Republicii Moldova, © 2023 [citată 23.02.2023]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=438&1=ro>

60. Hotărârea Curții Constituționale nr. 5 din 14.02.2023 privind excepțiile de neconstituționalitate a unor prevederi din Legea nr. 26 din 10 martie 2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor (competența Curții Supreme de Justiție în cazul examinării contestațiilor depuse împotriva deciziei Comisiei de evaluare). Curtea Constituțională a Republicii Moldova, © 2023 [citată 23.02.2023]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=822>

61. Hotărârea Curții Constituționale nr. 10 din 19 iunie 2023 privind controlul constituționalității Partidului Politic „Șor”. Curtea Constituțională a Republicii Moldova, © 2024 [citat 23.12.2023]. Disponibil: https://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_10_2023_184h_2022_rou.pdf
62. Hotărârea Curții Constituționale nr. 16 din 3 octombrie 2023 pentru controlul constituționalității articolului 16 alin. (2) lit. e) din Codul electoral (sesizarea nr. 211a/2023). Curtea Constituțională a Republicii Moldova, © 2024 [citat 23.12.2023]. Disponibil: https://constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/h_16_2023_211a_2023_rou.pdf
63. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Codului de conduită a colaboratorilor Centrului Național Anticorupție: Nr. 664 din 30.08.2013. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2013, Nr. 198-204, art. 772 (abrogată)
64. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Codului deontologic al expertului judiciar: nr. 870 din 05-09-2018. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2018, Nr. 347-357 art. 927
65. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Codului etic al auditorului și a Cartei de audit intern: nr. 557 din 19.11.2019. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2019, Nr. Nr. 352-359 art. 863
66. Hotărârea Parlamentului privind aprobarea Programului național de integritate și anticorupție pentru anii 2024–2028 și a Planului de acțiuni pentru implementarea Programului național de integritate și anticorupție pentru anii 2024–2028: nr. 442 din 28.12.2023. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2024, nr. 76-78 art. 108
67. Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova pentru aprobarea Codului deontologic al angajatului Centrului Național Anticorupție: Nr. 185 din 07.07.2022. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2022, Nr. 257-263 art. 537
68. Hotărârea Consiliului Superior al Procurorilor cu privire la stabilirea Regulilor privind cumulul funcției de procuror cu activitățile didactice și științifice din 12 decembrie 2018 nr. 12-168/18. [online] [citat 24.03.2022] Disponibil: <http://csp.md/sites/default/files/inline-files/reguli%20cumul.pdf>
69. Hotărârea Comisiei Electorale Centrale pentru aprobarea Regulamentului privind finanțarea activității partidelor. Comisia Electorală Centrală [online]. © 2024, [citat 02.02.2024] Disponibil: https://a.cec.md/ro/pe-ntru-aprobarea-regulamentului-privind-finantarea-activitatii-partidelor-politi-2751_106570.html

70. Hotărîrea Comisiei Electorale Centrale pentru aprobarea Regulamentului privind finanțarea activității partidelor politice: nr. 1102 din 21.06.2023. În: Monitorul oficial al Republicii Moldova, 2023, nr. 235-236 art. 677
71. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova privind regimul juridic al cadourilor: 116 din 26.02.2020. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr. 70-74 art. 194.
72. HOTCA, M. A. Moralitatea și legalitatea. [online]. *Juridice România*, 2017 [citat 02.02.2021]. Disponibil: <https://www.juridice.ro/essentials/1842/moralitatea-si-legalitatea>
https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/160726#
73. ICHIM, R. G., POSTU, I. Câteva reflecții pe marginea conceptului de valoare socială. In: *Studii Juridice Universitare*, 2016, nr. 3-4(35-36), pp. 143-148. ISSN 1857-4122.
74. INA:GOV: Eticheta Europeană pentru Excelență în Guvernare (ELoGE), [online]. [citat 29.11.2020]. Disponibil: <http://ina.gov.ro/eticheta-europeana-pentru-excelenta-in-guvernare/?fbclid=IwAR1Y3MWWG9aEUKZTrdaEqhSXA4AfwQxInc8WVuFuOw78FBSjncaoF12VDmQ>
75. Incompatibilitatea – instrument juridic de protecție a funcției publice și de demnitate publică. Studiu analitic. Autoritatea Națională de integritate, [online]. [citat 24.03.2022]. Disponibil:
<https://ani.md/sites/default/files/Studiu%20analitic%20Incompatibilit%20C4%83%20C8%9Bi.pdf>
76. IUGA, M. Principiile de baza ale independenței judecătorilor constituționali în Republica Moldova. În: *Justiția Constituțională în Republica Moldova*, nr.1, Chișinău, 2007, p.18
77. JIDA, M.. Despre aparenta contradicție dintre Drept și Morală, sau O pledoarie în favoarea ideii că Dreptul izvorăște și trebuie să rezulte din Morală. [online]. 2013 [citat 02.03.2021]. Disponibil: <https://www.culturavietii.ro/2013/09/15/scoala-provita-despre-aparenta-contradicție-intre-drept-si-morala/>
78. LACHI, C. Eficientizarea exercitării funcției publice prin prisma consolidării integrității și a răspunderii disciplinare a funcționarului public. În: „*Analele științifice ale USM*” [online]. Chișinău: CEP USM, 2017. 353 p. (pp.88-89), ISSN 1857-3665. – ISBN 978-9975-71-834-9ISS. [citat 17.07.2020]. Disponibil:
https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Anale_USM_2017.pdf
79. Legea cu privire la actele normative: nr. 100 din 22.12.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 12.01.2018, nr. 7-17, art. 34.
80. Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate: nr. 132 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 511.

81. Legea cu privire la Centrul Național Anticorupție: nr. 1104 din 06.06.2002. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 209-211 art. 683
82. Legea cu privire la conflictul de interese: nr. 16 din 15.02.2008. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 72-75 art. 231
83. Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale: nr. 133 din 17.06.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 245-246 art. 513.
84. Legea cu privire la prevenirea și combaterea corupției: nr. 90 din 25.04.2008. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2008, 103-105 art. 391
85. Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului: nr. 308 din 22.12.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 58-66 art. 133
86. Legea cu privire la Procuratură: nr.3 din 25.02.2016. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 69-77 art. 113
87. Legea cu privire la statutul judecătorului: nr. 544 din 20.07.1995. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr. 15-17 art. 63
88. Legea cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică: nr. 199 din 16.07.2010. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 194-196 art. 637
89. Legea integrității: nr.82 din 25.05.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr. 229-243, art. 360
90. Legea pentru aprobarea Strategiei privind asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru anii 2022–2025 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia: nr.211 din 06.12.2021. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 325-333 art. 496
91. Legea pentru ratificarea Convenției Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției: nr. 158 din 06.07.2007. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr. 103-106 art. 451.
92. Legea privind aderarea Republicii Moldova la Grupul de State contra Corupției (GRECO): nr. 297 din 22.06.2001. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr. 67 art. 494.
93. Legea privind aprobarea Strategiei de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011–2016: 231 din 25-11-2011. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.1-6 art.06.
94. Legea privind avertizorii de integritate: nr. 122 din 12.07.2018. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 309-320 art. 472 (abrogată)
95. Legea privind avertizorii de integritate: nr. 165 din 22.06.2023. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2023 Nr. 267-270 art. 451
96. Legea privind controlul financiar public intern: nr.229 din 23.09.2010. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr. 231-234 art. 730

97. Legea privind evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor și modificarea unor acte normative: nr. 252 din 17.08.2023. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2023, nr. 325-327 art. 581
98. Legea privind evaluarea integrității instituționale: nr. 325 din 23.12.2013. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 277-287, art. 586. (în redacția din anul 2018)
99. Legea privind funcționarul public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne: nr. 288 din 16.12.2017. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr. 40-49 art. 85.
100. Legea privind sistemul unitar de salarizare în sectorul bugetar: nr. 270 din 23.11.2018. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr. 441-447 art. 715
101. Legea privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor: nr. 26 din 10.03.2022. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 72 art. 103
102. Legea privind verificarea titularilor și a candidaților la funcții publice: nr. 271 din 18.12.2008. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr. 41-44 art. 118
103. Legea Republicii Moldova cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public. Nr. 158-XVI din 04.07.2008. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 23.12.2008, nr. 230-232
104. Legea Republicii Moldova privind Codul de conduită a funcționarului public. Nr. 25 din 22.02.08. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 11.04.2008, nr. 74-75
105. Legea României privind Codul de conduită a funcționarilor publici: nr. 7 din 18 februarie 2004 (republicare). În: *Monitorul Oficial al României, Partea I*, 02.08.2007, nr. 525.
106. Legea României privind integritatea în exercitarea funcțiilor și demnităților publice, pentru modificarea și completarea Legii nr. 144/2007 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative: nr. 176 din 01.09.2010. În: *Monitorul Oficial al României*, nr. 621 din 02.09.2010
107. MAZILU, D. Teoria generală a dreptului. București: ALL BECK, 1999. 329 p. ISBN 973-758-037-0.
108. Măsurile de prevenire a corupției și recuperarea de bunuri în Republica Moldova. Raport alternativ privind punerea în aplicare a capitolelor II și V ale Convenției Națiunilor Unite împotriva corupției, [online]. ©2020 [citată 10.12.2021]. Disponibil: [https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-02/Judicial Integrity UNCAC Corruption Prevention Moldova report ROMANIAN.pdf](https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-02/Judicial%20Integrity%20UNCAC%20Corruption%20Prevention%20Moldova%20report%20ROMANIAN.pdf)

109. Metodologia de efectuare a verificărilor și controalelor către inspectorii de integritate, aprobată prin Ordinul ANI nr.8 din 24.01.2024. Autoritatea Națională de integritate, [online]. © 2023 [citată 20.02.2024]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Metodologia.PDF>
110. Metodologie de efectuare a expertizei anticorupție a proiectelor de acte legislative și normative. Centrul Național Anticorupție Moldova, [online]. © 2023 [citată 14.12.2022]. Disponibil: https://www.cna.md/public/files/Method_de_efect_a_expertizei_anticoruptie_1.pdf
111. MOSTOVEI, T. Regimul juridic al cadourilor în serviciul public-dificultăți și remedii pentru implementare. In: Consolidarea administrației publice locale și perspectivele Europene ale Republicii Moldova: conferință științifico-practică internațională, 23 noiembrie 2018, Chișinău. Chișinău: Tipogr. Garomont Studio, 2018, pp. 176-182. ISBN 978-9975-134-20-0.
112. MOSTOVEI, T.. Responsabilitatea funcționarului public prin prisma deontologiei. tz. de doct. în drept. Chișinău, 2017 [online]. © 2001–2010 Consiliul Național pentru Acreditare și Atestare. [citată 20.02.2022]. Disponibil: <http://www.cnaa.md/thesis/51159/>
113. NEGRU, A. Teoria generală a dreptului și statului în definiții, interpretări, scheme: Note de curs. Chișinău: CEP USM, 2018. – 268 p., ISBN 978-9975-142-13-7 [citată 24.11.2022].
114. NEGRU, A., CRECIUN, N.. Pseudo governance and good governance. or human rights as a value constant for conceptual delimitations. In: EUROMENTOR Journal, 2022, vol. 13, nr. 4, pp. 103-124. ISSN 2067-7839.
115. NEGRU, A. Aprecieri de esență a principiului consolidării justiției. În Legea și viața, nr.11, Chișinău, 2012 [online], p.20, ISSN 1810-309X, [citată 20.02.2022]. Disponibil: <http://www.legeasiaviata.in.ua/archive/2012/11-md/11-md.pdf>
116. NEGRU, A. Consolidarea justiției în statul contemporan democratic. Chișinău: Sirius, 2012, p.117., ISBN 978-9975-57-039-8
117. NEGRU, A. Consolidarea justiției în statul contemporan democratic (Aspecte teoretico-practice): Teză de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2013
118. NEGRU, A. Valorificări teoretice și perspective praxiologice ale fenomenului justiției consolidate. In: Закон и Жизнь , 2012, nr. 11, pp. 52-58. ISSN 1810-3081.
119. NEGRU, A. Obiective ale procesului de consolidare a justiției contemporane. In: Revista Institutului Național al Justiției, 2019, nr. 4(51), pp. 39-45. ISSN 1857-2405.
120. NEGRU, A. Procesul consolidării justiției – autoperfecționarea continuă a justiției contemporane. In: Revista Națională de Drept, 2012 [online], nr. 10(145), pp. 11-17. ISSN 1811-0770. Disponibil: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/40208#

121. NEGRU, A. Responsabilizarea justiției în condițiile unei societăți democratice. In: State, security and human rights: in digital era, 10-11 decembrie 2020, Chișinău. Chișinău: Tipografia Artpoligraf, 2021, pp. 56-61. ISBN 978-9975-158-17-6.
122. NEGRU, B., NEGRU, A. Teoria generală a dreptului și statului: [curs universitar]. Ch.: Bons Offices, 2006. - 520 p. ISBN 978-9975-928-90-8.
123. Nota informativă la Legea pentru modificarea unor acte normative nr. 220 din 31.07.2023. Parlamentul Republicii Moldova [online]. ©2010 [citată 10.12.2023]. Disponibil: <https://www.parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=8a14fbea-b109-411b-ae4c-d6b29c12ba71>
124. Nota informativă la proiectul legii privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcțiile de membri în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor și modificarea unor acte normative. Ministerul Justiției al Republicii Moldova, [online]. ©2023 [citată 23.09.2022]. Disponibil: http://www.justice.gov.md/public/files/transparența_in_procesul_decizional/proiecte_hotarir_guvern/suplimentar_Nota_actualizata.pdf
125. Nota Informativă la proiectul Hotărîrii Guvernului privind regimul cadourilor, [online]. [citată 01.08.2024]. Disponibil: https://particip.gov.md/ru/download_attachment/12627
126. NOVAC, Tatiana. Integritatea magistrului – obiectiv esențial al unei justiții contemporane. În: Revista Națională de drept. nr. 8(166), Chișinău, 2014 [online], pp.51-55, ISSN 1811-0770 [citată 24.11.2022]. Disponibil: <https://uspee.md/wp-content/uploads/2019/04/RND-nr.-8-2014.pdf>
127. Opinia comună a Comisiei de la Veneția și a Directoratului General Pentru Drepturile Omului Și Statul De Drept (DGI) al Consiliului Europei referitoare la proiectul de lege cu privire la evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor adoptată de Comisia de la Veneția la cea de-a 134-a sesiune plenară (Veneția, 10-11 martie 2023), [online]. [citată 10.12.2023]. Disponibil: https://csp.md/sites/default/files/inline-files/CDL-AD2023005_0.pdf
128. Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de efectuare a verificării și a controlului averii și a intereselor personale și privind respectarea regimului juridic al conflictelor de interese, al incompatibilităților, restricțiilor și limitărilor: nr.9 din 14.02.2022, [online]. Autoritatea Națională de integritate, [citată 01.03.2022]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Ord.9%20din%2014.02.2022%20Metodologia%20controale.pdf>
129. Ordinul Autorității Naționale de Integritate cu privire la aprobarea Regulamentului privind modul de completare a declarației de avere și interese personale în formă electronică: nr. 4 din 25.01.2022. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 18-02-2022, nr. 45-52 art. 167.

130. Ordinul cu privire la aprobarea Metodologiei de identificare a riscurilor de corupție în cadrul entităților publice, de identificare a agenților publici expuși acestor riscuri și de analiză a factorilor de risc care le generează. Nr.50 din 20.03.2018 [online]. Centrul Național Anticorupție Moldova, © 2023, [citat 14.12.2022]. Disponibil: [https://cna.md/public/files/Metodologia de evaluare a riscurilor.pdf](https://cna.md/public/files/Metodologia_de_evaluare_a_riscurilor.pdf)
131. Ordinul Ministerului finanțelor cu privire la aprobarea Standardelor naționale de control intern în sectorul public: nr.189 din 05.11.2015. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 332-339, art. 2391
132. Ordinul Ministerului finanțelor cu privire la aprobarea Standardelor naționale de control intern în sectorul public: nr.189 din 05.11.2015. În: *Monitorul oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr. 332-339, art. 2391
133. ORLOV M., BELECCIU Ș. Drept administrativ. (pentru uzul studenților); Acad. „Ștefan cel Mare” a MAI al Rep. Moldova. Chișinău: „Elena V.I.”, 2005, 270 p.
134. PÂRȚAC, O. Apărarea demnității, onoarei și reputației profesionale a persoanei în Republica Moldova. [online] Chișinău, 2005, [citat 07.03.2020]. Disponibil: <http://ijc.md/Publicatii/resurse/onoare.pdf>
135. POPESCU, D.-I. și POPESCU C.-L.2022. Principiile eticii publice. Chișinău: Editura Universității de Stat din Moldova.
136. POPESCU, L. G. Politici publice și guvernanta Uniunii Europene, București: Editura Economică, 2014, 159 p. ISBN 978-973-709-699-9
137. POPESCU, S. Despre drept și valoare, cu specială privire asupra justiției, În: Sesiunea științifică a Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române, Simplificarea – imperativ al modernizării și ameliorării calității dreptului, 17 aprilie 2015, București.România. pp. 10-17, ISBN- 978-606-673-605-3
138. POPESCU, S. Teoria generală a dreptului, București: Editura Lumina lex, 2002. 366 p. ISBN. 973-588-289-2
139. POPOVICI, A., POPOVICI, C. Abordări ale conflictului de interese în administrația publică. In: *Teoria și practica administrării publice*, 20 mai 2013, Chișinău. Chișinău, Republica Moldova: Academia de Administrare Publică, 2013, pp. 28-31. ISBN 978-9975-4241-5-8.
140. POPOVICI, I. Asigurarea bunei guvernări prin reformarea administrației publice locale. In: Conferința "Contribuția tinerilor cercetători la dezvoltarea administrației publice", 1 martie 2019. [online]. Chișinău: 2019 pp. 185-188 (p.185). Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/185-188_8.pdf

141. POSTU, I., TENTIUC, E. Clasificarea actelor codificate. In: *Supremația Dreptului*, 2021, nr. 1, pp. 84-91. ISSN 2345-1971. DOI: <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2021.1.07>
142. Proiecte regionale - Parteneriatul pentru Buna Guvernare. Fișă informativă privind rezultatele [online]. © 2020 [citată 01.12.2020]. Disponibil: <https://rm.coe.int/factsheet-regional-ro/16809fd50c>
143. Proiectul de lege cu privire la statutul, conduita și etica deputatului în Parlament. Parlamentul Republicii Moldova [online]. ©2010 [citată 14.08.2024]. Disponibil: <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactenormative/tabid/61/LegislativId/6778/language/ro-RO/Default.aspx>
144. Proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (declararea averii și a intereselor personale). Parlamentul Republicii Moldova [online]. ©2010 [citată 14.08.2024]. Disponibil: <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactenormative/tabid/61/LegislativId/6987/language/ro-RO/Default.aspx>
145. RADU G.I. Riscuri în materia achizițiilor publice [online]. [citată 14.08.2024]. Disponibil: <http://abcjuridic.ro/wp-content/uploads/2015/07/Riscuri-in-materia-achizitiilor-publice.pdf>
146. Raport anual de activitate. Aprobata prin Hotărârea Consiliului de Integritate nr. 3 din 13 martie 2024. Autoritatea Națională de integritate, [online]. © 2024 [citată 20.05.2024]. Disponibil: https://ani.md/sites/default/files/Raport%20ANI%202023_0.pdf
147. Raportul Comisiei Europene pe 2023 privind Republica Moldova care însoțește documentul Comunicarea Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Economic și Social și Comitetul Regiunilor Comunicarea din 2023 privind politica de extindere a UE, Bruxelles, 8.11.2023 SWD(2023) 698 final (RO) [online]. Ministerul Afacerilor Externe al Republicii Moldova. © 2024. [citată 10.04.2024]. Disponibil: https://mfa.gov.md/sites/default/files/2023_comisia_europeana_pachet_de_extindere_ro.pdf
148. Raportul de evaluare a Republicii Moldova (GrecoEval5Rep(2023)4). Runda a cincea de evaluare. Prevenirea corupției și promovarea integrității la nivel central (funcții executive de conducere) și la nivelul instituțiilor de punere în aplicare a legii, [online]. [citată 20.08.2024]. Disponibil: <https://ani.md/sites/default/files/Raport%20Greco.pdf>
149. Raportul: Sistemul Național de Integritate Moldova 2014, [online]. ©2018 [citată 10.07.2024]. Disponibil: https://www.cna.md/public/files/sna_activitati/raportul_ti-moldova_sistemul_national_de_integritate-2014.pdf
150. RĂDULESCU, S. Homo sociologicus, Raționalitate și iraționalitate în acțiunea umană. București: editura Șansa, 1994, 304 p. ISBN 973-9167-28-4

151. Recomandarea No. R (2000) 10 A Comitetului Ministrilor Statelor Membre privind codurile de conduita pentru functionarii publici . Adoptata de Comitetul Ministrilor la 11 mai 2000 la a 106-a sesiune a sa. [online]. © 2010. [citad 02.12.2020]. Disponibil: https://www.cna.md/public/files/legislatie/rec_2000_10_cod_conduita_funct_public.pdf
152. Regulamentul cu privire la modul de ținere a Registrului de stat al persoanelor care au interdicție de a ocupa o funcție publică sau de demnitate publică, anexa nr.2 ordinul ANI nr. 97 din 09.11.2020 [online]. [citad la 26.09.2021] Disponibil: https://ani.md/sites/default/files/Regulament%20RI_0.pdf
153. Rezoluția Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei Nr. 97 (24) privind cele 20 de principii directoare pentru lupta împotriva corupției (Adoptată la 6 noiembrie 1997, la Sesiunea 101) În: Standarde anticorupție ale Consiliului Europei. Strasbourg, 2009. 223 p.
154. RUSNAC, A. Integritatea profesională și politici anticorupție. [online]. Chișinău, 2016. [citad 02.12.2020]. Disponibil: <https://www.cna.md/public/files/Suport-de-curs-licenta-red1111169e92e.pdf>
155. RUSU, V. Regimul de integritate în serviciul public în condițiile noii legislații. Realități și provocări. In: *State, security and human rights: in digital era*, 8-9 decembrie 2021, Chișinău. Chișinău: Centrul Editorial-Poligrafic al USM, 2022, pp. 379-385. ISBN 978-9975-159-32-6. 10.5281/zenodo.6393014
156. SAITARLÎ, N. Răspunderea juridică a funcționarilor publici în Republica Moldova, Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul №. 2 (6), 2017, p.29
157. SANDUȚA, V. Analiza conceptului de integritate judiciară și locul acestuia în sistemul de justiție. In: *Revista Națională de Drept*, [online] 2019, nr. 7-9(225-227), pp. 82-89. (p.85) ISSN 1811-0770. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3593032>
158. ȘAPTEFRAȚI, T. Buna guvernare: caracteristici, dimensiuni și metode de evaluare. [online]. Chișinău: Academia de Administrare Publică [online]. În: *Administrarea Publică*, nr. 3, 2015, p.21-27 [citad 11.11.2020]. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Buna%20guvernare%20caracteristici%2C%20dimensiuni%20si%20metode%20de%20evaluare.pdf
159. TIPA I. Integritatea funcționarilor publici și a demnitarilor. Ghid metodic. Chișinău: Editura Cartier, 2017, 150 p, ISBN: 978-9975-69-832-4.
160. VEDINAȘ, V. Deontologia vieții publice. București: Universul Juridic, 2007, 391 p. ISBN:978-9738-929784

161. VOCILĂ, A. Integritatea profesională [online]. © 2010 [citată 23.03.2020]. Disponibil: <https://andreivocila.wordpress.com/2010/05/24/integritatea-profesionala/>

Surse în limba engleză:

162. 12 Principles of Good Governance, [online]. [citată 29.11.2020]. Disponibil: <https://rm.coe.int/12-principles-brochure-final/1680741931>

163. CDL-AD(2022)051-e Republic of Moldova - Amicus curiae brief on declaring a political party unconstitutional, adopted by the Venice Commission at its 133rd Plenary Session (Venice, 16-17 December 2022). Council of Europe, [online]. ©2014 [citată 10.12.2023]. Disponibil: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2022\)051-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2022)051-e)

164. CDL-AD(2023)005-e Republic of Moldova - Joint opinion of the Venice Commission and the Directorate General of Human Rights and Rule of Law (DGI) of the Council of Europe on the draft Law on the external assessment of Judges and Prosecutors, adopted by the Venice Commission at its 134th Plenary Session (Venice, 10-11 March 2023)), [online]. Council of Europe ©2014 [citată 10.12.2023]. Disponibil: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2023\)005-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2023)005-e)

165. CDL-AD(2023)035-e Republic of Moldova - Joint follow-up opinion of the Venice Commission and the Directorate General of Human Rights and Rule of Law (DGI) of the Council of Europe to the joint opinion on the draft Law on the external assessment of Judges and Prosecutors, adopted by the Venice Commission at its 136th Plenary Session (Venice, 6-7 October 2023) [online] Council of Europe. ©2014 [citată 10.12.2023]. Disponibil: [https://venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2023\)035-e](https://venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2023)035-e)

166. COCCIA M., How a Good Governance of Institutions Can Reduce Poverty and Inequality in Society? F. Nezameddin, H.S. Ali (eds), Legal-Economic Institutions, Entrepreneurship, and Management. Springer, Cham, 2021, pp.65-94 [online]. [citată 10.08.2024]. Disponibil: DOI 978-3-030-60978-8_4

167. European Commission For Democracy Through Law (VENICE COMMISSION) OSCE Office For Democratic Institutions And Human Rights (OSCE/ODIHR) Republic of Moldova. Joint opinion on amendments to the electoral code and other related laws concerning ineligibility of persons connected to political parties declared unconstitutional. Approved by the Council for Democratic Elections at its 78 th meeting (Venice, 5 October 2023) and adopted by the Venice Commission at its 136th Plenary Session (Venice, 6-7 October 2023). [online]. [citată 10.08.2024]. Disponibil: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2023\)031-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2023)031-e)

168. GRINDLE, M. S. Good Enough Governance Revisited, *Development Policy Review*. [online]. În: *Development Policy Review*, 2007, 25 (5), pp. 553-574, [online]. [citat 22.03.2021]. Disponibil: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/j.1467-7679.2007.00385.x>
169. SOEHARNO, J. Este integritatea magistraților o normă? O analiză a conceptului de integritate judiciară în Anglia și Olanda. În: *Forumul Judecătorilor*, 2010 [online], nr.2, p.77-78, [citat 23.05.2020] Disponibil: <https://www.utrechtlawreview.org/articles/10.18352/ulr.34/>
170. KASK, O. On the notiond of “GOOD GOVERNANCE” and “GOOD ADMINISTRATION” [online]. Strasbourg, 2011. [citat 10.12.2020]. Disponibil: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL\(2011\)006-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL(2011)006-e)
171. Transparency International-Moldova. *Corruption Perception Index 2022 (IPC 2022)* [online]. © 2017, [citat 10.08.2024]. Disponibil: <https://www.transparency.md/2023/01/31/3663/>
172. UNODC: *The United Nations Convention against Corruption* [online]. [citat 29.11.2020]. Disponibil: https://www.unodc.org/unodc/en/corruption/tools_and_publications/UN-convention-against-corruption.html
173. VERNEGO, R.J. *Law and Morality an Analysis of their possible relations*. [online], În *Law, Justice, and the State*, Edited by M.M. Karlsson, Ó. P. Jónson, E.M. Brynjardóttir, Duncker & Humblot, Berlin, 1993, p. 61. [online]. [citat 17.03.2021]. Disponibil: http://www.filosofiajuridica.com.br/arquivo/arquivo_12.pdf
174. WORLD BANK: *Governance and development* [online]. ©2021 [citat 16.03.2021]. Disponibil: <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/604951468739447676/governance-and-development>

Surse în limba franceză:

175. BATIFFOL, H. *La philosophie du droit*. Paris: *Revue Philosophique de Louvain*. Troisième série, tome 62, nr.74, 1964. p. 376, [online]. [citat 02.03.2021]. Disponibil: https://www.persee.fr/doc/phlou_0035-3841_1964_num_62_74_7933_t1_0376_0000_2
176. EC.EUROPA: *Gouvernance Européenne. Un livre blanc*, [online]. ©2021 [citat 25.03.2021]. Disponibil: https://ec.europa.eu/governance/docs/archives_fr.htm

Surse în limba rusă:

177. АНИСИМОВ, А.Л., *Честь, достоинство, деловая репутация: гражданско-правовая защита*, Москва, 1994, [online]. [citat 14.09.2020]. Disponibil: <https://www.library.ru/help/docs/n56821/hest1.doc>

178. БЕЛЯВСКИЙ А.В., Судебная защита чести и достоинства граждан, Юридическая литература, Москва, 1966, [online], с.6. [цитат 14.09.2020]. Disponibil: <http://lawlibrary.ru/izdanie4249.html>
179. БОБРОВА, Юлия. Многоаспектности ее морально-правовых основ профессии судьи. În Legea și viața, nr.5/1, Chișinău, [online], 2019, p.28, ISSN 1810-309X [цитат 17.07.2020]. Disponibil: <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2019/5-2/6.pdf>
180. ВОРОНИН, Ю.А., ВЕЙБЕРТ. С. И. Уголовно-правовая политика Австралии в сфере противодействия коррупции: состояние и перспективы. În: Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права. [online], 2013. №3, pp. 143-149 (145). [цитат 17.07.2020]. ISSN 2071-8721 Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/ugolovno-pravovaya-politika-avstralii-v-sfere-protivodeystviya-korrupsii-sostoyanie-i-perspektivy>
181. МАЛЬКО, А. В., МАРКУНИН, Р. С. Современные пути борьбы с проявлениями коррупции в системе органов публичной власти. În: Всероссийский криминологический журнал [online] 2018. Т. 12, № 5. pp. 678–688 (680), ISSN 2500-4255 [цитат 17.07.2020]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-puti-borby-s-proyavleniyami-korrupsii-v-sisteme-organov-publichnoy-vlasti/viewer>
182. ПРИДВОРНОВ Н.А., Достоинство человека как основа права и демократической государственности, // Общая теория государства и права: Академический курс в 2-х томах, том 1 (Теория государства), отв. ред. М. Н. Марченко, Зерцало, Москва, 2000, с.311.
183. ЦАЙСЯ ПЭЙ. Содержание антиценности в современной китайской культуре: экспериментальное исследование. În: Вестник Московского государственного лингвистического университета. Гуманитарные науки. [online], 2018. №13 (807) pp. 225-234, ISSN 2542-2197 [цитат 17.07.2020]. Disponibil: <https://cyberleninka.ru/article/n/soderzhanie-antitsennosti-v-sovremennoy-kitayskoy-kulture-eksperimentalnoe-issledovanie>
184. ЭРДЕЛЕВСКИЙ А.М., Компенсация морального вреда. Москва: Издательство ВЕК, 1998, — 188 с. ISBN 5-85639-200-0
185. Уголовный кодекс Российской Федерации" от 13.06.1996 N 63-ФЗ (ред. от 01.07.2021) (с изм. и доп., вступ. в силу с 22.08.2021), [online]. [цитат la 26.09.2021] Disponibil: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10699/a090fac1812ec1f374f05aa83399aee68b131a7/#dst100204
186. Федеральный закон от 25.12.2008 N 273-ФЗ (ред. от 26.05.2021) "О противодействии коррупции" [online]. [цитат la 26.09.2021]. Disponibil: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_82959/

187. Закон Республики Беларусь „О Коррупции” 305-З от 15.07.2015 г. [online], [citat la 26.09.2021] Disponibil: https://kodeksy-by.com/zakon_rb_o_borbe_s_korrupsiej/17.htm

188. Закон Республики Казахстан от 18 ноября 2015 года № 410-V „О противодействии коррупции”, [online]. [citat la 26.09.2021]. Disponibil: <https://zakon.uchet.kz/rus/docs/Z1500000410>

Declarația privind asumarea răspunderii

Subsemnatul, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Numele, prenumele

Semnătura

Data

CV-ul autorului

Olga BACIU

(+373) 69987560,
baci.olga@hotmail.com
str. Onisifor Ghibu, 2, ap.209,
Chişinău, Moldova

EDUCAȚIE

Universitatea de Stat din Republica Moldova,

Școala doctorală Științe juridice,

Specialitatea: 551.01 TEORIA GENERALĂ A DREPTULUI

Tema cercetării de doctorat: Fundamentarea teoretico-practică a integrității în sistemul juridic național.

2019 - prezent

Universitatea de Stat din Republica Moldova, Facultatea de drept

Studii de master, Drept public

Modulul psihopedagogic, 2016 — 2018

Universitatea de Stat din Moldova, Chişinău,

Moldova Licențiată în drept, Facultatea de drept,

2012 - 2016

EXPERIENȚĂ PROFESIONALĂ

---

iulie 2015 - prezent

Uniunea Națională a Executorilor Judecătorești

mun.Chişinău, str.Kiev 3A,MD-2068, www.unej.md,

email: unejmoldova@gmail.com

Jurisconsult

**octombrie - decembrie
2021**

Institutul Național al Justiției

Formator, curs „Deontologia profesională a executorului judecătoresc”
destinat executorilor judecătorești stagieri

septembrie 2020 - prezent

Universitatea de Stat din Republica Moldova, Facultatea de

drept mun.Chişinău , str. M. Kogălniceanu, 67, bloc 2, Chişinău,
MD-2009, asistent universitar

Discipline predate: teoria generală a dreptului, drept administrativ

**septembrie 2014 - iulie
2015**

Universitatea de Stat din Republica Moldova, Facultatea de

drept mun.Chişinău , str. M. Kogălniceanu, 67, bloc 2, Chişinău,
MD-2009, email: decanatdrept@gmail.com

Referent

ACTIVITATE DE CERCETARE ANALITICĂ ȘI ȘTIINȚIFICĂ

- participarea și asistența la crearea instrumentelor didactice pentru un nou curs privind drepturile omului la Universitatea de Stat din Moldova, în conformitate cu Contractul dintre USM și Global Campus of Human Rights (European Standards and Practices of Family and Child's Rights Protection, perioada proiectului 2022-2024);
- membrul grupului de lucru pentru modificarea Legii taxei de stat 1269/1992 și altor acte normative conexe acesteia (Decizia Comisiei Parlamentare "Comisia juridică, numiri și imunități Immunities" CJ-06 nr.93 din 05.05.2022);
- secretara Comisiei de admitere în calitate de executor judecătoresc stagiar (2021);
- membrul grupului de lucru pentru elaborarea Regulamentului privind modul de evidență, de pregătire, de păstrare, de transmitere și de nimicire a arhivei executorilor judecătorești (Ordinul ministrului justiției nr. 234 din 21.09.2023).
- președinta Comisiei de arhivă al executorilor judecătorești (dispoziția Președintelui UNEJ nr.53 din 02.10.2024 – mandat fără termen)

PUBLICAȚII

---

1. Articole în reviste științifice

- 1.1. **BACIU (CEBAN), Olga.** Avertizorii de integritate – retrospectiva evolutivă a instituției în reglementările juridice naționale. In: *Supremația Dreptului*, 2023, nr. 1, pp. 29-39. ISSN 2345-1971. DOI: <https://doi.org/10.52388/2345-1971.2023.1.03>, categoria B
- 1.2. **BACIU (CEBAN), Olga.** Consecințele încălcării clauzei de integritate. In: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2022, nr. 2(61), pp. 53-60. ISSN 1857-2405. DOI: [https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.2\(61\).09](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2022.2(61).09), categoria B
- 1.3. **BACIU (CEBAN), Olga.** Integritatea ca element al capacității juridice a magistratului. In: *Studia Universitatis Moldaviae (Seria Științe Sociale)*, 2021, nr. 3(143), pp. 173-178. ISSN 1814-3199. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.4572497>, categoria B
- 1.4. **BACIU (CEBAN), Olga.** Profesionalismul și integritatea: fenomene și principii. In: *Revista Institutului Național al Justiției*, 2024, nr. 2(69), pp. 41-46. ISSN 1857-2405. DOI: [https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.2\(69\).07](https://doi.org/10.52277/1857-2405.2024.2(69).07) categoria B
- 1.5. **BACIU (CEBAN), Olga.** Cadourile în serviciul public: analiză și reglementări în contextul integrității în Republica Moldova. *Revista națională de drept*, 2024, nr.1, nr. 1(251), pp. 60-67. ISSN 1811-0770. DOI: [https://doi.org/10.52388/1811-0770.2024.1\(251\).06](https://doi.org/10.52388/1811-0770.2024.1(251).06)

2. Articole în lucrările conferințelor și altor manifestări științifice

Manifestări internaționale

1. **BACIU (CEBAN), Olga.** Pantuflajul sau fenomenul ușilor turnate în sistemul juridic național. In: State, security and human rights: in digital era: conf. șt. intern., 8-9 decembrie 2021, Chișinău. Chișinău: CEP USM, 2022, pp. 96-104. ISBN 978-9975-159-32-6. 10.5281/zenodo.6393014. CZU: 347.23:35.08:347(478),

Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p-96-104.pdf

2. MOCANU, Veronica, **BACIU (CEBAN), Olga.** Oportunitățile guvernantei electronice în timp de criză. In: State, security and human rights: in condition of information society: conf. șt. intern., 12-13 decembrie 2019, Chișinău. Chișinău: Tipografia Artpoligraf, 2020, pp. 182-205. ISBN 978-9975-3462-2-1. CZU: 351/354:004,

Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/182-205.pdf

3. **BACIU (CEBAN), Olga.** Rolul depunerii declarației de avere și interese personale pentru controlul integrității. In: State, security and human rights: in digital era: conf. șt. intern., 14-15 decembrie 2023. CZU: 342.74:35.083:330.564.22, DOI: <https://doi.org/10.59295/ssdoed2024.33>

4. **BACIU (CEBAN), Olga.** Motivarea agenților publici între etică și ilegalitate: o analiză a practicilor controversate/ Motivating public agents: navigating the thin line between ethics and illegality. A X-a ediție a conferinței științifice internaționale „Patrimoniul cultural de ieri – implicații în dezvoltarea societății de mâine” 19-20 septembrie 2024 ;

5. **BACIU (CEBAN), Olga.** Rolul integrității în asigurarea calității serviciilor publice. Conferință științifică internațională aniversară REALITĂȚI ȘI PERSPECTIVE ALE ÎNVĂȚĂMÂNTULUI JURIDIC NAȚIONAL. 65 de ani în serviciul jurisprudenței naționale, 03 - 04 octombrie 2024;

Manifestări naționale cu participare internațională

1. **BACIU (CEBAN), Olga.** Caracterul specific al răspunderii funcționarului public pentru încălcarea clauzei de integritate. In: State, security and human rights: in digital era: conf. șt. intern., 10-11 decembrie 2020, Chișinău. Chișinău: Tipografia Artpoligraf, 2021, pp. 113-124. ISBN 978-9975-158-17-6. CZU: 342.98:35.08:343.35,

Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/p-113-124.pdf

2. Natalia CRECIUN, dr., USM; **Olga BACIU**, drd., USM. Integritatea magistraților: fundamentul constituțional și provocările actuale / The integrity of magistrates: constitutional foundation and current challenges. Conferința științifică națională cu participare internațională „30 de ani de la adoptarea Constituției Republicii Moldova. Survivanța tradiției constituționale în tiparele constituționalismului european”, 22 august 2024

LIMBI

Rusă (maternă), Română (avansată), Engleză (avansată)

DISTINCȚII

Magna cum laude în executare silită (Hotărârea Consiliului Uniunii Naționale a Executorilor Judecătorești nr.50 din 11.09.2024)